



Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**DİJİTAL ÇAĞDA Z KUŞAĞI BİREYLERİN KİMLİK İNŞASI VE
SUNUMU**

Selahattin ÇANKAL

Doktora Tezi

Ankara, 2024

DİJİTAL ÇAĞDA Z KUŞAĞI BİREYLERİN KİMLİK İNŞASI VE SUNUMU

Selahattin ÇANKAL

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Selahattin Çankal tarafından hazırlanan "Dijital Çağda Z Kuşağı Bireylerin Kimlik İnşası ve Sunumu" başlıklı bu çalışma, 06.06.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Eda Karacan (Başkan)

Dr. Öğrt. Üyesi Halim Çavuşoğlu (Danışman)

Prof. Dr. Tuğça Poyraz (Üye)

Doç. Dr. Rahşan Balamir Bektaş (Üye)

Doç Dr. Aslıhan Ögün Boyacıoğlu (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibarenay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

[1] “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

*Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Dr. Öğretim Üyesi Halim ÇAVUŞOĞLU** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Selâhattin ÇANKAL

TEŞEKKÜR

Tezimin tamamlanmasında bana yol gösteren ve destek olan birçok kişiye teşekkürlerimi sunmak isterim. Öncelikle, danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Halim Çavuşoğlu'na, bu süreçte ikinci danışmanım olarak gördüğüm Prof. Dr. Tuğça Poyraz'a, jüri üyelerinden Doç. Dr. Rahşan Balamir Bektaş'a, Prof. Dr. Eda Karacan'a ve Doç. Dr. Aslıhan Öğün Boyacıoğlu'na verdikleri değerli katkılar ve destekleri için minnettarım.

Ayrıca, bu zorlu süreçte her zaman yanımda olan sevgili eşime, kıymetli anne-babama ve kardeşlerime sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Onların anlayışı, sabrı ve sevgisi, bu çalışmanın tamamlanmasında büyük bir motivasyon kaynağı olmuştur.

ÖZET

ÇANKAL, Selahattin. *Dijital Çağda Z Kuşağı Bireylerin Kimlik İnşası Ve Sunumu*,
Doktora Tezi, Ankara, 2024.

Kimlik bireyin kendisini, ötekine göre konumlandığı ve anlamlandırıldığı bir inşa sürecidir. Kimliğin inşa edilen bir süreç olması, onun aynı zamanda tarihsel ve toplumsal durumlara göre değişen bir kurgu olduğunu göstermektedir. Toplumsal değişimlere bağlı olarak kimlik kavramının inşa süreci değişmektedir. Geleneksel toplumlarda kimlik kavramı aile ve din eksenli olarak inşa edilirken, modern dönem de ulus devletler tarafından inşa edilen bir süre haline gelmiştir. Postmodern döneme gelindiğinde ise bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, kimlik kavramında köklü değişimlere yol açmıştır. Özellikle dijitalleşmeyle birlikte, fiziksel kimlikler sanal kimliklere dönüşmüştür. Yaşanan bu dönüşüm de çevrimdışı ve çevrimiçi kimlik ayrımını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda yapılan araştırmanın konusu, dijital çağın içine doğup büyümüş bir nesil olan, dijital yerliler olarak da kabul edilen Z kuşağının, dijital platformlarda kimlik inşa sürecini anlamaya yöneliktir. Araştırmanın amacı ise, Z kuşağı bireylerin, dijital platformlarda inşa ettikleri çevrimiçi kimlikleri ile çevrimdışı kimlikleri arasındaki ilişkiyi ve farklılaşmayı ortaya çıkarmaktır. Araştırma sürecinde yöntem olarak, Derek Layder'in uyarlayıcı yöntem bilimsel yaklaşımı kullanılmıştır. Araştırma bulgularında Z kuşağı katılımcıların, çevrimiçi kimliklerini inşa ederlerken, yakın çevresi ve yabancı kişilerin bulunduğu çevrimiçi ortamlara göre koşullu kimlikler inşa ettikleri tespit edilmiştir. Z kuşağı katılımcıların dijital platformlarda inşa etmiş oldukları koşullu kimliklerde, pragmatist bir davranış içerisinde oldukları görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Kimlik, Çevrimdışı kimlik, Çevrimiçi kimlik, Dijital platformlar, Z kuşağı.

ABSTRACT

ÇANKAL, Selahattin, *Identity Construction and Presentation of Generation Z Individuals in the Digital Age*, PhD Thesis, Ankara, 2024.

Identity is a construction process in which the individual positions and makes sense of himself/herself in relation to the other. The fact that identity is a constructed process shows that it is also a fiction that changes according to historical and social situations. Depending on social changes, the construction process of the concept of identity changes. While in traditional societies the concept of identity was constructed on the basis of family and religion, in the modern period it has become a process constructed by nation states. In the postmodern period, developments in information technologies have led to radical changes in the concept of identity. Especially with digitalization, physical identities have transformed into virtual identities. This transformation has led to the distinction between offline and online identity. In this context, the subject of this research is to understand the identity construction process of Generation Z, which is a generation born and raised in the digital age, also accepted as digital natives, on digital platforms. The aim of the research is to reveal the relationship and differentiation between the online identities and offline identities of Generation Z individuals built on digital platforms. In the research process, Derek Layder's adaptive methodological approach was used as the method. In the findings of the research, it was determined that Generation Z participants construct conditional identities according to the online environments where their close environment and strangers are present while constructing their online identities. It was observed that Generation Z participants were in a pragmatist behavior in the conditional identities they constructed on digital platforms.

Key words: Identity, Offline identity, Online identity, Digital platforms, Generation Z.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	10
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI	10
1.2. ARAŞTIRMANIN LİTERATÜRDEKİ YERİ, AMACI, ÖNEMİ VE SORULAR	14
1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	18
1.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ	23
1.5. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	28
1.6. ARAŞTIRMANIN GÜVENİLİRLİĞİ.....	31
1.7. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	32
2. BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	34
2.1. BENLİK / KİMLİK KAVRAMININ TANIMI VE İLİŞKİSİ.....	34
2.2. BENLİK / KİMLİK İNŞASINDA ÖTEKİ İLİŞKİSİ.....	34
2.3. BENLİK/KİMLİK KAVRAMININ İKİ TEMEL BOYUTU: KİŞİSEL VE SOSYAL KİMLİK	37
2.3.1. Kişisel Kimlik	37
2.3.2. Sosyal Kimlik.....	38
2.4. ÇOKLU KİMLİKLER ARASI İLİŞKİ	41
2.5. TOPLUMSAL DEĞİŞME SÜRECİNDE KİMLİK İNŞASI.....	43
2.5.1. Geleneksel Dönemin Kimlik İnşasında Aile ve Din	44
2.5.2. Modern Dönemin Kimlik İnşasında Ulus Devlet.....	46
2.5.3. Postmodern Dönemin Kimlik İnşasında Dijitalleşme.....	51
2.5.4. Dijitalleşme ve Kimliklerin Dijital Dönüşümleri.....	59
2.5.4.1. Dijital Platformlarda Kimlik İnşası ve Sunumu.....	63
2.5.4.2. Dijital Platformlarda Çoklu Sanal Kimliklerin Kullanımı	64
2.5.4.3. Çevrimdışı ve Çevrimiçi Kimlikler Arasındaki İlişki.....	65
2.6. DİJİTAL YERLİLER: Z KUŞAĞININ KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ	67

2.6.1. Dijital Yerliler ve Çevrimiçi Kimlik İlişkisi	70
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ	73
3.1. DİJİTAL PLATFORMLARI KULLANIM ALIŞKANLIKLARI.....	73
3.1.1. Dijital Platformları Kullanım Araçları	74
3.1.2. Dijital Platformları Kullanım Süreleri	77
3.1.3. Dijital Platformları Kullanım Özellikleri.....	79
3.1.4. Dijital Platformların Kullanım Amaçları	80
3.2. DİJİTAL PLATFORMLARDAN BENLİK PERFORMANSLARI.....	92
3.2.1. Sosyal Riskleri Azaltmaya Çalışmak.....	93
3.2.2. Arzulanan Kimliklerin Yaratılması.....	101
3.2.3. Özneleşme Çabası	110
3.2.4. Otantik Kimliklerin Sergilenmesi	126
3.2.5. Daha Çok Ben Olmak	135
3.2.6. Sosyal Mesafeyi Yönetmek.....	142
3.2.7. Büyük Ötekiyi Tamamlamak	145
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	151
KAYNAKÇA	157
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	173
EK 2. ETİK KURUL/KOMİSYON İZİNİ	175
EK 3. GÖRÜŞME SORULARI	175

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	26
---	----

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Araştırmanın bilişsel şeması.....	16
Şekil 2: Mevcut/önceki teoriler, gelişen / elde edilen veriler ve uyarlayıcı teori arasındaki ilişkiler	23
Şekil 3: Dijital platformlarda Z kuşağının kimlik inşası ve sunumu	73
Şekil 4: Dijital platformları kullanım alışkanlıkları.....	73
Şekil 5: Dijital platformlarda benlik performansları	92

GİRİŞ

Benlik inşası, bir bireyin kendi benliğini, kişiliğini, değerlerini, inançlarını, tercihlerini ve yaşam deneyimlerini oluşturma sürecidir. Bu süreç, bireyin çevresel etkiler, toplumsal normlar, kültürel faktörler ve kişisel deneyimler gibi çeşitli etkenlerle ilişkilidir. Bu anlamda benlik inşası süreci; bireyin kendi öznel deneyimlerini anlamlandırması, kendini diğer insanlarla karşılaştırması, çeşitli rolleri deneyimlemesi ve bu deneyimlerin sonucunda benzersiz bir kimlik ve kişilik geliştirmesidir. Benlik inşası süreci evrilen, dinamik ve karmaşık bir süreç olup, kişinin yaşamı boyunca devam etmektedir. Kişi, benlik inşa sürecini kendi varoluşsal gerçekliğinin farkındadır. Bu noktada benlik inşa sürecinin bireyin gerçekliği nasıl algıladığı ve bu algının kimlik oluşumunu nasıl etkilediğine bağlı olarak şekillenmektedir.

İlk olarak felsefi tartışmalar içinde yer alan gerçeklik fikrinin temelini ne olduğuna belki Platon'un "Mağara Alegorisi" üzerinden cevap verilebilir. Platon'un mağara alegorisi tasvirinde yer alan bir grup insan vardır. Bu insanlar doğdukları andan itibaren mağaranın içindedirler ve dış dünyayı hiç görmemişlerdir. Arkalarında bir ateş, mağaranın önünde ise bir yol vardır. Bu yol boyunca dış dünyadan gelen nesnelere gölgeleri, mağara duvarlarına yansır ve bu gölgelere bakarak insanlar gerçek dünyayı anlamaya çalışırlar. Bu mağaradaki insanlar, gölgeleri gerçek olarak kabul ederler ve yaşamlarını bu gölgelerin dünyasına göre şekillendirirler. Bu, insanların sadece duyuşsal deneyimlere dayalı bir gerçeklik algısına sahip oldukları anlamına gelir. Platon, mağarada bulunan kişilerden bir tanesinin bu mağaradan çıkarak gerçek dünyayı keşfetmeye çalıştığını anlatır. Mağaradan dışarıya çıkan bu kişi, gördükleri karşısında şaşkına döner ve dış dünyayı gördükten sonra gerçeklik algısı tamamen değişir. Dış dünya, mağaradaki gölgelerin ve yansımaların ötesinde bir gerçeklik sunar. Bu aşamada, gerçekliği daha derinlemesine anlamaya ve anlamlandırmaya başlar. Duyuşsal algılarının ötesine geçerek, özün ve gerçeğin peşine düşer. Gerçek dünyayı keşfettikçe, kendi varlığını ve benliğini daha iyi anlamaya başlar. Platon'un bu alegoriyle anlatmaya çalıştığı şey ise, insanın gerçeklik olarak tanımladığı şeyin aslında ne olduğuna dair bir çıkarımdır. Bu alegoriyi göre gerçek olanın ne olduğu sorusu, insanın gördüklerinin dışında bir gerçeklik ideası (düşünce) durumuna bizi götürmektedir. Platon'a göre,

gerçeklik duyuşal deneyimlerden ve dış dünyanın değişkenliklerinden etkilenmeyen, sabit ve evrensel bir gerçekliği temsil eder. Bu gerçeklik, insanın düşünme ve öğrenme kapasitesine dayanır ve bu nedenle fiziksel dünyadaki değişkenliklerden bağımsızdır (Platon, 2005: 172).

Gerçeklik ve benlik ilişkisini gelirse René Descartes, “*Meditasyonlar Metafizik Üzerine Düşünceler*” (1640) isimli kitabında gerçeklik ve benlik ilişkisini bizlere göstermektedir. Descartes, gerçeklik ve benlik ilişkisini rasyonel düşünce ve şüphecilik yoluyla sorgulamıştır. Ona göre gerçekliği anlamada insanların duyularına dayalı deneyimlerine güvenmek yerine, tamamen şüpheci bir yaklaşım benimsenmelidir. Bunun nedeni ise duyuların insanlar için bazen yanıltıcı olabilmesidir. Örneğin, rüyadayken gördüğümüz şeyler ile uyanırken deneyimlediğimiz şeyler birbirinden farklıdır. Bu nedenle rüya anında gördüklerimizin mi, yoksa uyanırken deneyimlemiş olduğumuz şeylerin mi gerçek olduğu konusunda şüpheye düşebiliriz. Descartes, bu noktada şüpheci bir tavır sergileyerek, gerçekliğin ne olduğunu sorgulamaya girişmiştir. Bu şüpheci sorgulama durumunu ise düşünce eylemi içinde deneyimlediğimizi keşfetmiştir. Descartes'ın en ünlü ifadesi olan “cogito, ergo sum” (düşünüyorum, öyleyse varım), onun bu sorgulamaları neticesinde ulaşmış olduğu bir insan olarak varlığının kanıtı, dolayısıyla da benlik kavramını temellendirdiği nokta olmuştur. Descartes'a göre, tüm deneyimleri şüpheyle karşılayabiliriz, ancak düşünme eylemi zihinsel bir var olma süreci gerektirir. Bu nedenle düşünebilmemiz var olduğumuzun bir kanıtıdır. Descartes, bu düşünce deneyi neticesinde bir benin olduğu ve bunun bir gerçek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun neticesinde insanı düşünen bir zihin olarak tanımlamıştır. Bu açıdan insan, düşünme yeteneğiyle tanımlanan bir varlıktır. Düşünme yeteneğine sahip olmak ise şüphe edilmeyen tek kesin gerçekliktir (Descartes, 1996: 141-147).

Gerçeklik ve benlik ilişkisine yönelik felsefi tartışmalar sanatta da kendisine yer bulmuştur. Örneğin, Salvador Dalí'nin resimlerindeki gerçeklik algısı, izleyicileri sıra dışı ve hayal gücü dolu bir dünyaya taşır. Onun sürrealist (gerçeküstücülük) eserlerinde yer alan distopik manzaralar ve değişen formlar, gerçekliğin sınırlarını zorlar ve izleyicilerin alışılmadık bir deneyim yaşamalarına neden olur. Salvador Dalí'nin

eserlerinde gerçeğin yorumlanması sürrealist (gerçeküstüçülük) bir biçimde kendisini gösterir. Salvador Dalí'nin gerçeküstücü resimleri Freud'un psikanalitik kuramından etkilenmiştir. Dalí çizmiş olduğu resimlerde, insanın bilinçdışı düşüncelerini, arzularını ve korkularını rüyalarına dayalı olarak resmetmeye odaklanır. Dalí, bu bilinçdışı dünyayı görsel bir dille ifade eder. Dalí'nin tablolarında insanın benlik dünyası genellikle çözülmüş veya bozulmuş bir şekilde tasvir edilir. Benlik, onun eserlerindeki yüzlerce simge ve sembol aracılığıyla ifade edilir ve bu semboller genellikle çelişkili ve karmaşık bir şekilde bir araya getirilir. Dalí'nin resimlerinde görmüş olduğumuz, insanın benliğinin aslında bilinçdışının bir yansıması olduğudur. Sanatsal anlamda bir başka alan sinema dünyasında gerçeklik ve benlik ilişkisi ele alınmıştır. "Matrix", "Vanilla Sky" ve "Truman Show" gibi filmler, gerçeklik ve sanal gerçeklik arasındaki ince çizgiyi göstermeye çalışır. Bu filmlerden ilki olan Matrix filmi, başkarakter Neo'nun etrafında dönmektedir. Neo, günlük hayatında bir bilgisayar programcısıdır, ancak bir hacker olarak da bilinir. Bir gün, gizemli bir kadın olan Trinity ile tanışır. Trinity, ona Morpheus'un liderliğindeki bir grup isyancı ile iletişim kurduklarını ve gerçek dünyanın aslında insanların köle olduğu bir makine tarafından yönetilen bir matrisin yanılsama olduğunu iddia eder. Morpheus, Neo'yu matrisin kontrolünden kurtarıp gerçek dünyayı keşfetmeye çağırır. Neo, gerçek dünyanın bir çöl gibi harap olduğunu ve insanların birçok makineli yaratık tarafından kontrol edildiğini keşfeder. Morpheus, Neo'yu seçilmiş kişi olarak tanımlar ve onun, matristeki kuralları manipüle edebilecek eşi benzeri olmayan bir güce sahip olduğuna inanır. "Matrix" filminde Neo'nun yaşadıkları ile gerçeklik arasında karmaşık bir bağlantı bulunmaktadır. Film, gerçeklik ve yanılsama (Matrix) arasındaki sınırları sorgular ve bu iki dünya arasındaki geçişleri keşfeder. Bu bağlamda, Neo'nun yaşadıkları ve gerçek dünya arasındaki bağlantı, Neo'nun seçilmiş bir varlık olarak hem gerçek dünyada hem de Matrix içinde etkide bulunma yeteneğinden kaynaklanır. Neo'nun gerçek dünyadaki yaşamı, Matrix içindeki bilinç dünyası ile sürekli olarak etkileşim halindedir ve Neo, her iki dünyanın dinamiklerini anlamaya çalışırken seyirciye de bu karmaşık gerçekliklerin içinde bir yolculuk sunar. İkinci film "Vanilla Sky"da, medya patronu olan David Aames'in hayatı trajik bir döneme girer. Ailesi trafik kazasında ölen David, babasının yayıncılık işini devralır. İş hayatında "yedi cüceler" olarak nitelendirdiği yönetim kurulu üyeleriyle sorunlar yaşasa da, dışarıdan bakıldığında David, hayatta istediği her şeye

sahip gibi görünmektedir. Zengin, yakışıklı ve geniş bir sosyal çevresi vardır. Ancak tüm bu gösterişli yaşamına rağmen, içsel bir boşluk hissetmektedir. David'in hayatı, arkadaşı Brian'ın getirdiği Sofia adlı kıza âşık olmasıyla değişir. Yeni ilişkisi heyecan verici olsa da, eski kız arkadaşı Julie'yi ihmal etmesine neden olur. Julie, intikam almak için birlikte seyahat ettikleri arabayla bilinçli bir kaza yapar. Bu kaza sonucunda David'in hayatı, kimliği ve benliği altüst olur. Yüzü ciddi şekilde deforme olmuştur ve aynadaki yansımasına bile dayanamaz. Maske takarak dolaşan David, gerçek ile rüya/yanılsama arasında gidip gelmeye başlar. “Truman Show” filmi, filmin ana karakteri Truman Burbank adlı bir adamın hayatını merkezine almaktadır. Truman, güzel bir sahil kasabasında yaşayan sıradan bir adam gibi görünmektedir, ancak aslında hayatı büyük bir televizyon şovunun parçasıdır. Truman'ın yaşadığı dünya, gerçek bir kasaba değil, devasa bir stüdyo setidir ve tüm yaşamı bir reality show'unun izleyicileri tarafından kaydedilmekte ve yayınlanmaktadır. Truman'ın hayatı, doğduğu günden beri her anı, her ilişkisi, her kararı kamerayla kaydedilmekte ve düzenlenmekte, izleyicilere keyifli bir hikaye sunmak amacıyla yönlendirilmektedir. Truman, bu düzenin bir parçası olduğunun farkında değildir. Ancak zamanla, olağan dışı olaylar ve rastlantılar yaşaması üzerine şüphelenmeye başlar. Truman'ın içsel şüpheleri arttıkça, kendi gerçeğini keşfetme arayışına girer. Bu arayışı sırasında, şehirdeki insanların ve olayların tuhaflıklarını fark eder. Truman, çevresindeki dünyanın gerçek olup olmadığını sorgulamaya başlar ve bu araştırma, onu özgürlüğüne kavuşturma yolunda tehlikeli bir maceraya sürükler. Truman Show filminde Truman'ın başından geçenler aslında yaşadığı yapay dünyanın gerçeklik olduğunu kabul ettiği başlangıç noktasından, gerçek dünyanın sınırlarını sorguladığı sona doğru bir evrimi anlatır. Bu, bireylerin toplumsal ve fiziksel sınırlarını nasıl sorgulayabileceklerini vurgular. Truman, kendisinin bir televizyon karakteri olmasının ötesinde bir birey olduğunu keşfeder. Kendi benliği ve özgürlüğü için mücadele eder ve bu süreçte kendi kimliğini ve gerçekliğini yeniden inşa eder. Bu filmler gerçeklik ve benlik algısını; sorgulamak, sınırlarını test etmek ve değişimini keşfetmek gibi karmaşık felsefi konuları ele almaktadır. Her bir film insanların düşünsel ve duygusal bağlantıları, kimlikleri ve gerçekliği nasıl algıladıkları konusunda düşündürücü sorular sorma fırsatı sunar.

Gerçeklik ve benlik kavramları, insan deneyiminde derinlemesine bir etkileşimi temsil eder. Algularımız, düşüncelerimiz ve yaşam deneyimlerimiz gerçekliği nasıl algıladığımızı ve anlamlandırdığımızı etkilerken, benlik duygusu içsel deneyimlerimizi şekillendirir. Aynı zamanda sosyal etkiler ve kültürel dinamikler, kimliğimizi belirlerken gerçekliği algılama şeklimizi de etkiler. Bu iki kavram, insanın dünya ve kendisi ile olan karmaşık ilişkisini anlamak için önemli bir çerçeve sunar. Bu noktada insan varoluşunun temel sorularından biri, gerçekliğin ne olduğunu anlamak ve kimliklerini buna göre inşa etmektir. Geleneksel benlik inşası, yüz yüze iletişimi içermekte ve bireylerin gerçek hayattaki yüz yüze etkileşimlerine dayanmaktadır. Bu ortamda, bireyler fiziksel varlıkları, jestleri, mimikleri ve ses tonları gibi ifadeleri kullanarak kimliklerini ifade ederler. Geleneksel yaşamda benlik inşası; aile, arkadaşlar, iş, toplum ve diğer çevresel faktörlerin fiziksel etkileşimi halinde gerçekleşir.

Sosyal psikolojik açıdan benlik inşa sürecinin nasıl gerçekleştiğini ortaya koyan isimlerin başında gelen George Herbert Mead (2017), benliğin “Ben” (self) ve “başkaları” (others) olmak üzere iki önemli bileşeni olduğunu savunur. “Ben”, bireyin kendi içsel algısıdır, yani bireyin kendi düşünceleri, duyguları ve motivasyonlarıdır. “Başkaları” ise bireyin çevresindeki diğer insanları ve toplumu temsil eder. Mead, benlik inşasının bu iki temel aşamanın birbiriyle olan ilişkisi sonucunda gerçekleştiğini ifade eder. İlk aşama “aynılaşma” (identification) aşamasıdır. Bu aşamada birey, etrafında önemli gördüğü diğer kişilerin bakış açılarını ve beklentilerini içselleştirir. İkinci aşama ise “genelleşme” (generalized other) aşamasıdır. Bu aşamada birey, toplumun genel norm ve değerlerini anlamaya başlar ve bu normlara göre davranır. Benlik inşası süreci bu anlamda bireyin bu aşamalarda sosyal etkileşimsel bir süreç içinde toplumsal normlar aracılığıyla kendilerini inşa ettiği dinamik bir süreci vurgular. Bu anlamda bireylerin benlik inşa süreçleri sosyal çevreleriyle olan etkileşimleri sonucunda ortaya çıkar ve sürekli olarak gelişir.

Bauman’a (2000) göre, tarihsel süreçte geleneksel ve modern toplum, bireylerin kimliklerini ifade etme biçimlerini çeşitli sınırlamalarla kısıtlarken, postmodern dönemde benlik kavramı bu sınırlamalardan özgürleşmeyi sağlamıştır. Geleneksel normlara ve toplumsal kimliklendirmelerin baskısına karşı daha esnek bir yapıya

bürünen postmodern toplumda meydana gelen inşa edilen benlik biçimi, bireylere kimliklerini özgürce inşa etme ve çeşitli kimlikler arasında geçiş yapabilme fırsatı sunmaktadır. Bu dönemde, insanlar kendi kimliklerini daha özgürce ifade edebilmekte ve istedikleri şekilde değiştirme ve yeniden şekillendirme gücüne sahip olmaktadır. Postmodern dönem, kimliklerin karmaşıklığını ve çeşitliliğini kabul eden bir anlayışa işaret eder ve bireylerin kimliklerini çok boyutlu bir şekilde deneyimlemesine imkân tanır. Postmodern dünyada bireylerin kimliklerinin çoğunlukla buldukları bağlam ve ilişkilerle şekillendiğini öne sürer. Sosyal ağlar, medya, kültürel etkileşimler gibi faktörler, bireylerin kimliklerini oluşturan dinamikler arasında önemli bir rol oynar. Postmodern toplumun “cemaat” ve “sürgün” olgularını ele alarak, bireylerin sürekli olarak farklı sosyal gruplara aidiyet duyduklarını ve bu gruplar arasında geçiş yaptıklarını vurgular. Bu durum, bireylerin kimliklerinin daha akışkan ve çok yönlü olmasına neden olur. Kimliğin akışkanlaşması durumu, daha önceki tarihsel süreçlerden farklı bir şekilde sürekli olarak yeniden inşa edildiği ve adapte edildiği bir postmodern gerçekliği yansıtır. Postmodern dünya, sabit toplumsal yapıların zayıfladığı bir ortamdır. Bu durum, bireylerin köklü kimliklere sahip olmak yerine daha geçici ve değişken kimliklere yönelmelerine neden olmaktadır.

Postmodern dönemde akışkan çoklu kimliklerin ortaya çıkışında önemli bir rol sahibi olan dijital platformların sunduğu olanaklar sayesinde bireyler, benliklerini güçlendirebilirken aynı zamanda çevrimiçi platformlarda ambalajlanmış bir kimliğe de sahip olabilirler. Çevrimiçi ortamlar, kişilerin çoklu kimlikler edinme ve akışkan bir kimlik oluşturma yeteneğini artırır. Bireyler, çeşitli dijital mecralarda farklı roller üstlenerek ve kimliklerini sürekli olarak değiştirerek kendi benliklerini çeşitlendirebilirler. Postmodern dönemde ağ toplumu teorisyenlerine göre, bireyler aşkın bir benliğe ulaşma şansına sahiptirler. Bu aşkın benlik, toplumun dayatmacı gücü ve sınırlayıcı etkilerinden bağımsız olarak, bireyin kendi kimliklerini özgürce inşa ettiği ve sunabildiği bir alan olarak ortaya çıkar. Özellikle 21. yüzyılda bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve dijitalleşmenin yaratmış olduğu fırsatlar sayesinde insanlara kimliklerini sanal dünyada inşa etme ve ifade etme fırsatları sunmuştur. Aynı zamanda bireyleri sanal topluluklar içine dâhil ederek yeni bir sosyalleşme deneyimi sunmaktadır. Bu sanal ortamlar, coğrafi sınırları aşarak farklı

bölgelerden ve kültürlerden insanların bir araya gelmesine olanak tanımaktadır. Ancak, bu sanal topluluklar mekânsal parçalanmışlıklara neden olabilmekte ve bireylerin kimliklerinin de parçalanma sürecini beraberinde getirmektedir. Geleneksel toplumlarda sosyalleşme durumu, bireylerin çevrelerindeki fiziksel mekânlarda oluşturulan aynı kültüre mensup insanların aidiyet hissiyle sınırlıyken, sanal mekanlar farklı kültürlerin bir araya geldiği sanal bir sosyalleşme mekânı sunar. Geleneksel toplumlarda zaman, yerel ve mekânsal referanslarla iç içe geçmiş durumdayken, modern toplumda mekanik saatin yaygınlaşmasıyla zaman, mekândan bağımsız, soyut ve homojen bir yapıya kavuşmuştur. Bu dönüşüm, modernliğin temel dinamiklerinden biri olarak, toplumsal ilişkilerin ve örgütlenmenin yeniden yapılandırılmasına yol açmıştır (Giddens, 2010). Sanal mekânlar ise toplumsal bağlamlardan ve fiziksel sınırlardan bağımsız olarak işlev görmektedir ve yeni sosyal etkileşim biçimleri sağlamaktadır. Bireyler, sanal ortamlarda dijital kimliklerini inşa ederken aynı zamanda geleneksel aidiyetlerden ve toplumsal normlardan kopma eğilimi gösterebilirler. Bu yeni sosyalleşme biçimi, bireylerin farklı kimlik ve ilgi alanlarına sahip diğer kullanıcılarla etkileşime geçmesine ya da benzer düşünen ortak ilgi alanlarına sahip topluluklarla bağ kurmasına olanak tanımaktadır. Bu durum çevrimdışı ve çevrimiçi kimlik kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Çevrimdışı kimlik, bireyin fiziksel yaşamda sahip olduğu kişisel ve sosyal kimlik özellikleridir. İnsanlar, fiziksel dünyada yaş, cinsiyet, etnik köken, aileleri, arkadaş çevreleri, meslekleri ve diğer toplumsal faktörlerle bağlantılı bir kimlik taşırlar. Çevrimdışı kimlik, bu tür bağlantılarla şekillenir ve kişinin fiziksel dünyada nasıl algılandığını ve kabul edildiğini yansıtır. Örneğin, bir kişi fiziksel dünyada bir aile üyesi, öğrenci veya çalışan olarak çevrimdışı kimliğiyle tanımlanabilir. Çevrimiçi kimlik ise bireyin sanal mekânlarda inşa ettiği kimliği ifade eder. Bu kimlik, fiziksel dünyada sahip olduğu kimlikten bağımsız olarak şekillenebilir. Örneğin, bir kişi online bir oyun hesabında farklı kimlik özellikleri kullanabilir veya sosyal medya üzerinde belirli bir konuda uzmanlık sahibi olduğunu ifade edebilir.

Çevrimdışı ve çevrimiçi kimlik ilişkisi, geleneksel yaşamdaki fiziksel kimliklerle dijital ortamlarda inşa edilen sanal kimlikler arasında karmaşık bir ilişki ağı oluşturmaktadır. Sanal dünyada oluşturulan çevrimiçi kimlikler, fiziksel sınırlamaların ötesine geçebilmekte ve kullanıcılarına daha fazla özgürlük ve esneklik sunmaktadır. İşte bu

noktada, benlik inşa sürecinde gerçeklik algısı, fiziksel ve sanal dünyalar arasında köprü kurmamıza olanak tanır. Bu iki dünya arasındaki geçişler ve etkileşimler, kimliklerimizi daha da karmaşık hale getirirken, aynı zamanda gerçekliği nasıl algıladığımızı ve kendimizi nasıl gördüğümüzü şekillendiren önemli bir faktördür. Dijitalleşmenin bir çıktısı olan sosyal medya ve oyun platformları gibi dijital platformlar sayesinde bireyler, kimliklerini sanal dünya üzerinden inşa etme ve kendilerini farklı biçimlerde ifade etme olanakları bulmuşlardır. Dijital platformlar bu anlamda kullanıcılarına sanal ortamlarda inşa ettikleri dijital kimliklerini istedikleri gibi özelleştirmeleri ve değiştirmeleri konusunda olanaklar sunmaktadır. Dijital ortamlarda kullanılan çeşitli sanal kimlikler, kullanıcıların profil resimleri, takma adları, biyografileri ve paylaşımları aracılığıyla ifade edilir. Aynı zamanda sanal kimliklerin anonim bir biçimde kullanımları da söz konusudur. Bu açıdan anonimlik özelliği kullanıcılara farklı bir cinsiyet, yaş, etnik köken vb. gibi kişisel ve sosyal kimlik özelliklerini manipüle edebilme imkânı da vermektedir. Bu anlamda dijital platformlar üzerinde inşa edilen çevrimiçi kimlikler, kullanıcılara tercih ettikleri topluluklara katılma fırsatı sağlamaktadır. Çevrimiçi kimlikler aynı zamanda belirli bir imaj yaratma veya farklı bir kimliği deneme özgürlüğü sunar. Bu da kişilerin sanal dünyada farklı rolleri deneyimlemelerine ve kimliklerini çeşitlendirmelerine fırsat vermektedir. Aynı zamanda inşa edilen bu kimlikler belirli bir süre sonunda karmaşık hale gelebilmekte bu da çevrimdışı ve çevrimiçi kimlik özelliklerine dayalı gerçeklik algısının flulaşmasına neden olabilmektedir. Bazı insanlar çevrimdışı kimlikleriyle çevrimiçi kimlikleri arasında tutarlılık sağlamaya çalışırken, bazıları bu iki kimlik arasında bilinçli bir ayırım yapar. Bu iki kimlik türü günümüzün karmaşık sosyal dokusunun bir yansımasıdır ve insanların kendilerini hem fiziksel dünyada hem de dijital dünyada nasıl gördüklerini ve ifade ettiklerini anlamak için önemli bir çerçeve sunar. Çevrimiçinde inşa edilen kimliklerin varlığı, çevrimdışı kimliklerle paralel bir ilişki içindedir ve bu iki kimlik arasında etkileşimler meydana gelmektedir. Bu durum, sanal dünyada inşa edilen kimliklerin gerçek yaşamdaki kimlikleri tamamen değiştiren bir unsur olmadığını vurgular (Dereli, 2018; Qin, 2018; Kavut, 2022).

Dijitalleşmenin sonucunda bireylerin kimlik inşası ve sunum süreçleri de dönüşmüştür. Bu yaşanan dönüşümler özellikle dijital dünyanın içine doğup büyümüş bir kuşak olan

Z kuşağı, postmodern dönemin bireyinin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu dijital nesil, dijital çağın yaratıcı potansiyelini etkin bir şekilde kullanma eğilimindedir. Z kuşağının dijital teknolojilerin yaygın olduğu bir ortamda büyüyen bir kuşak olması ve dijital teknolojilere doğal olarak adapte olmuş bir kuşak olması nedeniyle de dijital yerliler olarak da ifade edilmektedir. Bu bağlamda dijital platform uygulamaları, dijital yerliler olan Z kuşağı açısından yeni sosyalleşme mekânları haline geldiği görülmektedir. Bu noktada araştırma, Z kuşağının dijital platformlarda benlik inşası ve sunum süreçleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu kuşağın dijital dünyada kendilerini nasıl ifade ettiklerini ve kimlik inşa süreçlerini anlamak, sosyal ve kültürel anlamda kimliklerin dijital dönüşümlerini görmek açısından iyi bir alan sunmaktadır. Bu bağlamda araştırma, dijital platformların Z kuşağının kimlik inşası ve sunumu sürecinde nasıl bir araç olarak kullanıldığına odaklanmaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünde, araştırmanın konusu, problemi, amacı, önemi ve yöntemi gibi başlıklara yer verilmiştir. Araştırma da yöntem olarak Derek Layder'in Uyarlayıcı Teorik Yaklaşımı kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan yöntem olarak uyarlayıcı teorik yaklaşımın neden seçildiği, nasıl uygulandığı, veri toplama ve analiz süreçlerine dair bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise araştırmanın kavramsal ve kuramsal temeline dair bilgilerden oluşmaktadır. Bu bölümde, benlik/kimlik kavramına dair tanımlardan bahsedilmiştir. Bunun yanında tarihsel süreçte yani geleneksel modern ve postmodern dönemde kimlik inşası ve sunumunda rol oynayan aktörlerin neler olduğuna dair bilgileri içermektedir. Araştırmanın üçüncü bölümünde, araştırmanın bulgularına yer verilmektedir. Çevrimiçi ve çevrimdışı kimlik ilişkileri ve sunumları üzerine elde edilen veriler kavramsal ve kuramsal çerçeveye birlikte analiz edilip literatüre dayalı olarak tartışılmıştır. Araştırmanın sonuç bölümünde ise, araştırmanın nihai raporu yani araştırmanın ulaştığı sonuçlar ve değerlendirmeler yer almaktadır.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

Doğuştan boş bir zihinsel kapasiteyle dünyaya gelen insanı (Locke, 2000: 133), diğer canlılardan ayıran en temel özellik hem içinde yaşadığı toplumu hem de kendi benliğini inşa etmesidir. İnsanlar tıpkı diğer canlı türleri gibi dünyaya temel ihtiyaçlara sahip varlığını sürdürmeye güdülenmiş, belli fiziksel yetilere ve yeteneklere sahip bir biyolojik organizma ve ayrıca etkileşime, öğrenmeye açık etkileme ve etkilenme bağlamında gelişime ve değişmeye müsait sosyal kapasiteyle dünyaya gelmektedir. Bu açıdan, insanlar yaşamları süresince içinde fiziksel ve sosyal yetilerinin çerçevesinde dışarıdan gelen uyaranlara karşı nasıl davranacağını, ne düşüneceğini, değerleri, vaziyet alışları, yönelimleri vb. öğrenmektedir (Ulusoy, 2018: 158). Kişiler aynı zamanda içinde yaşadığı toplumun kendisine miras bırakmış olduğu davranış kalıpları ve sosyal kategorilerini benimseyerek kendi kimlik inşasını gerçekleştirmeye başlar. Kimlikler, bireylerin kendilerini ve diğerlerini anlamlandırdıkları ve ilişkilendirdikleri bir süreçle şekillenir. Bu süreç, kimliklerin ötekine göre konumlandırılmasını içerir ve kişisel özellikler, toplumsal bağlantılar ve kültürel etkileşimlerden etkilenerek gelişir. Bu gelişim süreci, kimliklerin, sürekliliğine dayalı bir üretim anlamına gelir (Hall & Gay, 1996: 70-72). Kimlik, bu açıdan bakıldığında aslında bir kurgudur ve temelde inşa sürecine dayanır. Kimlik, hikayeler, kültürel anlatılar ve diğer gerçeklikler gibi uydurulmuş bir gerçeklik olarak görülebilir (Chambers, 2014: 46). Foucault'da (2014), kimliklerin insanların bilincinin dışında, sosyal yapılar ve iktidar ilişkileri tarafından şekillendirildiğini söyler. Öznenin sabit ve evrensel bir varlık olmadığını, aksine toplumda zaman içinde değişen ve farklı biçimlerde ortaya çıkan bir yapı olduğunu vurgular.

Kimliğin inşa edilen bir kavram olması onun, tarihsel süreç içindeki değişim ve çeşitliliğine bağlıdır. Bu durum kimliklerin sürekli dönüşen ve yeniden tanımlanan bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Bireyler, içinde buldukları toplumsal ve kültürel bağlama bağlı olarak farklı kimliklerle ifade edebilirler ve bu kimlikler zaman içinde değişebilir. Dolayısıyla kimlik, sabit ve değişmez bir yapı yerine sürekli olarak dönüşen

ve yeniden tanımlanan bir yapıya sahiptir. Kimlikler, bireyin içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel koşullara bağlı olarak farklı biçimlerde inşa edilebilen esnek ve karmaşık kavramlardır. Bu nedenle kimlikler, bireylerin yaşam deneyimleri, toplumsal etkileşimleri ve kültürel bağlamıyla bir araya gelerek sürekli olarak evrilen ve değişen bir yapı oluşturur.

Toplumsal değişim süreçleri, kimliğin nasıl konumlandırıldığını derinlemesine etkiler. Geleneksel toplumlarda kimlik, genellikle bireye toplum tarafından atanan roller ve statülerle tanımlanır. Bireyin kimliği, toplumun içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve politik yapılar tarafından şekillenir (Durkheim, 1994). Bu dönemlerde kimlik, toplumsal çerçeve içinde belirginleşir ve bireyin toplumsal rolleri ve gruplarına dayanır (Cooley, 1922). Giddens (2010), modern toplumların geleneksel toplumlardan farklı bir kimlik anlayışını benimsediğini savunur. Geleneksel toplumlarda kimlik, genellikle aidiyet ve aile bağlarına dayanırken, modern toplumlarda bireyler, daha bağımsız bir kimlik inşa etme gerekliliği hissederler. Bu, “kimlik projesi” olarak adlandırılır ve bireylerin kendi kimliklerini seçme ve inşa etme sürecini ifade eder. Giddens, modern bireylerin refleksif bir şekilde kimliklerini şekillendirdiğini iddia eder. Refleksif modernizm, bireylerin kendi yaşamlarını sorgulama ve yeniden değerlendirme yeteneğini vurgular. Bireyler, kimlikleri üzerine düşünme, seçimler yapma ve bu kimliklerini sürekli olarak yeniden müzakere etme özgürlüğüne sahiptirler.

Postmodern döneme gelindiğinde ise kimlik kavramı daha da karmaşıklaşmıştır. Postmodern dönemde kimlik, değişken ve çoklu bir yapıya sahip olarak kabul edilir (Hall & Gay, 1996). Bauman (2000), postmodern kimliği parçalı ve parçalanmış bir fenomen olarak tanımlar. Bireyler, birçok farklı kimlik parçasını taşır ve bu kimlikler arasında çatışma ve çelişki yaşarlar. Örneğin, bir kişi aynı anda işçi, tüketici, aile üyesi ve hobi tutkunu gibi farklı kimlik rollerini deneyimleyebilir. Bu yönüyle postmodern kimlikler geçicidir. Bireyler, belirli bir kimlik rolünü bir süre için benimseyebilirler, ancak bu kimlikler zamanla değişebilir ve dönüşebilir. Bu, kimliklerin sabit olmadığını ve zaman içinde farklılaştığını gösterir. Bu durumda postmodern toplumda bireyler, çeşitli kimlikleri aynı anda taşıyabilir ve kimliklerini belirli durum ve bağlamlara göre değiştirebilirler (Kellner, 2016).

Günümüz postmodern toplumlarının kimlik inşasında, toplumsal ve kültürel koşullardan bağımsız olarak farklı biçimlerde inşa edilebilme yeteneği giderek artmaktadır. Bu bağlamda, elektronik medya, kimlik inşa süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Kitle iletişim araçlarının ve özellikle elektronik iletişimin gelişimi, kimlik inşa süreçlerindeki etkileşimin temel bir bileşeni haline gelmiştir. Teknolojik ilerlemeler ve iletişim biçimlerindeki değişiklikler, dünyamızı önceki dönemlerden çok farklı bir noktaya getirmiştir (Giddens, 2010: 15). Castells (2008)'e göre, internetin yaygınlaşması, mobil iletişim teknolojilerinin gelişimi gibi gelişmeler ağ toplumu kavramını ortaya çıkarmıştır. Ağ toplumu, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın olarak kullanıldığı bir toplumu ifade eder. Özellikle internet, mobil iletişim araçları ve diğer dijital teknolojiler, bireylerin, kurumların ve toplumların birbirleriyle iletişim kurma, bilgi paylaşma ve işbirliği yapma şekillerini kökten değiştirmiştir.

Lupton, son otuz yıldır dijital teknolojilerin gündelik yaşamda pek çok alana nüfuz ettiğini söylemektedir. Çevrimiçi dijital cihazların kullanımı giderek yaygınlaşmış, akıllı telefonlar, tabletler, bilgisayarlar insanların yanlarından bir an olsun ayıramadıkları aygıtlar olmuştur. Artık insanlar haberleri takip etmek için herhangi bir saat dilimini beklemedikleri gibi izlemek istedikleri televizyon dizilerine veya filmlere de yine aynı şekilde istedikleri her an ulaşır olmuşlardır. Sosyal ve mesleki ilişkiler LinkedIn, Facebook ve Twitter gibi topluluk üyeliği bulunan sosyal medya araçları sayesinde sürdürülebilir hale gelmiştir. Amazon, eBay, Alibaba gibi e-ticaret platformları, kullanıcılara çevrimiçi alışveriş yapma imkanı sunar. Netflix, YouTube, Spotify gibi içerik yayın platformları, kullanıcılara video, müzik ve diğer içerikleri akışlı olarak sunar. WhatsApp, Messenger, Telegram gibi mesajlaşma uygulamaları, kullanıcıların anlık mesajlar göndermesini ve sesli/görüntülü görüşme yapmasını sağlar (Lupton, 2015: 1-9). Bu anlamda yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi ve dijital platformların ortaya çıkışı insanların kimliklerini ifade etmelerinde, farklı kimliklerle etkileşime girmelerinde ve kimliklerini dönüştürmelerinde geniş olanaklar sunmaktadır. Dijital platformlar, bireylerin farklı kültürel, sosyal ve siyasal kimliklerle bağlantı kurmalarını ve bu kimliklerini çevrimiçi alanlarda sergilemelerini sağlar. Böylece kimlik süreçleri, dijital dünyanın etkisiyle daha da çeşitlenir ve şekillenir.

Dijital platformların gençler üzerindeki etkisine bakıldığında, çeşitli aplikasyon (uygulama) formunda bulunabilen dijital platformlar gençlere yaratıcı çalışmalarını başkalarıyla paylaşma olanağı sunmaktadır. Özellikle Z kuşağı, dijital çağın içine doğup büyüyen bir kuşak olması sebebiyle “dijital yerliler” olarak isimlendirilmektedirler (Sarioğlu & Özgen, 2018: 1068; Ardıç & Altun, 2017: 18 ; Gardner & Davis, 2014: 71-72; Palfrey & Gasser, 2017: 23-32). Araştırma süreci, dijital platformlar üzerinde sürdürülen günlük gözlemlerle başlamıştır. Bu platformlar da Z kuşağı üyesi gençlerin, çevrimiçi kimliklerinin çevrimdışı kimliklerinden farklı olduğu gözlemlenmiştir. Z kuşağı üyesi bazı gençlerin çevrimiçi platformlarda sergiledikleri aktif ve konuşkan kimliklerinin, çevrimdışı ortamlarda daha çekingen veya farklı olduğu gözlemlenmiştir. Bu gözlemler Z kuşağının sanal dünyada farklı bir yön gösterme eğiliminde olduklarına işaret etmiştir. Örneğin, çevrimdışı yaşamda çekingen olan birisi, bir sosyal medya platformunda oldukça aktif olabiliyordu. Bu gözlemler sadece Z kuşağının çevrimiçi ve çevrimdışı kimliklerinin arasındaki farklılığı anlama değil, aynı zamanda bu farklılıkların nedenlerini de keşfetme arzusunu da tetikledi. Bu durum, çevrimiçi platformlardaki kimlik inşasının sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir olgu olduğunu düşündürdü. Bu çalışmada, Z kuşağı üyelerinin çevrimiçi kimliklerini çevrimdışı kimliklerinden ayıran faktörleri anlamak, bu farklılıkların nedenlerini keşfetmek ve çevrimiçi kimlik oluşumunu daha geniş bir bağlamda ele almak amaçlanmaktadır. Araştırmanın temelini, sadece çevrimiçi içeriklere odaklanmak yerine, bu içeriklerin arkasındaki düşünce ve motivasyonları anlamak oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın konusu dijitalleşmeyle yakın bir ilişkisi olması nedeniyle Z kuşağının dijital yerliler olarak kabul edilmesi, postmodern dönemde kimliklerin dijital dönüşümünü anlamak bakımından temel bir noktadır. Bu kapsamda araştırma, Z kuşağının dijital platformlarla olan ilişkisini anlamak ve bu platformlarda kimlik yönetimlerini nasıl gerçekleştirdiklerini keşfetmeye odaklanmaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN LİTERATÜRDEKİ YERİ, AMACI, ÖNEMİ VE SORULARI

Literatüre göre Z kuşağının sanal ortamlarda kimlik inşasına yönelik araştırmalar değerlendirildiğinde; çevrimiçi ve çevrimdışı kimlikler arasında bazı noktalarda benzerlikler ve farklılıklar söz konusu olduğu görülmektedir. Dijital platformlardaki kimlik inşası süreci, Z kuşağı bireylerin kişisel özellikleri, ilgi alanları ve deneyimlerini çevrimiçi ortamda bilinçli bir şekilde geliştirmeyi amaçladığı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalarda Z kuşağı bireylerin dijital platformlarda kendilerini ifade etme süreci, kendilerine bir imaj yaratma ve kişisel imaj yönetimi olarak görülebilmektedir. Bu strateji ise bireylerin kendilerini tanıma ve sunma süreci ile ilişkilendirilmektedir. Burada ilk olarak kişinin kendisini derinlemesine anlaması ve sahip olduğu değerleri, ilgi alanlarını, becerileri, tutkuları ve hedeflerini karşımıza çıkarmaktadır. Bu açıdan dijital platformlarda kimlik inşasına yönelik strateji, kişisel imajın temelini oluşturan birçok bileşeni içermektedir. Bileşenler daha çok kişinin kendisini nasıl gösterdiği, hangi tür içerikler ürettiği, hangi platformları kullandığı, hedef kitlesiyle nasıl etkileşimde bulunduğu gibi faktörlerden oluşmaktadır. Kendi kişisel imajlarını oluşturan Z kuşağı bireyler aynı zamanda özgün olmaya ve kendilerine özgü bir ses yaratmaya çalışmaktadırlar. Dahası, izleyici kitlesiyle etkileşimde bulunarak, geri bildirimleri değerlendirmekte ve imajlarını sürekli olarak geliştirmeye çabalamaktadır. Paylaşılan içerikler, yapılan yorumlar, beğeniler, takip edilen hesaplar, oluşturulan profiller ve diğer etkileşim biçimleri üzerinden kimliklerin şekillendirmesini ele alan araştırmaların ortaya koyduğu çıktılar arasındadır. Kimi araştırmalarda bireylerin gerçek kimliklerini dijital alanlarda yansıttıkları görülürken kimi araştırmalarda daha çok belirli bir imaj oluşturmak adına seçici davranış sergiledikleri görülmektedir. Çevrimiçi ve çevrimdışı kimliklerin benzerliklerine işaret eden çalışmalar değerlendirildiğinde, bireylerin genel olarak çevrimdışında sahip oldukları kimlikleri çevrimiçi ortamlarda da sürdürme eğiliminde olduğu görülmektedir. Ancak yürütülen pek çok araştırma sonucu daha çok çevrimiçi ve çevrimdışı kimliklerin tamamen olmasa da farklı olduğu sonucuna ulaşmıştır (İşman vd., 2016; Kavut, 2018; Özdemir, 2019; Şimşek, 2023; Yıldız, 2021; Doğan, 2021; Birgül, 2021; Boz, 2012; Dereli, 2018). Bu araştırmanın özgün değeri ise dijital platformların yeni sosyalleşme aktörü olarak ortaya çıkışının yansımalarını Z kuşağı üyelerinin çevrimiçi kimlik inşa ve

benlik sunum pratikleri üzerinden anlaşılmasıdır. Bu bağlamda araştırmanın konusu, dijital çağın içinde doğup büyüyen bir kuşak olan ve dijital yerliler olarak kabul edilen Z kuşağı bireylerin dijital kimlik inşası ve sunum davranışlarının altında yatan nedenlere odaklanmaktadır.

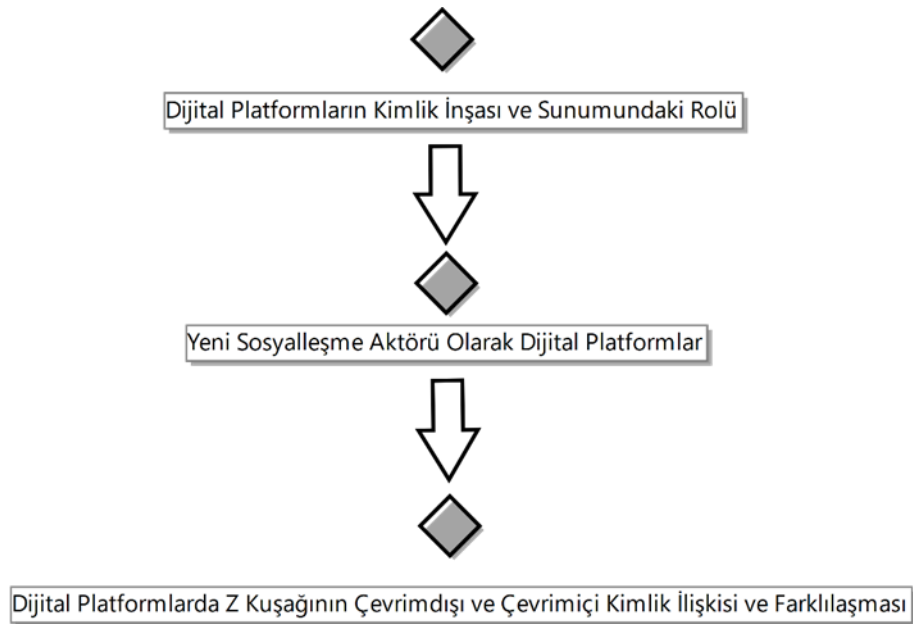
Araştırmanın önemi, dijitalleşmenin hız kazandığı ve dijital platformların yoğun bir şekilde kullanılmaya başlandığı günümüzde, çevrimiçi kimlik inşası ve sunumları ile çevrimdışı kimlik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, çevrimiçi ve çevrimdışı kimlik özelliklerinin etkileşimine yönelik faktörlerin analiz edilmesi gerekmektedir. Araştırmanın bir diğer önemi ise sosyal psikolojik boyutları ele alan çevrimiçi kimlik inşası ve çevrimdışı kimlik özelliklerinin dijitalleşme sürecindeki evriminin, Z kuşağının kimlik inşa süreçleri ve kimlik algıları üzerindeki etkilerinin literatüre katkı sağlaması ve alanda yapılacak ileriki çalışmalar için altyapı sunmasıdır. İnternetin ve dijital platformların artan etkisiyle birlikte, bu konunun incelenmesinin ve bu konuya dair bir teorik çerçevenin geliştirilmesinin, toplumun dijitalleşen dinamiklerini anlamamıza katkı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın temel amacı, Z kuşağının dijital platformlarda kendilerini ifade etme biçimlerini, kimlik yönetim süreçlerini ve çevrimiçi-çevrimdışı kimlik ilişkilerinin benzerlik ve farklılıklarını kapsamlı bir şekilde anlamaktır.

Bu amaç doğrultusunda sürdürülen araştırma soruları ise;

- 1) Postmodern dönemin dijitalleşme süreçleri, Z kuşağının kimlik inşası ve sunumundaki rolü nasıldır?
- 2) Z kuşağının dijital platformlarda inşa ettikleri çevrimiçi kimler ile çevrimdışı kimlik özellikleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

- 3) Z kuşağının dijital platformlarda inşa etmiş oldukları kimlikler, sosyalleşmelerinde nasıl bir rol oynamaktadır?
- 4) Z kuşağının dijital platformlarda inşa etmiş oldukları çevrimiçi alt kimliklerin birbirleriyle ve çevrimdışı kimlikleriyle olan ilişkisi nedir?
- 5) Z kuşağının dijital platformlarda çevrimiçi kimliklerini inşa ederlerken kullandıkları stratejiler nelerdir? Kullanmış oldukları stratejiler kendilerine nasıl bir özgürlük ve ifade alanı yaratmaktadır?



Şekil 1: Araştırmanın bilişsel şeması

Araştırmanın bilişsel şeması, teorik ve kavramsal temel referans alınarak, araştırma soruları çerçevesinde oluşmuştur. Bireylerin sahip oldukları çevrimdışı kimlikler geleneksel ve modern dönemlerden farklı olarak postmodern toplumlarda dijital dönüşümlerin etkisiyle çevrimiçi kimliklerin ortaya çıkmasına fırsat vermiştir. Özellikle günümüzde sosyal iletişimin ve etkileşimin yüz yüze olmaktan daha çok bazı uygulamalar (uygulamalar) ve dijital platformlar aracılığıyla gerçekleştiği görülmektedir. Bu da kimliklerin dijital dönüşümlere uğramasına neden olmuştur. Bu bağlamda yaşadığımız çağın yeni üyeleri de dijital yerliler olarak nitelendirilmektedir. Dijital yerliler, kuşak sosyolojisi açısından literatürde Z kuşağı olarak tanımlanmaktadır. Bu bakımdan Z kuşağının, yani dijital yerlilerin dijital çağın içine

doğmuş ve dijitalleşmenin etkisiyle büyüyen bir kuşak olması, postmodern dönemde kimliklerin dijitalleşmesinin iyi bir örneğini sunmaktadır. Postmodern çağda coğrafya, iletişim ve kültürün kesişme noktası bir sorun olarak ele alınmaktadır. Yapılan çalışmalar gerçek (çevrimdışı) ve sanal (çevrimiçi) topluluklar arasında bir ayrım olduğunu ve bu toplulukların birbirleri üzerindeki etkilerini anlamaya çalışmaktadır. Sanal toplulukların doğasının ne olduğu ve bu toplulukları geleneksel toplumlardan ayıran özelliklerin yanı sıra onların toplumsal bütünleşmeyi nasıl sağladıkları anlaşılmalı çalışılmaktadır. Yapılan çalışmalarda içinde yer alınan fiziksel alanların dijital dünyada nasıl temsil edildiği aynı şekilde araştırılmaya değer görülmektedir. Bu bağlamda sosyoloji, internet alanında iki tartışma noktasına odaklanmıştır: çevrimdışı yaşam ve çevrimiçi toplulukların fiziksel ve elektronik uzay arasındaki ilişki ve kesişimleri nerelerde olmaktadır sorusu önem arz etmektedir (Cavanagh, 2007: 11).

Bu noktada klasik kültürden dijital kültüre geçiş aşamasında, dijital kültürü sosyolojik olarak değerlendirme büyük bir öneme sahiptir. Çünkü dijital kültür, sosyolojinin temel konusu olan insanın, dijital kültürü benimseyerek diğer insanlarla ya da araçlarla nasıl iletişim kurduğunu anlama ve bunun toplumun kurumlar üzerine yansımalarını inceleyebilmektir. Dijital kültürle bulunması hedeflenen şey ise ağ tabanlı olarak gelişen ve çevrimdışı ve çevrimiçi kimlik ilişkisinin temelini oluşturan dijital ayrımı keşfetmek, bu teknolojilerin bireylerin kendilerini ifade biçimlerini katılımcı kültür yoluyla nasıl etkilediğini görebilmektir (Macionis & Akan, 2012: 5). Bu nedenlerden dolayı araştırma kapsamında bakıldığında, dijital platformların çevrimdışı ve çevrimiçi hayat arasında kesişim yarattığı görülmüştür. Bu kesişimin nasıl bir sonuç doğurduğuna bakıldığında ise aralarında birtakım ilişkilerin ve farklılaşmaların olduğu görülmektedir. Bu noktada dijital platformların yeni sosyalleşme aktörü olarak karşımıza çıkması, gerçekliğin yeniden kurgulanması olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda araştırmanın bilişsel şeması Z kuşağının çevrimiçi kimliklerini nasıl yönettiklerini anlamaya yönelik olarak temellendirilmiştir. Araştırmanın bilişsel şemasında postmodern toplumlarda bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve dijitalleşmenin etkisiyle birlikte bireylerin sosyalleşme süreçleri ve benliklerini/kimliklerini yönetme biçimlerini nasıl etkilediğini, çevrimdışı kişisel ve sosyal kimliklerini çevrimiçine nasıl aktardıklarını

veya tekrardan nasıl inşa ettiklerini ve bunu yaparken dijital platformları nasıl kullandıklarını anlamaya çalışmaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Varlık bilimi olarak adlandırılan disiplinin odak noktasını evrenin ve gerçekliğin doğası oluşturur. Araştırma yöntemleri, varlık bilimine göre ele alındığında, üç farklı araştırma evrenini içermektedir: (1) modern öncesi yaklaşımın vurguladığı “nesnel gerçeklik”, (2) modern yaklaşımın odaklandığı “sosyal gerçeklik” ve (3) postmodern yaklaşımın vurguladığı “bireysel gerçeklik”. Bazı araştırma disiplinleri belirli bir evrene sıkı sıkıya bağlıyken, diğer disiplinlerde birden fazla evren araştırma konusu olabilir. Örneğin, biyologlar genellikle nesnel gerçeklikle ilgilenirken, sosyologlar sosyal gerçeklik üzerinde çalışır ve psikologlar bireysel gerçeklikle ilgilenir. Bununla birlikte, yönetim ve organizasyon disiplini her üç evreni de kapsamaktadır (Baş & Akturan, 2013: 16-17). Bu noktada sosyolojik araştırma, konu veya nesne seçimi sırasında nesnel ve öznel faktörleri dikkate almayı, bir araştırma tasarımı oluşturmayı, seçilen konuyu pratik ve uygulanabilir bir araştırmaya dönüştürmeyi, veri toplama sürecini yönetmeyi, teorileri ve kavramları formüle etmeyi, uygun metodolojiyi seçmeyi, etkili ve tutarlı analizler yapmayı, elde edilen bulguları doğru bir şekilde yorumlamayı ve nihayetinde araştırma sonuçlarını, aşağıda detaylandırılacak şekilde, etkili ve anlaşılır bir biçimde yazmayı içermektedir (Suveren, 2022: 1).

Sosyolojinin gerilme noktasını oluşturan en önemli ikilik, makro analiz ile mikro analiz arasındaki ayrımdır. Makro analizde, sosyolojik analiz büyük yapıların (toplum, toplumsal kurumlar, toplumsal yapı, sistem vb.) etkisiyle gerçekleşir. Örneğin, eylem, değişim ve benzeri açıklamalar için birimler, makro analiz için büyük yapıların içinden seçilir. Diğer taraftan, mikro analiz, sosyolojide analiz için “küçük birimleri” (birey, bireysel etkileşim ve benzeri) seçer. Makro analiz, bireyin toplumu üreten bir yapı olduğu fikrine karşı dururken, mikro analiz bireyin günlük yüz yüze etkileşimiyle toplumsal koşullarını ve yaşayışını şekillendirdiğini iddia eder. Makro ve mikro analiz göz önüne alındığında, sosyolojinin iki temel geleneğinin düşüncelerinin etkisi ve bu geleneğin uzantıları olan sembolik etkileşimcilik ve yapısal işlevselcilik düşüncelerinin

etkileri özellikle vurgulanır. Makro analiz-mikro analiz yansımalarını birey-toplum, özne-nesne, yapısal ve nicel araştırma-nitel araştırma gibi alanlarda da görmekteyiz. Örneğin, nicel araştırma-nitel araştırma dualizmi, makro analiz ve mikro analiz için kullanılan yöntemsel yaklaşımlar açısından belirgin hale gelir. Makro-mikro analizini anımsatan bir diğer ikilik ise birey-toplum ikilisidir. Birey-toplum dualitesi de temelde sosyolojinin araştırma nesnesinin birey mi yoksa toplum mu olacağı üzerine odaklanır. Diğer ikiliklerde olduğu gibi, birey-toplum dualitesinde de sosyolojideki iki hakim geleneğin etkileri görülebilir (Turguter Açık & Karaca Evren, 2019: 37-38). Sosyal teoride devam eden tartışmalar, makro-mikro, faillik-yapı gibi çeşitli ikilikler biçiminde ortaya çıkmıştır. Hangi ikiliğe ağırlık verilmesi gerektiği veya bu ikilikler arasında nasıl bir sentezin kurulması gerektiği konusu önemlidir. Bazı görüşlere göre, herhangi bir unsuru öne çıkarmak yerine, bu ikilikler arasında dengeli bir birliktelik kurmak daha yararlı olabilir. Giddens'ın 'yapılaşma kuramı', Berger ve Luckmann'ın 'toplumsal inşa kuramı', Elias'ın 'figürasyon kuramı' gibi örnekler bu alanda öne çıkmaktadır. Bu düşüncelere göre, katı ayrımlarla incelenen toplumsal gerçekliğin, eksik ve yetersiz olacağı, bütün toplumsal gerçekliği kapsamayacağı iddiaları, makro-mikro arasında birleştirme çabalarının temelini oluşturur. Bu bağlamda, Derek Layder, bu birleştirme çabalarını destekleyen önemli düşünürlerden biridir. Makro-mikro ayrımlarının gereksiz olduğuna inanan Layder, toplumsal gerçekliğin bu tür yapay ayrımlarla anlaşılamayacağını savunur. Layder'e göre, toplumsal gerçekliği oluşturan yapı-eylem, tek bir gerçeğin farklı görünümünü oluşturmaktadır (Yücedağ, 2011: 1476-1477).

Bu çalışmada, Z kuşağının çevrimiçi kimlik inşasını anlamak amacıyla Derek Layder'in Uyarlayıcı Yöntembilimsel Yaklaşımı kullanılmıştır. Layder'in yöntembilimsel yaklaşımı, özellikle sosyal alanlar teorisi ile ilişkilendirilir. Sosyal alanlar teorisi, bireysel öznelliği anlama ve insan arzusu ile duygularının iç dünyasını kabul etme amacını taşır. Bu teori, içsel ve psişik deneyimin gerçekliğini vurgular ve modern varoluşun yeterli bir açıklaması için temel bir bileşen olarak kabul eder. Sosyal alanlar teorisi, gerçek kimliklere sahip gerçek bireylerin niyetleri, amaçları, arzuları ve hedeflerini etkileyen koşullandırıcı etkiler olarak toplumsal güçleri tanımlar. Bu yaklaşım, bireylerin içsel dünyalarını ve kişisel deneyimlerini dikkate alarak toplumsal

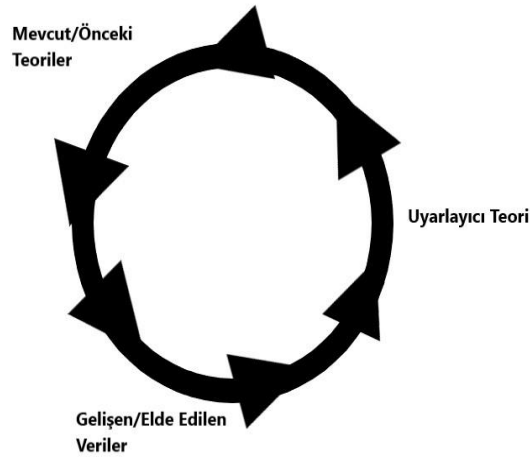
etkileşimler ve bağlamlar arasındaki diyalektik etkileşimi incelemeyi amaçlar (Layder, 2004: 160).

Bu bağlamda, Sosyal Alanlar Teorisi, kişisel ve sosyal kimlik arasındaki birbirini etkileyen ilişkiselliğe odaklanır. Sosyal Alanlar Teorisi'nin içinde ortaya çıkan uyarlayıcı teorik yaklaşım, bu ilişkiyi daha fazla anlamaya yönelik bir yöntemsel bakış açısını ifade eder. Layder, uyarlayıcı teorinin şekillendirilme sürecini ve temel özelliklerini dört evreli bir yapı içinde ayrıntılı bir şekilde açıklar. Layder, bu yaklaşımı oluştururken, faillik-yapı konularındaki problemleri, duygusal durumları ve kişiler arası kontrol ilişkilerini, Sosyal Alanlar Teorisi'nin genel bir temeli olarak kullanır. Bu, kişiler arası güç ilişkileri ve duygusal durumlar hakkında yeni bir teori geliştirmeyi amaçlar. Bu teorik çerçeve, farklı kişiler arası kontrol tiplerini (iyicil ve kötücül), farklı kontrol stratejilerini (örneğin, yönlendirme, duygusal manipülasyon, ikna etme, baskı yapma), farklı toplumsal bağlamları (iş, aile, romantik ilişkiler, suç) ve tipik duyguları ve duygu durumlarını (aşk, öfke, acı, onay arayışı) içerir. Bu özellikler, insan davranışlarının kişiler arası kontrolle nasıl şekillendiği ve bu kontrol sürecinin nasıl etkilendiği konusunda somut önermeler sunar. Bu önermeler, farklı kontrol tiplerinin ve stratejilerinin bireylerin temel güvenlik ve özsaygı duygularını kazanmaları, duygusal bağların güçlendirilmesi veya zayıflatılması gibi sorunlarla ilişkilidir. Aynı zamanda, insanların toplumsal etkileşimleri, deneyimleri, yaşantıları, kendilik algıları, diğer insanlar üzerindeki etkileri kontrol yetenekleri ve kapasiteleriyle ilgili veya bu alanlardaki kontrol eksiklikleriyle ilişkili olan sorunları ele alır. Bu faktörlerin insanların zihinsel sağlığını nasıl etkilediği hakkındaki sorunları da ele alır (Layder, 2006: 342). Layder' göre, sosyal hayatın herhangi bir alanındaki belirli etkinlik/eylem ve yapı unsurlarının nasıl iç içe geçtiklerini anlayabilmek için, sosyal araştırma ve teorinin bir araya getirilmesi gerekmektedir. Burada geçen “uyarlayıcı” ifadesi Layder'e göre, veriler, mevcut teorik bilgilerle süzgeçten geçirilirken ve uyarlanırken, aynı zamanda yeni elde edilen kanıtlarla teorinin hem uyarlanması hem de bu yeni kanıtlar tarafından biçimlendirilmesi gerekmektedir (Layder, 2015: 29-73). Layder'in yaklaşımında bahsedilen uyarlayıcı sözcüğü, teori ile ampirik veriler arasında sürekli bir diyalog ve etkileşim oluşturarak, hem mevcut teorilerden hem de toplanan verilerden yola çıkarak yeni teoriler ve analitik çerçeveler geliştirmeyi ifade etmektedir.

Uyarlayıcı yaklaşımda, çeşitli teorik ve özcü kaynakların farklı şekillerde bir araya getirilmesi ve bu kaynaklar arasındaki sinerjiden yararlanılarak teorinin geliştirilmesi önemlidir. Bu çerçevede, hem yönelimli kavramlar hem de açıklayıcı ağlar uyarlayıcı teoride bir arada yer alır ve kullanılır. Layder'in Uyarlayıcı Teorik Yaklaşımı'nda "yönelimli kavramlar" (domain concepts), teorik ve ampirik süreçler arasında köprü görevi gören yapı-fail ilişkisini ifade edecek kavramlardan seçilmesi önemli bir unsurdur. Yönelimli kavramlar, araştırmacılara verilerini analiz etme ve mevcut teorilerle bağlantı kurma konusunda rehberlik eder. Araştırmacılar, yönelimli kavramları kullanarak teori ve bulgular arasındaki bağlantıyı sağlar. Bu kavramlar, veri analizi sırasında analitik kategoriler ve temalar geliştirmelerine yardımcı olurken, teorik çerçevelerini daha iyi anlamalarına ve bağlamlandırmalarına olanak tanır. Yönelimli kavramlar, araştırma sürecinde teorik ve ampirik süreçler arasında sürekli bir diyalog ve etkileşim sağlamaya yöneliktir. Bu sayede, mevcut teorilerle verileri daha etkili bir şekilde entegre edebilir ve daha güçlü teorik bağlantılar kurulabilir (Layder, 2015: 174-184). Bu perspektife göre, teorik kabullerden bağımsız ve soyut bir empirik araştırma yapmak mümkün değildir (Yücedağ, 2011: 1477). Layder, uyarlayıcı teorisini yerleşik veya geleneksel yaklaşımların yerini almak üzere değil, onlarla birlikte kullanılacak ve sosyolojik yönetime bağımsız bir çizgide ilerleyen daha radikal ve alternatif yeni bir yaklaşım ve kurallar stratejileri bütünü olarak tasarlamıştır (Bal, 2014: 109).

Bu çerçevede Uyarlayıcı Teorinin uygulanabilirliği için araştırma sürecinde belirli anahtar kavramlardan yola çıkılmıştır. Mevcut teorilerden elde edilen kavram setleri ise Özne ve Büyük Öteki olarak tespit edilmiş ve araştırma bu kavramlar ile teori ekseninde yeniden şekillendirilmiştir. Sosyal hayatın genel boyutları için mevcut teorilerden hareket etmek, etkinliklerin ve kurumların doğasını anlamak için önemlidir ve sosyal etkinliklerin ve yapıların birbiriyle nasıl bağlantılı olduğu gibi genel soruları içerir. Layder'in perspektifine göre yönelimli kavramlar olarak teoriden seçilen *özneleşme çabası* ve *büyük ötekiyi tamamlamak* kavramları, yapı fail ilişkisine odaklanarak teori ve veriler arasında köprü kurmaktadır. Tez sürecinde, bu iki kavram temel alınarak, sosyal hayatın genel boyutlarına ışık tutulmuş ve etkinliklerin iletişimini ve kurumların işleyişini anlamak için önemli bir perspektif sunulmuştur. Bu kavramların analizi sürecinde sosyal yapıların doğası ve failleşme süreci arasındaki bağlantı incelenmiştir.

Ayrıca, bu kavramların yapı fail ilişkisini aşmada çevrimdışı ve çevrimiçi kimlik ilişkisinde nasıl bir rol oynadığı ve bireylerin kimliklerini nasıl şekillendirdiği de ele alınmıştır. Layder'in uyarlayıcı teorisi bu iki kavramın *özneleşme çabası* ve *büyük ötekiyi tamamlamak* görüşmelerden elde edilen bulgularla teorik bakış açısı arasında ilişki kurularak uyarlanmıştır. Layder'den hareketle teze yön veren diğer ikinci kavram seti ise ampirik bulgulardan elde edilmiştir. Ampirik temelli kavram setleri, mevcut önceki verilerden elde edilen teori geliştirme faaliyetinde yararlanabilecek olan en geniş kapsamlı ve ayrıntılı kaynakları temsil etmektedirler. Bu noktada otantik kimlikler ve arzulan kimlikler, sosyal riskler daha önceki yapılan araştırmalardan elde edilmiş yönelimli kavramlardır. Bu noktada daha önceki literatüre dayalı yapılan çalışmalardan elde edilen veriler ile görüşmecilerin vermiş oldukları yanıtlar arasında ilişki kurularak *sosyal riskleri azaltmaya çalışmak*, *otantik kimliklerin sergilenmesi* ve *arzulan kimliklerin yaratılması* olarak uyarlanmıştır. Son olarak ise, üçüncü bir kavram seti ise araştırma bulgularından üretilmiş kavramlardır. Araştırma sürecinde ampirik verilerden yola çıkarak "*daha çok ben olmak*" ve "*sosyal mesafeyi yönetmek*" kavramları araştırma bulgularından türetilmiştir. Böylece tümevarım ve tümdengelim yöntemleri ve bunların temelini oluşturan ampirist ve genel teorilerin makul bir şekilde harmanlanmasına dayalı bir şekilde tez süreci tamamlanmıştır. Bu noktada, araştırma içinde ortaya çıkan kavramlar, yapı fail ilişkisini anlamak ve sosyal hayatın genel boyutlarına ışık tutmak için merkezi bir rol oynamaktadır. Yaşam dünyası-sistem bağlantıları sorununu tam anlamıyla ele almak için, sosyal eylemlerin sosyal yapılar, kültür ve sosyal dünyanın diğer yeniden üretilen yönleriyle nasıl iç içe geçtiği meselesine odaklandığımız vakit, bu karmaşık ilişkileri anlamak mümkün olmaktadır. Bu sebeple, uyarlayıcı teorinin ana meselesi, davranış, eylem, gündelik hayat gibi yaşam dünyası unsurlarının sosyal konumlar, pratikler ve sosyal ilişkiler gibi sistemik yönleriyle çeşitli şekillerde nasıl etkileşime girdiğinin anlaşılmasıdır. Layder'in uyarlayıcı teorik yaklaşımına dair süreç aşağıdaki şekil üzerinde ifade edilmiştir.



Şekil 2: *Mevcut/önceki teoriler, gelişen / elde edilen veriler ve uyarlayıcı teori arasındaki ilişkiler*

Yukarıdaki Şekil 2, Layder'in uyarlayıcı teorik yaklaşımını göstermektedir. Uyarlayıcı teori, birbirini takip eden unsurlar arasında dönen bir döngü olarak tasvir edilir. Bu yapı, mevcut veya önceki teorik temeller ile ampirik araştırma sonuçlarının etkileşim içinde olduğunu gösterir. Bu etkileşim, iki yönlü bir süreçtir: Mevcut veya önceki teorik kavramlar, devam eden ampirik araştırmaların sonuçlarına dayalı olarak şekillenir ve gelişir. Aynı şekilde, ampirik araştırma sonuçları da mevcut teorik temellerin yeniden şekillenmesine katkı sağlar. Bu diyalektik yaklaşımda, mevcut veya önceki teoriler, devam eden ampirik araştırma sonuçlarına göre evrilirken aynı zamanda bu sonuçlar, mevcut teorik temellerin gelişimini etkiler. Bu karşılıklı etkileşim, uyarlayıcı teorisinin bütünsel yapısını oluşturur ve sürekli bir dönüşüm süreci içinde bulunduğunu ifade eder.

1.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Araştırmada veri toplama sürecinin başlatılabilmesi için ilk olarak Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'na başvurulmuş ve etik komisyon izni alınmıştır. Araştırma nitel araştırmanın doğası gereği, aktörün bakış açısından yaşanan deneyim ve anlamların ortaya çıkarılabilmesini amaç edindiği için derinlemesine bir analiz yapmayı gerektirmiştir. Bu sebeple araştırmada veri toplama tekniği olarak mülakat (görüşme)

kullanılmıştır. Mülakatlar yarı yapılandırılmış ve açık uçlu sorulardan oluşturulmuş ve görüşmeler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma soruları ise araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Araştırma soruları ilk olarak yarı yapılandırılmış olarak oluşturulmuş ve 4 katılımcı grubuna pilot görüşmeler uygulanarak soruların anlaşılabilirliği test edilmiştir. Daha sonraki süreçte sorulara nihai şekli verilmiş ve daha sonra katılımcılarla esas görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sorular, sistematik olarak açık ve anlaşılır ve yönlendirmeden uzak olmasına dikkat edilerek düzenlenmiştir. Bu nedenle katılımcıların konu ile bütünlük sergilemesine neden olan bir akış yakalanmıştır. Görüşmeler pandemi koşulları nedeni ile çevrimiçi (online) ortamda WhatsApp veya Skype programı aracılığıyla uygulanmıştır. Katılımcıların rızalarını almak üzere kendilerine mail aracılığıyla gönüllü katılım formları gönderilmiş ve elektronik olarak imzalayıp geri göndermeleri talep edilmiştir. Mülakat başlangıcında katılımcının ilgili formu imzalayıp geri gönderdikten sonra kendisine tekrar teyit ettirilerek görüşmelerde ses kaydı yapılacağı ve mülakata öyle başlanacağı katılımcılara bildirilmiştir.

Görüşmeler en az 30 en çok ise 180 dakika sürmüştür. Bazı görüşmeler ise katılımcının dijital platformlarda çok aktif olmamasına bağlı olarak değerlendirilmeye alınmamış ve gerekli profilleri sergileyen katılımcıların görüşmeleri araştırmaya dahil edilmiştir. İlk olarak katılımcılara araştırmacı kendisi ve çalışma konusu hakkında bilgi vermiş ve katılımcılara ilişkin tanıtıcı sorular sormuştur. Böylelikle bu süreçte araştırmacı ile katılımcı arasında güvene dayalı bir araştırma ortamı sağlanmıştır. Daha sonra ise katılımcılara araştırma soruları yönlendirilmiş ve katılımcıların kimliklerinin saklı tutulacağı ifade edilmiştir. Bazı katılımcılar (K.1, K.4, K.7 ve K.15), dijital platformlarda yaptıkları paylaşımları araştırmacı ile paylaşmış, katılımcılardan gönderdikleri görsellerin araştırma kapsamında kullanımı konusunda izin istenmiş ve katılımcıların rızaları doğrultusunda gerekli izinler alınarak görseller paylaşılmıştır.

Araştırmada görüşmeler 2022'nin Şubat ile Kasım ayı arasında toplam 9 aylık bir süreçte tamamlanmıştır. Toplam 36 katılımcıyla görüşme sağlanmıştır. Bu bağlamda katılımcı grubu, araştırmanın amacına yönelik olarak kartopu tekniği kullanılarak

belirlenmiştir. Kartopu örnekleme, özellikle belirli bir özellik taşıyan bireylerin genel popülasyon içinde nadir olduğu durumlarda veya bireylerin bir araya getirilmesinin zor olduğu durumlarda kullanılan bir örnekleme tekniğidir. Bu teknik genellikle nitel araştırmaların bir parçası olarak kullanılır. Kartopu örnekleme tekniği adını, sürecin bir kartopunun yuvarlanması ve büyümesine benzetilmesinden almaktadır. Bu teknikte, önceden belirlenen birkaç katılımcı ile başlanır ve bu bireyler daha sonra araştırmaya ilave katılımcıları önerebilir veya önerirler. Bu şekilde, ilk katılımcılar daha fazla katılımcıyı “tavsiye eder” ve örnekleme zamanı içinde büyür. Bununla birlikte, kartopu örnekleme tekniklerinin bazı sınırlılıkları vardır. Bu teknik, genellikle örnekleme çeşitliliğini sınırlar, çünkü katılımcılar genellikle kendi sosyal ağlarından başkalarını önerebilir. Ayrıca, bu teknik genellikle örneklemin rastgele seçilmesini engeller, bu da genelleme yapmayı zorlaştırır. Bu nedenle, kartopu örnekleme genellikle belirli durumlarda ve genellikle genelleme yapma amacı olmayan nitel araştırmalar için kullanılır (Atkinson & Flint, 2001: 1-4; Biernacki & Waldorf, 1981:141-163).

Katılımcı grubunun seçiminde ilk olarak, araştırmanın Z Kuşağından hareket etmesi nedeni ile katılımcı grubun seçiminde Z kuşağının dahil olduğu yaş aralığı referans alınmıştır. Günümüz gençliğini temsil eden tanımlamalarının yapıldığı 2000 ve sonrası doğumlarının içinde bulunduğu Z kuşağı, dijital toplumun ve postmodern kültürün ilk kuşakları arasında gösterilmektedir (Bayhan, 2014: 8). Bu bağlamda katılımcıların belirlenmesinde literatürde, Z kuşağı olarak nitelenen 2000 ve sonrası doğumlu olanlar yani 18-22 yaş aralığındaki bireyler seçilmiştir. Bu koşulları sağlamayanlar kişiler hariç tutulmuştur. Z kuşağı üyesi 18-22 yaş aralığında her yaş grubuna ait bireyin katılımcı olmasına önem verilmiştir. Katılımcıların belirlenmesinde ise herhangi bir dijital platformda gerçek ya da anonim hesabı bulunmasına dikkat edilmiştir. Araştırma sürecinde katılımcı çeşitliliği artırmak için farklı bağlamlarda yer alan katılımcıların önerilerine göre hareket edilmiş ve farklı başlangıç noktaları ile kartopu örnekleme çeşitlendirilmiştir. Bu kapsamda 19’u kadın 17’si erkek olmak üzere toplam 36 katılımcıdan veri toplanmıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Kod	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Bölüm
K.1	22	Kadın	Akdeniz Ü.	Çağrı Merkezi Hizmetleri
K.2	19	Kadın	İmam Hatip L.	- ¹
K.3	20	Kadın	Mehmet Akif Ersoy Ü.	Yönetim Bilişim Sistemleri
K.4	22	Kadın	Gazi Osman Paşa Ü.	Makine Mühendisliği
K.5	21	Kadın	Akdeniz Ü.	Sosyal Hizmetler
K.6	22	Kadın	Kafkas Ü.	Rus Dili ve Edebiyatı
K.7	21	Kadın	Selçuk Ü.	Grafik
K.8	22	Kadın	Necmettin Erbakan Ü.	Sosyoloji
K.9	19	Kadın	Hacettepe Ü.	Sosyoloji
K.10	20	Kadın	Necmettin Erbakan Ü.	Beden Eğitimi Ö.
K.11	19	Kadın	Boğaziçi Ü.	Okul Öncesi Ö.
K.12	21	Kadın	Hacettepe Ü.	Sosyoloji
K.13	22	Kadın	Necmettin Erbakan Ü.	Sosyoloji
K.14	18	Kadın	Anadolu L.	-
K.15	19	Kadın	Akdeniz Ü.	Sosyal Hizmetler
K.16	21	Kadın	Anadolu L.	-
K.17	20	Kadın	Bolu İzzet Baysal Ü.	Mimarlık
K.18	20	Kadın	Anadolu L.	-
K.19	21	Kadın	Necmettin Erbakan Ü.	Sosyoloji
K.20	20	Erkek	Anadolu L.	-
K.21	22	Erkek	Muğla Sıtkı Koçman Ü.	Antrenörlük
K.22	18	Erkek	TED Koleji	-
K.23	20	Erkek	İ. Sağlık Bilimleri Ü.	İş Sağlığı Güvenliği
K.24	19	Erkek	Anadolu Ü.	Antrenörlük
K.25	21	Erkek	Necmettin Erbakan Ü.	Sosyoloji
K.26	18	Erkek	Anadolu L.	-
K.27	21	Erkek	Gazi Ü.	İnşaat Mühendisliği
K.28	21	Erkek	Sivas Cumhuriyet Ü.	Elektrik Elektronik M.

¹ “-“ olarak verilen yerler, üniversite öğrencisi olmayan, henüz lise öğrencisi ya da lise mezunu olan katılımcıların herhangi bir bölümde olmadıklarını göstermektedir.

K.29	19	Erkek	Gazi Ü.	Elektrik Elektronik M.
K.30	21	Erkek	Selçuk Ü.	Karşılaştırmalı Edebiyat
K.31	18	Erkek	Anadolu L.	-
K.32	19	Erkek	Akdeniz Ü.	Gıda Mühendisliği
K.33	19	Erkek	Anadolu L.	-
K.34	20	Erkek	Akdeniz Ü.	Çağrı Merkezi
K.35	20	Erkek	Selçuk Ü.	Radyo, TV, Sinema
K.36	21	Erkek	Süleyman Demirel Ü.	Adalet

Araştırmada katılımcıların yaşlarına ilişkin bulgulara göre, yaş dağılımı şu şekildedir: 18 yaşında toplam 4 katılımcı, 19 yaşında toplam 8 katılımcı, 20 yaşında toplam 8 katılımcı, 21 yaşında toplam 10 katılımcı ve 22 yaşında toplam 6 katılımcı bulunmaktadır. Bu verilere göre, katılımcıların çoğunlukla 21 yaşında olduğu ve 18-22 yaş arasındaki genç yetişkinleri içerdiği görülmektedir. Verilere göre, araştırmadaki katılımcılardan kadın sayısı 19 katılımcı, erkek katılımcı sayısı ise 17'dir.

Araştırmada katılımcıların eğitim aldıkları üniversiteler ve liseler aşağıda sıralanmıştır: Akdeniz Üniversitesi, İmam Hatip Lisesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Kafkas Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Bolu İzzet Baysal Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, TED Koleji, İstanbul Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi ve Süleyman Demirel Üniversitesi gibi üniversitelerde eğitim alan katılımcılar bulunmaktadır. Bu durumda katılımcıların çeşitli üniversitelerden ve okullardan geldiği görülmektedir. Araştırma katılımcıları, farklı üniversite ve liselerde eğitim almış olan gençlerden oluşmaktadır.

Araştırmada katılımcıların farklı bölümlerde eğitim aldıkları görülmektedir. Katılımcılar arasında çağrı merkezi hizmetleri, yönetim bilişim sistemleri, makine mühendisliği, sosyal hizmetler, Rus dili ve edebiyatı, grafik tasarım, sosyoloji, beden eğitimi öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, mimarlık, antrenörlük, iş sağlığı ve güvenliği,

inşaat mühendisliği, elektrik elektronik mühendisliği, karşılaştırmalı edebiyat, gıda mühendisliği, radyo, televizyon, sinema ve adalet bölümlerinden katılımcılar bulunmaktadır. Bu veriler, araştırma katılımcı grubunun çeşitli disiplinlerde eğitim almış bireylerden oluştuğunu göstermektedir. Böylelikle, araştırma, geniş bir disiplinlerarası bakış açısına sahip olan ve çeşitli alanlarda eğitim görmüş katılımcıların deneyimlerine dayanan değerli bir bilgi kaynağı olmuştur.

Araştırmada katılımcılar arasında farklı sınıf düzeylerinden ve mezuniyet durumlarından bireyler bulunmaktadır. Verilere göre, 1. sınıf öğrencilerinin sayısı göreceli olarak daha fazladır. Ayrıca, mezun olan katılımcıların da sayısı dikkat çekmektedir. Araştırmadaki katılımcılar, yaşam deneyimlerini farklı ilişkisel bağlamlarda paylaşmaktadır. Katılımcıların yaşadıkları ilişkisel bağlamlar arasında arkadaşlar ve aile üyeleri yer almaktadır. Verilere göre, katılımcıların bazıları arkadaşlarıyla birlikte yaşamaktadır, bazıları ise aileleriyle birlikte yaşamaktadır. Bazı katılımcılar ise hem arkadaşlarıyla hem de aileleriyle birlikte yaşamaktadır. Ayrıca, bir kısmı tek başına yaşamaktadır. Araştırmadaki katılımcıların aile yapıları çoğunlukla çekirdek ailelerden oluşmaktadır. Verilere göre, katılımcıların çoğunluğu çekirdek aile yapısına sahip yani anne, baba ve çocuklardan oluşan ailelerde yaşamaktadır. Bununla birlikte, bazı katılımcılar tek ebeveynli ailelerde yetişmektedir. Bu veriler, aile yapılarının farklılıklarını ve çeşitliliğini yansıtmaktadır. Araştırma, katılımcıların doğup büyüdükleri yerlerin, çoğunlukla kentler olduğunu göstermektedir. Verilere göre, katılımcıların çoğunluğu kentlerde doğup büyümüş, şehir yaşamının içinde yetişmiştir. Bununla birlikte, bazı katılımcılar kırsal bölgelerde doğup büyümüşlerdir. Kırsal bölgeler, genellikle şehirlere göre daha küçük yerleşim alanlarıdır ve tarım, hayvancılık gibi faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelerdir. Kırsal yaşam, genellikle şehir yaşamından farklı dinamiklere ve yaşam tarzlarına sahiptir.

1.5. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmada katılımcılardan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle elde edilen ses kayıtlarına öncelikle transkriptor programı aracılığıyla ses deşifresi yapılmış ve veriler MAXQDA 2020 Pro programına aktarılmıştır. Ardından program vasıtasıyla veri

kaybının önüne geçilerek ayrıntılı bir kodlama sürecine girilmiştir. Kodlama sürecinde, Layder'in Uyarlayıcı Teorik Yaklaşımı referans alınarak öncelikle verileri analiz etmek ve anlamlandırmak için belirli kavramsal ve teorik çerçeveler kullanılmıştır. Bu çerçeveler, verileri daha geniş sosyal ve teorik bağlama yerleştirilmesini sağlamıştır. Verinin kodlanması ve analiz edilmesi, bu kavramsal ve teorik çerçeveler üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Bu süreç Layder'e göre, hem teorik kavramlara (dedüktif) hem de veriden elde edilen yeni bulgulara (indüktif) yer verme yaklaşımını yansıtmaktadır. Bu sayede, araştırmacı veriyi derinlemesine anlama ve çeşitli teorik açıklamalar geliştirme imkanına sahip olur. Uyarlayıcı Teorik Yaklaşım sürekli ve döngüsel bir süreçtir. Yani, araştırmacı bulguları ve teorik çerçeveyi sürekli olarak birbirine uyarlar. Bu, araştırmanın teorik çerçevesinin ve sonuçlarının, veri toplama ve analiz sürecinin ilerlemesiyle birlikte gelişmesini ve değişmesini sağlar. Layder'e göre, uyarlayıcı teorik yaklaşım araştırmacıların teorik ve ampirik çalışmalar arasında sürekli bir diyalog ve etkileşim oluşturarak, hem mevcut teorilerden hem de toplanan verilerden yola çıkarak yeni teoriler ve analitik çerçeveler geliştirmesini sağlar Bu yaklaşım, bir fenomenin çeşitli boyutlarını keşfederken hem mikro hem de makro analiz seviyelerini içerir, böylece geniş sosyal bağlamla bireylerin deneyimleri ve etkileşimleri arasındaki ilişkinin daha bütünsel bir resmini sunar. Layder'in yaklaşımı, önceden var olan teorik bilgileri ile elde edilen ampirik bulguları birleştirmesine olanak sağlayan bir metottur. Layder'in uyarlayıcı teorik yaklaşımının katılımcıların deneyimlerini anlamada daha geniş bir sosyal bağlam içerisinde yorumlamak için kullanılmasına olanak sağlar. Layder'e göre, uyarlayıcı yaklaşımda teorik fikirler ile süregelen veri toplama ve analizi arasında karşılıklı etkileşim süreci bulunmaktadır. Bu yaklaşım, araştırma sürecinin tek yönlü sabit bir gelişim yerine, kademeli olarak malzemeler toplandığı ve düzenli bir fikirde geliştiği zigzaglar çizen bir yol izlediğini gösterir. Teorik fikirler ile veri toplama ve analizi arasındaki her gidip gelme, yani zigzag, her ikisindeki eksikliklerin ve boşlukların tespit edilmesini mümkün kılar. Bu süreç, araştırmacının fikirlerini ve anlayışını sürekli olarak revize edebilmesine ve daha derinlemesine bir kavrayış elde edebilmesine olanak tanır. Araştırma süreci boyunca teorik fikirler ve veriler arasındaki bu etkileşim, araştırmacının sonuçlarını daha güçlü ve anlamlı hale getirir. Layder'e göre kodlama sürecinde iki aşama

bulunmaktadır: Ön kodlama ve geçici kodlama süreçleri. Ön kodlama aşamasında, araştırmacı veri toplama sürecinde elde edilen katılımcı ifadelerini analiz eder ve verileri ön kodlarla etiketler. Bu aşamada, katılımcıların ifadelerinden çıkarılan geçici kodlar oluşur. Geçici kodlar, veri toplama sürecinin bir parçası olarak anlam kazanır ve katılımcıların ifadelerini anlamak için kullanılır. Ancak bu kodlar henüz tam olarak kesin ve geçerli kategorilere dönüşmemiştir. Sonradan devam eden veri toplama ve analiz sürecinde, bu geçici kodlar güçlenir ve geçerlilik kazanır. Son aşamada, bu güçlenen geçici kodlar ana esas kod ve kategorilere dönüşür. Yani geçici kodlar daha fazla analiz, veri toplama ve düşünce sürecinden geçerek ana esas kod ve kategorilere evrilir. Bu şekilde, katılımcıların ifadelerinden çıkan geçici kodlar, daha derinlemesine analizlerle güçlenerek nihayetinde ana kod ve kategorileri oluşturur (Layder, 2015: 30-133).

Araştırmanın analiz sürecinde katılımcıların verilerinden önemli temalar, düşünceler ve kavramlar belirtmek için ön kodlama tekniği uygulanmıştır. Bu işlem sonucunda, çalışmanın her bir transkriptini içeren detaylı bir ön kod listesi oluşturulmuştur. Bu sayede ön kodlama ile birlikte ortaya çıkan geçici kodlar, devam eden veri toplama ve analizi ile geçerlilik kazanarak ve güçlenerek nihai ana esas kod ve kategorilere ulaşmayı mümkün kılmıştır. Bu bağlamda ön kodlama ve geçici kodlama olarak ifade edilen işlemler, analiz boyunca hem araştırma verilerine dayalı olarak geliştirilen ana esas kavramlarla hem de mevcut teorik malzemelerle paralel ve karşılıklı ilişki temelinde gerçekleştirilmiştir. İkinci olarak ise ön kodlama ve geçici kodlamanın araştırma verilerine dayalı olarak geliştirilen mevcut teorilerle daima karşılıklı bir ilişki temelinde gerçekleşmesi teorik kavram ve fikirlerden kopmaması sağlanmıştır. Genel teorilerin bu şekilde kullanılmasının temel gerekçesi ise söz konusu teorilerin doğrulanması ve onaylanması değildir. Daha ziyade, mevcut önceki genel teorilerden, teorik ayrıntılandırma ve araştırma için bir başlangıç noktası olarak yararlanmaktır. Bu bağlamda örneğin, *özneleşme çabası* için Alain Touraine'ın özne kavramı üzerinden hareket edilmiş ve bu kavramın elde edilen verilerle karşılıklı bir ilişki içerisinde olduğu görülmüş ve bu verilere uyarlanmıştır. İkinci olarak ise yapılan araştırmalar literatür taraması ile bulunan kavramlardan bir tanesi olan *otantik kimliklerin sergilenmesi* ön kodlamaların sonucunda kullanılan kategorileştirmelerin ana uydu kategorisi olmuştur.

Üçüncü olarak ise *daha çok ben olmak* teması ise katılımcıların vermiş oldukları cevapların kodlanması sonrasında bütüncül bir bakış açısını yansıtan bir kavram olarak araştırma verilerinden oluşturulmuştur. Bu aşamada, araştırmanın teorik çerçevesinden hareketle saha notlarına ve açık ve eksen kodlamalara dayanarak toplanan verinin tematik olarak ortaya konulması sağlanmıştır (Bu kodlama sürecinde literatürden elde edilen kodlar veriye dayatmak yerine verinin doğrultusunda kodların kapsamı ve içeriği ayarlandı). Bu adımlarının sonrasında temalar ve alt temalar belirlenmiş ve ayrıntılı kuramsal yorumlamalar ve ayrıntılandırmalar ile tüm bağlantılar ortaya çıkarılmıştır (Layder, 2015; Saldana, 2022).

1.6. ARAŞTIRMANIN GÜVENİRLİLİĞİ

Araştırmanın güvenirliliği, çalışmanın yapıldığı süreçte ve sonuçlarının değerlendirildiği noktada ne kadar güvenilir olduğunu belirlemek için kullanılan bir kavramdır. Güvenirlilik, araştırmanın güvenilir sonuçlar üretme kabiliyetini ve yapılan ölçümlerin, analizlerin ve çıkarımların tekrarlanabilirliğini ifade eder. Güvenirliliği sağlamak için çeşitli yöntemler kullanılabilir. Örneğin, araştırma verilerinin analizinde birden fazla araştırmacının katkısı alınabildiği gibi birden fazla araştırmacının aynı verileri bağımsız olarak analiz etmesi ve sonuçlarının karşılaştırılması, verilerin doğruluğunu ve güvenirliğini artırmaktadır. Ayrıca, araştırma sırasında kullanılan ölçüm araçlarının güvenirliği de önemlidir. Ölçüm araçlarının güvenirliği, aynı ölçümün farklı zamanlarda ve farklı durumlarda tekrarlandığında benzer sonuçlar verme yeteneğini ifade eder. Bu da ölçümlerin güvenirliğini artırmaya yardımcı olur. Güvenirlilik, aynı zamanda araştırmanın iç ve dış geçerliliğiyle de ilişkilidir. Araştırmanın iç geçerliliği, yapılan ölçümlerin ve analizlerin araştırma sorusuna uygun ve doğru bir şekilde yapıldığını gösterirken, dış geçerlilik, elde edilen sonuçların ve çıkarımların başka durumlar ve gruplar için genelleştirilebilirliğini ifade eder. Sonuç olarak, araştırmanın güvenirliliği, araştırmanın sağlam bir şekilde yapıldığı ve elde edilen sonuçların tekrarlanabilir ve doğrulanabilir olduğu anlamına gelir. Güvenirlilik, araştırmanın güvenirliğini ve değerini belirlemede önemli bir kavramdır ve araştırmacılar tarafından göz önünde bulundurulmalıdır (Weaver & Hightower; 2021: 293).

Bu bağlamda araştırmada güvenilirliğin elde edilmesi için çeşitli stratejiler izlenmiştir. İlk olarak konu ile ilgili detaylı bilgilerin elde edilmesi için katılımcılara takip ve sondaj soruları yöneltilmiş ve bazı durumlarda katılımcıların ifadeleri kendilerine yeniden yönlendirilerek araştırmacının doğru anlayıp anlamadığı teyit edilmiştir. Daha sonrasında ise güvenilirliğin temellendirilmesi adına 4 katılımcı (K.3, K.5, K.6, K.7) ile belirli bir süre sonrasında yeniden görüşmeler sağlanmış ve daha önce verilen yanıtları ile karşılaştırma yapılmıştır. Yeniden gerçekleştirilen görüşmelerin önceki görüşmelerle verdikleri yanıtların aynı olması durumunda katılımcıların samimiyetle yanıtlar verdikleri test edilmiştir. Katılımcı grubu ile güvenilirliğin elde edilmesinden sonra ise kodlama süreci gerçekleştirilmiş ve kodlama sürecinde araştırmacı kodlamalara ilişkin farklı uzmanlardan destek almıştır. Veriler farklı uzmanlarda yeniden gözden geçirilmiş ve oluşturulan kodlamaların bir kısmı yeniden değerlendirilirken büyük bir kısmında mutabık kalınmıştır. Bunun yanında bazı katılımcılardan kullanmış oldukları dijital platform hesaplarının araştırmacı tarafından takip edilmesi talep edilmiş, kabul eden katılımcılardan örneğin, K.2, K.3, K.10, K.12, K.35 ve K.8 ile takipleşilerek yapılan paylaşımlar ve görüşülen katılımcıların verdikleri cevapların doğruluğu test edilmiştir. Ayrıca bazı katılımcıların örneğin, K.1, K.4, K.7 ve K.15 dijital platformları kullanırken yapmış oldukları paylaşımların fotoğraflarını göndererek yapmış oldukları paylaşım içeriklerini araştırmacıyla paylaşmışlardır.

1.7. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Türkiye'de bu alanda yapılan çalışmalarda, Z kuşağı bireylerin dijital platformları kullanımıyla ilgili görüşmeler genelde yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Pandeminin ortaya çıkması ve ardından alınan önlemler, bu konuda planlanan görüşmeleri ve araştırmaları sekteye uğratmıştır. Bu durum, özellikle üniversite öğrencileriyle planlanan görüşmelerin yüz yüze yapılmasını zorlaştırmıştır. Bu zorluklardan dolayı, katılımcılarla yapılması planlanan görüşmeler, kişisel sağlık ve güvenlikleri ön planda tutularak çevrimiçi ortamlara taşınmıştır. Çevrimiçi görüşmeler, en yaygın ve kolay erişilebilir iletişim platformlarından olan WhatsApp ve Skype üzerinden yürütülmüştür. Bu platformlar aynı zamanda herkesin kendi mekanında görüşmeye katılıyor olmasından

dolayı hem araştırmacının hem de katılımcıların sürece rahatlıkla adapte olmasını sağlamıştır. Bu durum, görüşmelerin daha verimli geçmesine yardımcı olmuştur. Bu, görüşmelerin daha samimi ve içten bir ortamda yürütülmesine olanak tanıyan bir faktör olmuştur. Görüşmelerin çevrimiçi olarak gerçekleştirilmesi, pandemi koşullarının gerektirdiği fiziksel temastan kaçınılmasını sağlamış, katılımcıların kendilerini güvende hissetmelerine olanak sağlamıştır. Bu çerçevede, görüşmelerin çevrimiçi gerçekleştirilmesi, pandemi koşullarının getirdiği zorlukları en aza indirgeyen ve araştırmanın devamlılığını sağlayan etkili bir çözüm olmuştur.

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. BENLİK / KİMLİK KAVRAMININ TANIMI VE İLİŞKİSİ

“Ben kimim?” sorusu, benlik/kimlik kavramları ve arasındaki ilişkiyi anlamak için önemli bir başlangıç noktasıdır. Bu bakımdan benlik / kimlik kavramları, bireyin kendisini anlama, algılama ve tanımlama süreçlerini ifade eden önemli sosyal psikolojik terimlerdir. Benlik / kimliğin anlamının ne olduğu sorulduğunda bir kişinin; kim olduğunu, kendini nasıl tanımladığını; kendine ait nitelik ya da kendini nasıl anladığıdır (Fearon, 1999: 11). Benlik, bir bireyin sahip olduğu kişisel özellikler, düşünceler, duygular, inançlar ve deneyimler gibi içsel temsillerin bir bütünüdür. Bu temsiller, kişinin kendi kendisi hakkındaki bilgisi ve zihinsel temsili olarak düşünülebilir. Benlik, insanın bireysel varoluşunu ifade eder ve bireyin farklı deneyimleri ve ilişkileriyle şekillenir. Kimlik ise, bireyin kendi kendisini belli bir ölçüde tutarlılık gösteren ve kendine özgü bir varlık olarak algılamasıdır. Bu algı, bireyin davranışları, ihtiyaçları, motivasyonları ve ilgileri gibi çeşitli yönlerini kapsar. Kimlik, benliğin daha belirli ve tanımlanabilir bir yönüdür ve bireyin kendine özgü niteliklerini ifade eder. Kimlik, bireyin kendini bir grup veya topluluk içinde aidiyet hissiyle tanımlamasını içerir ve bu aidiyet hissi, bireyin sosyal ve kültürel kimlikleriyle şekillenir (Bilgin, 1994: 224). Bu bağlamda benlik / kimlik ilişkisi karmaşık sosyal psikolojik kavramlardır ve birbirleriyle iç içe geçmişlerdir. Bireyin benlik algısı, kimlikleriyle de şekillenebilir ve kimlikleri bireyin benlik yapısına etki edebilir. Dolayısıyla, benlik / kimlik arasındaki ayırım bazen net değildir ve birbirleriyle ilişkili ve birbirinin yerine kullanılabilen kavramlardır.

2.2. BENLİK / KİMLİK İNŞASINDA ÖTEKİ İLİŞKİSİ

Benlik/kimlik inşasında öteki kavramı bireyin dünyayı algılamasında, anlamlandırmasında ve kendi benliğini inşa etmesinde en temel faktörlerden birisidir. Benliğin varlığının farkındalığı öteki ile kurulan sosyal ilişkiye dayalıdır. Ötekinin varlığı sayesinde birey kendi varlığını anlamlandırır ve kendini benliğini inşa eder (Bourse, 2009: 173-174). Ötekinin varlığı bu anlamda bireyin bir benlik veya kimlik

duygusu geliştirebilmesini sağlaması açısından bir zorunluluktur. İnsanın benlik inşasında ötekiyle kurulan bu ilişki kültürel olarak dizayn edilen benlik duygusuna sahip olmalarıdır. İnsanın kültürel bir yapıyı kurması dil ile mümkün olmuştur. İnsanın diğer canlılardan ayıran bu özelliği yaklaşık 70 bin yıl önce ortaya çıkan Homo Sapiens'in (modern insan) evrimsel sürecinin sonucunda gerçekleşmiştir. Homo Sapiens'in geliştirmiş olduğu benlik yapısı, dil sayesinde kültür olarak adlandırılan ilk karmaşık yapıları oluşturmuştur. Geliştirmiş olduğu dil sayesinde birbiriyle iletişim kuran modern insan aynı zamanda sosyal bir varlıktır (Harari, 2019: 19-38).

Bu açıdan insanın sosyal bir varlık olması dil sayesinde, ötekinin dünyasına dair sosyal gerçeklikleri öğrenmeye başlamasıdır. Fakat Lacan (2014)'a göre, benlik oluşumunu açıklamada ilk evre gerçeklik dönemi diye adlandırdığı bireyin henüz dil döneminden geçmediği ayna benlik evresidir. Ayna benlik evresi, çocuğun kendini dış dünyadan ayrı bir varlık olarak algılamaya başladığı süreci anlatan bir kavramdır. Bebek, dünyaya geldiğinden itibaren ayna benlik evresine gelene kadar kendisini annesi ve etrafındaki nesnelere dünyayla bir ve bütün olarak algılar. Kendi bedeninin ve benliğinin dünyadan ayrı bir şey olduğunu algıladığı evre ise ayna benlik evresidir. Bu evre ile kendisini ve diğer şeyleri aynada gören bebek, kendi varlığının çevresinden, ailesinden ya da etrafındaki diğer şeylerden ayrı olduğunu kavrar. Bu durum aynı zamanda bebeğin ötekinin gözünden kendisini ilk defa görmesi manasına gelir. Bebeğin ayna ile karşılaştığı anda zihninde bir figür oluşur. Bu figür ise kendi benliğidir. Bebek, artık aynaya baktığında gördüğü ben imgesini tanıyabilir, kendisi ile diğer şeyleri ayırt edebilir.

Freud (1994) ise, bireylerin benlik inşasının diğerleriyle olan ilişkilerine odaklanarak bebeklik döneminin gelişimini açıklamıştır. Bebekler doğduklarında, içgüdüsel ihtiyaçlarının tatminine odaklanmış, sonuçları veya etkileri düşünmeden davranmaktadır. Gelişim ilerledikçe, toplumun norm ve değerleri, ebeveyn figürleri veya bakıcıları aracılığıyla özümser ve içselleştirilir, böylece üst benlik veya vicdan oluşur. Bu bağlamda, kültürün işlevi, içgüdüsel ihtiyaçların toplumla uyumlu hale getirilmesini sağlayarak insan türünün toplumsal normlar ve değerlerle uyumlu hale gelmesini destekler. Bu bakımdan benlik / kimlik inşasının nasıl gerçekleştiğine

baktığımızda dışarıdan içeriye doğru gerçekleşen bir süreç olduğunu söylemek mümkündür. Benlik veya kimlik, bireylerin ait olduğu sosyal gruplarla olan iletişim ve etkileşimi sonucunda meydana gelen bir fenomendir. Bu fenomen kişinin bireysel olarak inşa etmeye çalıştığı kimlik ile içinde yaşadığı kültürün kişiye aktardığı kimlik arasındaki mesafeyi kapatma çabasından doğmuştur. Bu yüzden benlik veya kimlik, toplumun ürünü olan sosyal bir gerçekliktir. Bu sosyal gerçekliğin bir toplumsal yapının içerisine yerleştirilmediği sürece anlaşılması mümkün değildir (Assmann, 2015: 140-141; Berger & Luckmann, 2008: 250-251; Bauman, 2017: 30). Bu sosyal gerçeklik, sosyal bir gruba ait bireylerin kimliklerini doğrulama ve bu kimliklerin toplum tarafından onaylanma ihtiyacından kaynaklanır. İnsanlar, kimlikleri hakkındaki bu ihtiyacı genellikle sosyal karşılaştırma yoluyla tatmin ederler. Sosyal karşılaştırma teorisi, insanların genellikle kişisel çekicilikleri ve genel değerleri hakkında endişe duyduğunu ileri sürer. Bu nedenle bireyler, kendilerini sık sık çevrelerindeki diğer insanlarla ve medya aracılığıyla gördükleri kişilerle karşılaştırarak kendi kişisel değerlerini değerlendirebilirler. Bu da bireylerin özsaygısı gibi durumları etkileyebilir (Morse & Gergen, 1970: 148-149).

Bu bağlamda, insanlar sosyal ihtiyaçlarının bir göstergesi olarak başarı elde etme, yükselme, toplumda güven ve hoşgörü kazanma, düşünsel tutarlılıklarını sürdürme, psikolojik kazançlar elde etme, duygusal enerji seviyelerini artırma ve güç ile prestij kazanma hedefi doğrultusunda motive olurlar. Bu nedenle duygusal deneyimlerin çeşitlenmesi, insanların bu çeşitli amaçları doğrultusunda yönlendirilmesini sağlar. Bu bakımdan duygusal durumlar, insanları belirli amaçlara yönlendiren davranışları teşvik eder (Turner & Stets, 2006: 47). Bu durumda kimlik ve öteki ilişkisi, bireylerin kendi kimliklerini tanımlarken ve belirlerken, kendilerine benzemeyen diğer bireyleri ve grupları dikkate almalarıdır. Öteki terimi, bireyin kendisinden farklı olan, ait olmadığı bir grup veya topluluğu ifade eder. Bu farklı gruplar, etnik, dinsel, kültürel, cinsel, sosyal veya diğer birçok özellikle belirlenebilir. Bu durum kimlik ve öteki ilişkisinde, bireylerin kimliklerini ve aidiyet hislerini belirlerken karşılaştıkları bir süreçtir. Bireyler bu süreçte, kendi kimliklerini tanımlarken çevrelerindeki diğer bireyler ve gruplarla kendilerini karşılaştırırlar. Bu karşılaştırma süreci, bireylerin kendilerini farklı ve ayrı bir varlık olarak algılamalarını sağlar.

2.3. BENLİK/KİMLİK KAVRAMININ İKİ TEMEL BOYUTU: KİŞİSEL VE SOSYAL KİMLİK

Benlik / kimlik kavramının birbiriyle alakalı iki temel boyutu bulunmaktadır. Bunlar kişisel (personal) ve sosyal (society) kimlik yönleridir. Kimlik kavramının iki boyutlu yapısı, bireylerin kendilerini ve dünyayı anlamlandırmalarında temel bir rol oynar. İlk boyut kişisel kimlik, bireyin benzersiz özelliklerini, değerlerini ve tutkularını ifade eder. Bu boyut, bireyin içsel dünyasını ve bireysel farklılıklarını vurgular. Birey, kişisel kimlik aracılığıyla kendisini dünyaya nasıl konumlandığını anlar. İkinci boyut olan sosyal kimlik ise, bireyin kendini toplum içinde tanımlamasının temelini oluşturur. Bu boyut, ait olduğu toplumun normları, değerleri, inançları ve kültürel özellikleri ile ilişkilidir. Sosyal kimlik, bireyin toplumsal ilişkilere ait bir parçası olduğunu ve bu ilişkilere entegre olduğunu ifade eder. (Parekh, 2014: 53). Mead'de benliği bu yönlerinden dolayı “kişisel ben (I)” ve “sosyal ben (me)” olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Kişisel ben (I), bireyin toplumsal ortamda diğer insanların tepkilerine yanıt olarak ortaya çıkan içsel bir deneyimi ifade ederken, sosyal ben (me), bireyin toplumun genel olarak tanımladığı roller ve beklentileri içeren dışsal bir kimliği temsil eder. Başka bir deyişle, diğerlerinin tavırları sosyal beni oluşturur ve kişisel ben, bu tavırlara karşı verilen yanıtları ifade eder. Mead'e göre, kişisel ben, belirli bir durumda gerçekleştirilen eylemler sonucu farkına varılan bir benlik imgesini temsil eder. Bu farkındalık, eylem gerçekleştirilmeden önce mevcut değildir ve ancak davranış sergilendikten sonra gelişir (Mead, 2017: 165-197). Bu tanımlamalardan yola çıkarak, kişisel kimlik ve sosyal kimlik, birbirini tamamlayan ve etkileyen iki boyut olarak bir arada var olur. Kişisel kimlik, bireyin benzersiz niteliklerini vurgularken, sosyal kimlik bireyin toplum içindeki konumunu ve aidiyet hissini yansıtır. Bu iki boyut, bir araya geldiğinde bireyin kimlik bütünlüğünü oluşturur ve kendisini anlamlandırmasına yardımcı olur. Bu nedenle, kimlik kavramı, bireylerin dünya ve kendileri hakkında nasıl düşündüklerini ve bu düşünceyi nasıl ifade ettiklerini anlamak için temel bir araçtır.

2.3.1. Kişisel Kimlik

Kişisel kimlik, bir kişinin kendisini diğerlerinden ayırt ettiğini düşündüğü niteliklerin, inançların, arzuların veya eylem ilkelerinin sosyal ilişkilerle çevrelenmiş olduğu bir kümedir. Yani, kişisel kimlik, bir kişinin kendine özgü olduğunu düşündüğü ve kendini diğer insanlardan farklılaştıran özelliklerin bir araya gelmesiyle oluşan bir kavramdır. Kişisel kimlik, bireyin sahip olduğu değerler, ilgi alanları, deneyimler, yetenekler, düşünceler ve kişisel özellikler gibi birçok faktörü içermektedir. Bu kimlik, bireyin kendi benliğiyle ilişkilendirdiği ve özdeşleştiği bir kimlik türüdür. Sosyal ilişkilerle çevrelenmiş olduğu ifadesi ise, kişisel kimliğin sosyal çevre ve etkileşimlerle şekillendiğini ve başkalarıyla olan ilişkilerin kişisel kimliği etkileyebileceğini vurgulanmasıdır. Bu nedenle, kişisel kimlik, bir bireyin içsel ve dışsal faktörlerin etkileşimiyle gelişen ve kendini ifade ettiği bir kimlik şeklidir (Fearon, 1999: 20).

Kişisel kimliğin kişinin yaşamında önemli bir rolü söz konusudur. Kişinin tercihlerini ve eylemlerini belirlemede, kişinin yaşamını planlamasında ve düzenlemesinde ona yardımcı olarak başkalarının beklentilerinin ürünü olmaktan alıkoyar. Kişinin kendini değerlendirmesine yardımcı olarak kişinin bütünlüğünün temellerini meydana getirir. Bireyin sahip olduğu kimlik, içinde bulunduğu toplum ve sosyal çevreyle olan etkileşimler sonucunda şekillenir. Fakat kişisel kimlik başkalarının beklentilerinin ürünü olmaktan alıkoyar ve bireyin kendi doğrularını ve değerlerini takip etmesine olanak tanır. Kişisel kimlik aynı zamanda bireyin kendini değerlendirmesine yardımcı olur, böylece birey kendi özgünlüğünü anlayarak özgüvenini artırır ve bütünlüğünün temellerini meydana getirir. Bu şekilde kişisel kimlik, bireyin içsel ve dışsal dünyasında önemli bir role sahip olarak onun gelişimini ve kendini gerçekleştirmesini sağlar (Parekh, 2014: 59).

2.3.2. Sosyal Kimlik

Tajfel'in sosyal kimlik kuramına göre, sosyal kimlik "bireyin benlik algısının, bir sosyal gruba ya da gruplara üyeliğine ilişkin bilgisinden ve bu üyeliğe yüklediği değerden ve duygusal anlamlılıktan kaynaklanan parçasıdır" (Tajfel, 1982: 2). Her toplum insan davranışlarını düzenleyen bazı stereotiplere (davranış kalıpları) sahiptir. Örf, adet, ahlaki norm gibi isimlerle nitelendirilen geleneksel davranış kalıpları (Güngör, 1997:

93) toplumlarda kültürel olarak miras bırakılan, her türlü şeye olan inancı, kişi ve olay imajlarını, pratikleri ve kurumları içermektedir (Shils, 2003: 110). Bu davranış kalıpları amaçlı olarak planlanmaktan ziyade, toplumların tarihleri boyunca gelişmiş ve benimsenmiştir. Bireylerin bu davranış kalıplarını öğrenmeleri ise ait olduğu sosyal gruplar içerisinde yer alan diğer bireylerle sözlü anlatıma dayalı bir etkileşim sürecinde olmalarıyla sağlanmıştır. Bireyin diğer bireyler ile etkileşimlerinde her toplum nesilden nesile bu geleneksel davranış kalıplarının diğer kuşaklara taşınmasını sağlamıştır. Bireylerin bir benlik veya kimlik inşa edebilmelerinin ilk koşulunun ötekinin varlığını kabul etmek olduğu yukarıda ifade edilmişti. Bu kabul etme süreci bireyin içinde yaşamış olduğu toplumun stereotiplerini (davranış kalıplarını) içselleştirmesini, yani sosyal grubun norm ve değerlerini benimsemesi sürecini beraberinde getirmektedir. Stereotipleştirme terimi bu anlamda bir toplumun ya da sosyal grubun dünyayı algılamada oluşturmuş oldukları basmakalıp fikirler ve özellikleri içselleştirilmesi olarak nitelendirilebilir. Stereotiplerin bu anlamda kişinin konuşma şeklinden, tutum ve davranışlarına kadar yönlendirmeleri içeren bilgiler oluşturma işlevleri söz konusudur. Stereotiplerin bilgisinin bireylere aktarılması süreci ise bireyin çevreleri içinde karşılaştıkları durumlar, deneyimler ve etkileşimleri sonucunda gerçekleşmektedir. Bu anlamda stereotipler bir kültürün ayrılmaz parçalarıdır (Bourse, 2009: 116-118). Bu bağlamda sosyal kimlik inşası, bir sosyal grubun stereotiplerinin (davranış kalıpları) bireyin benliğe olan yansıması olduğu söylenebilir. Bu yansıma durumu ise bir toplumun ya da sosyal grubun norm ve değerlerinin bireylere aktarılarak sosyal kimliklerin inşa edilmesi sürecinde önemli bir evredir.

Bu bakımdan sosyal kimlik; yaş, cinsiyet, etnik köken, bölgesel, ulusal sosyo-kültürel aidiyetler gibi sosyolojik kategorileri içermektedir (Demir, 2018: 195-196). Toplumlar genellikle üyelerine bir takım talepler sunmaktadır. Toplumların üyelerden beledikleri şeyler, kendilerine sunulan bu taleplerin yerine getirilmesi ve sosyal kimliklerini içselleştirerek belirli sosyal kategorilere göre kendilerini tanımlamaları yönünde bir baskıdır (Parekh, 2014: 61). Toplumlar, bireyleri çeşitli kategorilere göre tanımlamayı tercih ederler ve bu süreç sosyal kategorizasyon olarak adlandırılır. Sosyal kategorizasyon, toplumsal grupların üyelerini belirli özelliklere göre sınıflandırdığı bir süreçtir. Bu sınıflandırma genellikle cinsiyet, yaş, milli (etnik) kimlik, cinsel kimlik,

dini kimlik, siyasi kimlik gibi özelliklere dayanır. Bu sosyal grupların kategorileri, bireylerin toplumsal kimliklerini oluşturan değerler, kurallar ve hedeflerle ilişkilidir. Sosyal kimlik kategorileri, bireylerin kişiliğini grup içindeki tipik bir üyenin özelliklerine benzeten bir bilişsel süreci ifade eder. Bu süreç, bireylerin gruplarına uyum sağlamalarını ve benzer davranışları sergilemelerini teşvik eder. Bu nedenle, grup içi uyum sağlayan bireyler, diğer grup üyeleriyle benzerlik gösterirler ve grup kimliğini oluştururlar. Benlik, grup içindeki prototipik yapıya benzemeye başlar ve bu dönüşüm, sosyal grupların temel bir sürecidir (Hogg & Terry, 2000: 123) Bu bakımdan sosyal kimliğin inşasının bireyin içinde yaşamış olduğu sosyal grupla organik bir bağı söz konusudur. Yani bireyin içine doğduğu toplumun kültürünü, geleneklerini, örf, adetlerini, inançlarını kısacası dünyayı algılama biçimini öğrenmesi onun sosyal kimliklenme sürecidir (Linton, 1945: 32).

Cooley'e göre, sosyal grupların içinde bulunan birincil gruplar; toplumun en temel birimi olarak daha samimi ve duygusal ilişkilerin yaşandığı, grup üyeleri arasında sıkı ve yoğun ilişkilerin olduğu gruplardır. Aile, arkadaş çevresi, çete ve cemaat üyelikleri vb. bu grup tipine örnek verilebilir. Cooley'e göre, bireyler sosyal çevreleri, aileleri, arkadaşları ve toplumun genel değerlerini içselleştirerek kimliklerini inşa ederler. Başkalarının bakış açıları, bireyin kendine olan inançlarını ve özsaygısını şekillendiren temel unsurlardır. Bu nedenle, ayna benlik kavramı, sosyal etkileşimlerin ve toplumsal bağların bireylerin kimlik oluşturma sürecindeki önemini vurgular. Cooley bu davranışlar aynasını ayna benlik olarak tanımlamaktadır. Cooley'in, ayna benlik kavramının üç temel bileşimi vardır; birey, başkalarının gözünden kendisini hayal eder. Bu, bireyin kendi davranışlarını, görünüşünü ve kişisel özelliklerini başkalarının gözünden düşünmesini içerir. Birey, başkalarının kendi davranışlarına, görünüşüne ve kişisel özelliklerine nasıl tepki vereceğini tahmin etmeye çalışır. Birey, hayal ettiği başkalarının tepkilerini içselleştirir ve bu tepkilere göre kendi değerini ve kimliğini değerlendirir. Bu süreç, bireyin kendine dair bir ayna benlik oluşturmalarını sağlar. Yani, birey, başkalarının algıladığı ve ona yansıttığı bir kimliğe sahip olduğunu düşünür. Bu kimlik, başkalarının tutumlarına ve algılarına dayanarak şekillenir ve kişisel özdeğerin oluşmasında önemli bir rol oynar (Cooley, 1922: 137-211). Bu bakımdan kişinin birincil grubu içinde yer alan kişiler tarafından sergilenen davranışları, bireyin kimliğinin

oluşumunu sağlamaktadır. Bu sosyalleşme süreci bireyin büyük ötekiyle olan ilişkisinin etkileşimsel bir tezahürüdür. Kişinin kendisine ve sosyal çevresine dair inancının, arzusunun ve ihtiyaçlarının ne olduğuna dair yargılamaları meydana getirmektedir (Turner, 2012 Fearon, 1999: 20; Gallup akt. Gecas, 1982:3). Mead (2017) sosyalleşme sürecinde çocukluk ve oyun ilişkisine dikkat çekerek, çocuğun oynamış olduğu oyunlar sayesinde toplumsal rolleri öğrendiğini ifade etmiştir. Sosyalleşme ve rol ilişkisi ise edinilen rollerin diğer bireylerle etkileşim halindeyken nasıl uygulandığını ifade eder. Toplumda her bireyin belirli rolleri vardır ve bu roller, diğer bireylerle olan ilişkilerinde nasıl davranacakları ve ne tür sorumluluklar üstlenecekleri konusunda yönlendirici olur. Rol ilişkisi, toplumsal düzenin ve işleyişin sürdürülmesinde önemlidir. Sosyolojik olarak, sosyalleşme süreci ve rol ilişkisi, toplumsal yapı içindeki bireylerin davranışlarını ve etkileşimlerini anlamak için önemli kavramlardır. Bu süreçler, bireylerin topluma entegre olmasını, toplumsal normlara uygun davranışlar sergilemesini ve toplum içindeki rollerini başarıyla yerine getirmesini sağlar. Bu bağlamda benlik / kimlik inşası birey ve sosyal dünyanın etkileşimine göre şekillenmektedir. Yani benlik ve sosyal yapı “simbiyotik” olarak birbiri ile karşılıklı bir ilişki içindedir.

2.4. ÇOKLU KİMLİKLER ARASI İLİŞKİ

Genel kimlik perspektifinden bakıldığında, bireyin kimliği çoklu ve dinamik bir birliktir. 'İnsanların birden fazla benlik duygusuna veya kişiliklere sahip olduğu fikri, psikoloji ve sosyolojide yeni bir fikir değildir' (Bargh ve diğerleri, 2002, s. 34). Bu açıdan William James, benliği dört farklı türde sınıflandırmıştır: maddesel benlik, sosyal benlik, psikolojik benlik ve saf ego. James'e göre her benlik türü, kendi-hakkında-duygular ve kendine-yönelik davranışlar olmak üzere iki boyutta farklılık gösterir. Ayrıca, bu benlik türleri arasında bir hiyerarşi bulunur ve değerlendirilen bilinen benlik (maddesel, sosyal ve psikolojik benlik) ile bilen benlik (kişisel kimlik veya saf ego) olarak iki ayrı boyutta sınıflandırılmıştır. James, benlik veya kimlikle ilgili olarak farklı benliklere sahip olabileceğimizi ve farklı roller üstlenebileceğimizi ifade etmektedir. Bu nedenle, farklı sosyal ortamlarda, aile içinde, çocuklarımızın yanında, iş yerinde veya müşterilerle etkileşimde farklı davranışlar sergilememizin sebebi sosyal benlikle

alakalıdır. Sosyal benliğin, bizi tanıyan insan sayısı kadar olduğunu belirtir. Kişisel benlik olarak adlandırdığı kısım ise, kişiye süreklilik duygusu veren, deneyimle ölçülemeyen ve “kendi kendini düşünen” benliktir. James'e göre kişi, olası benliklerine ilişkin düşüncelerini gerçekleştirirken başarısızlıktan kaçınacaktır (James, 1950: 184-193). Goffman'da insanların çevreleriyle etkileşim halinde oldukları zaman farklı sosyal benliklere bürünebildiğini ifade etmektedir. Goffman, sosyal benliklerin sunumuna ilişkin tespitlerde bulunmuş ve bunu dramaturji kavramıyla açıklamıştır. Dramaturji, günlük hayatta insanların tiyatro sahnesindeymiş gibi davranış sergilemelerini ifade eder. Goffman, bu metaforu kullanarak ön ve arka sahne ayrımı yapmıştır. Arka sahne, bireylerin özel hayatını temsil ederken, ön sahne daha çok nesnel ve kamusal hayatı simgeler. İnsanlar sosyal etkileşimlerde, toplumun anlayışları ve beklentileri doğrultusunda performanslarını sergileyerek kendilerini sahnelemektedirler. Bu sahnelenme durumunda, kişiler toplumun idealize ettiği sosyal benliklerini sunmaya çalışırken, aslında belirli bir imaj çizme ve sevimli görünme çabası içindedirler. Goffman'a göre, kişilerin sosyal kimlikleri, toplumsal etkileşim süreçlerine dayalı olarak oluşur ve bu süreçte performansları toplum tarafından şekillenir. Kişilerin başkalarının yanında nesnel ortamlarda kendilerini sunma biçimleri, sosyal benliklerini ifade ederken, kendi özel alanlarında kişisel benlikleri farklılık gösterebilir (Goffman, 2004: 13-44).

Carl Rogers'ın kişisel benlik tanımı, kişinin kendisi hakkında farkında olduğu ve değer verdiği, ancak genellikle başkalarına açıkça ifade etmediği özellikleri içerir. Bu gerçek kişisel benlik, kişinin içinde hem olumlu hem de olumsuz özellikleri barındıran, bütünsel bir yapıdır. Örneğin, bir erkek, dışarıdan bakıldığında maço davranışlar sergileyebilir, ancak içsel olarak nazik ve duygusal yönlerini içinde taşıyabilir. Benzer şekilde, geleneksel kadın rollerine uygun davranışlar sergileyen bir kadın, içsel dünyasında bencilce arzular taşıyor olabilir. Rogers'a göre, kişiler gerçek kişisel benliklerini fark ettiklerinde ve başkalarına açıkça ifade edebildiklerinde daha mutlu ve tatmin olmuş hissederler. Ancak toplumsal normlar, kabul görme ve olumsuz tepkilere maruz kalma korkusu gibi faktörler, kişileri içsel benlikleri ile toplumun beklentileri arasında denge kurmaya çalışmaya iter ve farklı roller arasında geçiş yapmalarına neden olur. Kişisel benlik, kişinin kendisine karşı içsel bir kabul ve anlayış geliştirmesine

yardımcı olur. Kişi, gerçek benliğini fark ettiğinde ve onunla uyumlu bir şekilde yaşamaya başladığında, daha sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürdürebilir. Ancak kişinin gerçek benliğini ifade etmesi ve kabul görmesi, toplumsal ve kişisel zorluklarla karşılaşabileceği bir süreçtir. Kişisel benlik, bireyin iç dünyası ile dış dünyadaki beklentiler arasında bir denge kurma sürecini ifade eder ve kişinin kimlik bütünlüğünü ve mutluluğunu etkileyen önemli bir faktördür (Rogers akt. Tosun, 2019: 10). Çoklu kimlikler arası ilişki, kişinin kendisini anlaması ve kabul etmesi, sosyal çevreyle uyumlu bir şekilde yaşaması ve kimlik bütünlüğünü koruması açısından önemlidir. Bu durum, insanların toplumsal beklentilerle kişisel özelliklerini uyumlu bir şekilde dengelemeye çalıştığını ve birden fazla kimlikle etkileşimde bulunduğunu gösterir. Bu anlamda çoklu kimlikler arası ilişki, kimliklerin şekillenmesi ve kimlik bütünlüğünün korunması sürecindeki önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.5. TOPLUMSAL DEĞİŞME SÜRECİNDE KİMLİK İNŞASI

Sosyal psikolojik bakış açılarına göre toplumsal yapı ve kültür içerisinde oluşan kişisel ve sosyal kimliklerin inşa süreci, bireyin içinde doğduğu ve yaşadığı sosyokültürel ortamla karşılıklı bir ilişki içerisinde yer almaktadır. Kimliğin içinde bulunduğu sosyal çevreyle karşılıklı bir ilişki içinde olması, onun inşa sürecinin toplumsal değişimlere paralel olarak dönüşeceğini de göstermektedir (Calhoun, 1995).

Bu açıdan kimliğin toplumsal değişme süreçlerine göre inşa edilmesi, bireylerin kimliklerinin zamanla ve tarihsel süreçte; sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal koşullara bağlı olarak şekillenmesini ifade eder. Örneğin, geleneksel toplumlarda insanlar daha çok yaşa, cinsiyete ya da dine dayalı kapalı bir sosyal yapı içerisinde varlık kazanmış ve kimlikleri üzerine düşünülmesi gereken bir mesele olarak değerlendirilmemiştir. Geleneksel toplumlarda kimlik, bireylerin toplumsal rolleri ve statülerine dayanarak belirlenmiş ve daha katı bir yapıya sahip olmuştur. Bireylerin kimlikleri, toplumsal bağlamdan bağımsız olarak şekillenmiş ve sorgulanmamıştır. Ancak modern döneme gelindiğinde kimlik, üzerinde düşünülmesi gereken bir sorun alanı olarak ortaya çıkmıştır. Modern toplumda bireyler, geleneksel toplumlardan farklı olarak daha fazla özerklik ve özgürlük kazanmışlardır. Modern dönemde bireylerin

kimliklerini sorgulamalarına ve farklı kimlik unsurlarını keşfetmelerine yol açmıştır. Bu dönemde bireyler, kendi benliklerini daha derinlemesine anlamlandırma ve ifade etme ihtiyacı duymuşlardır. Postmodern dönem ile birlikte ise, kimliklerin parçalanması ve melezleşmesi gibi tartışmalar ortaya çıkmıştır. Postmodern toplumlarda kimlik, sabit ve tek bir yapıya indirgenemez hale gelmiştir. Bireyler, çeşitli kimliklerle eş zamanlı olarak var olabilirler ve kimlikleri farklı bağlamlara göre değişebilir. Klasik kimlik kategorileri yerine çoklu kimlikler ve melez kimlikler ortaya çıkmıştır (Vatandaş, 2019: 6, Karaduman, 2010: 2889). Bu açıdan toplumsal değişme süreçlerinde kimlik kavramı büyük değişimlere uğramış ve tekrardan inşa edilmiştir.

2.5.1. Geleneksel Dönemin Kimlik İnşasında Aile ve Din

Geleneksel toplumların ortaya çıkışı sosyal, teknik ve ekonomik kültürel süreçlerle ilişkilidir. Eski zamanlarda göçebe avcı toplayıcı topluluklar sürekli olmayan bir gelişim süreci geçirmişlerdir. Birbirlerinden tamamen bağımsız hareket etmeseler de avlanma sürecinde kendi içlerinde bir ayrılma söz konusuydu. Bu toplulukların çoğunda komşuluk ilişkisinden kaynaklı birleştirici ilkeler diğer özelliklerden daha üstün olmasında dolayı tarımla ilgili faaliyetlerin artışına imkân vermiştir. Bu zaman diliminde kimi farklılıkları izlense de ortak özellikleri şöyle sıralanabilir: Bu toplumlar tarım toplumları olup, dine dayalı kolektif bilincin hâkim olduğu, aile, akrabalık, komşuluk gibi birincil ilişkilerin yoğun olduğu toplumlardır (Gezgin, 1988: 186-189). Geleneksel toplumlarda bireylerin sosyalleşmesinde ve kimlik kazanmasında; aile ve din gibi doğuştan atfedilen iki temel kaynak bulunmaktadır. Bu iki temel kaynak, bireyin dünyayı anlama ve algılamasında insanlara kılavuzluk etmiş ve onların zihin dünyasını şekillendirmiştir. Tönnies, modern öncesi geleneksel toplumu *Gemeinschaft* olarak tanımlamıştır. *Gemeinschaft* kavramı, geleneksel anlamda cemaat yapılarının ve yaşam tarzlarının bir tanımıdır. Tönnies'e göre, *Gemeinschaft* (cemaat toplumu) aile ve akrabalık ilişkilerinin hâkim olduğu bir toplumsal yapıdır. Bir toplumsal kurum olarak aile, *Gemeinschaft*'in en temel formu görünümündedir. Bu nedenle aile, bireylerin inançlarından dünyayı algılama kapasitelerine kadar toplumsal yaşamın her alanını şekillendirmede önemli bir rol üstlenmiştir (Yelken, 1999: 107).

Toplumsal örgütlenme, temel ihtiyaçları gidermeye yönelik hareket etmektedir. Bu ihtiyaçlar zamanla gelenekselleşerek nesilden nesile aktarılan toplumsal kurallara uyularak giderilmek zorundadır. Bu zorunlu ilişki biçimi cemaatin duygusal bağlarla birbirine bağlanmış üyelerden oluştuğunu göstermektedir. Bu duygusal ilişkiler yüz yüze kurulmaktadır. Fakat gündelik yaşamda bireyler, temel gıda üretimine gruplar halinde zaman ayırdıkları için yüz yüze ilişkiler daha çok aynı mekanı paylaşan aile üyeleri ile sınırlı kalmaktadır. Geleneksel toplumlarda kurumsallaşma ihtiyacının bir sonucu olan belirli sosyal grup ve roller vardır. Aile, bu sosyal gruplardan birisi olarak bireyin rol davranışını belirlemede sosyalleşme işlevini sağlayan en temel kurumdur. Bir diğer kurum ise din kurumudur (Özkul, 2019: 70-71). Aile ve din kurumunun geleneksel toplumlarda kimliğin temel belirleyicisi olması, kimliğin içinde yaşanan kültürle sınırlı bir yapıda olduğunu göstermektedir. Bu tanımlamalar çerçevesinde antropolojiye göre geleneksel toplumlarda yaşayan bireyler için kimlik kavramı dinsel inanışlar, geleneksel değerler gibi kültürel kavramlar etrafında şekillenen bir olgudur. Bu nedenle geleneksel toplumlarda sosyal kimlikler, atfedilen statü kaynakları kapsamında doğuştan kültürel olarak ait olduğu sosyal grubu tarafından (klan, kabile vb.) kendisine aktarılan tutum ve davranışları içerir (Karaduman, 2010: 2889; Kellner, 2016: 191; Lull, 2018: 68). Geleneksel toplumlarda bireylerin kimlik inşasında aile ve din gibi kurumlar belirleyici olmuştur. Bu kimliksel inşa süreci, daha çok sosyal kimlik inşası olarak görülmelidir. Çünkü geleneksel toplum döneminde devlet kurma aşamasına gelinceye kadar sosyal ve kişisel kimlik ayrışması net değildir. Bu bağlamda sosyal kategorilerin çeşitlenmesinden de söz edilmesi mümkün değildir. Ancak devlet kurma aşamasına gelindiğinde yöneten ve yönetilen çok daha net olarak ayrılmış ve bu sosyal farklılaşma ile birlikte işbölümünün de fonksiyonel ayrışması sayesinde bir önceki aşamaya göre daha çeşitli sosyal kategoriler inşa edilebilmiştir. Bir başka deyişle resmi siyasal örgütlenme ile birlikte sosyal güç ve iktidar üzerinden parametrik olarak görülebilecek kamusal alan ve özel alan ayrımının ortaya çıkışı, ilk prototip sosyal kimlik, kişisel kimlik ve bu kimliğin sunumu sorunsalını inşa etmiştir. Geleneksel toplumun tabakalaşma modeli kültürel aidiyet biçimlerini gösteren birer etiket niteliğindedir. Geleneksel toplumlarda sosyal kültürel aidiyet biçimleri bireyin gündelik yaşama katılımında en temel güdüsü (motivasyonu) ve benliğini ifade etme biçimidir. Bu durum bir nevi geleneksel toplumlarda benliğin sunumu manasına gelmektedir.

2.5.2. Modern Dönemin Kimlik İnşasında Ulus Devlet

Geleneksel toplumlarda insanlar, kamusal yaşama karışarak doğuştan sahip oldukları atfedilen statüsel kimliklerini sergilemişlerdir. Bu toplumlarda kamusal alan, herkesin statüsünün giysisiyle, dış görünüşüyle tanındığı ve benliğini sunduğu bir tiyatro sahnesi gibidir. Herkesin gerçek toplumsal rolünü oynadığı bir kamusal yaşam alanı vardır. Kamusal olan, izlenebilirliğin açık ve ortada olması durumudur. Özel alan ise daha çok aileyle ve yakın akraba, arkadaşlarla ilişkilerin kurulduğu alanlar olmuşlardır. Sennet, modern dönemde ise kamusal ve özel alanın ayrımının giderek bulanıklaştığını ve özel alanın kamusal alana doğru genişlediğini savunur. Ona göre, modern toplumda teknolojinin ve iletişimin gelişmesi, özel alanın kamusal alana sızmasına ve bireylerin özel yaşamlarının daha fazla görünür hale gelmesine neden olmuştur. Sennett, bu durumun bireylerin mahremiyetini zayıflattığını ve kamusal alanda daha fazla gözetim ve kontrol altında hissettiklerini öne sürer. Modern dönemde kamusal alan, demokratik tartışmaların ve kamusal iyi niyetli iletişimin merkezi olarak görülmektedir. Ona göre, kamusal alan, bireylerin eşitlik, özgürlük ve adalet gibi ortak çıkarlarını tartışabilecekleri ve görüşlerini özgürce ifade edebilecekleri bir mekandır. Özel alan ise bireylerin kişisel ihtiyaçlarını ve özel hayatlarını sürdürebilecekleri alandır. Modern toplumların meydana getirdiği bu parçalanma durumunun ikili yapısının, benliğin kamusal yaşamda ötekilere sunma biçimlerinde sorunlu bir durum yarattığını söyler. Goffman, rol yapmanın modern yaşamın akışını tanımlamak için uygun bir metafor olduğunu söylemektedir. Çünkü modern yaşamda sahne ve senaryolar değiştikçe rollerimiz de değişmektedir. Modern yaşam içinde bireyler girdikleri sosyal çevrenin farklılaşmasına dayalı olarak kim oldukları ve çevrelerindeki kamusal dünyayla uyumlu olmak için benliklerini sunma biçimlerinde değişiklik yapmaya zorlanmaktadır. Kamusal-özel alan ayrımının bu şekilde tanımlanmasında özellikle modern devletlerin ortaya çıkışının önemli bir rolü söz konusudur. Bu devletler, toplumu yönetmek ve düzenlemek amacıyla kamusal-özel alanın düzenlenmesi ve sınırlarının çizilmesi süreçlerine katkıda bulunmuşlardır (Sennet, 2002; Habermas, 2003; Arendt, 2021; Goffman, 2004).

Fransız Devrimi (1789), ulusal kimliklerin doğmasına neden olmuştur. İmparatorluklar içinde yaşayan farklı uluslara mensup bireylerin mutlak monarşiye karşı özgürlük, adalet ve eşitlik talepleriyle oluşan devrim hareketi, ulus kimliklere dayalı devletlerin doğuşunu başlatmıştır. Ulus devletler, modern dönemde siyasi ve toplumsal yapılanmalarda önemli bir rol oynamışlardır. Ulus devletler, bir topluluğun belirli bir coğrafi alanda yaşayan ve benzer kültürel, dilsel, dini ya da etnik özelliklere sahip insanlardan oluştuğu siyasi yapılanmalardır. Fransız Devrimi'nin etkisiyle kurulan modern ulus devletler, bireyi milli değerlere dayalı modern kimlik biçimleriyle donatmıştır. Uluslar kendilerine ait özgün kültürel anlatıları olan, kendi değerlerini yücelten mitsel hikâyelerle bunları destekleyen bir sistemdir. Esas unsurları ise yasal sistem, din, dil, sosyal gelenekler, yasalar, bayraklar, ulusal marşlar, okul müfredatları, askeri kuvvetler, kitlesel medya, ulusal müzeler gibi materyal ve sembolik yapılardan oluşmaktadır (Lull, 2018: 259).

Modernleşmeyle birlikte dinsel kurumlar ve öğretiler gündelik yaşamda etkisini yitirmiş ve bilimin ve aklın egemenliğinde seküler toplum yapısına dayalı ulus devletler ortaya çıkmıştır (Bilton vd., 2008: 25). Modernleşmenin ortaya çıkışı, kimliğin sorgulanan ve değişen bir şey olduğuna yönelik bireylerde düşünümsel bir farkındalık oluşturmaya başlamıştır. Geleneksel toplumsal yapılar içerisinde bireylerin kimlikli inşa süreci din, ırk, sınıf, etnik köken, cinsiyet ve milliyet gibi toplum tarafından sosyal kategorilere ayrılarak tanımlanmakta ve bu sayede bireylerin sosyal gruba olan bağlılıkları gerçekleştirilmekteydi. Geleneksel toplumlarda bireyin kimliğini tanımlamaya yarayan bu sosyal kategoriler, kültürel manada sosyal kimlik fikrini ortaya çıkarırken, artık modern toplumlarda bu inşa sürecini ulus kimlikler sağlamaktadır (Larrain, 1995: 212). Böylece modern bireyin kimlik inşasında, akla dayalı modern ulus devletler rol oynamaya başlamıştır. Geleneksel toplumda kimlik inşasını gerçekleştiren aile ve din kurumunda görevi devralan modern ulus devletler, bireyi; milli, kültürel değerlere dayalı, modern kimlik biçimleriyle donatmıştır. Sonuçta da modernliğin ideolojik yapısı, öznenin ulus devlet eliyle akılcılaştırılmasını öngörmüştür.

Böylelikle modern birey, ulus devletlerin akla dayalı yasalar çerçevesinde tek bir hakikat fikri üzerinden modern ulus devletin kurgulamış olduğu kimlik biçimine sahip

bir varlık haline gelmiştir. Ulus devlet bu bakımdan kimliklerin inşasında kültürel kimlik kurucusu olarak konumlanmıştır. Bu ekseninde toplumu yöneten siyasetçiler ve entelektüeller, modern ulus kimliğinin kurgusunda baş aktör olmuş ve kitle iletişim araçları da bu fikirlerin aktarılmasında önemli araçlar haline gelmişlerdir. Kitle iletişim araçları (TV, radyo, gazete vb.) üzerinden aktarılan ideolojiler, yaşam tarzları, davranış örüntüleri toplumun bireyselleşmesini beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda toplumların ailevi ve kültürel değerlerini dışarıdan kontrole dayalı standartlaşmaya götürmüştür (Beck 2011: 200). Herhangi bir televizyon dizisinin aynı anda milyonlarca insan tarafından izlenmesi televizyonun bir kültürün aktarılmasında başat bir role sahip olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda ulusal kimliğin inşa edilmesinde özellikle diziler, milyonlarca insanın katıldığı bir kitlesel merasim özelliği taşımaktadır (Morley & Robins, 2011: 130-131). Modern dönemde modernizmin temel doktrinlerinin (öğretilerinin) aktarılmasında ön plana çıkan kitle iletişim araçları (TV, radyo vb.) olarak gösterilen teknolojilerdir. Bu açıdan, geleneksel kitle iletişim araçları modern hakikatin bilgisini kendi bakış açısından kitlelere aktararak; modern ulus devletinin bireylerin kimlik inşasında öngördüğü doğruların tek hakikat olduğunu bildirmesi ve onun korunması noktasında modern devletin en önemli mekanizmalarından birisi olarak bu görevi üstlenmiştir (Alpay, 2017: 41). Ulus kimliğinin inşası da bu nedenle ulusların kendi kültürel anlatılarının olduğu, mitsel hikâyelerle bunların bezendiği din, dil, sosyal gelenekler, yasalar, ulusal marşlar, okul müfredatları, askeri kuvvetler, kitlesel medya, ulusal müzeler gibi kavramlara ve sembollere dayalı olarak oluşmaktadır. Bu bakımdan modern ulus devletinin politikaları hem entelektüel hem de siyasal alanı kapsayıcı bir tutum içine girmiştir. Yani farklı olan her şeyi dışlayıp bastırarak kendi organik sınırlarını belirlemeye çalışmıştır. Temelde yapmaya çalıştığı şey ise aklın yasalarınca meşru görülme-yen müphemliği (belirsizliği) ortadan kaldırmaktır. Ayrıca kitle iletişim araçları da (TV, radyo, gazete) ulus devletinin ideolojisinin bireylere aktarılmasında ve bireylerin sosyalleşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Sonucunda toplumun ailevi ve kültürel değerleri ulus devlet eliyle standartlaştırılmıştır (Giddens, 2010: 29; Lull, 2018: 259; Touraine, 2018: 175-176; Bauman, 2003: 34-39; Beck, 2011: 200; Morley & Robins, 2011: 130-131).

Modern kimliğin doğuşunu ortaya çıkaran fikir, bireyi geleneksel toplum biçimine ait dine, aileye ve yerel kültüre dayalı kurallardan kurtarmak ve özgürleştirmektir fakat bu sefer de birey daha çok modern ulus devletlerin ürettiği akılcılaştırmanın başı çektiği; bürokrasinin, siyasi kimlik politikalarının ve kitle iletişim araçlarının hâkimiyeti etkisinde bir başka alanın içine hapsolmuştur (Bauman, 2000: 33). Modern bireyin doğuşunu ortaya çıkaran özgürleşme vaadi geleneksel toplum biçimine ait dine ve yerel kültüre dayalı kurallardan kurtarmaktı fakat bu sefer de bireyleri daha çok modern ulus devletlerin ürettiği akılcılaştırmanın başı çektiği; bürokrasinin, siyasi kimlik politikalarının ve kitle iletişim araçlarının hâkimiyeti etkisinde bir başka alanın içine hapsedmiştir. Bu durum da pek çok açıdan modern kimliğin eleştirisini beraberinde getirmiştir. Giddens'a göre modernliğin sonucunda ortaya çıkan yaşam tarzları, bizi geleneksel toplumsal düzen türlerinin tamamından eşi görülmedik bir biçimde sökülüp çıkarmıştır. Modernliğin getirdiği dönüşümler hem yaygınlıkları hem de yoğunlukları açısından önceki dönemlere özgü değişim biçimlerinin çoğundan daha etkilidirler. Yaygınlık düzlemine bakıldığında bu dönüşümler, küresel düzeyde toplumsal bağlantı biçimleri kurulmasında etkili olmuşlardır. Yoğunluk açısından ise günlük yaşamımızın en özel ve kişisel özelliklerini değiştirme aşamasına gelmiştir. Modernleşme, bireyin kendini gerçekleştirme için yönelik özgürlük seçeneklerini ortaya koyarken, aynı zamanda geleneksel toplum yapılarında ki gibi benliğin bastırılmasına yönelik mekanizmalar geliştirmiştir (Giddens, 2010: 9-17).

Freud'a göre, toplumsal sorunların kaynağı; en ilkel kabilelerden modern toplumlara kadar toplumsal kurallar ve benlik güdüleri arasında süregelen çatışmadan kaynakladığı söylenebilir. Bu durumda modern toplumun bireyi rasyonelleştirme çabalarının bir sonucu olan baskılanmış duyguları bilinçdışına atılır ve psikolojik açıdan ortaya çıkan suçluluk duyguları nevrotik sorunları olan bireylerin ortaya çıkmasına neden olur (Freud, 2011: 84-85). Nietzsche (2002) göre de, modern Batı aklı, bireyin içgüdüleri ve doğal dürtüler tarafından yönlendirildiğini kabul etmeyerek, insanın üstün zihinsel güçlere sahip bir varlık olduğunu vurgulamıştır. Bu perspektifte, aklın ve üstün zihinsel yetenekleri, insanın hayvani doğası ve ilkel dürtülerinin üstünde görülmüştür. Dolayısıyla modern Batı kültüründe, insanın güç sahibi olma isteği gibi temel dürtüler, doğal olarak yanlış ve kontrol edilmesi gereken unsurlar olarak algılanmıştır. Bu

düşünce tarzı insanın içsel doğasını bastırmış ve kendi içgüdülerini, arzularını ve kişisel kimliklerini reddetmeye yol açmıştır. Bu durumda, kişisel kimlikle toplumsal kimlik arasında bir çatışma ve gerginlik ortaya çıkmıştır. Özellikle şahsiyet, ahlak ve kimlik gibi kavramlar bu gerginlik ve çatışmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. Birey, içgüdülerini ve doğal dürtülerini bastırmak zorunda kalırken, toplumsal normlara ve beklentilere uyum sağlama çabası içindedir. Berman (2010), Marx'tan aktararak kaleme aldığı “Katı Olan Her şey Buharlaşıyor” adlı eserinde modernleşmeye yönelik eleştirilerini şu cümlelerle aktarmaktadır: Marx'a göre, bireyin çalışma hayatındaki yabancılaşması, benlik duygusuna da olumsuz etki eder. Birey, kendini iş sürecinde ve toplumsal ilişkilerde yabancılaşmış hisseder ve kendi kişisel özelliklerini, değerlerini ve potansiyellerini gerçekleştiremez. Bu durum, bireyin kendisine yabancılaşmasına ve benlik duygusunun zayıflamasına neden olabilir. Freud, Nietzsche ve Marx, modernleşmenin rasyonelleştirilme faaliyetlerinin bir sonucu olarak benlik güdülerini bastırarak karşılanmamış ihtiyaçlar ve arzular noktasında eleştirmişlerdir. Modern devlet yapısı, ilk olarak geleneksel toplumlarda oluşmaya başlayan kamusal-özel alan ayrışmasını daha da derinleştirerek bireyin kişisel ve sosyal benlik algısına yönelik parçalanmanın artmasına neden olmuştur.

Özellikle kamusal alanın modern devlet eliyle akılcı kurallara dayalı olarak müdahale edilmesi bu durumun bir kanıtıdır. Benlik kendini ve dünyayı keşfetmenin bir yolu olarak ortaya çıkmışken kamusal alanın siyasallaştırılması ve akılsallaştırılması sonucunda benlik bir araç haline gelmiştir. Bu özel alanın siyasallaştırılması durumu bireylerin benlik güdülerinin bir gereği olan samimi duygularını ve inançlarını kamusal alanlarda yaşamasının önüne geçmiş, gizlenmesine yol açmış, bireylerin kendilerini gerçekleştirebilecekleri ve kimliklerini sunabilecekleri ihtiyaç duydukları sosyal etkileşim ve karşılaştırma duygularından mahrum bırakmıştır. Duyguların daha da kamusal alandan çekilerek özel alanla sınırlandırılmasına neden olmuştur. Özel alan da bireylerin beklentilerini karşılama noktasında kısır kalmaktadır. Bu durum da bireylerin modern toplumlarda kozmopolit şehirlerde kalabalıklar içinde yalnızlaşmasıyla sonuçlanmıştır. Sonucunda modern toplumlarda ortaya çıkan bu değişimler aktör olması gereken bireyi pasif, izleyici konumuna itmiştir (Giddens, 2010:9-12; Sennett, 2002: 17-16; Habermas, 2003: 256-257; Touraine, 2018: 124).

2.5.3. Postmodern Dönemin Kimlik İnşasında Dijitalleşme

Modernizm 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kültürel bir krizin içine girmiştir. Bu krizle birlikte başlayan yeni dönem ise postmodern dönem olarak adlandırılan yeni bir çağdır (Clarke'tan akt. Ersöz, 2020:43). Bu noktada postmodern kelimesinin kullanılmasındaki kasıt, içinde yaşadığımız çağı tanımlamada kuramsal bir bakış açısını taşımasının yanında, bir önceki çağ olan modernliğin söylemlerine yönelik radikal bir eleştiriyi de beraberinde getiriyor olmasıdır. Postmodern kelimesinde yer alan post ön eki modern sonrası ve ötesi gibi anlamlara gelmektedir. Modern dönem sonrasıyla ifade edilen, tüm dünyayı çevreleyen ve etkileyen küreselleşme süreciyle yaşanan değişimlerle tüm toplumların her alanda sınırları aşan akışkanlığa sahip bir karaktere bürünerek, zamansız ve mekânsız bir uzamın parçaları olarak dönüşüm geçirmiş olmalarıdır. İnsana ve yaşadığı topluma dair pek çok kültürel değerler erozyona uğrayarak değişimi ve geçişi yaşamak zorunda kalmıştır. Küreselleşme ve ona eşlik eden postmodernlik tartışmalarının özünde kuralsızlık ve belirsizliğin geçerli olduğu bir düzen vardır. Modernitenin bütün düşünce ve değer sistemi reddedilerek, kutsal sayılan her şey farklılıklar ve benzerlikler ekseninde inşa edilen ve istenildiği zaman da terk edilen bir yapı haline dönüşmüştür (Yüksel, 2006: 126). Kısacası özetlemek gerekirse “Postmodernlik klasik hakikat, akıl, kimlik ve nesnellik nosyonlarından, evrensel ilerleme ya da kurtuluş fikrinden, bilimsel açıklamanın başvurabileceği tekil çerçeveler, büyük anlatılar ya da nihai zeminlerden kuşku duyan bir düşünce tarzıdır” (Eagleton, 2015: 9).

Postmodern kuramcılar postmodernitenin, modernitenin bir devamı olmadığını, geçmişten kopuk yeni bir çağa girdiğimizi ileri sürmektedirler. Bu sebeple bu yeni çağı anlamak için yeni bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Çünkü onlara göre bu yeni çağda yaşanan bilgi ve iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan atılımlar ve dönüşümler yeni bir bilgi biçimini ve sosyokültürel değişimle birlikte postmodern toplum yapısını oluşturmuş bulunmaktadır. Kısacası postmodernite sözcüğü bir dönemin ifadesidir. Bu dönem de insanın akıl yürütüp, bilime dayanarak özgürleşeceğine dair inancını sorgulamaktadır (Şaylan, 2020: 160-163). Modernliğin bireyi özgürleştireceği vaadine yönelik önemli postmodern eleştirilerden birisi Foucault'ya aittir. Foucault'da,

çalışmalarında modern akılcılaştırmayı, kurumları ve modern öznellik biçimlerini; iktidar ve özne ilişkisi açısından tahakküm kaynakları olarak eleştirir. Foucault, Aydınlanmanın sonucunda ortaya çıkan akla dayalı bilgi ve tarihsel ilerlemeci inancını dışlayarak Nietzsche'nin izinden gider. Ona göre insanlık, tarihsel süreç içerisinde bir çatışmadan öbürüne doğru geçerek hukuk üstünlüğü mücadelesi verir. Bu mücadelede insanlığın uyguladığı baskı ve şiddet bir kurallar ve tahakkümler sistemini öbürünün yerine geçirir (Best & Kellner, 2016: 60-69).

Derrida, Foucault gibi, modern bilgi ve iktidar ilişkisini eleştirerek “öznenin kökten merkezleştirilmesi”ni önermektedir. Ona göre iktidar söylemleri, dil ve metinlerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bu sebepten iktidarlar tarafından kurulmaya çalışılan özneler dilsel bir üründür. Derrida'ya göre “metin dışında bir gerçeklik yoktur.” Edebiyat ve felsefe arasında bir ayırım söz konusu değildir. Tüm söylemler birbiri içine akar ve birbirine sızar ve hepsi de eşit ölçüde kurgusaldır (Kumar, 2013: 157). Foucault ve Derrida, modernliğin bireyi belirli söylem ve metinler içine hapsettiğini dile getirmektedir. Modern bakış açısı, bireyin kimliğini şekillendirmede dil ve söylemin sınırları çerçevesinde bir gerçeklik kurgusu oluşturmaktadır. Fakat postmodern döneme geldiğinde bireyin kimliğini şekillendiren, onu sınırlayan, modernliğin her türlü dile ve söyleme dayalı üst belirleyici iktidar olma biçimi tartışmalıdır. Lyotard “Postmodern Durum” adlı eserinde, söylemler aracılığıyla kurulmaya çalışılan iktidar biçimlerinin birer dil oyunu olarak nitelendirmektedir. Temelinde yer alan aklın ve bilimsel bilginin hakikatin kaynağı olarak gösterilmesi ve bireylerin bu durumlara göre tanımlama ve kimliklerin inşa edilmesi süreci birer üst anlatı olarak postmodern dönemde anlamını yitirmiştir. Lyotard gelinen noktaya ilgili tespitte bulunarak bilimsel bilgiyi bir meta anlatı olarak ele alır. Postmodern toplumda “bilgi, temel üretim gücü haline gelmiştir ve toplumun bilgisayarlaşması” temel gerçeklik haline gelmiştir. Ona göre bilimsel bilginin bilgisayar teknolojileri aracılığıyla çoklu bir biçimde üretiliyor olması; ticari ve siyasi amaçlar için kullanılması gibi sebeplerden ötürü ona güvenilmesi şüphelidir. Bu bakımdan postmodern dönemde öznenin özgürleşmesi, hakikat, adalet ve akıl gibi şeylerin akılcı üst otoriteler tarafından kabul görmesi aydınlanmanın ve modernleşmenin büyük anlatısıdır. Ona göre bu postmodern sayılan durum, üst anlatılara karşı bir inançsızlığı ifade eder (Lyotard, 2013: 7-8). Bilgi üzerindeki

mücadeleler artık dağınık, parçalanmış ve heterojen bir görünüm haline gelmiştir. Bundan dolayı kimlik, cinsiyet, etnisite ve sosyal sınıfa atfedilen anlamları standartlaştırma, istikrarlı kılma çabaları yanlış ve tehlikelidir (Elliott, 2017: 300). Postmodern dönemde modern akla ve bilime yönelik yapılan eleştirilerin temelinde kimliğin inşa edici rolünü kaybetmiş olması yatmaktadır. Bilginin parçalı ve çoklu bir biçimde dağınık halde olması, bir takım güç odakları tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanımına olanak vermektedir.

Bu açıdan postmodernizmin en ayırt edici özelliği, kitle kültürünün doğasında bulunan parçalanma ve yeni eğlence teknolojilerinin değişimi ve özellikle mekanik medya aktarım ortamının aksine elektroniğe dayalı bilgi üretimidir. Postmodernitenin anlam krizi ise, bu teknolojilerin mümkün kıldığı temsil sistemlerinin genişletilmesi ve kalabalığı tehdit eden görüntülerin güçlü hegemonyasında buna karşılık gelen bir yükseliş ile özne arasındaki sosyal etkileşimlerde anlamın ortaya çıktığı alanların devasa boyutun ayrılmaz bir parçası olmasıdır. Benzeri görülmemiş anlamın çoğaltılması ve göreceli hale getirilmesi, yalnızca görüntülerin çoğalması, ancak daha genel olarak bilgi ve söylemin genişlemesinden kaynaklanmaktadır. Kültür, karakter olarak giderek daha fazla metinsel hale geldikçe normatif birliğini ve yapısını kaybeder. Anlam çoğalır, genişler, düşünce ve eylemi istikrarsızlaştıran şekillerde taşar, rekabet eder ve çelişir. Bir metinler topluluğu olarak kültür, postmodern dönemde gittikçe zayıf ve koşullu, tam da olasılık hakkında şüphe uyandıran bir görünüme kavuşmuştur (Dunn, 1998: 88-89). Postmodern toplumda kültürel manada tek bir anlamın olmadığı bunun yerine çoğulcu kültürü savunan görüşün sloganı da Bauman'ın tabiriyle; “iyi bir yaşam düşüncesini tanımlayan şey, iyi yaşamın tanımının olmamasıdır.” (Bauman, 2018: 113). Çağdaş dünyada artık klasik kültür dahil sanatsal bir görünüm kazanmayan hiçbir bilgi değer görmemektedir. Çünkü bireyler bilgilenme ve gerçeği öğrenme konusunda çok hevesli değillerdir. Onlar daha çok gündelik hayatın sıkıcılığından ve monotonluğundan kaçmak için bilgi ve eğlenceyi iç içe görmek istemektedirler. İnsanların dünyayı algılamalarına yönelik yekpare bir düzenleme söz konusu değildir. Bundan dolayı anlam değerini kaybetmektedir. Medyanın çeşitlenip çoğalmasıyla birlikte dünyayı anlamaya yönelik söylem ve kültürde parçalanıp bütünlüğünü kaybetmektedir (Güneş, 1996: 120-121). Bu bağlamda kimlik inşasında rol oynayan modern toplumun itici gücü

olan akıl ve ideolojilerin meydana getirdiği büyük anlatılara dayalı olarak inşa edilen kimlikler artık önemini kalmadığı görülmektedir.

Modern toplum, bireylerin kendilerini ifade etme biçimlerine yönelik sınırlamalar getirerek onları engellemekteydi. Postmodern benliğin özelliği ise modern özneye, sınıfa, cinsiyete ve geleneğin kısıtlamalarına karşı özgürleşmeyi sağlamış olmasıdır. İnternet gibi yeni teknolojiler, gençler için daha önceden var olan medya formlarının aksine yaratıcı olanaklar sunmaktadır. İnternet, bireylerin kendi kimlik ve ilgi alanlarını keşfetme de önemli bir araç konumuna gelmiştir (Bennett, 2018: 69-118). Bu bağlamda Giddens, bugün içinde yaşadığımız dünyayı firari dünya olarak tanımlamaktadır. Hızlı bir dönüşümün yaşandığı bu dünyada çevrimiçi ortamda üretilen kimlikler geçmiş dönemde sahip olduğumuz çevrimdışı kimliklerden farklıdır. Bu yenedünyada inşa edilen kimlikler küreselleşmenin de etkisiyle hiç görmediğimiz belki de dünyanın öbür ucundaki kişilerden etkilenme eğilimindedir (Giddens, 2008: 159). Bu ortamlarda inşa edilen sanal kimlikler, gerçek yaşamdaki kimliklerden tamamen bağımsız değildirler. Fakat sanal kimlikler insanların arzu ettikleri şekilde kurgulanabilmektedir. Gerçek ile sanal kimlikler arasındaki keskin ayırım daha çok iç içe bir durumdadır. Bu sebeple sanal iletişim, gerçek iletişimin yerini alan bir unsurdan ziyade onun farklı bir tezahürü olarak görünmektedir (Akkaş, 2015: 65). Geleneksel medyanın merkezi kontrole dayalı tekçi yapısı yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle birlikte etkisini kaybetmesi bireyin bilgi ve haber edinme ile üretme sürecinde rolünü artırmıştır (Adıyaman & Onursoy, 2018: 484). Bu bağlamda bilgisayar teknolojilerinin yaygınlaşması ve iletişim araçlarının hayatın tüm alanlarına giderek daha fazla dâhil olması hakikat ve bilginin kaynağının ne olduğu konusunda köklü bir dönüşümü başlatmıştır. Daniel Bell, günümüz postmodern toplumlarında kimlik inşasında rol oynayan dönüşümün temelinde yeni bilişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte bireyin kimliğini inşa etmede ona yol gösteren yeni araçların ortaya çıkmasını göstermektedir. Bu gelişmeler günümüz toplumlarının ağlarla çevrili küresel bir dünyada yaşamasına neden olmuştur. Teknolojinin seyirindeki bu yeniliklerin sonrasında internet teknolojisi gündelik hayatın her alanında etkisini göstermeye başlamıştır (Bell Akt. Marres, 2017: 37-38).

Castells, ağ toplumu olarak nitelendirdiği günümüz çağının yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumsal hayatı değiştirmesinden söz etmektedir. Yeni bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde hızlı bir biçimde dünyanın çeşitli yerlerindeki insanların küresel ağın içerisine dâhil olması bu açıdan bir dönüm noktasıdır. Elektronik teknolojiler aracılığıyla insanların interaktif bir iletişim alanı içerisinde yer alması enformasyon (bilgi) çağını başlatan internetin oluşumunu sağlamıştır. 1990'ların sonuna gelindiğinde bilgisayar ve internet kaynaklı iletişim gücü çok farklı şekillerde insanların birbirine bağlanmasını sağlamış, bilgisayarlar geri dönülemez şekilde yükselişe geçmiştir (Castells, 2008: 1-66). Van Dijk, ağ toplumunu postmodern kültürün özelliklerini taşıyan ve modern toplumun her seviyesindeki örgütlenme tarzını belirleyen bir toplum türü olarak ele almıştır. Bu ağlar, giderek artan bir biçimde toplumun farklı birimlerini birbirine bağladığından bahsetmektedir (Dijk, 2016: 42). Bilgisayar teknolojisinin bu şekilde bir gelişim göstermesi, yeryüzündeki hemen herkesi teknolojinin baskıcı gücü altında bırakmıştır (Ellul, 2003: 96). Yeni video bağlantılı teknolojilerin kullanımı, bireylerin mekanik ve teknolojik durumları dışında ne kadar şeyleri var ise onları aşırı enformasyon yüklemesi yaparak dönüştürmektedir (McLuhan, 2015: 25-38). Yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan bu gelişmeler postmodern toplumun yapısını tanımlamada çok önemli bir faktör olmuştur. Modern toplumda birey, önceden bilginin tek bir kaynaktan aktarıldığı bir hakikat bilgisi içinde yaşarken, şimdi küreselleşmenin ve bilgi teknolojileri aracılığıyla büyük veri akışına maruz kalmaktadır. Bundan dolayı modern toplumun temelini oluşturan hakikatin bilgisine ulaşmada ve kimliğin inşa edilmesi sürecinde hangi bilgi ya da bilgilerin oyunun içine dâhil edileceği ya da edilmeyeceğine dair kafa karışıklığı mutlak hakikatin bilgisine ulaşma fikrini oyun dışı bırakmıştır denilebilir.

Tarihsel süreçte, insanların hayatlarının çoğu yerel kültür ağlarının içinde, belli bir rutin ile milli ve bölgesel sınırlar içinde geçmiştir. Postmoderniteyle birlikte geleneksel topluma ait kültürel hakikatlerin ve modern toplumun akla ve bilime dayalı genel kabulleri anlam kaybına uğramıştır. Artık gerçekliğin öneminin ortadan kalkmasıyla gerçeklik sonrası (post-truth) olarak adlandırılan bir çağa girilmiştir. Bu çağda kitlesel kültürün hâkim güç haline gelmesi değişmezlik vurgusunu iletişim ağları ve telekomünasyon sistemlerinin küresel yayılımıyla birlikte kültürel hayatın ve kimliği

dokusunu da değiştirmeye başlamıştır (Elliott, 2017: 408). 21. yüzyılın başlarında toplum ve kültür artık homojen bir yapıda değildir. Daha çok çoğul ve çekişmeli bir alan haline dönüşmüştür. Gündelik hayatın böyle bir duruma gelmesinde iki önemli faktörün olduğu görülmektedir. Birincisi, modernitenin başarısız olmasıyla sınıf, toplumsal cinsiyet, ırk ve meslek tabanlı modernist kimlik kategorileri önemi kaybetmiştir. İkinci faktör ise, yeni medya ve kültür endüstrisi gibi kavramların öne çıkmasıdır. Postmodern toplumla birlikte bireyler kimliklerini daha çok sanal kültür ve yeni medya endüstrisinin imgeleri ve nesnelere kullanarak şekillendirmeye başlamıştır. Gündelik hayat içinde bütünsel bir kimliği muhafaza etmek zorlaşmış ve kültür de gittikçe daha çeşitli hala dönüşen çoğul ve parçalı olmuştur. Bu açıdan postmodern bireyler için kimlik, geleneksel toplum ve modern toplumlarda yerel kültürel kodlara ve modern ulus devlet kategorilerine bağlıken günümüzde makinenin müdahalesiyle kültürün mekanik bir görünüm kazanmasıyla küresel medya ve kültür endüstrisinin etkisiyle oluşturulmaktadır (Bennet, 2018: 15-16; Jameson, 2008: 120). Bu açıdan postmodern kuramın çatısı altındaki düşünürler de hakikati, artık entelektüel zihinlerin inanmayacağı üst anlatıların bir türü olarak görmektedirler. Naif veya baskıcı olmakla suçlanıp reddedilen tekil hakikatin yerine geçen inanç ise, her zaman çoğul ve göreceli olan hakikatlerdir. Postmodernizme göre, hakikat, onu yapan kişiye göre değişmektedir. Evrensel bir hakikat oluşturmak için herkesin kendi bakış açısı dışında bir şey yoktur (Alpay, 2017: 34).

Kültürün parçalanmasıyla birlikte geçmişten günümüze benliğin bir parçası olan kimlikler artık benliğin istikrarlı yönüne işaret etmemektedir. Geleneksel dönemde kimlik (kişisel ve sosyal kimlik) yekpare olarak, farklılaşma olmadan aynılığı ifade ederken, modern dönemde ortaya çıkan kimlikli (kişisel ve sosyal kimlik) ayrılık durumu, postmodern dönemle birlikte kimliklerin yeni medya teknolojileriyle birlikte daha da parçalanmasına neden olmuştur (Hall & Gay, 1996: 1-5). Lull, ortaya çıkan bu yeni ağ toplumunda yer alan kültür biçimini üst kültür olarak ifade etmektedir. Ona göre üst kültür; kişisel gelişim, kendini anlama, aidiyet ve kimlikler üzerinde düşünmeyi sağlayan kültürel çoğulluğun meydana geldiği kümelerdir. Üst kültür, bireylerin dünyanın çeşitli taraflarında kendilerinden uzak kültürleri tanımak ve anlamak için oluşturdukları bir kültürel bölgedir. Üst kültür aynı zamanda geleneksel ve yakın

kültürel kaynakların değerlerini de kendinde barındırmaktadır. Üst kültürler bu bakımdan postmodern dünya olarak adlandırılan bir çağın özelliklerini taşımaktadır (Lull, 2018: 223-226). Bu yeni bilgi teknolojilerinin gelişimiyle ilgili fikirler içinde ortak olan düşünce ise, bilgisayar teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte akademik literatürde siber kültür, popüler kültür vb. gibi yeni kavramların ağ toplumunu tanımlamak için kullanılmaya başlanmasıdır (Kara, 2017: 10).

Baudrillard (2011), günümüzde sistemi ayakta tutan temelin, kökensiz ve bir gerçeklikten yoksun gerçeğin simülasyon modelleriyle türetildiğini söylemiştir. Nietzsche'nin haber vermiş olduğu modern dönemin en önde gelen "tanrı öldü" sloganı bireyleri, dünyayı anlayıp yorumlamada kendi bakış açısına dayalı bir gerçekliği inşa etme zorunluluğuyla karşı karşıya bırakmıştır. Tanrının ölümüyle düşleri elinden alınmış bir dünyada birey gerçekliği yakalamaya çalıştığında başarısızlıkla karşılaşmaktadır. Bu açıdan, günümüzde dünyayı anlamlandırmaya çalıştığımız gerçeklik ilkesi geçerliliğini yitirmektedir. Çünkü bu gerçeklik ilkesini oluşturan temel ilke yok olmuştur. Nesnel gerçekliği oluşturan bu ilkenin ortadan kaybolmasıyla da sanal bir gerçekliğin, bu durumun yerine geçtiği görülmektedir. Baudrillard'ın ifadesiyle "böylelikle simülarkın hakikati değil, hakikatin yokluğunu gizlediğini anlıyoruz" (Baudrillard, 2015: 12-29). Simülasyon uzamında gerçekle sanal modeller birbirlerine karışmış durumdadır. Çünkü gerçek, hipergerçek haline geldiği için artık ne gerçeklikten ne de idealleştirmeden söz edebiliriz (Baudrillard, 2019: 70). Baudrillard'ın bahsetmiş olduğu gerçeklik, artık minyatürleşmiş hücreler, matrisler, bellekler ve komut modelleri içinde üretilmektedir (Baudrillard, 2011: 15).

Postmodern dönem, modern dönemin temel argümanı olan rasyonel bir gerçeğe ihtiyacın kalmadığı dönemdir. Postmodern çağda gerçek denilen şeylerin artık önemi kalmamıştır. Çünkü gerçeğin sonsuz kere üretilebilmesi mümkün olduğu için tek bir hakikat ya da gerçeklik yerine onun yerini almış çoklu sayıda hipergerçeklikten söz edilmektedir. Bundan dolayı hakikat ya da gerçeğe dair algımızı belirleyen gönderen sistemleri ortadan kalkmış bunun yerine geçen gösterge sistemlerinin geldiği bir simülasyon çağına girmiş bulunmaktayız. Bu yeni çağda bireyler, işaretlerle, medya gösterileriyle, taklit ve temsillerle çevrelenmişlerdir. Bu nedenle kendilerine sunulan

seçeneklerden gerçekliğe ulaşmaları mümkün gözükmemektedir. Çünkü artık gerçek denilen şey kurgulanmış bir hipergerçekliktir (Şaylan, 2020: 309). Hipergerçeklik kavramı aslında benliğin gerçeklikle olan ilişkisinde eksik yönü tamamlamaya çalışan, bu durumun bir yansıması olan postmodern çağın bir ürünüdür. Hipergerçeklik dünyası bir ütopya gibi “hiçbir yer ve bir yer” olarak tasvir edilmektedir. Hipergerçekliğin dünyası mükemmel bir gelecek vaat etmektedir. Gerçek evrende gerçekleştirilmemizin mümkün olmadığı zihnimizden geçen bütün fantazmanları (hayal edilen şeyler) ve fikirleri aktarabileceğimiz bir düşler dünyasıdır (Robins, 2013: 147-150). Bu açıdan gerçek toplumsal açıdan verili olarak bulunmaz, o sürekli kurgulanır ve semboller aracılığıyla oluşturulur. Bilgisayar teknolojileri de dijital evrende sanal gerçekliği oluşturan değildir, gerçek sanallıkları meydana getirendir (Timisi, 2005: 89-90).

Giddens açısından, gündelik hayatta küreselleşmenin de etkisiyle seçeneklerin artmasında dolayı bireyler hayat tarzları, kişisel kimlikleri ve seçimleri üzerine daha fazla düşünmek zorunda kalmaktadırlar. Bu bakımdan kimlik anlatisının yerel ve küresel düzeyde hızla değişen toplumsal hayat koşullarıyla bağlantı içinde biçimlendirilmesi, değiştirilmesi ve refleksif olarak sürdürülmesi gerekmektedir (Giddens, 2010: 13-268). Beck, günümüz düşünömsel postmodern toplumlarında geleneksel değerlerin oluşturduğu sınıf kültürü ve bilinci, toplumsal cinsiyet rolleri ve aile rolleri gibi kavramlar çözülmeye uğramaktadır. Modern toplumda egemen güç olan toplumsal ve siyasi örgütlenmelere bağlı kolektif vicdan duygusu ortadan kalkmakta, geleneksellikten arındırılmış bireyselleşme durumu meydana gelmektedir (Beck, 2011: 132). Toplumsal bağların çözülmesiyle sonuçlanan postmodern çağda bireyler, toplumsal birliktelik ve değerlerin kuşatıcı ve baskılayıcı etkilerinden kendilerini sıyrarak bireyselleşmenin özgürleştirici etkisini hissetmeye başlamışlardır.

Bireyselleşme fikrinin temelinde, bireyin doğuştan kültürel olarak atfedilen ya da modern devletin belirlemiş olduğu aidiyet biçimlerinden sıyrılarak benliğini toplumsal tanımlamalar dışında inşa etmesi vardır (Bauman, 2018: 192). Bu bağlamda “bir bireyi ya da bir grubu aidiyetlerinden ve kimliklerinden koparan, ayıran her şey öznenin bu bireye ya da bu gruba girişi yolunu genişletir, dolayısıyla da bireyin ya da grubun bir aktör olma, yani yaratıcı olarak sorumluluğunu ve özgürlüğünü güçlendirme becerisini

artırır”. Deleuze, postmodern toplumda benliğin inşasını fantazmanlara dayalı bir “arzu makinesi” olarak görmektedir. Postmodern toplumun aktörleri de her tür kimlik kurgusuna karşı direnen ve onu reddeden şizo arzu makinesi öznelendir, bu postmodern aktörler baskıcı toplumsal kurallardan kendilerini çekerek bağımsız arzu halleri meydana getirirler (Kara, 2017: 280). Şizo arzu makinesi mekanik bir şey değildir. Deleuze ve Guattari’nin makine düşüncesindeki temel nokta bu düşüncenin bir öze, kurala dayalı olmadan üretmesidir. Bu üretilen ise arzunun ebedi üretimi ve akışıdır. Şizoid arzu makineleri sürekli yeni bağlantı zincirleri meydana getirirler. Bu arzu makineleri belirli bir köke veya öze bağlılık taşımadıkları için yersiz yurtsuz olarak anılırlar. Bu sebepten makineler “organsız bedenlerdir”, bilinçdışındaki arzunun üretici sentezi konumundadırlar (May, akt. Kılıç, 2013: 105-106).

2.5.4. Dijitalleşme ve Kimliklerin Dijital Dönüşümleri

Postmodern dönemde benliğin düşünömselliği anlamında insanları dünyanın farklı yerlerinden farklı kültürlerden kişilerle bir araya getirmiş ve onlara çeşitli bakış açıları kazandırmıştır. Bu yaşanan dönüşümler hem ekonomik hem de kültürel anlamda postmodern coğrafyada yeni bir yerel küresel bağlantı mantığını oluşturmuştur. Eşit olmayan bir kültür karşılaşması sürecinde kişileri öteki ile ve ötekinin sıra dışı kültürüyle tanıştırmıştır. Küreselleşme, zaman ve uzamı sıkılaştırarak elektronik bir uzam meydana getirmiş ve dünyayı algılayış biçimimizi değiştirerek mekânı olmayan kimlikler yaratmaktadır (Morley & Robins, 2011: 151-168). Roland Robertson’a göre, küreselleşmenin mantığı içinde bir teklik anlayışı söz konusudur. Bu teklik meselesi, toplumsal ilişkileri belirleyen aynı zamanda bireylerin varlıklarını, kimliklerini ve eylemlerini şekillendiren bir durum olmuştur. Küresel teklik meselesi “dünya kültürü” gibi bir anlama gelmekten çok farklı yaşam tarzlarına sahip insanların birbirleriyle iletişim kurduğu toplumsal bir olgudur (Robertson akt. Tomlinson, 2004: 24).

Castells (2008), özellikle sosyal medya platformlarının çift yönlü ve etkileşimli yapısı sayesinde bireyin kendine sunulanı kabul etmesinden öte kendi arzu ve taleplerini gerçekleştirmesinin bir aracı haline gelmiştir. İnternet ve sosyal medyanın yaratmış olduğu etkiler geleneksel tanımlama ve kavrayış biçimlerinde köklü bir değişimi

beraberinde getirmiştir. Günümüzde yaşamış olduğumuz dijital çağ, iletişim türleri ve bunların işleyişleri konusunda önemli farklar yaratmıştır. Mobiliteye dayalı olarak üretilen akıllı telefonlar, bunları birbirlerine bağlayan internet alt yapısı ile bu ikisini bir araya getiren uygulamalar (applications) bu yeni iletişim biçiminin en temel özelliğidir. Dijitalleşme bu bakımdan, en başta medya dahil diğer tüm toplumsal yapı ve kurumlar karşısında izleyici pozisyonundaki bireyin pasif-edilgen konumunu değiştirmiş ve kişileri aktif ve katılımcı hale dönüştürmüştür Kişinin benlik sunumuna imkan veren bu dijital medya platformları, aynı zamanda başkalarının kendisiyle ilgili ne düşündükleri, ne kadar ilgili olduğu ne kadar önemsedikleri gibi konularda bireye bilgi sağlamaktadır. Kişinin diğerlerinin ne düşündüğüne yönelik bir imaj yaratma çabası çeşitli filtreler, uygulamalar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Birey çoğu zaman yaşadığı ya da yaşamak istediği hayatı, gerçek görüntüsünü değil, görünmek istediği ideal hayatı, görünmek istediği fiziksel ben'i sanal kimlikleri sayesinde inşa ederek yeni bir imaj yaratmaktadır. Bu inşa etmiş olduğu sanal kimlikler de bireyin kendi yaratmış olduğu gerçeklik algısına dönüşen bir durumdur (Yaşar, 2020: 138-145).

Gerçek dünyada bireyin gündelik yaşamda yapamadıkları, ifade edemedikleri, açığa vurmaktan çekindikleri her türlü durum, tutum ve fikir dijitalleşme sayesinde gerçekleşme imkanı bulmaktadır. Dijitalleşmeyle birlikte dünya bir bilgisayar ekranına dönüşerek özel ve kamusal arasında ayırım ortadan kaybolmaktadır. Her şey görülebilir ve hiçbir şey görülemez olmaktadır. İcat edilmiş, ifade edilmiş kimlikler izole bir biçimde, hareketsiz ve tek başınadır (Akkaş, 2015: 108). Rab (2007), sanal kültürün özelliklerini dijitalleşme, erişim, ulaşılabilirlik ve kültür çerçevesinde değerlendirmektedir. Sanal kültürde erişim önemlidir ve bu erişim bilgisayar, mobil telefonlar, dijital kameralar, modern televizyonlar gibi teknik ekipmanlarla sağlanmaktadır. Ulaşılabilirlik ise bilgiye ulaşım noktasında değerlendirilmektedir. Erken modern çağda Latince okuryazarlığın yetersiz olması bilgi toplumuna ulaşmayı engellemiştir. Böyle bir çağda, toplumlar hak arayışı ya da hizmetlere ulaşımında mahrum kalmışlardır. Ancak sanal kültürün oluşturduğu ulaşılabilirlik, bilgi toplumuna dönüşmek için önemli ve yeterli bir değer yaratmıştır. Tüm bu gelişmeler dijitalleşme sayesinde mümkün olmuştur ve bu dijital platformlar yaratılmış kültürel elementler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanal kültür iki kaynağa sahiptir. Mevcut olan kültürel

nesnelerin dijitalleşmesi ve kültürel unsurların dijital olarak oluşturulmasıdır. Bu iki kaynak sayesinde çeşitli çevrimiçi içerik ve kullanıcılarla dijital bir yaratım süreci baskın hale geldi (Rab, 2007: 4).

Günümüzün internet ve iletişim teknolojileri sayesinde çoğunluğunun bilgisayar sunucularının ve enformasyon seçkinleri tarafından oluşturulan dijitalleşme yeni bir dönüşümü başlatmıştır. Bu da postmodern kabileler olarak nitelendirilen sanal cemaatleri meydana getirmiştir (Bozkurt, 2003: 4). Tönnies'in gemeinschaft ve gesellschaft (cemaatten cemiyete geçiş) teorisiyle başlayan ve iletişim teknolojisinin yeni yapılanma biçimi sonucunda cemaat kavramı, küreselleşme süreciyle birlikte elektronik ortamda gerçekleşen tekno ilişki biçiminde yeni bir anlam kazanır (Akkaş, 2015: 91). Bu noktada cemaatçi çevrimiçi alanları Howard Rheingold (1993), sanal cemaat kavramı üzerinden tanımlar. Sanal bağların meydana getirdiği bu cemaatler fiziksel dünya ile sınırlı olan iletişimin bilgisayarlar aracılığıyla sınırsız bir noktaya taşıyarak yeni toplumsal bağlar oluşturma fırsatı sağlarlar. Wellman ve Hampton (1999), yeni dijital sosyal ağların, geleneksel gruplardan farkını şu şekilde özetlemektedir. Sosyal ağlar, bireylere ilgi alanlarına göre farklı sanal topluluklara katılma şansı sunarak, geleneksel gruplara katılım düzeyini düşürmektedir. Aynı zamanda, çevredeki sosyal kontrol baskısını azaltırken, cemaatin bireye karşı olan sorumluluğunu da azaltmaktadır. Bu ağlar, bireyler arasındaki sosyal ilişkinin doğuştan atfedilen özelliklere değil, yaşamlarında sonradan edindikleri ortak değerlere göre şekillenmesine olanak tanır. Geleneksel gruplar içinde bireyler dış dünyadan soyutlanırken, sosyal ağlar bireyleri küresel ölçekte bir ağa bağlanma fırsatı sunar. Ayrıca, sosyal ağlar bireyler üzerindeki grup içi aidiyet ve kimlik baskısını azaltarak, daha özgür bir deneyim yaşamalarını sağlar (Wellman & Hampton, 1999: 7-8). Siber uzayda oluşturulan sanal cemaatler toplumsal canlanışın ve yenilenmenin odak noktalarıdır. Gerçek hayatta bulunamayan, kaybedilen değerlerin ve düşlerin sanal gerçeklik ortamlarında yeniden yaratılabileceği düşünülmektedir (Robins, 2013: 168).

Bundan dolayı postmodern çağın internet kullanıcıları, dijital toplumun ve dijital kültürün üyesidirler. Dijital toplumda internet kullanıcıları arasında etkileşimi sağlayan bilgisayar teknolojilerinin meydana getirdiği elektronik iletişim ağları söz konusudur

(Subaşı, 2005: 108). Dijital teknolojilerin gündelik alanda nüfuz ettikleri alanlar sadece sosyal ilişkilerde kendisini göstermemektedir. Mahremiyetten eğitime pek çok alanda bunun yansımalarını görmek mümkündür. Fotoğraf albümleri için artık fiziki bir baskıdan söz edilmemektedir. Albümlerin içeriği cep telefonları ve dijital platformlara göre yeniden şekil almıştır. Dijital platformlara her an yüklenmesi mümkün olan fotoğraflar, sayısız insan tarafından görünür hale gelmiştir. Toplum kavramı artık, sosyal ağ tanımı üzerinden anlam kazanmaktadır. Çünkü toplum bireyleri birbirine bağlayan ilişkilerin toplamını ifade eder. World Wide Web (Dünya Çapında Ağ) ve İnternetin sürekli artan etkisi insanları bir araya getiren çevrimiçi sosyal ağlar olarak adlandırılan yeni bir tür sanal toplum yarattığı görülmektedir. Dünyanın en büyük sosyal medya platformu olan Facebook'un 2,4 milyar kullanıcısı vardır. YouTube ve WhatsApp gibi diğer sosyal medya platformlarında da yaklaşık aynı sayıda kullanıcı mevcuttur. İnternet ve sosyal medyayı kullanan insanlar, Instagram, YouTube, Facebook, Twitter vb. gibi araçlar kullanarak hem içerik hem de görsellik olarak çevresine daha farklı bakmaya başlamıştır. Dijital platformlar aynı zamanda, insanların kendilerini ifade etme biçimlerini yazılı ve sözlü iletişimden görsel iletişime dönüştürdüğü görülmektedir. Bu tür ifade biçimlerinden biri, hiç kuşkusuz özçekim olmuştur. Özçekim, benliğin hızlı bir şekilde belgelenmesi ile sosyal medyada kişinin kimliğin onaylanması ile ilgili bir sosyo-kültürel devrim olarak anlaşılabilir. Gerek sosyal medya siteleri, gerek uygulamalar, forumlar ya da bloglardan oluşan tüm dijital medya platformları sosyallik ile ilgili öğeleri içermektedir. Aslında sosyal olan bir anlamda dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşümün adı etkileşimdir. Günümüzde etkileşim hiç olmadığı kadar değişmiştir. Sosyal yapılar yerini dijital ortamlara bıraktıkça, medya kullanıcıları bu etkileşimi dijital ortamlarda üretilen, yazı, görsel, resim ve konuşma olarak karşımıza çıkan etkileşimler gibi sosyal süreçler; insanları dijital platformların ve sosyal medyanın bir ürünü haline getirmiştir (Ersöz, 2020:15-68). Tüm bu gelişmeler, dijital teknolojilerin gündelik yaşamın pek çok alanına nüfuz ettiğini göstermektedir. İnsanlar artık dijital cihazlarıyla sürekli olarak bağlantı halinde ve çevrimiçi platformlar aracılığıyla dünya ile iletişim kurmaktadır. Bu durum, insanların yaşam tarzını ve günlük deneyimini kökten değiştirmiştir.

2.5.4.1. Dijital Platformlarda Kimlik İnşası ve Sunumu

Çevrimiçi kimlik inşası, insanların dijital platformlarda kendilerini temsil etmek ve tanımlamak için kullanıcı profilleri, içerikler, paylaşımlar ve etkileşimler aracılığıyla oluşturdukları dijital kimliklerdir. İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte çevrimiçi kimlik inşası, bireylerin günlük yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Dijital platformlar, internetin sağladığı çeşitli sosyal medya, forumlar, bloglar, video paylaşım siteleri gibi alanlardır. Bu platformlar, insanların dijital kimliklerini oluşturmasına ve kendilerini çevrimiçi dünyada ifade etmelerine olanak sağlar. Kişiler, bu platformlar üzerinden çeşitli içerikler paylaşarak düşüncelerini, ilgi alanlarını, yaşam tarzlarını ve duygusal durumlarını gösterebilirler. Böylece diğer kullanıcılarla etkileşime girer ve çevrimiçi bir topluluk içinde yer alır. Kimliğin oluşumunda artık, ebeveynlerinizin, arkadaşlarınızın veya aplikasyon üreticilerinin sizler için tasarlamış olduğu bir kimliğin avatarına dönüşebilirsiniz. Sonunda kendi tasarladığınız bir kimliğin gücüne sahip olabilirsiniz ya da ambalajlanıp önünüze konan bir kimliğiniz olabilir veya sonsuza kadar rol dağılmasıyla karşılaşabilirsiniz (Gardner & Davis, 2014:43). Bauman bu durumu, “internet avatarlarımın inşası bana çevrimdışı gerçekliğe kıyasla çok daha fazla imkân sunuyor. Kim olmak istiyorsam, o olabiliyorum. Bu durum, çevrimdışı hayatımdaki temsilimin güncellenmiş bir hali ya da tamamen kurgusal bir karakter ya da ikisi arasında bir yerde, nasıl görünmek istiyorsam onun inşa edilmiş bir imajı olabilir. Deleuzecü anlamda gerçek bir “organsız beden” o imajı çevrimiçi âleme yükleyen ben olabilirim ama oraya yüklenen ben oluyorum” diyerek tanımlıyor (Bauman & Raud, 2018: 73). Dijital medyanın yeni teknolojiler sayesinde bu araçlara sahip olan bireyler, benliğin sunulması açısından sahiplerine çok büyük avantajlar sağlamaktadır. Bu sayede birey, kendi kimliğini kurgulama olanağına sahip olurken aynı zamanda aldığı geri bildirimlere göre sanal kimliğini yeniden düzenleyebilmektedir (Ertürk, 2017: 83) Sanal kimliklerin sergilendiği dijital ve sosyal medya platformları, kendi kişisel kimliklerine karşı yabancılaşmaya başlayan profillerin bir imaj gösterisine de dönüşmüştür. Bu sebeple bireyler farkına varmadan dijital kültürün yeni kurallarını kimliklerine aktarmaktadırlar (Güzel, 2016: 87).

2.5.4.2. Dijital Platformlarda Çoklu Sanal Kimliklerin Kullanımı

Dijital platformlarda çoklu sanal kimlikler, internet ve dijital ortamlarda bireylerin farklı roller, karakterler veya kişilikler altında kendilerini ifade etmelerini ve temsil etmelerini sağlayan kavramdır. Bu durum, çevrimiçi dünyada kullanıcıların gerçek kimliklerinin ötesinde sanal kimlikler oluşturarak çeşitli roller ve kimlikler altında etkileşimde bulunmalarını içerir. Çoklu kimlikler oluşturmanın bir parçası olan anonimlik, kullanıcıların kimliklerini veya kişisel bilgilerini değiştirme durumunu ifade eder. Bu, çevrimiçi ortamlarda kişisel bilgilerini vermeden, kimliğini açığa çıkarmadan ve iz bırakmadan etkileşimde bulunma yeteneğidir. Anonimlik, internet kullanıcılarının çevrimiçi olarak özgürce dolaşmalarına ve ifade etmelerine olanak tanırken, aynı zamanda gerçek kimliklerini koruyarak güvenli bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlamaktadır. Anonimlik, bireylere sahte fotoğraflar, takma isimler kullanarak çevrimiçi ortamlarda daha rahat veya özgürce etkileşime geçebilme imkanı tanımaktadır (Auerbach, 2004; Birch, 2016). Bu bakımdan çoklu sanal kimlikler, çevrimiçi platformlarda gerçek anonim hesaplar üzerinden kendileri özgürce ifade etme hissi yaratır ve kullanıcıların farklı yönlerini keşfetmelerini ve ifade etmelerini sağlar. Özellikle sanal oyunlar, sanal dünyalar, çevrimiçi forumlar ve sosyal medya platformları gibi dijital alanlar, bu farklı kimliklerin sergilenmesine imkan tanır. Çevrimiçi benlikler online olduğumuz sürece varlığını devam ettirmekte ve akışkan-çoklu kimlikler edinme şansımız daha da artmaktadır. Ağ toplumunda kişinin aşkın bir benliğe kavuşması söz konusudur ve toplumun sınırlayıcı ve dayatmacı gücü ortadan kalkmıştır (Turkle, 1995; Hayles, 1999; Stone, 1996 akt. Kara, 2017:13). İnternet, toplumsal ilişkilerimizi oluşturan iş, aile, çevre vb. gibi alanlarda hissedilen baskılardan dolayı bilinçdışına atılan duygu ve düşünceleri dışa vurmanın fırsatlarını sağlamaktadır. Siber uzayın yarattığı anonim ortam, istenilen yeni kimliklerin yeniden kurgulamayı sağlaması ve insanlarla yüz yüze iletişimin baskıları yerine sanal mekânda daha rahat bir etkileşim ortamı oluşturan alanlar olarak görülmektedir (Akkaş, 2015: 64). Sanal mekânlar, insanların birbirleriyle iletişim kurdukları ve çevrimiçi platformlarda üretilen içeriğe destek verdikleri dijital platformlardır. Sanal mekanlarda insanlar, istedikleri zaman ortak bir alana dâhil edilirler. İnsanlar kendilerini temsil eden bir profil oluşturarak başkalarıyla işitsel veya yazılı olarak etkileşim halinde olurlar. Sanal

mekanlar sayesinde insanlar her boyutta gruplar oluşturabilir (Gündüz, 2017: 88). Bu bakımdan çevrimiçi dünyada, geleneksel toplumsal yapıların sınırlayıcı ve dayatmacı güçleri azalırken, insanlar çoklu ve akışkan kimlikler edinebilmektedir. Dijital platformlar sayesinde bireylerin geleneksel toplumsal ilişkilerde hissettikleri baskılardan dolayı bilinçdışına atılan duygu ve düşünceleri ifade etme imkanı sunmaktadır. Anonimlik ve dijital platformların sağladığı rahatlık, insanların kendilerini yeniden kurgulamalarını ve farklı kimlikler oluşturmalarını kolaylaştırmıştır.

2.5.4.3. Çevrimdışı ve Çevrimiçi Kimlikler Arasındaki İlişki

Çevrimdışı ve çevrimiçi kimlikler, bireylerin farklı sosyal ve mekânsal bağlamlarda sahip oldukları kimliklerini ifade etmektedir. Çevrimiçi kimlik, bireylerin internet ve dijital platformlarda sergilediği kimliği temsil etmektedir. Bu kimlik, kullanıcıların çevrimiçi platformlarda kullandığı kullanıcı adları, profil fotoğrafları, paylaşımları ve etkileşimleriyle inşa edilir. Diğer yandan, çevrimdışı kimlik ise bireylerin günlük yaşamlarında fiziksel dünyada sergiledikleri kimliği ifade etmektedir. Çevrimiçi kimlikler genellikle seçici bir temsil sunar, yani bireyler çevrimiçi platformlarda sadece belirli yönlerini ve görünüşlerini paylaşırlar. Bu durum ise çevrimiçi kimliğin gerçek hayattaki kimlikten farklı ve bazen idealize edilmiş bir versiyon olmasına yol açar. Aynı zamanda çevrimiçi kimlikler, çevrimdışı kimliklerden daha geniş bir kitleye ulaşma potansiyeline sahiptir. Bu da farklı bir algı ve etkileşim yaratır. Bireyler, çevrimiçi kimliklerini oluştururken çevrimdışı kimliklerinden farklı özelliklere odaklanabilirler ve bu durum kendilerini sanal dünyada ve gerçek dünyada nasıl algıladıkları konusunda farklı deneyimler yaşamalarına neden olma potansiyeline sahiptir. Çevrimiçi ve çevrimdışı kimlikler arasındaki farklar ise bireylerin kendilerini dijital platformlarda ve gerçek dünyada nasıl temsil ettikleri açısından belirginleşir. Bu nedenle, çevrimiçi ve çevrimdışı kimlikler arasındaki farklar, kimlik oluşturma süreçlerinin karmaşıklığını yansıtan önemli bir boyuttur. Bireysel olarak inşa edilen sanal kimlikler, sanal topluluklar içine dâhil olmaktadır. Sanal alandaki mekânsal parçalanmışlıklar kimliklerin de parçalanma sürecini beraberinde getirmektedir. Aslında kimlik, bir gruba aidiyeti ifade ederken sanal kimlikler ise o aidiyetten kopup, piyasayla bütünleşme sürecini ifade eder (Ertürk, 2017: 78).

Turkle'a göre, internet bireylere postmodern bilme deneyimleri sağlamaktadır. Bilgisayar ekranı sayesinde bireyler gerçekliği birebir yaşamaktadır. İnternetteki rol oynama oyunları gerçek yaşamdan farklı bir rol oynama imkânı sunmaktadır. Bu açıdan sanal dünyada oluşturulan benlik sanal bir kurgudur. Bu sayede bireyler, dijital platformlar aracılığıyla birçok benlik oluşturabilmektedir. Dijital alanda inşa edilen benlikler alternatif kimlik modelinin yanında alternatif bir yaşam tarzını meydana getirmektedirler (Turkle akt. Timsi, 2005: 98-99). Bu açıdan sanal simülasyon dünyasında interaktif bir ilişki içine girme durumu söz konusudur. Daha çok bilgisayar oyunlarında, internet platformlarında, veya sohbet odalarının birer parçası olmuşlardır. Bu sanal dünya sanal mekânlar üstünde kişilere sanal bedenler giydirerek bir rol sağlamaktadır. Bunun sonucunda sanal dünyanın ya da siber uzayın içine giren birey o dünyayı yaşamaktadır. Dijital teknoloji ve elektronik medyayla bireyler kendilerine aktarılan kültürel şartların dışında kendi dünyalarını üretebilme fırsatını yakalamaktadırlar. İnsanın önceden belirlenmiş olan fiziksel, sosyo-kültürel gerçeklikleri ve bunlara bağlı kimlik yaşantısı medya ve iletişim araçları sayesinde değiştirilip yeniden yaratılabilme özgürlüğüne kavuşmaktadır (Funk, 2013: 42-46).

Sosyal medyada bireyler tüketim alışkanlıklarından, aile ve arkadaşlık ilişkilerine, medeni durumlarından, eğitim seviyesine, kariyer bilgilerine, ideolojik fikirlerine kadar birçok konuda kimliklerini kurgulayıp yeniden üreterek yeni bir kimlik oluşturmaktadırlar (Özdemir, 2015: 113). Postmodernizm bu dönüşümlerin sonucunda oluşan durumun öznenin parçalanması ve çözülmesini meydana getirdiğini savunmaktadır. Bireyin benliği dönüşüme uğrayarak, imajın istikrarlı sürdürülmesi durumu geçmişte kalmıştır. Sanal teknoloji sayesinde benlikler ego ve hayal gücünü kendisini bulduğu bir yerde kendilerini arzu ettikleri gibi inşa ederler. Dijital platformlar aynı zamanda bilinçdışı fantezilerin dışa vurulması açısından da elverişli ortamlardır. Bu sayede dijital alanlarda, gerçek dünyanın karmaşık ve ağırlığından uzaklaşarak bireyler kendilerine ait bir dünya içine çekilmektedirler (Robins, 2013: 155-161). Ağ toplumu teorisyenleri açısından söz konusu yeni kimlik "sanal refleksif bir proje" olup, kişinin farklı dijital kaynaklardan edindiği yapay bir alandır. Modernite ile paralel oluşan bu postmodern kimlik biçimi aslında geleneksel anlatıların ve otoritelerin çöktüğü bir alanda ortaya çıkmıştır (Cavanagh, 2007: 15). Bu bağlamda sosyal medya

ve dijital platformlar, bireylerin kendilerini ifade etme ve farklı kimlikler oluşturma özgürlüğünü artırırken, aynı zamanda kimliklerin değişkenliğine ve dönüşüme uğramasına da katkı sağlamaktadır.

2.6. DİJİTAL YERLİLER: Z KUŞAĞININ KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

Kuşak kavramı, toplumdaki yaş grupları arasındaki farklılıkları anlamlandırmak ve her bir grupta yer alan bireyleri, sahip oldukları benlik özelliklerine göre tarihsel zaman içinde konumlandırmayı ifade eder (Pilcher akt. Kılıç, 2020: 2). Son yüzyılda kuşaklar, giderek daha fazla sosyolojik yaklaşımlarla tarif edilmeye başlamıştır. Örneğin, 1950'lerde sessiz kuşağı ve asi kuşakğı, 1960'lar hippileri, çiçek çocuklarını ve genç radikalleri ifade etmek için kullanılmıştır. Daha sonraki yıllarda ise X, Y ve Z kuşakları gibi kasten açıklayıcı olmayan adlandırmalarla bu anlamlandırmalara devam edilmiştir. Her bir kuşak, kendi benlik özelliklerine, değerlerine ve dünya görüşüne sahip olabilir ve tarihsel bağlamda konumlandırılarak incelenir. Bu kuşak kavramları, belirli yaş grupları arasındaki farklılıkları ve toplumsal değişimlerin etkilerini anlamak için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır (Gardner & Davis, 2014: 25-51).

Yıldız (2021)'a göre, kuşaklar arasında teknolojik uyum ve yaklaşım açısından farklılıklar vardır. X kuşağı, 1970 öncesi doğanlar, dijital göçmenler olarak nitelendirilir. Bu kuşak, teknolojik değişimlere ve yeniliklere uzak kalan, bazen teknolojiyi kullanmak istemeyen ve anlamayan, dolayısıyla teknolojik yeniliklere direnç gösteren bireylerden oluşur. Y kuşağı, 1970 ve 1999 arası doğanlar, dijital melezler olarak ifade edilir. Bu kuşak, teknolojik gelişmelere ve yeniliklere uyum sağlayan, değişirken eski alışkanlıklarını da devam ettiren bireylerdir. Z kuşağı ise, dijital yerliler olarak anılır ve 2000 ve sonrası yıllarda doğanları kapsar. Bu kuşak, teknolojik olarak hazır bir ortama doğduğu için teknolojiyi ve teknolojik yenilikleri gayet doğal ve normal bulan, teknolojinin olmadığı bir ortamı ve durumu düşünemeyen, teknolojiyi kullanmaya ve yeni teknolojileri denemeye her zaman hazır olan bireylerdir.

Yeni binyılın ilk döneminde tüm dikkatler dijital melezler olarak tanımlanan Y Nesli üzerindeyken 2010'lu yıllarda, dünyanın ilgisi yeni bir gruba yöneldi. Akıllı telefonlar ve tabletlerle oynayarak büyüyen bu çocukları Y Nesli'nden ayıracak yeni kavramlar gerekiyordu. Gerçek anlamda dijital bir dünyada büyüyen bu nesil için "NetGen, Gen Tech, iGeneration" benzeri tanımlar ortaya atıldıysa da hiçbiri yaygın kabul görmedi. 2012 yılında, USA Today internette bir yarışma açarak, okurlarından Millennials sonrası nesil için bir isim bulmalarını istedi. Gazeteci Bruce Horowitz'in önerdiği "Generation Z" bu yarışmada birinci oldu. Dünyada yaklaşık iki milyar Z Nesli üyesi var. Gerçek anlamdaki ilk küresel nesil olan Z gençleri için teknoloji sadece cihaz değil, her şeyi birbirine bağlayan bir unsur, bir yaşam biçimi anlamına geliyor. Hemen hepsi eğitim hayatını sürdüren Z Nesli çocuklarının anne babaları ise genellikle dijital göçmenler olan X Nesli'nin üyeleri (Karahasan, 2018: 30-31). Twenge, Z Kuşağını "İ-Nesli" olarak adlandırmaktadır. 2007 yılında ilk iPhone ortaya çıktığında İ-Nesli'nin en yaşlı üyeleri ergenlik çağının başlarındaydı ve 2010 yılında iPhone piyasaya sürüldüğünde ise liseye başlamışlardı. "i" harfinin bu kuşağa verilen adın önemli bir göstergesi olduğu belirtilmektedir, çünkü 1995 yılında piyasaya sürülen internetin kısaltması olan "i" harfi, iPhone'un adının başında da yer almaktadır. Bu nedenle İ-Nesil adının seçildiği ifade edilir. İ-Nesli, ABD'deki bir pazar araştırmasına göre, ergenlik çağındaki her üç gencin ikisinin iPhone sahibi olduğu için bu isimle adlandırılmıştır. İ-Nesli olarak tanımlanan bu kuşak, günün yaklaşık olarak 2,5 saati cep telefonlarıyla mesajlaşarak, 2 saati internette gezinerek, 1,5 saati elektronik oyunlar oynayarak ve yarım saati görüntülü sohbetle geçiren bir kuşak özelliğine sahiptir. Bu durum, İ-Nesli'nin teknolojiyle iç içe bir yaşam sürdüğünü ve dijital platformları yoğun bir şekilde kullandığını göstermektedir (Twenge, 2018: 22-83).

Bu kuşağın nitelendirmek için kullanılan bir başka ifade ise "App Kuşağı" kavramı kullanılmaktadır. App ya da aplikasyon genelde mobil cihazlar üzerinde çalışmak üzere tasarlanmış, kullanıcılara bir veya birçok işlem yapma olanağı sağlayan yazılım programlarıdır (Gardner & Davis, 2014:18). Bu bakımdan bu kuşağın dijital teknolojilere ve uygulamalara dayalı olanakları yoğun bir şekilde kullanmaları, onları bu App Kuşağı olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Bu kuşağın günlük yaşamının

önemli bir kısmını cep telefonları ve diğer mobil cihazlar üzerinden uygulamalarla iletişim kurarak, bilgiye ulaşarak ve etkileşimde bulunarak geçirdiği gözlemlenmektedir. Prensky, bugünün gençlerinin dijital teknolojilerle büyüyen ve tüm hayatlarını çevreleyen bir kuşak olduğunu belirtmektedir. Bu nesil, bilgisayarlar, video oyunları, dijital müzik oynatıcılar, cep telefonları ve diğer dijital araçlarla zamanlarını geçirerek büyümüşlerdir. Üniversite mezunlarının bile kitap okuma süresinin dijital oyun oynama süresinden daha az olduğu bir dönemde, dijital teknolojilerin hayatlarının ayrılmaz bir parçası olduğu görülmektedir. Bu nedenle, onlara en uygun isim “dijital yerliler” olarak adlandırılmaktadır. Dijital yerliler için bilgisayarlar, video oyunları ve internet, ana dilleridir ve dijital dilde etkileşim kurarlar. Bu teknolojik gelişmelerin etkisiyle, düşünme ve bilgiyi işleme süreçleri açısından önceki kuşaklardan farklılaşırlar. Dijital yerliler, teknolojiyi kolayca kullanabilen ve teknolojik cihazlar olmadan kendilerini eksik hissedenden bir nesil olarak kabul edilmektedir (Prensky, 2001: 1-3).

Bunun yanında kuşaklar arasında ki bu farklılıklara sebep olan tarihsel süreç içinde meydana gelen toplumsal değişimler birtakım dönüşüm ve yenilikleri de beraberinde getirmektedir. Dijital yerliler olarak nitelendirilen 2000’li yıllarda doğan zamanın ruhunu temsil eden genç kuşak, sahip oldukları imkânlarla ve toplumsal reflekslerle geleneğe, siyasete, eğitime, eğlenceye vb. toplumsal süreçlere karşı ortak bir tutum sergilemektedir. Kuşaklararası iletişimi sağlayan geleneksel ve kültürel kodlar varlığını sürdürmektedir. Aynı zamanda kuşaklararası oluşan değer farklılıklarının bir gerilim ve çatışma doğurduğu görülmektedir (Nacak, 2019: 15-23). Bu noktada dijital yerlilerin temel özelliği postmodern çoğul kimlik örüntülerine sahip, bireyci ve özgürlüğüne düşkün hem de ailesine bağlıdırlar. Hem küresel kültürü hem de yerel kültürü yaşamaktadır (Bayhan, 2014: 8). Dijital yerlilerin gündelik hayatta sekiz temel özelliği olduğu söylenebilir: 1) özgürlük; 2) özelleştirme; 3) inceleme; 4) bütünlük; 5) işbirliği; 6) eğlence; 7) hız; ve 8) yenilik. Bu sekiz özellik, günümüz gençliğinin özellikle dijital medya kullanımlarıyla ilgili olarak farklı deneyimlerine dayanmaktadır. Onlar aktörler, öncüler, yaratıcılar, oyuncular ve işbirliği yapanlar olarak büyümüş bir nesildir. Onların çağı onları, ebeveynleri ve büyükanne ve büyükbabalarından birçok yönden farklı olan gençler yapmıştır. İnternet bu açıdan onlar açısından iyi bir şey olmuştur (Tapscott, 2009: 74).

2.6.1. Dijital Yerliler ve Çevrimiçi Kimlik İlişkisi

Dijital yerliler, yeni teknolojik ortamlar, araçlar ve uygulamalarla dünyaya açılan bir pencereye sahiptir. Teknolojiyi günlük yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası ve en önemli ihtiyaçları olarak görmektedirler. Bu nedenle, yeni teknolojik araçlar, uygulamalar veya diğer yeniliklerle karşılaşmak ve bunları kullanmak dijital yerliler için heyecan verici bir deneyimdir. Bu durum onların zamanını alan veya uğraştıran bir durum değil, tam tersine kendilerini güçlü ve hakim hissettikleri bir süreçtir. Dijital teknolojileri kullanırken çekingen veya hata yapmaktan korkma yerine, dijital yerliler kendinden emin ve rahat bir ruh haliyle bu teknolojileri kullanır. Bu özgüven, onların teknolojik alanlarda yetkinliklerini gösterir ve dijital dünyada daha rahat ve etkili bir şekilde iletişim kurmalarına yardımcı olur (Karapınar, 2021: 133).

Dijital yerliler önceki kuşaklardan farklı olarak hayatlarının büyük bir bölümünü internette geçirmekte; bu sebepten çevrimiçi ve çevrimdışı hayatı bir bütün olarak yaşamaktadırlar. Z neslinin çevrimdışı yaşamda karşılaştıkları her şeyin bir çevrimiçi yaşamda dijital katmanı vardır. Bu noktada teknolojik açıdan son derece zeki ve becerikli olan bu nesil çok hızlı bir şekilde sanal topluluklar oluşturabilmektedir (Palfrey & Gasser, 2017: 4). Bu bağlamda yeni dijital kuşağın oluşturmuş olduğu yeni bir kültür anlayışı vardır. Onlara göre sosyal medya platformlarından resimlerini internete yüklemedikleri, bir başkasının video ve resimlerine bakmadıkları zaman mutlu olamadıkları bir kültürdür. Bu yüzden dijital platformlara yüklenmeyen dijital içeriklerin onlar için bir değeri yoktur (Erdem, 2010: 117). Bu açıdan dijital yerlilerin sosyalleşme süreçleri de ebeveynlerinin sosyalleşme deneyimlerinden farklı olmaktadır. Sosyalleşmenin en temel özelliklerinden olan Mead'in bahsetmiş olduğu anlamda oyun oynama davranışı fiziksel dünyadan sanal dünyaya doğru kaymış görünmektedir (Gülsoy, 2019: 193). Prensky (2001)'e göre, dikkat çeken husus yeni neslin asosyal olmadığı, aksine sosyalleşme mekânlarının değiştiği bunun da dijital platformlar aracılığıyla gerçekleştiğidir. Oyunların yanı sıra dijital iletişim araçları, sosyal medya platformları gibi internete dayalı etkileşim unsurları dijital yerlilerin kendilerini daha rahat hissederek sosyalleştikleri mecralar haline gelmiştir (Ocak, 2013: 51-65; Gülsoy, 2017).

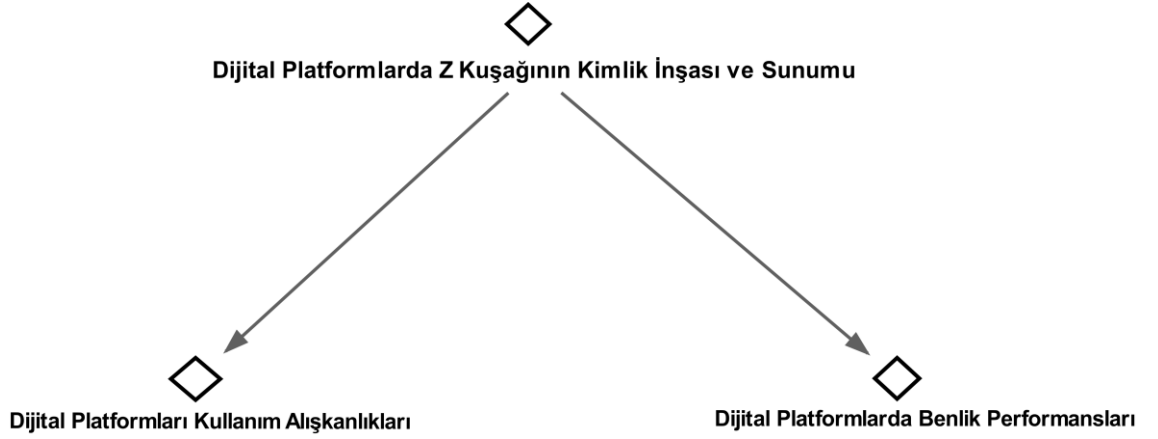
Dijital yerliler olarak tanımlanan bu kuşağın büyüdüğü internet çağı, birinin kimliğini inşa etmesi ve yönetmesi konusunda büyük bir değişimi göstermektedir. Onlar, fiziksel dünyada uzun boylu İrlanda kökenli bir Amerikan olmaya mecburken dijital alandaki öz temsiliyle ilgili makul ya da sıra dışı farklı şeyler deneyebilmektedirler. Kendi benliklerine ait çoklu temsiller, dijital yerlinin bütün kimliği hakkında bize bilgi verir. Dijital yerliler, kişisel ve sosyal kimliğin boyutlarını sürekli değiştirerek yeniden kurgulamaktadır. Kimliklerinin dışı yansıttıkları taraflarını çevrimdışı veya çevrimiçi alanda, sıklıkla güncellemektedirler. Saç renklerini ve şekillerini değiştirdikleri gibi sosyal medya hesaplarında ki resimlerini de değiştirmektedirler (Palfrey & Gasser, 2017: 16-19). Bu bakımdan dijital yerliler, sosyal medya araçlarıyla çoğul kimlik örüntüleri üretebilmektedir. Gençlerin kimlikleri giderek daha paketlenmiş hale gelmektedir. Hayatlarının bütününü uygulamalar içinde geçirdiklerinden dolayı kimliğe dair pek çok küçük özellik ortaya koymanın yanında baştan sona paketli bir benlik duygusu oluşmaktadır. Sanki bu amaca hizmet eden bir uygulama gibidir (Gardner & Davis, 2014 71-72).

Bu bakımdan dijital yerliler, internetteki kamusal alanları da hem sosyalleşmeyi hem de kimlik gelişimini öğrendikleri önemli alanlar olarak kullanmaktadırlar. Birçok durumda gençler, bu alanlara diğer kamu alanlarından dışlandıklarını hissettikleri için kaymışlardır. Genç insanlar, sosyal ağlara onlara göre kısıtlanmış hale gelen diğer yerlerden kaçıp sığındıkları limanlar olarak bakmaktadırlar. Dolayısıyla bu sosyal ağlarda arkadaş olmanın ne demek olduğunu, kimlikler geliştirmeyi, mevki ile ilgili değişik şeyler denemeyi ve sosyal ipuçlarını yorumlamayı öğrenmektedirler. Bu alanlar, genel kimlik gelişiminin tedavi ya da gelişim evresinin önemli bir parçası olan kimlik oyununa imkân tanımaktadır. Çevrimiçi oldukları zaman gerçekteki kimliklerinin kimi yönlerini bazen yaratmakta ya da kuvvetlendirmektedirler. Diğer durumlarda çevrimiçinde kim olduklarıyla oynamakta, gerçek ortamda asla denemeye cesaret edemeyecekleri rolleri, görünüşleri ve ilişkileri denemektedirler. Örneğin, bir dijital yerlinin, çevrimiçinde gerçek dünyadaki kimliğinden çok farklı olan tek bir kimliği olabilir. Ya da çevrimiçinde birbirinden farklı birçok kimliğe sahip olabilir: Örneğin, sosyal medya platformlarında MySpace'te, başka bir tane Facebook'ta, ya da dijital

oyun platformlarında World of Warcraft'ta da bir tane veya daha fazla. Bazen bu çoklu, parçalanmış kimlikler, farklı olarak sürdürülebilir ve birbirlerinden ayrı tutulabilirler. Ama dışardan bakıldığında bu kimliklerin birleşmesi de olasıdır. Bir dijital yerlinin kimliği, zamanla dünyaya sunmak istediği kimlikten aşırı derecede farklı görünen bir noktaya da gelebilir (Palfrey & Gasser, 2017: 23-32).

3. BÖLÜM

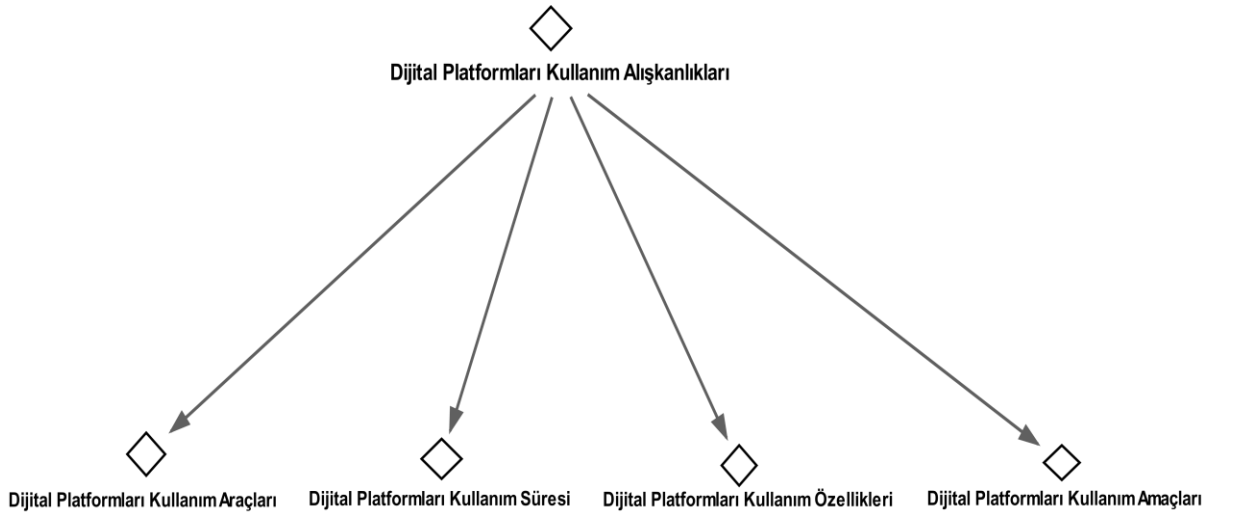
ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ



Şekil 3: Dijital platformlarda Z kuşağının kimlik inşası ve sunumunu gösteren temalar

Araştırmanın bulguları iki ana tema altında toplanmaktadır. İlk temada, katılımcıların dijital platformları kullanım alışkanlıklarını yansıtan kategoriler ve alt kategoriler ele alınmıştır. İkinci temada ise katılımcıların benlik performanslarını ortaya koyan kategoriler ve bunların alt kategorilerinden oluşmaktadır.

3.1. DİJİTAL PLATFORMLARI KULLANIM ALIŞKANLIKLARI



Şekil 4: Dijital platformları kullanım alışkanlıklarını gösteren kategoriler

Z kuşağı, dijital teknolojilerin ve internetin yaygın olarak kullanıldığı bir dönemde büyüdüğü için dijital platformları oldukça etkin bir şekilde kullanma eğilimindedir. Z

kuşağı, akıllı telefon ve tablet gibi mobil cihazları yoğun bir şekilde kullanır. Bu cihazlar aracılığıyla çevrimiçi içerik tüketir, sosyal medya platformlarını kullanır, iletişim kurar ve bilgiye erişirler. Z kuşağı, sosyal medya platformlarında aktif olarak bulunma eğilimindedir. Instagram, Snapchat, TikTok gibi görsel ve video tabanlı platformlar, Z kuşağının favorileri arasındadır. Sosyal medya, onlar için iletişim kurmanın, içerik paylaşmanın ve topluluklarla etkileşimde bulunmanın önemli bir aracıdır. Dijital çağın doğal bir ürünü olarak, Z kuşağı genellikle çoklu görev yapma yeteneğine sahiptir. Aynı anda birden fazla dijital platformda dolaşabilir, farklı aktiviteleri eş zamanlı olarak gerçekleştirebilirler. Bu kuşak, internetin ve dijital platformların sunduğu özgürlüğün farkındadır ve bu özgürlüğü kullanmaktan çekinmezler. İnternet üzerinde fikirlerini ifade etme, bilgiye erişme ve kendilerini ifade etme konusunda özgür bir ortam sunulduğunu düşünürler. Z kuşağı, metin tabanlı içeriklerden ziyade video ve görsel içerikleri tercih eder. YouTube gibi video paylaşım platformları, bu kuşağın en çok ziyaret ettiği siteler arasındadır. Görsel içerikler, onların dikkatini çekmek ve etkilemek için önemlidir (Dimock, 2019). Katılımcıların dijital platformları kullanım alışkanlıkları teması; dijital platformların özelliklerine, amaçlarına, kullanım araçlarına ve sürelerine dair sorular çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, katılımcıların araştırma sorularına vermiş oldukları yanıtlara göre kullanım alışkanlıkları kategorisi; hangi dijital platformlarda hesaplarının olduğu ve bu platformların özelliklerinin ne olduğu, hangi amaçlarla bu platformları kullandıkları ve hangi elektronik araçları kullanarak platformlara erişim sağladıkları ve bu platformları kullanım süreleri gibi faktörlere bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir.

3.1.1. Dijital Platformları Kullanım Araçları

Byung-Chul Han'ın (2022) perspektifinden, Z kuşağı bireylerinin dijital teknolojileri nasıl kullandıkları ve bu teknolojilere nasıl bağlandıkları, Han'ın “Her aygıt, her iktidar tekniği boyun eğdirmekte kullanılan kendi kutsal nesnelere üretir” ve “akıllı telefon dijital bir kutsal nesne hatta dijital kutsal nesnenin ta kendisidir” söylemleriyle analiz edilmesi mümkündür. Chul Han'a göre (2022), akıllı telefonlar günümüzdeki en önemli kutsal nesnelere biridir. Bu cihazlar, sadece iletişim araçları değil, aynı zamanda bilgiye erişim, eğlence sağlama ve kişisel kimliğin inşası gibi çok çeşitli işlevleri yerine

getirirler. Katılımcıların çoğunluğu (K.4, K.5, K.6, K.34 gibi) günlük yaşamlarında telefonlarını sıkça kullanırken, bu cihazlarını boş zamanlarında gezinmek, sosyal medya kullanmak veya eğlence amaçlı içerik tüketmek için tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Örneğin, K.4 sosyal medya gezinimi için telefonunu kullanırken, K.5 film izlemek veya müzik dinlemek için telefonunu tercih etmektedir. Bu durum, akıllı telefonun bireyler için hem üretkenlik aracı hem de zaman geçirme ve kişisel tatmin kaynağı olarak nasıl işlev gördüğünü göstermektedir. Ayrıca, artık akıllı telefonlar sadece bireylerin kendilerini denetlemelerine ve kontrol etmelerine hizmet etmekle kalmamış, aynı zamanda iktidarın gözetleme ve kontrol işlevlerini de kolaylaştırmıştır. Bu bağlamda, katılımcıların telefonlarını kullanırken yaşadıkları etkileşimler ve sosyal medya kullanımı, kullanıcıların beğeni, takipçi sayısı gibi metrikler üzerinden kendilerini değerlendirmelerini ve başkaları tarafından değerlendirilmelerine neden olmaktadır. Örneğin, *“Kullanım sıklığım zaman zaman değişmekle birlikte, genellikle telefonla fazlaca sosyal medyada geziniyorum. Bir ödev ders ya da hazırlayacağım, gireceğim bir toplantı varsa bilgisayardan yapıyorum ama gün içerisinde daha çok telefon elimde bir işim yoksa bir meşgalem yoksa telefonla geziniyorum”* (K.4, Kadın, 22 Yaşında). K.4 sosyal medya üzerinden dolaşırken ve içerik paylaşırken, bu paylaşımlar üzerinden beğeni almak ve takipçi kazanmak gibi süreçler, onun kendini gözetleme ve iktidar düzenine tabi kılma süreçlerini işaret edebilir.

Z kuşağı bireyler, dijital cihazları yoğun bir şekilde kullanmakta ve bu cihazlar günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Twenge, J. M., Campbell, W. K., & Freeman, E. C. 2019: 337-345). Bu bağlamda dijital platformları kullanım araçları kategorisi katılımcılara yöneltilen “dijital platformlara hangi elektronik araçları kullanarak bağlanıyorsunuz?” sorusu üzerine verilen yanıtlardan oluşmaktadır. Sorulara verilen cevaplara bakıldığında 36 katılımcının tamamının telefon kullandığı, 31 katılımcının bilgisayar kullandığı ve 8 katılımcının da tablet kullandığı görülmektedir. Bu veriler, dijital teknolojik araç kullanımının katılımcılar arasında yaygın olduğunu ve çoğunlukla telefonun tercih edildiğini göstermektedir. Bilgisayarın da yaygın olarak kullanıldığı görüle de, tablet kullanımı daha sınırlıdır. Bu bulgular katılımcıların dijital platformlara erişim açısından farklı elektronik araçları kullandıklarını göstermektedir. Katılımcılar arasında telefonların sosyal medya ve anlık iletişim için sıkça kullanıldığı

görülmektedir. Ayrıca, bazı katılımcılar telefonlarını boş zamanlarında veya meşguliyetleri olmadığında gezinmek için tercih etmektedir. Öte yandan, oyun oynamak, film/dizi izlemek, müzik dinlemek, ders çalışmak veya toplantılara katılmak gibi durumlarda kullanıcılar genellikle bilgisayarları tercih etmektedir. Tablet ise her türlü amaç için kullanılabilmeyle birlikte, daha az katılımcı tarafından tercih edilmektedir.

“Çoğunlukla telefonumu kullanıyorum. Bilgisayarı açıkçası pazar günü öyle bir dizi var diye ablamla beraber kullanıyoruz. Onun dışında çok değil yani film açıyorum rahatlatıyor, uyutuyor ya da klasik müzik açıp kenara koyuyorum” (K.5, Kadın, 21 Yaşında).

“Yani telefonu sürekli kullanıyorum. Bilgisayarı her gün kullanmıyorum ama haftada en az 3-4 gün. Yani tableti de telefondan çok sıkıldığım zaman kullanıyorum”. (K.6, Kadın, 22 Yaşında).

“Telefon üzerinden çok fazla oyun oynamıyorum, genellikle çiftlik ya da köy kurma gibi oyunlar oynuyorum. Bilgisayar üzerinden ise aksiyon tarzı oyunlar oynarım”. (K.34, Erkek, 20 Yaşında).

K.5, çeşitli aktiviteler için telefonunu sıkça kullanan bir katılımcıdır. Film izlemek veya müzik dinlemek için telefonunu sıkça kullanırken, pazar günleri ablasıyla birlikte bir dizi izlemek için bilgisayarını kullanmaktadır. K.6, telefonunu günlük yaşamının temel aracı olarak kullanmaktadır. Sürekli olarak telefonunu kullanırken, bilgisayarını haftada 3-4 gün ve tabletini de telefonundan sıkıldığı zamanlarda tercih etmektedir. Telefonunun daha çok tercih etmesi, hızlı ve pratik bir şekilde ihtiyaçlarını karşılamasını sağlamaktadır. K.34 ise, telefon ve bilgisayarını online oyunlar oynamak için kullandığı belirtmektedir. Telefonu üzerinden daha çok çiftlik veya köy kurma gibi küçük teknolojik gereksinimlere sahip oyunları tercih etmektedir. Bu tür oyunlar, mobil cihazlarda daha popüler ve kolayca erişilebilir olmaları nedeniyle onun ilgisini çekmektedir. Öte yandan, bilgisayar üzerinden aksiyon tarzı oyunları oynamayı tercih etmektedir. Bu tür oyunlar, daha gelişmiş grafik ve deneyim sunmaları nedeniyle bilgisayarda daha keyifli bir şekilde oynanabilmektedir.

3.1.2. Dijital Platformları Kullanım Süreleri

İnternet teknolojisinin zaman ve mekân algısını köklü bir şekilde değiştirdiği gerçeği, sosyolojik analizlerin temel taşlarından biri haline gelmiştir. İnternetin etkisiyle, zamanın ardışıklık niteliği ve mekânın coğrafi sabitliği yerini, daha akışkan ve esnek bir anlayışa bırakmıştır. Bu dönüşüm, sosyolojik bağlamda zaman ve mekân ilişkisini yeniden tanımlamaktadır. Öncelikle, internet teknolojisi sayesinde zamandaki ardışık olma durumu büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Geleneksel anlamda zaman, lineer bir ilerleyişi ifade ederken, internetin sağladığı dijital iletişim ortamında zaman, eşzamanlılık ve süreklilik kazanmaktadır. Geçmiş, şimdi ve gelecek kavramları, dijital platformlarda iç içe geçerek aynı ileti içinde etkileşime girebilmektedir. Bu durum, zamansal sürekliliğin ve kronolojik düzenin önemini yitirdiği, “zamanın sıfırlandığı” bir bağlam yaratmaktadır. Bu bağlamda, zaman artık belirli bir süreyi ifade etmekten çok, anlık ve kesintisiz bir varoluş haline dönüşmüştür. Benzer şekilde, mekân da internet teknolojisi ile birlikte tarihsel ve coğrafi bağlamından koparılarak sanallaşmıştır. Mekân, artık fiziksel ve sabit bir yer olma özelliğinden sıyrılarak, ağlar üzerinden oluşturulan görüntü kolajları şeklinde yeniden inşa edilmektedir. Bu durum, mekânın yapısal ve işlevsel açıdan köklü bir değişime uğradığını göstermektedir. Fiziksel mekânın yerini, dijital ağlar aracılığıyla sürekli değişen ve hareket eden, son derece akışkan bir mekân anlayışı almıştır. Bu dönüşüm, dijital platformların kullanım süreleri üzerinden de gözlemlenmektedir. Katılımcıların dijital platformları günlük kullanım süreleri, bu yeni zaman ve mekân anlayışının bireyler üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Birinci grup, dijital platformları 3-7 saat arası kullanan 17 katılımcıdan oluşurken, ikinci grup 10 saat ve üzeri kullanan 9 katılımcıdan oluşmaktadır. Üçüncü grup ise 7-10 saat arası kullanan 8 katılımcıyı içermektedir. Son olarak, dijital platformları 1-3 saat arası kullanan dördüncü grup, 2 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu veriler, dijital platformların günlük yaşantıda ne denli merkezi bir rol oynadığını ve bireylerin zamanlarını büyük ölçüde bu platformlar üzerinde geçirdiğini göstermektedir. Sosyolojik açıdan bakıldığında, internet teknolojisinin zaman ve mekân kavramlarını dönüştürmesi, yeni bir kültürel yapının maddi temellerini oluşturmaktadır. Zamanın sıfırlandığı ve mekânın sanallaştığı bu yeni düzende, bireylerin sosyal etkileşim biçimleri, iletişim alışkanlıkları ve günlük yaşam pratikleri de köklü bir şekilde

değişime uğramaktadır. Bu bağlamda, dijital platformların kullanımı, bireylerin zaman ve mekânla olan ilişkilerini yeniden tanımlayan önemli bir göstergedir.

“Yani genellikle telefonda 6-7 saat zaman geçiriyordum, bilgisayarı çok açmıyorum. Telefonum elimde olduğu için ne istiyorsam hemen oradan bakıyorum. Telefondan sürekli internete bağlanabiliyorum ve sosyal medyada geziniyorum. Telefonsuzluk ya da internetsiz olmak istemezdim. Onlarla sürekli vakit geçirdiğim için onlar olmadığı zamanlar çok sıkılıyorum. Bu yüzden üçlü priz, şarj aleti, telefon ve ben ayrılmaz bir bütün olduk”. (K.2, Kadın, 19 Yaşında).

“Günde 14 saate yakın telefon kullanıyorum zaten telefonum kendi ekran süresini kaydediyor. Mesela gece uykum gelsin diye bile telefonla uğraşıyorum”. (K.8, Kadın, 22 Yaşında).

“Ekran sürem günlük ortalama 2 saat falan yazıyor”. (K.10, Kadın, 20 Yaşında).

“Bilgisayarına günde 2-3 saat kullanıyorum ama telefon bir uzvum gibi kullanıyorum. Sürekli mesaj sesi geliyor. Birisi arıyor hemen ilgim ona kayabiliyor”. (K.12, Kadın, 21 Yaşında).

“Ben genelde telefonla ilişkilerimi kuruyorum. Telefonla birlikte günlük yaklaşık 7 saatimi geçiriyorum desem yanlış olmaz. Zaten yaklaşık 3 saatim telefon görüşmelerimde geçiyor. Geri kalan 4 saatte sosyal medya gezinirim.” (K.35, Erkek, 20 Yaşında).

K.2, telefonunu sürekli olarak kullanan ve sosyal medya platformlarıyla vakit geçirmeyi tercih eden birisidir. Katılımcı, telefonunu sürekli olarak elinde bulundurduğunu ve istediği her şeyi her an telefonundan kontrol ettiğini belirtmektedir. Ayrıca, internete sürekli olarak bağlı olabildiğini internet erişimi olmadığında sıkıldığını ifade etmektedir. K.35 ise telefonu ile ilişkisini kurma açısından daha yoğun bir kullanıcı olduğunu ifade etmektedir. Kendisi günlük olarak yaklaşık 7 saatini telefon kullanımına ayırdığını belirtmektedir. K.8 ise günlük olarak yaklaşık 14 saat telefon kullanımı yaptığını belirtmektedir. K.8, diğer katılımcılara göre oldukça yüksek bir telefon kullanım süresine sahip olduğunu göstermektedir. Kendisi telefon kullanım süresinin gün içerisinde sabah uyanıp gece uyuyana kadar çok yoğun olduğundan bahsetmektedir: K.10 ise diğer katılımcılara göre çok daha az elektronik araçları kullanım süresine sahiptir. K.10, günlük ekran süresinin ortalama olarak 2 saat olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde K.12 ise günlük olarak bilgisayarı ile 2-3 saat, telefonu ile ise çok daha fazla zaman harcadığını belirtmektedir. Ayrıca, telefonunun artık bir uzvu olduğunu ve

sürekli olarak mesaj sesleri ve aramalarla ilgilenmek durumunda olduğunu ifade etmektedir.

3.1.3. Dijital Platformları Kullanım Özellikleri

Postmodern teori, modernizmin büyük anlatılarını sorgular ve toplumdaki çeşitlilik ile çoklu kimlikleri vurgular. Dijital platformların kullanımı, postmodern toplumun belirgin özelliklerinden biridir. Katılımcıların farklı dijital platformları tercih etmesi, postmodernizmin getirdiği çeşitlilik ve çoklu gerçeklikler anlayışıyla uyumludur. Her bir dijital platform, farklı bir gerçeklik sunmakta ve bireylerin kendi kimliklerini ve toplumsal rollerini farklı şekillerde inşa etmelerine olanak tanımaktadır. Ayrıca katılımcıların farklı dijital platformları kullanım tercihleri, onların sosyal ağlarını nasıl kurdukları ve sürdürdüklerini anlamada ipuçları sunmaktadır. Dijital platform, temel olarak bilgisayarlar, akıllı telefonlar, tabletler gibi dijital cihazlar üzerinde çalışan ve dijital içeriği sunan bir altyapıyı ifade eder. Bu platformlar, internet üzerinde bilgi ve hizmetlerin paylaşımını ve erişimini sağlar. Dijital platformlar, web siteleri, uygulamalar, oyunlar ve diğer dijital içeriklerin çalıştığı teknolojik zeminleri kapsar. Sosyal medya platformları, iletişim ve mesajlaşma platformları, oyun platformları vb. dijital platformun bir alt kategorisidir ve kullanıcıların sosyal etkileşimlerde bulunabildiği, içerikleri paylaşabildiği, oyunlar oynayabildiği ve diğer kullanıcılarla bağlantı kurabildiği dijital alanları ifade eder (Karakulakoğlu, 2020: 11-17). Araştırmada 36 katılımcının tamamı en az bir sosyal medya platformunu kullanırken, yine 36 katılımcının tamamı iletişim ve mesajlaşma platformlarını da tercih etmektedir. Ayrıca, 20 katılımcının video paylaşım ve izleme platformlarında üyelikleri bulunmaktadır. Oyun platformlarında aktif takipçi ve üyeliği olan katılımcı sayısı ise toplamda 14'tür. Kitap ve edebiyat platformlarında hesapları bulunan katılımcı sayısı ise sadece 2'dir. Bu verilere dayanarak, katılımcıların dijital platform kullanım tercihlerinde sosyal medya ve iletişim/mesajlaşma platformlarının önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Video paylaşım ve izleme platformlarına olan ilgi de yoğundur. Oyun platformlarına olan ilgi ve takipçi sayısı ise biraz daha sınırlıdır, ancak yine de 14 katılımcı bu platformlara aktif olarak katılmaktadır. Kitap ve edebiyat platformlarının kullanımı ise daha az popüler görünmekle birlikte sadece 2 katılımcının bu

platformlarda hesapları bulunmaktadır. Bu veriler, katılımcıların farklı dijital platformlara olan ilgi ve tercihlerinin çeşitlilik gösterdiğini göstermektedir. Her bir platform, farklı ihtiyaçları karşılamak için kullanılmaktadır ve kişisel ilgi alanlarına bağlı olarak tercih edilmektedir. Sosyal medya, iletişim, video paylaşım, oyun ve kitap/edebiyat gibi farklı platform kategorileri, katılımcıların dijital dünyadaki etkileşimlerini şekillendiren ve çeşitlendiren faktörlerdir.

3.1.4. Dijital Platformların Kullanım Amaçları

Katılımcıların dijital platformları çeşitli amaçlarla kullanmalarının, literatürde Z kuşağının dijital davranışlarına ve tercihlerine dair bulgularla uyumlu olduğu görülmektedir. Bu bakımdan dijital platformlar, Z kuşağının iletişim, öğrenme, haber takibi, eğlence ve sosyal ilişkiler gibi farklı ihtiyaçlarını karşılamak için çok yönlü bir araç olarak kullanılmaktadır. İnsanların teknoloji aracılığıyla da güçlü sosyal bağlar kurulabileceği ve arkadaşlık ilişkilerinin çevrimiçi platformlarda da gelişebileceği belirtilmektedir (Valkenburg, & Peter, 2007: 121-127). Katılımcılara bu tema altında “Dijital platformları hangi amaçlar için kullandıkları?” sorulmuştur. Katılımcıların dijital platformları kullanım amaçlarına bakıldığında, en yaygın motivasyonun 36 katılımcı için iletişim kurmak ve zaman geçirmek olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğu 31 katılımcı ile aynı zamanda bilgi edinme ve öğrenme amacıyla dijital platformları kullanmaktadır. Bu durum, sosyal medya ve iletişim uygulamalarının kullanıcıların güncel bilgilere erişimini kolaylaştırdığını ve öğrenme süreçlerine katkıda bulunduğunu göstermektedir. Gündemi takip etmek amacıyla dijital platformları kullanan katılımcı sayısı ise 22'dir, bu da sosyal medyanın haber kaynakları olarak önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Oyun oynamak ve yeni insanlarla tanışmak da diğer kullanım amaçları arasında yer almaktadır. 16 katılımcı oyun oynamak için dijital platformları tercih ederken, 10 katılımcı da yeni insanlarla tanışmak amacıyla bu platformları kullanmaktadır. Bu sonuçlar, dijital platformların sosyal bağlantılar kurmaya ve farklı amaçlar doğrultusunda kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çok yönlü bir işlevsellik sunduğunu göstermektedir. Bu veriler, Chul Han (2022)'a göre neo-liberal rejimin iktidar tekniklerinin yasaklayıcı veya baskıcı olmaktan ziyade ileriye dönük, hoşgörülü ve tüketimi teşvik edici bir yaklaşımı olduğunu yansıtmaktadır. Neo-

liberal politikalar, tüketimi bastırmak yerine en yüksek seviyeye çıkarmak ve tüketimi teşvik etmek için çaba sarf etmektedir. Bu bağlamda, dijital platformlar, bireylerin iletişim kurma, bilgi edinme, eğlenme ve sosyal ilişkiler geliştirme gibi çeşitli amaçlarını karşılayabilecek çok yönlü araçlar olarak kullanılmaktadır. İletişim ve zaman geçirme ihtiyacı, katılımcıların dijital platformları en yaygın olarak kullanma nedenidir. Sosyal medya ve iletişim uygulamaları, kullanıcıların güncel bilgilere erişimini kolaylaştırırken aynı zamanda iletişim kurmalarına da olanak tanımaktadır. Bu durum, neo-liberal rejimin bireylere iletişimi ve bilgiye erişimi teşvik ettiğini ve bu sayede özgürlüklerini artırmayı amaçladığını göstermektedir. Ayrıca, bilgi edinme ve öğrenme amacıyla dijital platformların kullanılması, bireylerin sürekli öğrenme ve kişisel gelişim çabalarını desteklemektedir. Gündemi takip etmek amacıyla dijital platformların kullanılması da önemlidir, çünkü sosyal medya ve diğer dijital kaynaklar, haberlere erişimi kolaylaştırmakta ve kullanıcılara çeşitli bakış açıları sunmaktadır. Bu bağlamda, neo-liberal rejimin iktidar teknikleri, bireylerin tüketim alışkanlıklarını ve dijital platformlardaki etkileşimlerini teşvik ederek, özgürlüklerini ve sosyal bağlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu süreçte, bireylerin kendilerini dijital platformlarda sergilemeleri ve gözetim altında hissetmemeleri, neo-liberal rejimin başarılı bir şekilde uygulandığını göstermektedir.

İletişim Kurmak

Nesnelerin İnterneti ve Endüstri 4.0, çağdaş iletişim ve etkileşim biçimlerinde köklü değişikliklere yol açmıştır. Dijital platformların, sosyal etkileşimlerin dijital ortamda gerçekleşmesine ve sanal topluluklar içinde bireylerin birbirleriyle etkileşime girmesine olanak tanıdığı gözlemlenmektedir. Katılımcıların dijital platformları iletişim amacıyla kullanmaları, bu değişimlerin bireylerin günlük yaşamlarına nasıl yansıdığını anlamada önemli bir veri kaynağıdır. Bu bağlamda, iletişim kurmak için dijital platformların kullanımı, sosyolojik kuramlar ışığında değerlendirilebilir. Nesnelerin İnterneti ve Endüstri 4.0 ile birlikte gelen dijital platformlar, iletişim biçimlerini radikal bir şekilde dönüştürmektedir. Katılımcıların dijital platformları iletişim kurmak için kullanmaları, teknolojinin bireylerin sosyal etkileşimlerini nasıl yeniden yapılandırıldığını göstermektedir. Örneğin, K.11'in belirttiği gibi, dijital platformlar hem yakın çevreyle

hem de dünya ile iletişim kurmayı mümkün kılmaktadır. Bu durum, dijital teknolojilerin mekânsal sınırlamaları ortadan kaldırarak, bireylerin küresel ölçekte bağlantılar kurabilmesini sağlamaktadır.

“Etrafımdaki insanlarla iletişim kurmak ve dünyayla iletişim kurmak. Hem yakın çevrenle zaten hâlihazırda gördüğüm insanlarla iletişimde olmak ve dünyada olanlarla iletişim kurabilmek için kullanıyorum”. (K.11, Kadın, 19 Yaşında).

Manuel Castells’in ağ toplumu kuramı ile birlikte düşünüldüğünde bilgi teknolojileri toplumsal yapılar üzerinde derin etkiler barındırmaktadır. Ağ toplumu, bireylerin ve kurumların ağlar aracılığıyla birbirine bağlandığı bir toplumsal düzeni ifade etmektedir. Katılımcıların dijital platformları kullanarak iletişim kurma biçimleri, bu ağ toplumu kavramıyla uyumlu bir şekilde açıklanabilir. Castells’in (2013) vurguladığı gibi, bilgi çağı sadece teknolojik değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel katmanlarda da dönüşümler yaratmaktadır. K.34’ün ifadesinde görüldüğü gibi, dijital platformlar uzak mesafedeki arkadaşlık ilişkilerini sürdürülebilmek için önemli bir araç haline gelmiştir. Bu, sanal toplulukların ve dijital ağların, geleneksel fiziksel toplulukların yerini almasa da onları tamamladığını göstermektedir.

“WhatsApp’ı uzaktaki arkadaşlarımla ve ailemle iletişim kurmak için kullanıyorum”. K.34, Erkek, 20 Yaşında).

Robert Putnam (2000)’in sosyal sermaye teorisi, bireylerin sosyal ağlar aracılığıyla sosyal sermaye biriktirdiğini ve bu ağların toplumdaki güven ve iş birliğini artırdığını savunur. Dijital platformlar, bireylerin sosyal sermaye biriktirmesine ve sürdürmesine yardımcı olan önemli araçlardır. K.9’un dijital platformları arkadaşları ve sevdikleriyle haberleşmek amacıyla kullanması, dijital iletişimin sosyal bağları güçlendirdiğine işaret etmektedir. Bu durum, bireylerin fiziksel mekândan bağımsız olarak sosyal ilişkilerini sürdürübilmesine ve güçlendirebilmesine olanak tanımaktadır.

“Kullanım amacım öncelikle arkadaşlarımla ve sevdiklerimle haberleşmek, ailemden uzakta okuduğum için birincil önceliğim sürekli ailemle irtibat halinde kalmak. İkinci olarak platformlar üzerinden arkadaşlarımızla genelde sohbet ediyoruz” (K.9, Kadın, 19 Yaşında).

Nesnelerin İnterneti ve Endüstri 4.0’ın getirdiği dijital dönüşüm, iletişim biçimlerini ve sosyal etkileşimleri köklü bir şekilde değiştirmiştir. Katılımcıların dijital platformları

iletişim amacıyla kullanmaları, teknolojinin toplumsal ilişkiler üzerindeki dönüştürücü etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Teknolojik determinizm, ağ toplumu, sosyal sermaye teorisi ve postmodernizm gibi sosyolojik kuramlar, bu dönüşümün farklı boyutlarını anlamada önemli çerçeveler sunmaktadır. Dijital platformlar, bireylerin sosyal bağlarını sürdürmesine, küresel ölçekte bağlantılar kurmasına ve çoklu kimlikler geliştirmesine olanak tanıyan güçlü araçlardır.

Zaman Geçirmek

Bauman, modern dünyada bireylerin tüketim toplumunun bir parçası haline geldiğini ve boş zamanlarının büyük ölçüde tüketim faaliyetleriyle doldurulduğunu savunmaktadır. Sosyal medya, bireylerin hem tüketici hem de üretici olarak yer aldığı bir platform sunmaktadır. Dijital platformlar, kullanıcıların boş zamanlarını tüketici olarak geçirmelerine olanak tanımaktadır. Eğlenceli videolar izlemek, komik içerikler paylaşmak ve sosyal medya üzerinden alışveriş yapmak bu tür tüketim faaliyetlerindedir. Aynı zamanda, bireyler sosyal medya üzerinden içerik üreterek aktif katılımcılar haline gelmektedir. Arkadaşlarına komik videolar göndermek veya kendi hikayelerini paylaşmak bu prodüksiyon kültürünün bir parçasıdır. Katılımcıların dijital platformları zaman geçirmek amacıyla kullanmaları, bu platformların bireylerin sosyal bağlarını güçlendirme, kimliklerini inşa etme ve modern tüketim kültürüne katılma süreçlerinde önemli roller oynadıkları görülmektedir. Sosyal medya, bireylerin hem kişisel hem de toplumsal düzeyde etkileşimde bulunmalarını sağlarken, aynı zamanda boş zamanlarını eğlenceli ve rahatlatıcı bir şekilde değerlendirmelerine olanak tanımaktadır. Dijital platformları zaman geçirmek için kullanılması katılımcıların platformları eğlence kaynağı, ilgi ve hobiler, görsel paylaşım ve stres azaltma gibi nedenlerle kullanmasını ifade etmektedir. Katılımcıların platformlarda sevdikleri kişilerin yaşamlarını takip ettikleri, kısa eğlenceli videolar izledikleri, birbirlerine komik videolar göndererek arkadaşlarıyla etkileşimde buldukları ve ilgi alanlarına yönelik içerikleri takip etme fırsatı yakaladıkları görülmektedir.

“Instagram sadece arkadaşlarımı, sevdiğim insanları takip ettiğim için kimler neler yapmış diye bakarım ya da bazen vakit geçirmek için mesela herkesin yaptığı gibi sosyal medyada falan takılırım”. (K.1, Kadın, 22 Yaşında).

“Biraz amiyane bir tabir olacak ama kafamı boşaltmak için çünkü sosyal medya bana çok geniş bir çöp içerik sağlıyor. Kedi videoları gibi ve bunları da tüketmek için haliyle sosyal medyayı kullanıyorum”. (K.11, Kadın, 19 Yaşında).

“Instagramda arkadaşlarımın hikayeleri izlerim, keşfet bölümünde dolaşırım ve arkadaşlarıma komik videolar gönderirim. Ya da film falan izleyeceksem o zaman açıyorum. Komik ve eğlenceli videoları izliyorum, Spotify'dan müzik dinliyorum. Paylaşılan hikayelere falan bakıyorum. Genellikle keşfette takılıyorum reels videoları var onları izliyorum. Sonra arkadaşlarıma gönderiyorum onları benim güldüğüm şeyleri onların da güleceğini düşünüp hemen onlara atıyorum. Genellikle komik şeyler atıyorum ben veya güzel bir elbise, kıyafet gördüysem onları atıyorum ya da makyaj ya da kıyafet önerilerine bakıyorum. YouTube'a giriyorum en çok oradan izliyorum”. (K.2, Kadın, 19 Yaşında).

“Boş vakit geçirme diyebilirim yani.” (K.20, Erkek, 20 Yaşında).

K.1, Instagram'ı insanların neler yaptıklarını görmek ve sevdikleri insanları takip etmek için platformu kullandığını ifade etmektedir. K.11 ise sosyal medyayı zaman geçirmek için kullanmanın nedenlerini kafasını boşaltmak ve rahatlamak için bu platformları kullanmayı tercih ettiğini belirtmektedir. Sosyal medya platformlarının ona sunmuş olduğu geniş bir içerik yelpazesi arasından örneğin, kedi videoları gibi eğlenceli içerikleri tüketmek için kullanmaktadır. Bu durum, K.11'in sosyal medya platformlarını zaman geçirme amacıyla kullanılmasının yaygın bir nedeni olan eğlence ve rahatlama sağlama özelliğini kullanmasına yöneliktir. K.2, Instagram hesabında arkadaşlarının hikâyelerine baktığını, keşfet bölümünde gezdiğini, arkadaşlarına komik videolar gönderdiğini ve eğlenceli içeriklere sahip videolar izlediğini, K.20 ise dijital platformları boş vakitlerini geçirmek için kullandığını ifade etmektedir.

Bilgi ve Öğrenmek İçin Kullanmak

Manuel Castells'in bilgi toplumu teorisi, bilgi çağının ekonomik, sosyal ve kültürel yapıları nasıl dönüştürdüğünü açıklamaktadır. Dijital platformların bilgi ve öğrenme amacıyla kullanımı, bireylerin bilgiye erişim yollarını çeşitlendirmekte ve öğrenme süreçlerini demokratikleştirmektedir. Katılımcıların dijital platformları bilgi edinmek için kullanmaları, bilgiye anında erişimin kolaylaştığını ve bireylerin kendi öğrenme süreçlerini yönetme yeteneğini artırdığını göstermektedir. Bu durum, Castells'in bilgi ekonomisinin yükselişi ile bilginin merkezîliğinin kırılması ve bireyselleşmiş öğrenme deneyimlerinin artması öngörüsüyle uyumludur. Bu bağlamda dijital

platformlar, bireylerin mesleki ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunarak sosyal ve ekonomik dönüşümü hızlandırmaktadır. Katılımcıların kendi ilgi alanlarına yönelik bilgi edinmeleri, iş ve eğitim süreçlerinde daha donanımlı olmalarını sağlar ve bu da bilgi toplumunun dinamiklerini desteklemektedir. Bir diğer açıdan Etienne Wenger'in öğrenme topluluğu kavramına bakıldığında, bireylerin ortak ilgi alanları etrafında bir araya gelerek bilgi ve deneyimlerini paylaştıkları sosyal yapıların önemini görmek mümkündür. Dijital platformlar, katılımcıların öğrenme toplulukları oluşturmalarına ve bu topluluklar aracılığıyla bilgi alışverişinde bulunmalarına olanak tanımaktadır. Katılımcıların dijital platformları bilgi ve öğrenme amacıyla kullanmaları, Wenger'in öğrenme topluluğu kavramıyla örtüşmektedir. Örneğin, K.24'ün voleybol antrenörlüğü için YouTube videolarını kullanması, voleybol eğitimi alanındaki bir öğrenme topluluğuna dahil olduğunun göstergesidir.

“Antrenörlük okuyorum, voleybol oynuyorum aynı zamanda profesyonel voleybolcuym. Bu sebeple voleybolla ilgilenen çocukları daha farklı ve eğlenceli bir şekilde voleybolu öğretmek için açıkçası YouTube'dan videolar izliyorum”. (K.24, Erkek, 19 Yaşında).

Öğrenme toplulukları, bireylerin sürekli olarak yeni bilgiler edinmelerini ve bu bilgileri pratiklerine entegre etmelerini sağlamaktadır.

“Takip ettiğim insanlar var. Böyle eğlence kanalları olsun onları takip ediyorum böyle az sayıda. Mesela bilim kanalları da var onları takip edebiliyorum. Biyoloji kanalları, bilim kanalları. Bazen derste anlamadığım bir yer oluyor. Onları takip ediyorum. Dersle ilgili bunun için kullanıyorum. İşte genelde ödevim olursa veya online dersim olursa onlar içinde kullanabiliyorum. Yani tabii bu daha düşük bir yüzde. Onun dışında bazen mesela oturduğum bir şeyi araştırmayı severim. Aklıma bir şey takılırsa onu araştırırım”. (K.23, Erkek, 20 Yaşında).

“Yeni bir teknolojik aletin çalışma prensibini anlatıyordu. Onların inceleme videoları izlemeye de vakit ayırıyorum. Bu amaçlar doğrultusunda kitle iletişim araçlarını kullanıyorum”. (K.35, Erkek, 20 Yaşında).

K.23 ve K.35'in dijital platformlar üzerinden bilimsel ve teknolojik bilgiler edinmeleri, sürekli öğrenme süreçlerinin bir parçasıdır. McLuhan'ın medya ekolojisi teorisi ile düşünüldüğünde iletişim araçlarının toplumsal yapıları ve bireysel düşünme biçimlerini nasıl şekillendirdiğini görmek mümkündür. Dijital platformlar, bilginin yayılım hızını artırarak öğrenme süreçlerini derinden etkiler. McLuhan'ın “Araç mesajdır” anlayışı, dijital platformların sadece bilgi taşıyıcısı olmayıp, aynı zamanda bilgi üretim ve

tüketim biçimlerini de dönüştürdüğünü belirtmektedir. Katılımcıların bilgi ve öğrenme amacıyla dijital platformları kullanmaları bu araçların öğrenme süreçleri üzerindeki dönüştürücü etkisini yansıtmaktadır. Dijital platformlar ayrıca katılımcıların bilgiye erişim ve öğrenme biçimlerini değiştirmektedir. K.23'ün derslerde anlamadığı konuları dijital platformlar aracılığıyla öğrenmesi, geleneksel öğrenme yöntemlerinden farklı olarak bireyselleşmiş ve esnek bir öğrenme deneyimi sunmaktadır.

Katılımcıların dijital platformları bilgi ve öğrenmek amacıyla kullanmaları, bilgiye erişim ve öğrenme sürecinin dijitalleşmeyle kolaylaşması ve çeşitlenmesiyle ilişkilidir. Katılımcılar, farklı konularda bilgi edinmek ve becerilerini geliştirmek için çeşitli kanalları ve içerikleri takip etmektedir. Dijital platformlar, katılımcılara kendi ilgi alanlarına merak ettikleri konularda öğrenme imkanı sunarak, bireyselleştirilmiş öğrenme deneyimlerini desteklemektedir. Katılımcılar istedikleri zaman ve yerde bilgiye erişebilir, kendilerine uygun öğrenme yöntemlerini seçebilir ve kendi öğrenme hedeflerine odaklanabilmektedirler. Dijital platformların bilgi ve öğrenme alanında sunduğu avantajlar, katılımcıların kendi öğrenme deneyimlerini şekillendirmelerini ve bilgiye kolayca ulaşmalarını sağlamaktadır. Katılımcıların bazıları dijital platformlar aracılığıyla edinmiş oldukları bilgileri çevrimdışı yaşamlarında kullanmaktadırlar. Dolayısıyla, dijital platformlar yeni öğrenme deneyimleri sunarak katılımcıların çevrimdışı yaşamlarında etkileşimde bulunmasını, tartışmalara katılmasını ve fikirlerini paylaşmasını teşvik etmektedir.

Gündemi Takip Etmek

Dijital platformlar, özellikle sosyal medya, post-truth çağında bilgiyi yayma ve tüketme şeklini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu platformların bilgi akışını hızlandırması ve çeşitli kaynaklardan gelen bilgilerin doğruluk kontrolü yapılmadan yayılabilmesi, post-truth ortamının temel özelliklerindedir. Katılımcıların Twitter ve benzeri platformları gündemi takip etmek için kullanmaları, bilgiye hızlı erişim ve anlık güncellemeler sağlamaktadır. Ancak, bu hızlı bilgi akışı çoğu zaman doğruluğu teyit edilmemiş, duygusal olarak yüklü içeriklerin de yayılmasına neden olmaktadır ve bu durum, post-truth çağının karakteristik özelliklerinden biridir. Katılımcıların dijital platformları

gündemi takip etmek amacıyla kullanması sosyal medya ve haber siteleri sayesinde hızlı ve anlık bilgiye erişim sağlamaktır. Bu durum katılımcılara güncel haberlere, olaylara ve trendlere kolayca erişme imkânı sunmaktadır. Bu şekilde katılımcılar, toplumsal ve siyasi gelişmeleri takip ederek haberdar olmakta ve toplumsal tartışmalara katılım sağlamaktadır. Katılımcıların ifadeleri, Twitter'ın gündemi takip etme ve haberleri izleme amacıyla sıkça tercih edildiğini göstermektedir. Kimi katılımcılar, Twitter üzerinden atılan tweetleri takip ederek gündemle ilgili konuları ve insanların görüşlerini öğrenmeyi hedeflemektedir. Kimi katılımcılar ise Twitter'ın hızlı yayılma özelliğini vurgulayarak, haberlere ve önemli konulara dair destek sağlama amacıyla Twitter'ı kullanmaktadır. Bu durum, sosyal medya platformlarının gündem takibinde önemli bir rol oynadığını ve kullanıcıların farklı kaynaklardan bilgi edinme ve tartışmalara katılma imkânı bulduğunu göstermektedir. Katılımcılar, ana medyanın tarafsızlık ve objektiflik eksikliği konusunda eleştirilerde bulunarak, Twitter gibi sosyal medya platformlarını daha doğru haberlere ulaşma açısından daha sağlıklı bir seçenek olarak değerlendirmektedirler. Sosyal medyanın gündem takibi konusunda popülerleşmesi, kullanıcıların haberleri çeşitli kaynaklardan takip etmelerini ve farklı görüşlere maruz kalmalarını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, katılımcıların ana medya ile sosyal medya arasında farklı haber aktarımları ve bilgi çarpıtmaları gözlemlemesi, medyanın güvenilirlik ve manipülasyon potansiyeli konularında tartışmaları beraberinde getirmektedir. Genel olarak, katılımcıların sosyal medya platformlarını gündem takibi ve haberleri izleme amacıyla tercih etmeleri, bilgiye erişimde ve toplumsal tartışmalara katılımı yeni dinamiklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

“Twitter'dan tweet atmıyorum. Genelde atılan Twittleri takip ediyorum. Onlara bakıyorum gündemle ilgili neler olmuş ya da hani görüşler neler. Yani şu an Twitter biliyorsunuz ki şey oldu herkesin derdini anlatabileceği ya da bir sıkıntısı, bir şey olduğu zaman hemen herkes Twitter'a atıyor. Hani oradan daha çabuk yayılıyor. Bu şekilde hani şey yapıyorum hani o haberlere bakıyorum. Acaba yayılması gereken bir şey var mı hani destek olmak amacıyla da açıkçası biraz”.
(K.13, Kadın, 22 Yaşında).

K.13'ün ifade ettiği gibi, Twitter üzerinden hızla yayılan bilgiler, duygusal tepkiler ve toplumsal destek sağlama amacı taşımaktadır. Bu, bilginin doğruluğundan çok, kişilerin duygusal olarak harekete geçmesine neden olmaktadır.

“Ben doğru habere ulaşma açısından en sağlıklısını Twitter olarak görüyorum. Dolayısıyla ana medyaya baktığımda insanları manipüle etme üzerine ve yancı davranma var. Objektiflik göremiyorum bu gazete için de böyle televizyon için de böyle”. (K.25, Erkek, 21 Yaşında).

K.25’in ana akım medyaya güvenmeme ve sosyal medyayı daha güvenilir bulma eğilimi, post-truth çağında yaygın olan medya manipülasyonu ve algı yönetimi eleştirilerini yansıtmaktadır. Ana akım medya, genellikle belirli çıkar gruplarının etkisi altında görülürken, sosyal medya platformları bireylerin kendi doğrularını oluşturabileceği ve yayabileceği alanlar sağlamaktadır. Post-truth çağında, bireyler genellikle kendi inançlarını ve dünya görüşlerini destekleyen bilgileri arar ve bu bilgileri daha güvenilir bulurlar. Dijital platformlar, bu tür kişisel filtreleme ve yankı odalarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Sosyal medya platformları, kullanıcıların benzer görüşteki kişilerle etkileşime geçmesini sağlar ve bu da bilgi yankı odalarının oluşmasına neden olur. K.25’in Twitter’ı güvenilir bilgi kaynağı olarak görmesi, bu tür bir yankı odasında bulunmasının bir sonucudur. Dijital platformların algoritmaları, kullanıcıların ilgi alanlarına ve önceki etkileşimlerine dayalı içerikleri öne çıkarmaktadır. Bu durum ise kullanıcıların kendi görüşlerini pekiştiren bilgilerle karşılaşma olasılığını artırır ve alternatif bakış açılarına maruz kalma olasılığını azaltır. Post-truth çağında dijital platformların kullanımı, toplumsal ve siyasi tartışmalara katılımı da etkiler. Sosyal medya, bireylerin toplumsal olaylar ve siyasi gelişmeler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasını sağlarken, aynı zamanda bilgi kirliliği ve dezenformasyonun yayılmasına da neden olabilir.

Oyun Oynamak

Dijital oyunlar, toplumsal değişim ve bireysel gelişim üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu etkileşim, algılama, öğrenme ve uygulama pratikleri açısından farklı nesiller arasında belirgin farklılıklar yaratmıştır. Gülsoy (2021) tarafından yapılan araştırma, dijital yerliler olarak adlandırılan neslin, ebeveynlerinden farklı olarak, eğlence anlayışları ve sosyalleşme pratiklerini dijital platformlarda şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Dijital platformlarda katılımcılar çeşitli oyunlar üzerinden diğer oyuncularla etkileşime geçerek sanal ortamda rekabet, işbirliği veya sosyal bağlar oluşturmaktadırlar. Ayrıca, dijital platformlar oyun içeriklerini paylaşma ve oyun

topluluklarıyla etkileşim kurma imkânı sunmaktadır. Oyun oynama deneyimi, dijital platformların kullanımını oyun dünyasına bağlayan bir etkileşim biçimidir. Oyunlar aracılığıyla katılımcılar, strateji geliştirme, problem çözme, takım çalışması ve refleksleri geliştirme gibi becerileri kazanabilmektedirler. Katılımcıların ifadelerinden genel bir değerlendirme yapacak olursak, dijital platformları oyun oynamak için kullanan katılımcılar, sosyal bağları güçlendirmek, eğlenceyi artırmak gibi amaçlarla bu platformlara yönelmektedir. Arkadaşlarıyla oynamak, tanıdıkları insanlarla iletişim kurmak ve takım çalışması içeren oyunlar oynamak, katılımcıların daha keyifli ve samimi bir oyun deneyimi yaşamalarını sağlamaktadır. Oyunların yaratıcılığı artırma, sosyalliği artırma ve güzel hisler yaşatma gibi olumlu etkileri olduğunu düşünen katılımcılar, dijital oyunların kendilerine mutluluk ve eğlence sağladığını ifade etmektedir. Ayrıca, katılımcılar oyun oynarken iletişim kurabilme ve muhabbet etme imkanı bulduklarından dolayı daha sosyal bir deneyim yaşadıklarını belirtmektedirler. Tek başına oynamak yerine rakiplerle veya arkadaşlarla oynamanın tercih edilmesi, sosyal etkileşimi artırma ve rekabetçi bir ruha sahip olma eğilimini yansıtmaktadır. Dijital platformlar, bu katılımcıların oyun deneyimlerini zenginleştirme, sosyal bağları güçlendirme ve eğlence ihtiyaçlarını karşılama amacıyla kullanılmaktadır. Dijital platformları oyun amacıyla kullanan katılımcıların yanıtlarına bakıldığında;

“Genellikle online olarak steamde arkadaşlarımla oyun oynuyorum. Bildiğim, tanıdığım insanlarla oynamış olduğum için daha iyi oynuyorum ve daha samimi bir ortam oluyor. Ben oyunların yaratıcılığı artırdığını düşünüyorum. (K.22, Erkek, 18 Yaşında)

“Oyun oynamak için kullanıyorum. Genelde şu anlık mobil oyunlar oynuyorum. Eskiden daha farklı bilgisayar oyunları oynuyordum. Bu oyunları arkadaşlarımla oynuyorum. Yabancı kişilerle de oynadığım oluyor. Tek başıma da oynadığım oluyor. Her türlü oyun oynuyorum aslında”. (K.26, Erkek, 18 Yaşında)

“Genelde steamde takım üzerine kurulu savaş oyunları oynuyorum. Ben küçüklüğümde beri bilgisayar oyunları oynayan ve merak eden biriyimdir. Her zaman içinde olmuşumdur. O yüzden de online oyunları da seviyorum. Bu oyunlarda insanlarla iletişim kurarak oynuyorsunuz ve bu bireysel oyunlara göre daha zevkli oluyor. Şöyle oyunda olan toplu bir şekilde yani 5-6 kişi beraber eğlenmek, gülmek için oynuyoruz. Bunlar beni mutlu eden şeyler. Oyunlarda bir takım çalışması söz konusu. Bu yüzden de hani konuşarak oynuyoruz. Hem de bu oyunu oyun esnasında muhabbet de edebiliyoruz. Bu güzel bir his veriyor aslında”. (K.30, Erkek, 21 Yaşında)

“Oyun için kullanıyorum. Genelde savaş ve futbol oyunları oynamayı seviyorum. Hani tek başına oynamaktansa bir rakibe karşı oynamak ya da arkadaşıyla

oynamak daha çok hoşuma gidiyor. O yüzden onlarla daha çok oynamayı tercih ediyorum". (K.32, Erkek, 19 Yaşında)

K.22, dijital platformları oyun oynamak için kullanmanın sosyal etkilerine odaklanmaktadır. Oyunları arkadaşlarıyla birlikte oynamanın, daha iyi bir oyun deneyimi ve samimi bir ortam sağladığını belirtmektedir. Bu durum, oyunların sosyal etkileşimleri artırma potansiyeline işaret etmektedir. Ayrıca bu düşünceler oyunların yaratıcılığı artırdığına inanması, oyunların oyunculara problem çözme, strateji geliştirme ve yaratıcı düşünme becerileri kazandırabileceği fikrini yansıtmaktadır. K.22 oyun oynarken yeni insanlarla tanışma ve sosyal bağlar kurma fırsatı olduğunu ifade etmektedir. Dijital platformlar çevrimiçi olarak başkalarıyla etkileşime geçme imkanı sunmakta ve bu da sosyal ağları genişletmesine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, katılımcının dijital platformları oyun oynamak için kullanması, sosyal etkileşimleri artırma, yaratıcılığı destekleme ve sosyal ağları genişletme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. K.26 ise dijital platformları oyun oynamak için kullanmanın farklı boyutlarını paylaşmaktadır. Mobil oyunları tercih ettiğini ve önceden bilgisayar oyunlarına daha fazla zaman ayırdığını ifade etmektedir. Oyunları genellikle arkadaşlarıyla birlikte oynamayı tercih ettiğini belirtmektedir, ancak zaman zaman yabancı kişilerle de oyunlar oynadığını ve tek başına oyun oynama deneyimine sahip olduğunu ifade etmektedir. Oyun türü konusunda da herhangi bir sınırlama olmadığını ifade etmektedir. K.30, dijital platformlarda takım tabanlı savaş oyunları oynamayı tercih ettiğini ifade etmektedir. Oyunlara olan ilgisinin küçük yaşlardan beri var olduğunu ve bilgisayar oyunlarına karşı bir merakı olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple online oyunları da sevmektedir. Online oyunlarda diğer insanlarla iletişim kurarak oynaması, katılımcının oyun deneyimini bireysel oyunlara göre daha keyifli hale getirdiğini belirtmektedir. Özellikle 5-6 kişilik bir takım halinde oyun oynayarak eğlenmek ve gülmek, katılımcıyı mutlu eden unsurlar arasındadır. Oyunlarda takım çalışması önemli olduğundan, iletişim kurarak oynamanın ve oyun esnasında sohbet etmenin önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Bu durum, oyunların sosyal bağları güçlendirmeye, ortak etkinlikler üzerinden iletişimi teşvik etmeye ve birlikte çalışmanın keyfini yaşatmaya olanak sağladığını şöyle belirtmektedir. K.32 ise, dijital platformları oyun oynamak için tercih ettiğini ifade etmektedir. Özellikle savaş ve futbol oyunlarına ilgi duymaktadır. Katılımcı, tek başına oynamak yerine bir rakiple veya arkadaşıyla

oynamanın daha keyifli olduğunu belirtmektedir. Tek başına oyun oynamak yerine rakiplerle veya arkadaşlarla oynamanın daha çok hoşuna gittiği ifadesinden, katılımcının rekabetçi bir ruha sahip olduğu ve sosyal etkileşimleri önemseydiği anlaşılmaktadır. Oyunlarda rakiplerle yarışmak veya arkadaşlarıyla birlikte eğlenceli deneyimler yaşamak, katılımcıya daha fazla zevk vermektedir. Bu şekilde oyun oynama deneyimini daha sosyal ve etkileşimli hale getirerek, katılımcının oyunlardan daha fazla tatmin olmasını sağladığını şu cümleleriyle belirtmektedir.

Ayrıca, toplumda var olan cinsiyet normları, erkeklerin rekabetçi, stratejik ve başarı odaklı faaliyetlere daha yatkın olduğu görüşünü desteklemektedir. Bu nedenle, erkeklerin oyun oynamaya daha fazla ilgi gösterdiği ve bu aktiviteyi daha sık tercih ettiği genel bir kabul olarak bilinmektedir. Özellikle savaş oyunları gibi rekabetçi ve stratejik oyunlar, erkekler arasında popülerdir ve bu tür oyunların toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirdiği düşünülmektedir. Bu perspektiften bakıldığında, K.22, K.26, K.30 ve K.32 gibi katılımcıların erkek olması ve oyun oynamayı tercih etmeleri, toplumsal cinsiyet normlarına uygun davranışlar sergilediklerini göstermektedir. Ayrıca, K.26 ve K.32'nin, oyun oynamak için rekabetçi bir ortamı tercih etmeleri, erkekler arasında yaygın olan başarı odaklı rekabet kültürünün bir yansıması olarak görülebilir.

Yeni İnsanlarla Tanışmak

Dijital platformları yeni insanlarla tanışmak amacıyla kullanma eğilimi, teknolojik gelişmelerin sosyal ilişkiler üzerindeki etkisini yansıtan bir durumdur. Bu tür bir kullanım, katılımcıların sosyal çevrelerini genişletme, farklı kültürlerle etkileşim kurma ve yeni bağlantılar oluşturma ihtiyacını yansıtmaktadır. Dijital platformlar, coğrafi sınırları aşarak insanları bir araya getirme ve ortak ilgi alanlarına sahip kişilerin iletişim kurmasını kolaylaştırma potansiyeline sahiptir. Yeni insanlarla tanışmak amacıyla dijital platformları kullanmak, katılımcılara çeşitli fırsatlar sunmakta ve sosyal ağlarını genişletme imkânı sağlamaktadır.

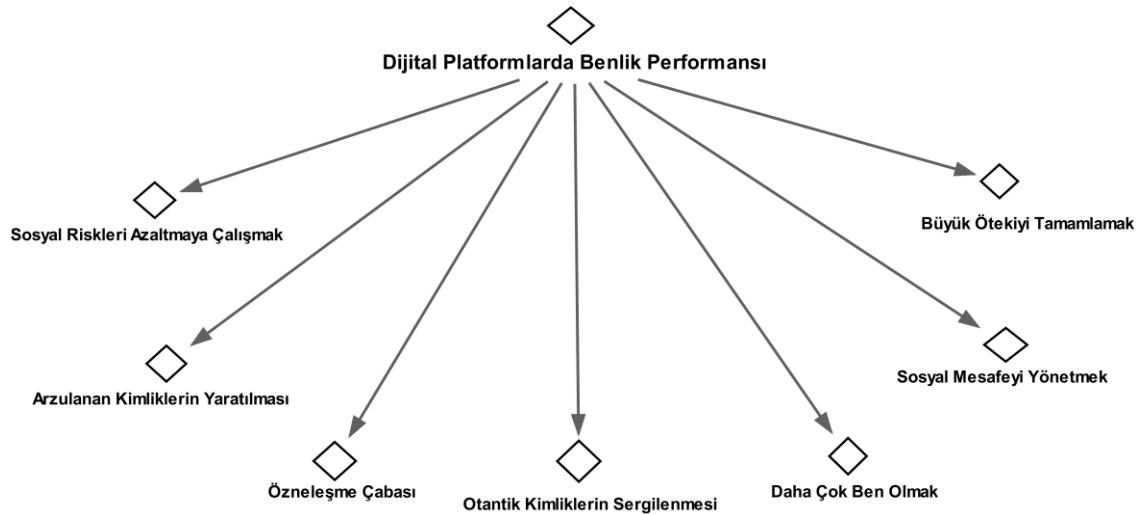
“Tinder’ı tamamen biraz can sıkıntısından dolayı indirmiştim. Yeni insanlar tanıyım gibisinden hani öylesine kullandığım bir uygulama aslında ama tanışıp konuştuğum insanlar da var. Tinder üzerinden işte hani eşleştiğim insanlar oluyor.

Bu tamamen sadece yeni insanlar tanımak için kullandığım bir uygulama farklı bir amacım yok". (K.3, Kadın, 20 Yaşında)

"Genellikle yabancı kişilerle tanışıyorum hani farklı ülkelerden farklı etnisitelerden ama hani Türkiye'den de çok fazla tanıdığım var". (K.9, Kadın, 19 Yaşında)

Örneğin K.3 dijital platformları yeni insanlarla tanışmak amacıyla kullandığını belirtmektedir. Bu amaçla Tinder uygulamasından telefonuna indirerek yeni insanlarla tanışma fırsatı bulmaktadır. K.3 Tinder üzerinde eşleştiği kişilerle iletişim kurarak yeni insanlarla tanışma fırsatı bulduğunu belirtmektedir. K.9'un ifadesine göre, dijital platformları yeni insanlarla tanışmak amacıyla kullanma eğilimi, farklı kültürlerden, ülkelerden ve etnisitelerden insanlarla iletişim kurma isteğini yansıtmaktadır. K.9, özellikle yabancı kişilerle tanıştığını ve ayrıca Türkiye'den de birçok tanıdığı olduğunu belirtmektedir. K.9, bu platformlar aracılığıyla insanlarla iletişim kurarak kültürel alışveriş yapabilmektedir.

3.2. DİJİTAL PLATFORMLARDA BENLİK PERFORMANSLARI



Şekil 5: *Dijital platformlarda benlik performanslarını gösteren kategoriler*

Dijitalleşme çağıyla birlikte sosyal ilişkilerin şekli ve doğası büyük ölçüde değişmiş ve sosyalizasyon süreçleri, geleneksel yolların yanı sıra dijital platformlar aracılığıyla da gerçekleşmeye başlamıştır. Dijital platformlar, sosyal medya siteleri, çevrimiçi topluluklar ve iletişim araçları gibi dijital ortamları ifade etmektedir. Bu platformlar,

bireylerin diğer insanlarla etkileşim kurmalarını, bilgi paylaşımlarını, fikir alışverişinde bulunmalarını ve sosyal bağlar kurmalarını sağlamaktadır. Sosyolojik açıdan, dijital platformlar yeni bir sosyalleşme aktörü olarak kabul edilebilir. İlk olarak, dijital platformlar insanların coğrafi sınırlamaları aşarak küresel çapta bağlantı kurmasını mümkün kılmaktadır. İnsanlar, farklı bölgelerde yaşayan diğer insanlarla kolaylıkla iletişim kurabilir ve etkileşimde bulunabilir. Bu, sosyal bağları ve ilişkileri genişletme potansiyeline sahiptir. İkinci olarak dijital platformlar, farklı sosyal grupların ve toplulukların oluşumunu destekler. İnsanlar, benzer ilgi alanlarına sahip insanlarla bir araya gelerek çevrimiçi topluluklar oluşturabilir. Bu, insanların belirli konularda uzmanlaşmalarını, bilgi ve deneyimlerini paylaşmalarını ve ortak amaçlar etrafında bir araya gelmelerini sağlamaktadır. Dijital platformlar, bireylerin düşüncelerini yayma ve diğer insanlarla etkileşimde bulunma fırsatı sunmaktadır. Son olarak, dijital platformlar sosyal ağlar aracılığıyla insanların sosyal bağlarını güçlendirmelerini sağlamaktadır. İnsanlar, aile üyeleri, arkadaşları ve iş arkadaşları gibi önemli ilişkilerini dijital ortamlarda sürdürebilmekte ve güçlendirmektedir. İnsanların sosyal ilişkilerini ve etkileşimlerini şekillendiren ve dönüştüren bu platformlar, sosyolojik açıdan dijitalleşmenin sonucunda oluşmuş bir fenomendir (Sarı & Türker, 2021: 61-63). Araştırma bulgularına göre katılımcıların, dijital platformları yeni sosyalleşme araçları olarak çeşitli kimliksel inşa ve sunum amaçları çerçevesinde kullanmış oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Şekillerde katılımcıların vermiş oldukları cevap sayılarına göre en çoktan en aza doğru kalın ve ince çizgilerle gösterilmiştir. Araştırmada ortaya çıkan kategoriler “daha çok ben olmak”, “sosyal riskleri azaltmaya çalışmak”, “arzulanan kimliklerin yaratılması”, “büyük ötekiyi tamamlamak”, “özneleşme çabası”, “otantik kimliklerin sergilenmesi” ve “sosyal mesafeyi yönetmek” ‘den oluşmaktadır.

3.2.1. Sosyal Riskleri Azaltmaya Çalışmak

Dijital platformlarda “sosyal riskleri azaltmaya çalışmak” kategorisi, katılımcıların çevrimdışı ortamlarda karşılaşılacak sosyal dışlanmayı, itibar kaybını veya karşılaşabilecekleri her türlü olumsuzluğu en aza indirmek veya engellemek amacıyla çevrimiçinde geliştirmiş oldukları stratejilerin neler olduklarına odaklanmaktadır. Geliştirmiş oldukları stratejiler katılımcıların hem özel alanlarında güvende kalmalarını

hem de çevrimiçi ve çevrimdışı karşılaşılabilecekleri olumsuz durumlarla başa çıkmaları için kullandıkları taktikler olduğu söylenebilir.

Kendisi İle İlgili Gerçekleri Öğrenmek

Dijital platformlarda kendisi ile ilgili gerçekleri öğrenmek kategorisi katılımcıların anonim hesapları aracılığıyla çevrimdışı romantik ilişkilerini yönetmek ve gözlem yapmak amacıyla kullanmalarını ifade etmektedir. Katılımcılar açısından kişisel bilgilerini değiştirmelerinin temelinde yatan sebep, romantik ilişkilerinde karşılaşılabilecekleri riskleri önceden görerek önlem almaktır. Bu bakımdan katılımcıların dijital platformlarda çevrimiçi gizliliği tercih etme sebepleri kendileriyle ilgili gerçekleri öğrenerek ikili ilişkilerinde kendi durumları arasında denge kurma çabasıyla ilgili olduğu görülmektedir.

K.3, dijital platformlarda çevrimiçi kimliğinde kişisel bilgilerini değiştirerek kendini farklı bir şekilde temsil etmektedir. K.3'ün bu durumu kişisel bilgilerini değiştirerek çevrimiçi dünyada insanların farklı kimliklerle nasıl etkileşime girebileceğini ve çevrimdışı ilişkilerini yönetmek için ne tür davranışlarda bulunabileceğinin bir örneğini göstermektedir. K.3, kendisi hakkında gerçekleri öğrenerek romantik ilişkilerindeki güvensizliklerini ve güven eksikliğini aşmak için sosyal medyada farklı stratejiler kullanmaktadır:

“Kadın hesaplarımda daha çok insanlara erkeklere kadınsı yaklaşırken diğer maskülen hesaplarımda daha erkeksi yaklaşıyorum. Mesela ben eski sevgilimle erkek hesabımdan bir erkek gibi konuştum. Bir erkek sana yazıyor acaba tepkin ne olacak onu ölçmeye çalıştım. Bu şekilde beni aldatabileceğini kendi hesabımdan öğrenmiş oldum. Fakat o şöyle öğrendiğimi sanıyor ben normalde kendim de hani yazılımla uğraştığım için kod yazdığım için bu da onu biliyor okuduğum bölüm gereği ve ona dedim ki senin Instagram hesabını hackledim dedim. Bununla olan konuşmalarını gördüm dedim hani hesap benimdi zaten ona konuşmaları attım o da inandı ve şu anda benim hacker olduğumu düşünüyor. Bunun benzerini işte eski erkek arkadaşına yapmıştım kadın hesabından onu da işletmiştim. Kendi yaşadığı şehirden biriymişim gibi davrandım biraz huyuna gitmeye çalıştım. Sonra tanışalım mı şöyle yapalım, böyle yapalım falan diyerek konuyu bir şekilde o hesaptan kendime getirdim. Orada da hoşuma gitmeyen şeyler söyledi daha sonrasında da ben olduğumu söyledim sadece bir gün konuştum onunla, birkaç saat konuştum o hesaptan benim hakkımda dediklerini duyduktan sonra, istediğimi elde ettikten sonra o hesaba bir daha girmedim. Kendisiyle de bir daha konuşmadım.

Konuşmayınca da ben olduğumu anladı büyük ihtimalle ve hesaptan beni engellemiştir. Ben de onun kendi hesabına herkese açık olduğu için Arda hesabımdan bakıyorum. Mesela bu bahsettiğin durum dışında ya aldatma dışında kendimle alakalı bilgi almaya çalışıyordum çünkü insan mesela sevdiği bir insana hakkında iyi bir şey söylerken onu tanımayan bir insana gerçek hislerini rahat bir şekilde açıklayabilir. Nasıl olsa onu tanımıyor gibisinden, karşıdaki de böyle düşünerek mesela o kız arkadaşım eski kız arkadaşım benim hakkında öyle şeyler söylemişti. Bana asla söylemediği şeyleri orada söylemişti işte ben mesela egoist, tripçi bir insanmışım hâlbuki bana bunu hiçbir zaman yansıtmıyordu” (K.3, Kadın, 20 Yaşında)

K.3, romantik ilişkilerini yönetme konusunda anonimliğin kendisine sağladığı gizlilikten yararlandığını görülmektedir. K.3, sosyal medya hesaplarını kullanma biçiminin çevrimiçi dünyanın anonimlik ve farklı kimlik benimseme özgürlüğünün, bireylerin insanlar arası ilişkilerini yönetmesi konusunda nasıl etkili olduğunu yansıtıyor. K.3 kullanmış olduğu anonim hesaplar sayesinde, farklı cinsiyetlerde ve karakterlerde kendini ifade etme fırsatı bulmuştur. K.3, anonim hesapları aracılığıyla romantik ilişkileri konusunda gözlemler yaparak ilgili bilgiler toplamaya çalışmaktadır. K.3, özellikle kendi ilişkisinin güvenirliliğini test etmekte ve kendi kişisel yönleri konusunda çevrimdışı yaşamında sormaya çekindiği şeyleri sorarak kendisiyle ilgili ne düşünüldüğü konusunda bilgi sahibi olmaktadır.

Benzer şekilde K.25’te anonim sosyal medya hesabında kişisel bilgilerini değiştirerek romantik ilişkisini yönetmek konusunda ne tür stratejiler kullanılabildiğini göstermektedir:

“Anonim hesap kullanma nedenim benim kıskanç bir kişiliğim vardı. Kız arkadaşımı çok kıskanırım. Bu yüzden bir tane anonim hesap açıp Deniz ismini kullanarak kız arkadaşım ile takipleşiyordum. Mesela onunla kavga ettiğim zaman anonim hesaptan yazıyordum kendisine. Anonim hesabın gerçek bir hesap gibi görünmesi için ayarlamaya çalışmışım”. (K.25, Erkek, 21 Yaşında).

K.25’in anonim hesap kullanmasında yer alan motivasyonu kız arkadaşıyla olan ilişkisinde kıskançlık duygusudur. Bu duygu onu ilişkisiyle ilgili olarak çevrimiçi ortamda gözlem yapmaya itmiştir. Bundan dolayı K.25’in çevrimiçi anonim hesabında kişisel bilgilerini değiştirerek kendisini kız arkadaşına başka birisiymiş gibi sunarak, kendisi hakkında bilgiler almaya çalışmaktadır. K.25, aynı zamanda anonim hesabının

kendisine yaratmış olduğu konforlu güvenlik alanı sayesinde, kız arkadaşıyla olan romantik ilişkisini manipüle etme ve kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. K.25, bu şekilde çevrimiçi gizlilikten yararlanarak, çevrimdışı yaşamında kız arkadaşıyla olan ilişkisini daha iyi yönetebilme ve kendisiyle ilgili gerçekleri öğrenme fırsatı bulmaktadır.

K.3 ve K.25, çevrimiçi kimlik performanslarını kullanarak sosyal riskleri azaltma ve avantajlı durumlar yaratma amacı güden pragmatist stratejilerle hareket etmektedir. K.3, farklı sosyal medya hesapları kullanarak kendi hakkında bilgi toplama ve çevresindeki insanların gerçek düşüncelerini öğrenme stratejisini benimseyerek, çevrimiçi kimliklerini belirli bir amaca ulaşmak için kullanmaktadır. Eski sevgilisi hakkında bilgi toplamak ve onun gerçek düşüncelerini öğrenmek için maskülen bir hesap kullanarak pragmatik bir yaklaşım sergilemiştir. K.25 ise kıskançlık duygularını yönetmek ve kız arkadaşının tepkilerini ölçmek amacıyla anonim bir hesap oluşturmuş, bu yolla ilişkideki sorunları çözmek ve belirli sonuçlara ulaşmak için pratik bir yol bulmuştur. Anonim hesap, onun duygusal tepkilerini daha güvenli bir şekilde ifade etmesine ve kız arkadaşının davranışlarını daha tarafsız bir perspektiften gözlemlemesine olanak tanımaktadır. Bu pragmatist yaklaşımlar, her iki katılımcının da sosyal etkileşimlerde kendilerini ve ilişkilerini daha iyi kontrol etme çabasını yansıtmaktadır.

Dijital Maskeler Kullanmak

Dijital maskeler kullanmak kategorisi katılımcıların sosyal riskleri azaltmaya yönelik izlemiş oldukları bir başka stratejiyi ifade etmektedir. Dijital maskeler kullanmak kategorisi katılımcıların gerçek ve anonim hesaplarının olduğu platformlarda yaptıkları paylaşımlar, beğeniler ve takipçi kitlesine göre kendilerini sunma biçimleri değişmektedir. Dijital maskeler kullanımının temel amacı, katılımcıların çevrimiçinde ya da çevrimdışı ortamlarda karşılaşılabilecekleri olumsuz tepkilerden veya sosyal dışlanmadan korunmak için izledikleri birer taktiktir. Bu bakımdan katılımcılar sosyal medya hesaplarının olduğu çevrimiçi ortamlara ya da takipçi kitlesine göre dijital maskeler kullanarak kendilerini konumlandırabilme ve ifade edebilme imkânı bulmaktadır. Katılımcıların kullanmış oldukları dijital maskeler sayesinde çevrimiçi

ortamlarda istedikleri gibi konuşma ve davranma pozisyonlarını ayarlayabildikleri görülmektedir. Bu durum katılımcılara kullanmış oldukları platformlara göre duygu ve düşüncelerini kontrol edebilme imkânı tanımaktadır. Katılımcıların dijital maske kullanma hedefleri çevrimdışı ve çevrimiçi kimlikleri açısından onaylanma ve tepkilerden kaçınma güdüleriyle bağlantılıdır. Bu sayede katılımcılar platformlara göre dijital maskeler kullanarak sosyal riskleri azaltmaya çalışmaktadır. Katılımcıların dijital maske kullanımının arkasında yer alan temel motivasyon “yanlış tanınmak istememek” ve “tepkilerden kaçınmak” ihtiyacıdır. Bu motivasyon katılımcıların gerçek kimliklerinin veya bilinirliklerinin yanlış bir şekilde algılanmasından veya paylaşımlarından dolayı yargılanma durumlarından kaçınmalarını sağlamaktadır. Bu şekilde dijital platformlarda çevrimiçi kimliğin gerçek ve anonim hesaplar üzerinden farklı şekillerde takipçilere sunulması mümkün hale gelmektedir.

Katılımcılar, farklı dijital platformlarda farklı kimlikler oluşturarak kendilerini farklı gruplara ait hissettiklerini göstermektedirler. Örneğin, K.12, işle ilgili ve üniversiteden hocalarının olduğu takipçilerinden oluşan bir grup için WhatsApp'ta farklı bir profil fotoğrafı kullanırken, Instagram'da daha genel bir takipçi kitlesi için farklı bir fotoğraf kullanmaktadır. Bu durum, katılımcıların farklı sosyal gruplara aidiyet hissettikleri ve bu gruplara ait kimlikleri dijital platformlarda nasıl ifade ettikleriyle ilgili Sosyal Kimlik Teorisi'ni açıklamak için kullanılabilir:

“WhatsApp'ta iş teklifi ya da işte hocalarımla iletişim kuruyorum ya da işte ne bileyim o gün sokak fotoğrafçılığı da yapıyorum ve sokakta çektiğim insanlara da fotoğraflarını gönderiyorum. Mesela sokakta çektiğim bir teyzenin fotoğrafını Instagram'daki fotoğrafımı kullanarak göndermem. O teyze için birazcık garip olabileceğini düşündüğümde daha anlaşılabilir. “Ya bu kız bizim sabah fotoğrafımızı çekti. Biz kime fotoğrafımızı çektirdik” falan gibi düşünmesin isterim.” (K.12, Kadın, 21 Yaşında).

K.12, WhatsApp platformunda işiyle ilgili ve üniversiteden hocalarının olduğu takipçilerinden oluştuğunu belirtmektedir. Bu bakımdan WhatsApp'ta kullanmış olduğu profil fotoğrafının kendisinin o platformda yer alan takipçi listesine daha uygun düşeceğini düşündüğü bir profil fotoğrafı kullanmaktadır. Bu durum katılımcının çevrimiçi ve çevrimdışı kimlik bütünlüğünü koruma ve doğru bir şekilde temsil edilme

isteme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Instagram’da kullanmış olduğu fotoğraf ise WhatsApp hesabındaki profil fotoğrafından farklıdır. K.12’nin Instagram profilinde kullanmış olduğu fotoğrafı üzerinde efektler uygulanmış gözünden ışıklar saçan bir fotoğraftır. Instagramda kullanmış olduğu profil fotoğrafı ise daha çok yaptığı fotoğrafçılık işini yansıtan bir fotoğraftır. K.12, çevrimiçi kimliğini yöneterek, çevrimdışı etkileşimlerde yaşanabilecek potansiyel olumsuz algıları en aza indirmeyi hedeflemektedir.

Katılımcılar, dijital platformlarda gerçek ve anonim hesaplar aracılığıyla farklı kimlikler oluşturarak kendilerini farklı sosyal ortamlarda nasıl gördüklerini ve sunmak istedikleri kimliğin nasıl değişebileceğini göstermektedirler. Örneğin, K.16, gerçek hesabında beğendiği içeriklerin başkaları tarafından olumsuz yorumlanabileceğini düşünerek endişe duymakta ve bu yüzden anonim hesabını kullanarak içerikleri beğenmektedir. Bu durum, katılımcıların kendilerini farklı kimlik pencerelerinde nasıl gördüklerini ve sunmak istedikleri kimliği nasıl şekillendirdiklerini açıklamak için kullanılabilir:

“Instagram hesabımda bazı şeyleri takip ettiğim, beğendiğim için acaba bunu biri görse sıkıntı olur mu diye düşündüğüm oluyor. Çok saçma sapan bir şeyi beğenmişimdir hani biri görüp bunu mu beğenmiş, bu mu komik gelmiş buna diye düşünebiliyorum. Anonim hesabıma girip o sayfayı açıp oradan beğeniyorum. Biraz saçma olabilir ama bu şekilde yapıyorum. Ya şöyle hani öz güvenim var mı yok mu bilmiyorum ama insanların benim hakkımda düşündüklerini çok fazla kafaya takan bir insanım. Bu yüzden hani beğenirken böyle bir çekinme durumu söz konusu oluyor”. (K.16, Kadın, 21 Yaşında).

K.16, gerçek hesabından beğendiği içeriklerin başkaları tarafından olumsuz yorumlanabileceğini düşünerek endişe yaşadığını ve bu yüzden anonim hesabını kullanarak içerikleri beğendiğini ifade etmektedir. Bu durum K.16’nın başkalarının kendisiyle ilgili olumsuz düşüncelere kapılabileceğiyle ilgili kaygıları göstermektedir. Bundan dolayı K.16, beğenilerini anonim hesabı üzerinde yaparak başkalarının olumsuz düşüncelerine yönelik risklere karşı önlem almaktadır. Bu durum katılımcının başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğünü önemseme ve dışsal onay arayışıyla ilişkilidir. Sosyal benlik imajının sarsılmasından endişe duyan katılımcı, başkalarının

beğeni ve değerlendirmelerinden kaynaklanan potansiyel olumsuz etkilerden kaçınma eğilimindedir.

Katılımcılar, dijital platformlarda kendilerini bir sahnede performans sergileyen bir aktör gibi gördüklerini ve bu performansın izleyicileri tarafından nasıl algılanacağını düşündüklerini göstermektedirler. Örneğin, K.26, anonim hesabında toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkan içerikler paylaşırken gerçek hesabında daha güvenli ve yargılanmayacağı paylaşımlar yapmaktadır. Bu durum, katılımcıların dijital platformlarda kendilerini nasıl performans sergileyerek farklı kimlikler oluşturduklarını ve bu performansların nasıl algılandığını göstermek için Goffman'ın (2004) dramaturjik yaklaşımı çerçevesinde analiz etmek mümkündür:

“Anonim hesaptan insanların bana ters olan kısımlarını rahatça söyleyebiliyorum. Genel olarak daha çok tepki çekebilecek bir şey anonim hesabımdan yazıyorum ama çoğu insanın desteklediği bir şeyi kendi gerçek hesabımdan rahatlıkla yazabiliyorum. Gerçek hesabımda bazı insanlar saçma sapan şeyler yazıp linçleyebiliyorlar. Örneğin sokak köpeklerinin ben dışarıda olmaması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü insanlara birçok yönden zarar veriyorlar. Ama başka bir sürü insan tarafından da olması gerektiği savunuluyor. Onlarla uğraşmamak veya linç edilmemek için anonim hesaptan tartışabiliyorum. Konuştuğum kişiye bağlı konuştuğum kişi mevzuyu o düzeye getirirse ben de tabii cevabını veriyorum. Çoğunluk tarafından tepki gösterilen bir konuda gerçek hesabımdan konuşabileceğimi sanmıyorum”. (K.26, Erkek, 18 Yaşında).

K.26, dijital platformlarda bir sahnede performans sergileyen bir aktör gibi hissetmektedir. Gerçek hesabında, kendisine yönelik olumsuz tepkilerden korktuğu için daha güvenli bir performans sergilemektedir. Örneğin, sokak köpeklerinin dışarıda olmaması gerektiğini düşündüğünü ancak bununla ilgili tartışmaktan kaçındığını belirtmektedir. Bu, kendisini linç edilmekten veya olumsuz tepkilerle karşılaşmaktan korumak için gerçek hesabında belirli konularda sessiz kalma eğilimindedir. Ayrıca K.26, anonim hesabını bir güvenlik alanı olarak görmekte ve bu alanda daha cesurca ve rahat bir şekilde kendisini ifade etmektedir. Anonimlik, ona daha özgür ve olası tepkilerden korunma fırsatı sağlamaktadır. Bu durum ise Goffman'ın (2004) maskeler kavramıyla da uyumludur; anonim hesabı, kendisinin gerçek kimliğini gizleyerek farklı bir kimlik takınmasına izin vermektedir. Son olarak K.26, performansını izleyenlerin tepkilerinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Eğer bir konuşma veya tartışma,

olumsuz bir yöne doğru gidiyorsa ve olası bir linç tehlikesi varsa, bu durumda anonim hesabını kullanarak daha cesurca yanıt vermektedir. Bu durum, izleyicilerin tepkilerinin performansını ve kimliğini şekillendirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Benzer şekilde K.7, gerçek ve anonim hesabı üzerinden paylaşım içeriklerinin farklılaştığından bahsetmektedir. K.7, yapmış olduğu kadın resimleriyle ilgili paylaşımlarından dolayı Instagram hesabı üzerinden yakın çevresinden bazı tepkilere maruz kaldığından bahsetmektedir:

“Üniversiteye girmeden önce hani nü bir çalışma paylaşmıştım. Neden paylaştın gibi bir akrabamdan tepki gelmişti. Ondan sonra bir daha orda böyle bir şey paylaşmadım. Sildim ve hani Instagram'dan daha çok paylaştığım şeyler hani naturmort oluyor. Yargılanmayacağım şeyler paylaşıyorum. Bu tarz tartışmaya açık resimlerimi paylaşmıyorum. Pinterestte tabi ki tanıdıkların olduğu hesaplara göre daha özgürüm gibi sanki. Çizimlerin üzerinden gidersek çizimlerimi Pinterest'te paylaştığım zaman hani bana bununla ilgili soru soramıyorlar. Akrabalarımın olduğu Instagram hesabından paylaşsam hani şey olur hani sebebini sorarlar ve ben hani anlatamam. Bu yüzden pek paylaşmıyorum oradan. Pinterest'ten daha özgürüm. Mesela çizimlerimde kadın çıplaklığı mavi saçlı olması bunlar akrabalarımın biraz ters gelen şeyler”. (K.7, Kadın, 21 Yaşında).

Bu tepkilerin sebebi K.7'nin gerçek Instagram hesabında toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkan kadın imajı içeren resim paylaşımları olduğu görülmektedir. K.7, yakın çevresinden gelen bu tepkiler dolayısıyla Instagram hesabında artık daha güvenli ve yargılanmayacağı paylaşımlar yapmaya başladığını belirtmektedir. K.7, gerçek hesabında tepki çekmeyecek naturmort tarzı resimler paylaştığını ifade etmektedir. Anonim hesabı olan Pinterest'te ise paylaşımları konusunda kendisini daha özgür hissettiğini ve çizimlerini paylaşırken tepkilerden kaçınma endişesi yaşamadığını dile getirmektedir. Katılımcı, Pinterest platformunda hem hesabının anonim olması hem de yakın çevresinin kendisini orada takip edememesi sebebiyle burada bulunan hesabını kullanımı açısından daha özgür olarak nitelendirmektedir.



K.7, gerçek ve anonim hesapları üzerinden yaptığı paylaşım içeriklerinin farklılaştığını belirtmektedir. Gerçek Instagram hesabında yaptığı paylaşımlar nedeniyle yakın çevresinden bazı tepkiler almıştır. Bu sebeple, ikinci resimde görüldüğü üzere, nü kadın resimlerini kırparak paylaşmaktadır. Anonim hesabı olan Pinterest'te ise paylaşımları konusunda kendisini daha özgür hissetmekte ve ilk resimde görüldüğü üzere çizimlerini paylaşırken tepkilerden kaçınma endişesi yaşamamaktadır.

3.2.2. Arzulanan Kimliklerin Yaratılması

Dijital platformlar, bireylere sanal kimlikler oluşturarak, kendilerini ifade etme, ilişki kurma ve sosyal etkileşimlerde bulunma imkanı sunmaktadır. Bu bağlamda, dijital platformların kullanımının, arzulanan kimliklerin yaratılması açısından etkili olduğu görülmektedir. Dijital platformlar, bireylere arzu ettikleri kişiliklere ve rollere yönelik imajlar yaratabilme fırsatı sunmaktadır. Bu durum kullanıcıların gerçek yaşam kimliklerinden bağımsız olarak, kendilerini istedikleri gibi ifade etme ve farklı sosyal roller deneme imkanı sağlamaktadır. Örneğin, bireyler, belirli bir konuyla ilgili uzman veya ilgili bir topluluğun üyesi gibi görünmek için farklı bir kimlik oluşturabilmektedirler. Dijital platformlardaki kimlik oluşturma süreci, kullanıcıların belirli değerlerini, ilgi alanlarını veya yaşam tarzlarını temsil eden içerikleri paylaşarak gerçekleştirilebilir. Bu platformlar, kullanıcılara kişisel profillerini düzenleme, fotoğraflarını seçme, ilgi alanlarını belirtme gibi özelleştirme seçenekleri sunarak,

arzulanan kimliklerin inşa edilmesini destekler. Arzulanan kimliklerin yaratılması aynı zamanda dijital platformlarda sosyal etkileşimlerle de ilişkilidir. Kullanıcılar, belirli bir kimliği benimseyerek, ilgili topluluklara katılma, benzer düşünen insanlarla bağlantı kurma ve ortak ilgi alanları etrafında etkileşimde bulunma imkânı elde ederler. Bu platformlar, kullanıcıların diğer insanlarla ilişki kurarak, arzulanan kimliklerini güçlendirebilecekleri sosyal ortamlar sunar (Özdemir, 2015: 121). Katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde, dijital platformlarda arzulanan kimliklerin yaratılması kategorisi iki alt kategoriden oluşmaktadır. Bunlar “kişiliğe yönelik imajların yaratılması” ve role yönelik imajların yaratılması” başlıklarıdır.

Kişiliğe Yönelik İmajların Yaratılması

Kişilik, bireylerin toplum içindeki davranışlarını belirleyen, onları diğer bireylerden ayıran fiziksel ve kişisel özelliklerin bir araya gelmesidir. Bu bireylerin duygularının, düşüncelerinin, kararlarının ve davranışlarının dışavurumunu içerir. Dolayısıyla, kişilik ve benlik konuları, insanın sosyal bir varlık olarak nasıl düşündüğünü ve nasıl davrandığını anlamak için kritik öneme sahiptir. Ayrıca toplum içindeki konumu, itibarı, dijital kimlik yönetimi ve diğerlerine bıraktığı izlenim gibi birçok konuda da büyük bir rol oynar (Kavut, 2022: 121). Çevrimiçi kimliklerin gerçek kimliklerden farklılaşması ve bireylerin farklı rolleri deneyimleyebilmesinin, çevrimiçi dünyanın sosyal etkileşimler üzerindeki etkisini yansıttığı belirtilmektedir (Manago et al., 2008). Çevrimiçi kimlikler Byung-Chul Han (2022)’ın neoliberal kendini optimize etme ideolojisi tartışması ile birlikte düşünüldüğünde bu durumun bireylerin sürekli olarak kendilerini geliştirme ve optimize etme baskısı altında olmalarını teşvik eden bir ideoloji olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Bu ideoloji, bireylerin kendi hayatlarını sürekli bir proje gibi görüp daha iyi hale getirme çabası içine girmelerini gerektirir. Protestan ahlakına benzer bir şekilde, bireyler kendilerini sürekli gözlemlemeye, sınamaya ve daha iyi hale getirmeye zorlanır. Bu süreç, günahların yerine olumsuz düşünceleri yok etmeye odaklanarak, bireyleri sürekli kendileriyle mücadele etmeye iter. Bu bağlamda, dijital platformlarda kişiliğe yönelik imajların yaratılması da neoliberal ideolojinin bir yansıması olarak görülebilir. Dijital platformlar, bireylerin kendilerini belirli bir şekilde tanımlama ve sunma alanı sunar. Bu süreç,

bireylerin sürekli olarak kendilerini optimize etmeye ve performanslarını artırmaya zorlanmalarını içerir. Bu bağlamda katılımcıların ifadelerine bakıldığında, dijital platformlarda kişiliğe yönelik imajların yaratılması kategorisi alt kategori olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumda katılımcıların belirli kişilik imajları yaratmak amacıyla dijital platformlarda farklı kimliklerin tasarlanmasına odaklandıkları görülmektedir. Dijital platformlarda kişiliğe yönelik imajların yaratılması, katılımcıların kendilerini belirli bir şekilde tanımlamak veya sunmak için oluşturdukları kurgusal kişiliklerdir. Dijital platformlarda kişiliklerine yönelik imajların yaratılmasının temel nedenlerinden biri, sosyal beğeni ve kabul görme arzudur. Katılımcıların izleyiciler önünde duygusal performanslarını ilgi çekici, popüler veya etkileyici bir şekilde sunarak diğer kişilerin dikkatini çekmek, takdir edilmek ve saygı görmek istedikleri görülmektedir. Böylece, katılımcılar açısından dijital platformlarda belirli bir kişilik imajının oluşturulması, sosyal ilişkilerde pozitif bir etki yaratma ve sosyal statü kazanma amacını taşımaktadır. Ayrıca, kişiliğe yönelik imajların yaratılmasında kendini keşfetme ve yeniden şekillendirme süreçleri de önemli rol oynamaktadır. Bu noktada kişiliğe yönelik imajların yaratılması, katılımcıların kişisel gelişimlerine katkıda bulunmakta ve farklı sosyal bağlamlarda kendilerini keşfetme şansı sağlamaktadır.

Örneğin K.2, evdeki üzüntülü duygusal durumunu dijital kimliğine yansıtılmayı tercih ettiğini ifade etmektedir. Bunun nedenini ise, görsel paylaşımlara ve takipçilerin ilgisini çekmeye önem vermesiyle ilişkilendirmektedir:

“Bazen evde üzgünsem mesela bunu arkadaşlarıma yansıtıyorum onlara böyle eğlenceliymiş gibi yazıyorum. Evdeki durumum evde kalıyor bu durumu dijital kimliğime yansıtıyorum. Görsel paylaşımlara ve takipçilerin ilgisini çekmeye önem veriyorum”. (K.2, Kadın, 19 Yaşında).

K.2'nin ifadeleri dijital platformlarda duygusal deneyimlerini gizlemek ve eğlenceli bir kişi imajı sergilemek konusunda bir çaba içerisinde olduğunu göstermektedir. K.2, dijital platformlarda takipçilerine karşı dikkat çekici ve mutlu bir kişi imajı çizmeye çalışmaktadır. Bu durum, K.2'nin sosyal beğeni ve kabul görme arzularının bir yansımasıdır.

Benzer şekilde K.17'in de dijital platformlarda tanımadığı insanlara karşı sürekli pozitif görünmekle ilgili bir imaj sergileme eğiliminde olduğu görülmektedir. K.17, Instagram'da tanımadığı insanlar olduğunu ve üzüntülü, melankolik yönlerini ortaya çıkarmak istemediğini belirtmektedir:

“Tanımadığım insanlara karşı sürekli neşeli oluşum. Instagram'da tanımadığım insanlar da var ve üzüntülü, melankolik kişiliğimin ortaya çıkmasını istemiyorum”. (K.17, Kadın, 20 Yaşında).

K.17, tanımadığı insanlarla etkileşimde bulunurken, neşeli ve pozitif bir kişilik olarak algılanmak istediğini ifade etmektedir. Bu tür bir davranışın altında yatan motivasyonlar arasında; kabul görme, beğenilme veya pozitif bir insan olarak algılanma arzusu söz konusu denilebilir. K.17, bu şekilde olumsuz duygularını veya melankolik yanlarını paylaşmaktan kaçınarak, başkalarının olumlu tepkilerini almayı, kendini daha iyi hissetmeyi veya sosyal kabul görmeyi istemektedir.

K.13, yeni tanıştığı insanların sosyal medya paylaşımlarıyla kendisini havalı olarak algıladığını belirtmektedir. Ancak yüz yüze tanışmalarında bu algının oluşmadığını ve geri dönüşlerin farklı olduğunu ifade etmektedir. K.13'ün sosyal medya üzerinde “havalı” bir imaj yaratma arzusunun olduğu söylenebilir:

“Yeni tanıştığım insanların benim hakkımda izlenimi havalı görünmem yönünde oluyor sosyal medya paylaşımlarımla ama yüz yüze tanıştığım zaman böyle bir şey olmuyor tabii ki hani onlar öyle söylüyor. Hani seni sosyal medyada bu şekilde gördük ama sen normalde böyle onla bir alakan yokmuş gibi geri dönüşler alıyorum. Havalı mı, gizemli mi bilmiyorum ama seviyorum bu duruşu. Böyle bir hava vermek hoşuma gidiyor. Sanki bunu vermek zorundaymış şekilde hissediyorum. Instagram aslında dış görünüşümden biraz dışarıda farklı algılanıyorum. Instagram'da çok farklı yansıtmışım gibi geliyor aslında kendimi. Sanki o ben değilmişim gibi hissediyorum. Bu şekilde dış görünüşüm ya da oradan paylaşımlarım olsun Instagram'a attığım fotoğraflarımda sanki gerçek hayattaki kimliğimle çok ters değil ama çok yansıtmıyor gibiyim.” (K.13, Kadın, 22 Yaşında).

K.13, Instagram hesabında çevrimdışı kimliğine göre farklı bir algı yaratma amacı gütmektedir. Bu açıdan havalı ve gizemli bir imaj sergilemek istemektedir. Bu duruşun hoşuna gittiğini ve bu imajı orada vermek zorunda olduğunu hissetmektedir. K.13'ün

çevrimiçi kimliği ile çevrimdışı kimliği arasındaki farklılıklar, imaj yaratma sürecinde belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Sosyal medya platformlarında kendini havalı ve gizemli bir şekilde ifade etmeyi seven katılımcı, çevrimiçi dünyada daha çekici ve ilginç bir kimlik oluşturmanın cazibesine kapılmış gibi görünmektedir. Bu durum çevrimiçi platformlardaki paylaşımlarında kendini daha özgür ve yaratıcı bir şekilde ifade etme isteğini yansıtmaktadır. Fakat yüz yüze etkileşimlerde, çevrimiçi imajının tam olarak yansımadağına dair aldığı geri bildirimler, bu iki kimliğin arasındaki dengeyi sorgulamasına neden olmaktadır. Katılımcı, çevrimiçi platformlarda farklı bir hava yaratmayı sevdiği halde, bu durumun gerçek yaşam kimliğiyle uyumlu olup olmadığını düşünerek içsel bir çatışma yaşamaktadır. Bu nedenle çevrimiçi kimlik imajının çevrimdışı kimliğine olan yansıması söz konusudur.

Son olarak K.8, sosyal medya hesabında daha soğuk bir imaj çizdiğini belirtiyor. Fotoğraflarında genellikle gülmeyi tercih etmediğini ve bu şekilde daha asil bir görünüm sergilediğini ve bu şekilde daha çekici ve tatlı göründüğünü düşünmektedir:

“Mesela birisi profilimi gördüğünde ben seni hiç tanımadan Instagram'dan görseydim yüz yüze tanışıp hani samimi olmasaydık çok itici bulurdum demişti. Gerçekte çok neşeliyimdir Instagram'daki fotoğraflarımın çoğunda gülmüyorum öyle daha cool, güzel ve çok tatlı görünüyorum. Tatlı değil daha da asil görünmeyi beğeniyorum kendimde. Yani orada biraz daha iticiyim. Doğru söylüyorlar güzel bir tespit daha soğuk hani şu anda benle konuşan birini sıcakkanlı olduğumu söyler ama benimle konuşmadan Instagram'ıma giren biri itici buluyor genelde. Ben Instagramdaki paylaşımlarımda gülmüyorum. Genelde daha çok ciddiyetli fotoğraflar paylaşıyorum ya da ne bileyim o konuda çok dikkatliyim. Bunu dışarıdan gören biri diyor ki bu kızın burnu çok havadadır yani çok cooldur çok havalıdır. O yüzden hani kimseyle de konuşmaz kolay kolay diyorlar ama gerçekte beni tanıyan biri böyle düşünmüyor”. (K.8, Kadın, 22 Yaşında).

K.8 sosyal medya platformunda sergilemiş olduğu imajın çevrimdışı yaşam kimliğiyle uyumsuz olabileceğini ve farklı algılar yaratabileceği kaygısı taşımaktadır. K.8, çevrimdışı yaşamında neşeli ve sıcakkanlı olduğunu belirtirken, çevrimiçinde daha soğuk ve mesafeli bir imaj yaratmaktadır. Bu durum, sosyal medya platformlarında kişilerin kendilerini istedikleri gibi sunabilme özgürlüğünü ve imaj yönetimi stratejilerini göstermektedir. Bununla birlikte, katılımcının ifadesine göre, gerçekte

kendisini tanıyan insanlar, sosyal medyadaki imajının gerçek kişiliğini yansıtmadığını fark etmektedir.

K.4 Toplum Gönüllüleri Derneği'ne üye olduğunu ve çalışmalarına aktif olarak katıldığını ve bu deneyimlerini sosyal medya hesabından paylaştığını belirtmektedir. Özellikle okul boyama etkinlikleri ve çocuklarla yapılan etkinliklerde yer aldığını ve bu deneyimlerini sosyal medyada paylaşarak yardımsever görünmeye ilişkin bir imaj yaratmaya çalıştığı görülmektedir:

“Şu an sadece toplum gönüllülerinde aktifim. Okul boyama, çocuklarla yapılan etkinlikler zaten ben çocukların olduğu bir proje ekibindeyim. Sosyal medyada bunlarla ilgili paylaşımlarda bulunuyorum. Ekip arkadaşlarıyla çektiğimiz fotoğraflar vardı. Bazı arkadaşlar kostüm falan giymişti yüz boyama etkinliği falan yapmıştık. Bunlarla ilgili şeyler paylaşmıştım ve çocuklarla birlikte oynadığımız oyunlarla ilgili bu tarz şeyleri paylaşmıştım ya da beni paylaşanlar varsa onları eklemiştım”. (K.4, Kadın, 22 Yaşında).

K.4, sosyal medyada paylaştığı fotoğraflar ve etkinliklerle ilgili içerikler, çocuklarla birlikte oynadıkları oyunlar ve kostümler gibi detayları içermektedir. K.4'ün ifadeleri, sosyal medya hesabından yardımsever birisi gibi görünmeye yönelik bir prestij kazanmaya çalıştığını göstermektedir. K.4, bu anlamda sosyal medya hesabını toplum gönüllülüğü faaliyetlerinin tanıtımı ve desteklenmesi için etkin bir şekilde kullandığını ve bu yolla topluma katkı sağlama çabasında olduğunu göstermektedir.

Benzer şekilde K.8 ise, Kızılay gibi bir kuruluşa düzenli olarak kan bağışında bulunduğunu ve bu deneyimleri sosyal medyada paylaştığını belirtmektedir. Katılımcı, insanların ihtiyaç duydukları anda Kızılay'a başvurduğunu ve kana ihtiyaç duyan birçok insanın hayatına dokunmanın önemini vurgulamaktadır. K.8'in sosyal medya hesabında yardımsever bir kişi imajı yaratmaya çalıştığı şu ifadelerinden anlaşılmaktadır:

“Yani şöyle ihtiyacı olan bir sürü insan oluyor zaten hani kana ihtiyacı olduklarında insanlar ilk Kızılay'a başvuruyor. O yüzden insanların hayatına dokunuyorum. Orada mesela okulda bununla ilgili faaliyetler yaparken paylaşım yapıyoruz. Mesela daha geçen hafta kan verdim yani 3 ayda bir düzenli olarak veriyorum. Buna benimle beraber birilerini de yönlendiriyorum oraya. Yarmak yani oradan üye olmak isteyenler oluyor. Onları da üye yapıyoruz. Oradan da kan

veriyorlar. Benim vesileyle bir insan daha kurtuluyor belki”. (K.8, Kadın, 22 Yaşında).

K.8, sosyal medya üzerinden yapmış olduğu paylaşımlarla, kan bağışının önemini ve faydalarını diğer insanlara aktarmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, kendi düzenli kan bağı rutiniyle birlikte başkalarını da bu konuda yönlendirmekte ve Kızılay'a üye olmalarını teşvik etmektedir. Bu sayede, kendi vesilesiyle bir başka insanın hayatının kurtulabileceğini düşünmekte ve bu bilinci yaymayı amaçlamaktadır. K.8, bu şekilde, sosyal medya platformları aracılığıyla kendi çevresindeki insanların hayatlarına dokunarak ve onları bu tür önemli faaliyetlere yönlendirerek topluma katkı sağlamaktadır.

Role Yönelik İmajların Yaratılması

Goffman'a (2004) göre, bireyler, sosyal etkileşimlerinde bir sahne üzerinde rol oynarlar ve kendilerini belirli bir imajla sunarak başkalarının gözünde bir izlenim yaratmak için stratejiler izlerler. Bu stratejiler bireylerin kimliklerini bilinçli bir şekilde oluşturup yönlendirmelerini içermektedir. Giddens'in (2010) sosyal kimlik teorisine göre, bireyler, toplum içinde belirli rolleri üstlenir ve bu roller, bireylerin kendilerini ifade etme ve toplumsal etkileşimde bulunma biçimlerini etkiler. Katılımcılar sosyal medya hesapları aracılığıyla çevrimdışı sosyal rollerinden farklı çevrimiçinde kendilerini belirli bir rol oynama eğilimindedirler. Bu role yönelik imajlar, katılımcıların belirli bir sosyal statüye sahip olduğunu gösterme, ilgi çekme veya belirli bir toplumsal gruba dâhil olma gibi amaçlarla oluşturulabilmektedir. Katılımcılar dijital platformlarda içerik seçimi, dil kullanımı, görsel sunum ve etkileşimler gibi faktörler aracılığıyla belirli bir role girerek kendilerini sunabilmektedirler. Role yönelik imajların yaratılması, toplumsal etkileşimlerde de önemli bir rol oynamaktadır. Bu imajlar, diğer bireylerle etkileşimde bulunurken belirli bir algı yaratma, takdir veya kabul görme amaçlarına hizmet edebilmektedir. Bu süreç, katılımcıların toplum içindeki konumlarını belirlemede, kendilerini ifade etmede ve etkileşimde bulunmada önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu sebeplerden dolayı dijital platformların katılımcıların sosyal rollere yönelik imaj oluşturma davranışlarında etkili birer araç olduğu görülmektedir.

K.12, Instagram üzerinde paylaştığı fotoğraflarda kendisini bir fotoğrafçı olarak sunmaya çalışmaktadır. Sosyolojik açıdan, katılımcının Instagram üzerinden yapmış olduğu paylaşımlarında fotoğrafçı imajını benimsemesi, belirli bir sosyal rolü taklit etmeye çalışma eğilimini yansıtmaktadır:

“Instagram da paylaştığım şey çok benimle ilgili değil zaten Instagram'daki fotoğrafım da çok şey değil ya beni fiziksel olarak beni çok gösteren bir fotoğraf değil. Ama şeyi gösteriyor yaptığım işi gösteriyor. Manipüle ediyorum ve manipüle ettiğim nesnenin bir önemi yok. O fotoğrafta özne olarak orada durmuyorum. Tamamen yaptığım işin nesnesi olarak o fotoğrafta duruyorum. Kendimle çok rahat bir şekilde oynayabileceğimi, etrafımdaki her şeyle de bu şekilde oynayabileceğim bir yer”. (K.12, Kadın, 21 Yaşında)

K.12'nin fotoğraflarında manipülasyon, kompozisyon ve görsel estetiğe odaklandığını belirtmesi, fotoğrafçı imajını güçlendirmekte ve fotoğrafçı gibi görünme arzusunu yansıtmaktadır. K.12'nin sosyal medyada fotoğrafçı gibi görünme arzusu, katılımcının bu imajını şekillendirme ve belirli bir kimliğe kendisini dâhil etme çabasının bir yansımasıdır. K.12, fotoğrafçılıkla ilişkilendirilebilecek; yaratıcılık, görsel estetik ve gözlem yeteneğini gerektiren durumları fotoğraflarında gösterdiğini belirtmektedir. Bu nedenle, fotoğrafçılıkla ilgili özellikleri benimseyerek, kendisini bu özelliklerle ilişkilendirilecek bu imajı takipçilerine sunmaktadır. Bu anlamda K.12'nin Instagram hesabı kendisine, fotoğrafçılık rolüne yönelik imaj oluşturma ve kontrol etme imkânı sağlamaktadır. K.12'nin yapmış olduğu paylaşımlarda kendini manipülasyon ve yaratıcılıkla ilişkilendirmesi, ilgi çekme ve özgünlük arayışının bir göstergesidir. K.12'nin yapmış olduğu paylaşımlar fotoğrafçılık rolüne dair yaratıcılığını, manipülasyon yeteneğini ve estetik anlayışını sergileme çabasını yansıtırken, aynı zamanda sosyal beğeni alma ve kabul görme ihtiyacını tatmin etmeye yöneliktir.

K.20'nin yapmış olduğu paylaşımlar ise kendisinin romantik bir şair rolüne yönelik algı oluşturma çabasını yansıtmaktadır. K.20, çevrimiçi hesabında yapmış olduğu paylaşımlarda kendi gönül hayatını, şiirler ve romantik sözler aracılığıyla ifade etmeyi tercih ettiğini belirtmektedir:

“En çok aslında gönül hayatımda etkilendiğim, duyduğum bir şarkıdır, şiirdir, paragraftır veya başka bir sözü bunları daha çok paylaştığımı düşünüyorum. İnsanlar sosyal medyada gözünde hani ben normal hayatımda da böyle konuşuyormuşum veya hep böyle davranıyormuşum veya bu fikirlerim varmış gibi algılayıp, gündelik hayatta çok normal konuşuyormuşum gibi düşünüyor”. (K.20, Erkek, 20 Yaşında)

K.20'nin bu tür romantik şiirler ve sözler paylaşıyor olması, kendisini sosyal medya platformlarında paylaştığı içeriklerin gerçek kimliğini yansıttığı algısı yaratmaktadır. İnsanların bu içeriklerden kendi kişiliği hakkında çıkarımlarda bulunmaktadır. K.20, duygusal veya düşünsel içerikleri paylaşarak belirli bir imaj oluşturduğunu ancak bu imajın çevrimdışı yaşamıyla tam olarak örtüşmediğini ifade etmektedir. Bu durum katılımcının sosyal medyada bir şair gibi romantik ve duygusal paylaşımlar yapması, çevresindeki insanların kendisinin çevrimdışında da bu şekilde algılanmasına yol açmaktadır.

K.31 ise çevrimiçinde araştırmacı bir kişiliğinin ortaya çıktığını ve tarihsel konulara ilgi duyduğunu vurgulamaktadır. K.31'in yaratmış olduğu imaj, çevrimiçinde araştırmacı ve bilgi odaklı bir kişilik olarak algılanmasına yardımcı olmaktadır. K.31'in ilgi duyduğu tarihsel konuları araştırması ve bu konularla ilgili içerikleri paylaşması, diğer insanların dikkatini çekerek kendini araştırmacı biri olarak konumlandırmasını sağlamaktadır:

“Gerçek hayatta böyle tarihsel konulara pek ilgisi olmayan birisi olarak biliniyorum ama oyunlarda özellikle öğrendiğim birçok şeyi gerçek yaşamımda tarih hocama soruyorum. Bu yüzden sanal dünyada çok araştıran bir kişiyimdir tarihsel şeylere ilgim vardır.” (K.31, Erkek, 18 Yaşında).

Bu şekilde K.31, çevrimiçi dünyanın kendisi için bir öğrenme ve araştırma platformu olduğunu vurgulamaktadır. K.31, çevrimiçi dünya ile çevrimdışı dünya arasında bir bağlantı kurduğunu ve edindiği deneyim ve bilgileri hayatına aktarmaktadır. Oyunlar aracılığıyla tarihle ilgili bilgi edinmekte ve bu bilgileri çevrimdışı yaşamında tarih hocasına danışarak pekiştirmektedir. Bu durum, katılımcının çevrimiçi dünyayı eğitim ve öğrenme için etkili bir araç olarak gördüğünü ve çevrimiçi dünyada edindiği bilgilerin çevrimdışı dünyadaki yaşamına katkı sağladığı görülmektedir.

Son olarak K.34'ün sosyal medyada motora binmeyi seven bir kişi rolüne yönelik bir imaj oluşturma eğiliminde olduğu görülmektedir. K.34, sosyal medyada motor sürüşleri ile ilgili paylaşımlar yapmayı tercih ettiğini belirtmektedir:

“Sanal ortamlarda genellikle kendimi iyi hissettiğim fotoğraflar, motor sürüşleri ilgili paylaşımlar yapıyorum. Bu paylaşımlar sayesinde tanıdığım veya tanımadığım insanlarla iletişime geçebiliyorum. Motor sürüşlerimle ilgili vlog paylaşmayı düşünüyordum ancak elimde olan videolar silindiği için sadece Instagram üzerinden kısa sürüş videoları paylaşabiliyorum”. (K.34, Erkek, 20 Yaşında)

K.34'ün motor sürüşlerine dair paylaşımlar yapması, kendisini bir motorcu olarak tanıtmak ve benzer ilgiye sahip insanlarla iletişim kurmak amacını taşıdığını göstermektedir. Özellikle fotoğraflar ve motor sürüşleriyle ilgili paylaşımlar yaparak dijital ortamda bu kimliğini vurgulamaktadır. Ayrıca, motor sürüşleriyle ilgili vlog paylaşmayı düşündüğünü ancak bu konuda yaşadığı bir sorun nedeniyle bu planını gerçekleştiremediğini belirtmektedir. Bu durum, katılımcının dijital platformlarda kendini motorcu olarak tanımladığını ve bu kimlikle ilgili içerikler paylaşarak motorcu rolünü pekiştirmeye çalıştığını göstermektedir.

3.2.3. Özneleşme Çabası

Özneleşmenin bir direniş hareketi olması en temel karakteristik özelliğidir. Çünkü özneleşme, bireyin her türlü kimlik kurgusundan ve baskısından kendini kurtararak gerçek kimliğini ortaya koyması ve kendini gerçekleştirme noktasında önemli bir adımdır. Bu anlamda bireyin kimlik sahibi özne olmasını sağlayan aslında onu yaratan direniş hareketidir. Bireyselleşmenin ve özneleşmenin temelinde insanın toplum tarafından tanımlanmış kimliklere göre davranması yerine, kendi benliğine ait olma ve karşı çıkma güdüsü yatar. Öznelleşme, her zaman sosyalleşmenin, toplumsal statülere ve rollerin uyum sağlama sürecinin tam tersi olarak ortaya çıkar. Bu sürecin temel şartı, insanın bir öznellik karşı kültürüne hapsolmemesi ve özneyi etkin bir şekilde yıkan güçlere karşı direniş mücadelesine katılmasıdır. Özne, bedenden, güdülerden ve arzu dünyasından uzaklaşarak oluşmaz. Bu nedenle özne dediğimiz kavram, kendini kanıtlamaya, kendinden haz almaya çalışan, kural ve bütünleşmeye karşı isyan eden bir

yapıya sahiptir. Bunu gerçekleştirmesi ise ancak iktidara direnerek, bir özne olma isteğiyle şekillenir. “Bu noktada her şey, bir yandan yaratım, eylem ve çalışma, öte yandan sınırsız özgürlük ve aktörün özgürlüğünü sınırlayabilecek kamusal yaşamın her türlü ahlakileştirme girişimine karşı çıkıştır” (Touraine, 2007: 108; Touraine, 2017: 15; Touraine, 2018: 348-349).

Katılımcılara “dijital platformlarda sosyal grup kimliklerini nasıl sundukları ve üyesi oldukları sanal toplulukların neler olduğu?” sorulmuş ve neticesinde özneleşme çabası kategorisi ortaya çıkmıştır. Bu kategori iki noktaya temas etmektedir. Bunlardan birincisi sosyal grup kimliklerinin yansıtılması, katılımcıların verili olarak sahip oldukları çevrimdışı sosyal grup kimliklerini çevrimiçi ortamda yeniden yorumlayarak baskılardan uzak özgür bir biçimde ifade etmesidir. İkinci olarak da katılımcıların dijital platformlarda aktivist bir rol üstlenerek toplumsal konular hakkında farkındalık yaratma, adalet talep etme ve toplumsal değişim için mücadele etme çabasıdır.

Katılımcıların dijital platformlarda kullanmış oldukları anonim hesaplar veya farklı sanal kimlikler toplumun geleneksel normlarına uymayan kimliklerini ifade etme özgürlüğü sağlamaktadır. Bu açıdan dijital platformlarda kullanılan anonim veya sanal kimlikler, katılımcıların toplumsal normlara ve iktidar yapılarına karşı direnme ve isyan etme imkânı sunmaktadır. Bu da katılımcıların kendilerini özgürce ifade etme ve toplumsal değişim için mücadele etme arzularını desteklemektedir. Bu bağlamda katılımcıların dijital platformlarda kullanmış oldukları anonim veya sanal kimlikler, toplumsal normlara ve iktidar yapılarına karşı direnme ve isyan etme imkânı sunmaktadır. Bu durum katılımcıların kendilerini özgürce ifade etme ve toplumsal değişim için mücadele etme arzularını desteklemektedir. Bu açıdan özneleşme çabasının bir göstergesi olarak dijital platformların, katılımcılara sahip oldukları geçek kimliklerin doğasını ortaya çıkarma noktasında fırsatlar sunduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu platformlar, toplumun kabul ettiği normlardan sapmış kimliklerin sosyal dışlanma riskini azalmaktadır. Anonim veya sanal kimliklerin kullanıldığı hesaplar katılımcılara toplumsal normlara karşı çıkma ve muhalif seslerini özgürce ifade etme imkânı sağlamaktadır. Ancak, bu platformlar farklı sanal kimliklerin kullanılıyor olması, aynı zamanda katılımcıların toplumsal yapıya uyum sağlama eğiliminde olduklarını

göstermektedir. Bu nedenle, bazı katılımcıların bu platformları isyankâr bir tepki olarak kullandığı, bazı katılımcıların ise toplumun normlarına uygun davranmayı tercih ettikleri görülmektedir.

Sosyal Grup Kimliklerinin Yansıtılması

Katılımcılara “dijital platformlarda sosyal grup kimliklerini nasıl ifade ettikleri” sorulmuş bunun üzerine alınan yanıtlar bu kategoriyi oluşturmaktadır. Bu bağlamda sosyal grup kimliklerinin yansıtılması, katılımcıların çevrimdışı milli, dini, siyasi ve cinsel kimliklerini çevrimiçi ortamlarda nasıl ifade ettiklerini ve paylaştıklarını göstermektedir. Dijital platformlar katılımcıların sosyal grup kimliklerini ifade etme ve topluluklara katılma biçimlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Katılımcılar milli, dini, siyasi ve cinsel kimliklerini özgür bir şekilde platformlarda yansıtılma fırsatı bulmaktadır. Katılımcıların ifadeleri, dijital platformlarda cinsel kimliklerini yansıtmaya biçimlerini göstermektedir. Kimi katılımcı cinsel kimliğini sadece yakın çevreleriyle paylaşırken, diğeri anonim hesaplar aracılığıyla daha geniş bir kitleye açıklama, kimisi de özel hesap üzerinden bunu yapma eğilimindedir. Bu durum, bireylerin cinsel kimliklerini ifade etmek için sosyal medyanın sunduğu farklı platformları ve mekanizmaları kullanma tercihlerini yansıtmaktadır.

Örneğin, K.3’ün cinsel kimliğini farklı Instagram hesapları aracılığıyla yansıtmaya çabası içerisinde olduğu görülmektedir. K.3, cinsel yöneliminin biseksüel olduğunu belirtmektedir. Bu bakımdan Instagram’da üç farklı hesap kullandığını ve her bir hesapta cinsel yönelimini farklı şekillerde sergilediğini ifade etmektedir. K.3’ün aile ve akrabalarının takip ettiği Instagram hesabında cinsel yönelimi olan biseksüel kimliğini tam olarak ifade edememektedir. K.3, bu hesapta paylaşmış olduğu fotoğraflarında dış görüntüsüne dikkat etmekte ve makyajsız olduğu maskülen görüntüsünün olduğu fotoğraflarının abes kaçacağı düşüncesiyle bu tür fotoğrafları bu hesabında paylaşmamaya özen göstermektedir. Çünkü ailesi ve yakın akrabalarından gelebilecek tepkilerden çekindiğinden dolayı kendisini baskı altında hissetmekte ve cinsel kimliğiyle ilişkili maskülen fotoğraflarını paylaşmaktan çekindiği anlaşılmaktadır. K.3’ün Instagramda farklı hesaplar kullanıyor olması, farklı cinsel kimlik yönlerini ve

tarzlarını sergileme özgürlüğünü sağladığı gibi, aile ve çevre tepkilerinden korunmasını sağlamaktadır. Bu sebeple K.3, cinsel kimliğiyle ilişkili olarak maskülen ve feminen yönlerini yansıtmak için daha farklı Instagram hesapları kullanmaktadır. Maskülen hesabında aynı cinsel yönelime sahip insanlarla iletişim kurduğunu ve maskülen kimliğini ön plana çıkaran kısa saçlı giyim ve kuşamının daha erkeksi görüldüğü fotoğraflar paylaştığı görülmektedir. Maskülen kimliğinin olduğu hesabında çocukluğundan beri sahip olduğu gerçek cinsel kimliğini yansıtarak kendisini daha özgür hissetmektedir. K.3, biseksüel bir cinsel kimliğe sahip olmasından dolayı feminen yönünü ortaya çıkardığı hesabında ise daha dekolteli fotoğraflar paylaşarak bu yönünü o hesabında ki insanlara göstermeyi tercih etmektedir. Bu bakımdan K.3'ün cinsel kimliğini yansıtmak için kullanmış olduğu Instagram hesapları üzerinden dış görüntüsüne dikkat etme ve farklı hesaplar kullanma gibi stratejiler kullanması kendisine cinsel kimliğini daha rahat ve özgürce yaşayabilme imkânı tanımaktadır.

“Biseksüelim. Instagramda 3 tane hesabım var. Bir tanesi ailemin olduğu hesap, burada sadece benim tanıdığım ve beni tanıyanlar var. İkincisi tamamen feminen olduğum hesap. Üçüncüsü ise maskülen görüldüğüm hesabım. Maskülen halimin olduğu hesaplarda erkekler ilgimi çekmiyor ama makyajlı ve kadınsı halimin olduğu hesaplarda kadınlar ilgimi çekmiyor. Ailemin ve tanıdıklarımın olduğu hesabımda genelde çok fazla maskülen tarzımı yansıtmıyorum. Çünkü orada makyajlı fotoğraflarım var yani makyajsız fotoğraf attığım zaman böyle abes kaçacağını düşünüyorum. Saçım kısa olduğu için dışarıda bu duruma alıştım. Fakat dışarıda yinede erkek mi kız mı muhabbetleri dönüyor saçımın kısalığından dolayı yani ailemin de tepkisi bu yüzden ben makyajsız fotoğraf attığım zaman erkek gibi çıkmışsın gibisi tepki gösteriyorlar. Bu şekilde tepki gösterdikleri için ben de atmıyorum. Feminen hesabımdaki fotoğraflarım hafif dekolteli fotoğraflar çünkü ailemin olduğu kendi hesabımda dekolteli fotoğraf atamıyorum ne yazık ki hani akrabam, ailem bana biraz ters çünkü böyle bir şeyi herkesin görmesini de istemem o yüzden öyle bir hesap açmışım. Burada ailem yok sadece kendi yakın arkadaşlarım var burada 36 kişi var zaten. Bu hesabımda kadın erkek karışık. Hepsi tanıdığım ama beni yargılamayacak insanlar buraya niye böyle fotoğraflar atıyorsun demeyecek insanlar. Burayı kullanma amacım tamamen feminen olduğum bir hesap. Diğeri maskülen tarzımın olduğu hesabımda benimle aynı yönelime sahip iletişim kurduğum insanlar var. Maskülen hesabımdan kendimi daha çok özgür hissediyorum. Yani küçüklükten beri o benim kendi tarzım olduğu için öyle hissediyorum”. (K.3, Kadın, 20 Yaşında)

Foucault'un biyoiktidar kavramı, modern toplumlarda devletin ve diğer kurumların bireyler üzerindeki kontrol mekanizmalarını ve bu kontrolün bireylerin bedenleri, cinsellikleri ve kimlikleri üzerinde nasıl işlediğini incelemektedir. K.3'ün durumu, özellikle cinsel kimliğini farklı hesaplar aracılığıyla nasıl yönettiğini ve bu yönetimin

arkasındaki güç dinamiklerini Foucault'un bakış açısıyla analiz edilebilir. Öncelikle, K.3'ün aile üyelerinin olduğu hesabında, feminen ve maskülen kimliklerini dengeli bir şekilde sergilemekte zorlandığını ifade etmesi önemlidir. Ailesi ve tanıdıkları için makyajlı veya dekolteli fotoğraflar paylaşmanın kabul edilmesinin zor olduğunu belirtmektedir. Bu durum, Foucault'un biyoiktidar kavramı çerçevesinde, ailenin ve toplumsal normların cinsiyet kimliği ve cinselliğe dair kontrol mekanizmalarını nasıl işlettiğini göstermektedir. Aile üyelerinin tepkileri, K.3'ün hangi kimlik özelliklerini açığa çıkarabileceğini ve hangilerini gizlemesi gerektiğini belirleyen bir güç unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. K.3'ün anonim hesabında (feminen hesabı), özgürlüğünü daha fazla hissettiğini ve bu hesap aracılığıyla feminen kimliğini rahatça ifade edebildiğini belirtmesi, Foucault'un biyoiktidar kavramı bağlamında cinsel kimliğin ve beden kontrol mekanizmalarına karşı bir direnç oluşturduğunu göstermektedir. Gizlilik, K.3'ün toplumsal normlara meydan okuyarak kendi kimliğini özgürce ifade edebilmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca, K.3'ün maskülen hesabında (maskülen tarzının olduğu hesap), kendi cinsel yönelimine sahip diğer kişilerle iletişim kurduğunu ve burada kendini daha özgür hissettiğini ifade etmesi, Foucault'un cinsellik kavramı çerçevesinde kimliklerin ve cinsel yönelimlerin toplumsal normlardan nasıl ayrıldığını ve farklılaştığını göstermektedir.

Benzer şekilde K.21, sosyal medyadaki gerçek hesabında gizlilik ayarlarını kullanarak cinsel kimliğini yansıtmaya çalışmaktadır. Cinsel kimliğinin eşcinsel olduğunu belirten K.21, sosyal medyada romantik ilişkilerini gizlilik ayarlarını kullanarak paylaşma stratejisi izlemektedir. Bu şekilde davranmasının nedeni ailesinin hayatına müdahale etmesiyle ilgili çekinceleridir:

“Romantik fotoğraflarımı gizli hesabımdan atıyorum. Aile üyelerim, akrabalarım göremiyor. Gizlediğim insanlar hep gizli kalıyorlar. 1200 tane takipçim var yüz kişiye hesabım gizlidir. Akrabalarım dışındaki bin kişi bütün paylaşımlarımı görüyor. Sosyal medyada hikayede sadece yakın arkadaşlarımın olduğu bölüme böyle erkek arkadaşımın temas halinde olduğum, sevgili bunlar denilen, şeyleri paylaşıyorum”. (K.21, Erkek, 22 Yaşında).

K.21'in sosyal medyada belirli bir izleyici kitlesine açık olan paylaşımlarını, ailesi ve yakın akrabaları görememektedir. K.21'in bu davranışı, gizlilik ve mahremiyet

ihtiyaçlarına yönelik izlemiş olduğu bir strateji olarak değerlendirilebilir. K.21, bu şekilde davranarak ailesiyle ve akrabalarıyla olan ilişkisini sınırlamak ve özel hayatına dair bazı paylaşımları gizli tutarak kişisel sınırlarını korumak istemektedir.

K.25 ise, dijital platformlarda siyasi kimliğini yansıtmakla ilgili olarak siyasi kimliğini çevrimiçinde sosyalist olarak ifade etmektedir. Fakat çevrimdışı hayatında siyasi kimliği kendisine sorulduğunda kendisini anarşist olarak lanse ettiğini belirtmektedir.

“Ben sosyalistim ama bana siyasi görüşümün ne olduğu sorulduğunda anarşistim diyorum. Çünkü anarşistim deyince insanlar sormaya devam etmiyor. Sen anarşistsin deyip geçiyorlar. Şimdi sosyalist dediğimde senin düşünceni çürütmeye çalışıyorlar. Sosyal medyada böyle herkes kendi bildiğini okuyor ve bende öyle yapıyorum. Sosyal medyada anonim hesabımda sosyalist olduğumu gösteriyorum”. (K.25, Erkek, 21 Yaşında)

K.25, çevrimdışı yaşamında gerçek siyasi kimliğini gizlemekte ve bunu anonim hesabı üzerinden göstermektedir. K.25’in bu şekilde davranmasının nedeni, kendi siyasi görüşüyle ilgili tartışmalara girmekten kaçınmaktır. K.25, sosyal medyada anonimlik sayesinde kendi inanmış olduğu ideolojik fikri savunabilmekte ve siyasi görüşüyle ilgili her türlü tartışmaya katılarak özgürce fikrini ifade edebilmektedir.

K.8 de benzer bir biçimde çevrimdışında siyasi görüşünü ifade etmek konusunda çekinceler yaşayan birisi olarak, sosyal medyanın bu çekinceleri azaltma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. K.8, siyasi kimliğini çevrimdışı yaşamında rahatlıkla ifade edemediğini, ancak sosyal medyada daha özgürce paylaşabildiği bir durumu yansıtmaktadır:

“Ben solcu birisiyim ama bunu dışarıda çok rahat diyemiyorum. Örnek vereyim; ben siyaset dersi alıyorum. Makale falan yazarken deneme yazarken bile böyle espri arasında laf sokuyorlar o yüzden çekiniyorum ama uğraşmak istemiyorum. Bunu direkt söylediğimde biliyorum yani tartışma olacak ve ben de susmayacağım. Karşı taraf da susmayacak o yüzden genelde uğraşmamak için söylememeyi tercih ediyorum. Çevrimiçinde şöyle, ben solcu biriyim biri bana sağı dayattıyorsa, dayatmaya çalışıyorsa işte şunları yaptılar, bunları yaptılar diye ben onu tam aksi yazılar paylaşırım. Görüşümden vazgeçmediğimi onlara kanıtlarım. Ama siyasi görüşümü okulda gösterirsem dersten kalırım. O yüzden işte fikrimi sosyal medyada daha rahat paylaşıyorum”. (K.8, Kadın, 22 Yaşında)

K.8, siyasi görüş olarak kendisini sol görüşlü birisi olarak tanımlamaktadır. Fakat okulda bu siyasi görüşünü ifade etmekten kaçınmaktadır. Bu durumun sebebi ise karşılaşabileceği bir takım olumsuz eleştiriler ve dersine giren hocasının kendisini dersten bırakabileceği endişesi olduğu görülmektedir. Bu yüzden K.8 için siyasi görüşünü ve düşüncelerini zıt düşüncelere sahip bile olsa çevrimdışı yaşamına göre çevrimiçi ortamda göstermek ve tartışmak daha kolaydır.

K.11, çevrimdışı yaşamında Rus kökenli bir milli kimliğe sahip olan zamanda Türk vatandaşı olan birisidir. Bu sebeple K.11, Rus milli kimliğini anonim hesabı üzerinden yansıttığını belirtmektedir:

“Yabancı platformlarda yabancı insanlarla iletişim kurarken hep milliyetimi saklıyordum ve genelde Rus'um diyordum. Çünkü insanların ırkçı tepkilerine maruz kalmak istemiyordum. Hep babaannemin bana koymak istediği Rusça ismi kullanıyordum. Asla kendi adımı kullanmıyordum”. (K.11, Kadın, 19 Yaşında).

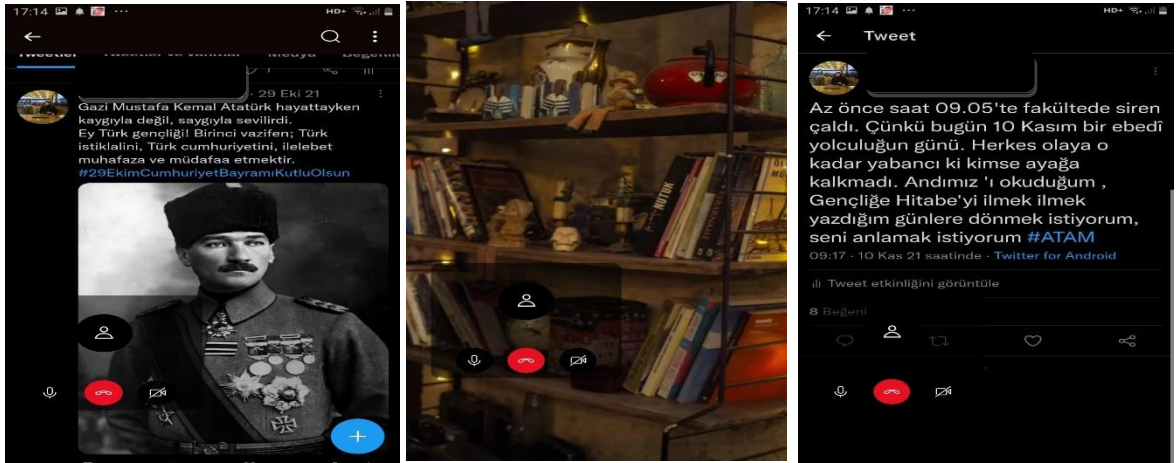
K.11, çevrimiçi ortamlarda Türk milli kimliğini gizleme ihtiyacı duymaktadır. Bu sebeple anonim hesabında Rusça bir takma isim kullanma stratejisi izlemektedir. Bu şekilde yabancı insanlarla iletişim kurarken Türk milli kimliğine yönelik önyargı ve tepkilerden kaçınmayı hedeflemektedir. Anonim hesabında kullanmış olduğu Rusça takma isim sayesinde kendini daha özgürce ifade edebildiğini ve tepkilerden kendisini koruyabildiği görülmektedir.

K.4'ün milli kimliğini sosyal medyada yansıtırma durumu, kendisinin Atatürk ilke ve inkılaplarını benimseyen birisi olarak çevrimdışı yaşamında arkadaşından görmüş olduğu tepkilerle ilgilidir:

“Ben Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş birisiyim. Oda arkadaşımın fikirlerim çok zıttı Atatürk'e tahammülü olmayan birisiydi ve tartışıyorduk ve sırf bardağımın Atatürk imzası var diye beni yargılamıştı. Şey dedi “ben Atatürk'ten nefret ediyorum ve her gece rüyamda görüyorum. Latin alfabesini getirdiği için vicdan azabı çektiğini söylüyordu. Okuduğu yazarlar da Atatürk'ü kötü yönde eleştiren yazarlardı. ... “ben saygı duymuyorum Atatürk'e ve onu sevenlere saygı

duymuyorum” dedi. Beni çok yıpratmıştı ve üzülmiştim. İlk defa bir insan benim ilke ve inkılaplarına önem verdiğim hayatımda da uygulamaya çalıştığım ve aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusuna nasıl bu kadar kin güder diye o zaman içerlemiştim. Hatta odamı değiştirmiştim çünkü aynı ortamda çok fazla kalabileceğimi düşünmemiştim. Bu arkadaşım Instagram hesabımda Atatürk'le ilgili yapmış olduğum paylaşımları görüyordu. O yüzden bu tartışmalardan sonra paylaşım yapmayı bırakmışım. Ama Twitter'da anonim hesabımda rahatça istediğim gibi içimi döke döke Atatürk'le ilgili bir şeyleri paylaşabiliyorum”. (K.4, Kadın, 22 Yaşında)

K.4'ün oda arkadaşının Atatürk'e karşı olumsuz bir tutum sergileyen birisi olması, kendisini üzmüş ve yıpratmıştır. Bu nedenle K.4, bu tür tepkilerle karşılaşabileceği endişeyle hem çevrimdışı yaşamında hem de Instagram hesabında milli kimliğiyle ilişkili olarak Atatürk'le ilgili semboller kullanmaktan ve paylaşımlar yapmaktan çekinmektedir. Bunun yerine anonim bir Twitter hesabı üzerinden milli kimliğinin bir yansıması olduğunu düşündüğü Atatürk ile ilgili düşüncelerini ve duygularını paylaşabildiğini ifade etmektedir. Bu şekilde K.4, anonim hesabı üzerinden milli kimliğini daha özgürce ifade etme imkanı bulmaktadır.



Yukarıdaki fotoğraflarda görüldüğü üzere K.4, anonim hesabında Atatürk'e olan sevgisini ve özlemine milli bayramlarda ve anma günlerinde sözler paylaşarak dile getirmekte ve kitaplıklar arasında Atatürk'ün Nutuk eserini merkeze alarak bu sevgisini göstermektedir.

K.25, çevrimdışı yaşamında kendisini Müslüman olarak lanse ettiğini belirtirken, aslında bir dini inancının olmadığını belirtmekte ve dini kimliğini çevrimiçi hesabında paylaşmayı tercih etmektedir:

“Gerçek yaşamda kendimi Müslüman olarak lanse ediyorum. Benim aslında bir dini inancım yok. Bunu gerçek yaşamımda ifade edersem bu sosyal hayatımı büyük oranda olumsuz etkileyeceğini biliyorum. Aslında bu konuda kendimi keşfetmedim henüz ama araştırıyorum. Ben sık sık dini literatür de okurum bilgilenmek için geçen mesela bir tweet attım. "Ya biz Yunanistan, Yunanistan diyoruz, filozofların orada ortaya çıktığını söylüyoruz ama asıl baş filozof şeytandır" diye böyle bir ironi yaparak Twitter'da bunu paylaşmışım. Bu benim dini görüşümü biraz gösterir aslında". (K.25, Erkek, 21 Yaşında).

K.25, sosyal hayatın ve toplumun dini kimliklere ilişkin beklentilerinin bireylerin kimlik ifadelerini nasıl şekillendirebileceğini ve dijital platformların bu konuda alternatif bir alan sunabileceğini göstermektedir. K.25, herhangi bir dini inancının olmadığını çevrimdışı yaşamında ifade etmesinin sosyal hayatını olumsuz etkileyebileceğini ve sosyal dışlanmayla karşılaşabileceği endişesi yaşamaktadır. K.25'in yaşamış olduğu sosyal dışlanma korkusu, toplumda yaygın olan dini normlara ve beklentilere uyma ihtiyacı ve sosyal kabullerden kaynaklanan bir baskı durumu olarak değerlendirilebilir.



Bu sebeple K.25'in dini kimliğini sosyal medya platformu olan Twitter hesabında bir alıntı paylaşımıyla insanlara sunmaya çalıştığı görülmektedir. K.25'in dini kimliğini çevrimdışı yaşamında ifade etmekten çekindiği, ancak çevrimiçi ortamda bunu yansıtmakta belli bir özgürlük hissettiği görülmektedir.

Çevrimdışı yaşamında kendisini agnostik olarak tanımladığını belirten K.9, bu bilginin çevrimdışı yaşamında genellikle arkadaşları tarafından bilindiğini ifade etmektedir. Çevrimiçinde ise K.9, Twitter'da yabancıların olduğu çevrimiçi ortamlarda dini görüşünü ifade etme konusunda daha rahat hissettiğini belirtmektedir:

“Dini inanç olarak Agnostiğim diyebilirim sanırım. Bunu genellikle arkadaşlarım biliyor. Dini kimliğimi Twitter'da yabancı insanların olduğu yerlerde paylaşıyorum ama Instagram'da aile üyelerim de hani olduğu için orada genellikle paylaşmıyorum”. (K.9, Kadın, 19 Yaşında)

K.9'un dini kimliğini yansıtmama durumu, farklı platformların sunduğu özgürlükler, toplumsal beklentiler ve bireyin kendi çevresiyle ilişkileri arasındaki dinamiklere göre değişmektedir. K.9'un dini kimliğini çevrimiçi bir platformda tanımadığı insanlara göstermesi, kendi inançlarına ve düşüncelerini daha rahat ve güvenli bir biçimde insanlara sunmasını sağlamaktadır. K.9 öte yandan, aile üyelerinin de bulunduğu Instagram hesabında ise dini kimliğini genellikle paylaşmadığını belirtmektedir. Bu durumun sebebi aile üyelerinin dini kimliğinden dolayı kendisine olumsuz tepkiler verebilecekleri düşünmesi, aile üyeleriyle olan ilişkilerinden sorunlar yaşayabileceği endişesiyle aile değerlerini dikkate alarak hareket etmesidir.

Toplum Yanlısı Davranış Geliştirmek: Dijital Aktivizm

Foucault (2014)'a göre iktidar kavramı, toplumsal düzenin oluşumunda ve sürdürülmesinde merkezi bir rol oynayan bir yapıyı anlamaya yöneliktir. Foucault'ya göre iktidar, sadece belirli bir otorite figürü ya da kurumla sınırlı değildir, aksine toplumsal ilişkilerin her seviyesinde mevcut olan bir güç dinamiğidir. İktidar, belirli normlar, kurallar ve düzenlemeler aracılığıyla belirlenir ve bireylerin davranışlarını şekillendirir. Foucault'nun iktidar kavramı, iktidarın sadece baskıcı ve kontrol edici bir güç olmadığını, aynı zamanda direniş ve isyanı da teşvik ettiğini ileri sürer. Foucault, kendilik teknolojilerine odaklanarak, bireylerin iktidar ve tahakküm tekniklerinden bağımsız bir şekilde, kendilerini bilinçli olarak nasıl dönüştürdüklerini ve kendi yaşamlarını estetik bir eser haline getirmeye yönelik pratikleri nasıl kullandıklarını inceledi. Foucault'nun iktidar, direniş ve kendilik teknolojileri kavramları, aktivizmi anlamada kritik bir çerçeve sunar. Aktivizm, mevcut iktidar yapılarına karşı bireysel ve kolektif direnişin bir biçimi olarak, bireylerin ve toplulukların kendilerini dönüştürme ve özgürleşme süreçlerini içerir. Dijital platformlar, bu süreçleri destekleyen ve bireylerin kendilerini özgürce ifade etmelerine olanak tanıyan alanlar olarak, aktivizmin yeni biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlar.

Aktivizm, bireylerin veya grupların belirli bir sosyal, siyasi, çevresel ve kültürel konuda değişim veya gelişme sağlamak amacıyla aktif olarak çaba gösterdiği bir eylem ve mücadele biçimidir. Aktivistler, genellikle toplumu bilinçlendirmek, farkındalık yaratmak, adaleti sağlamak, insan haklarını korumak, hayvan haklarını korumak, çevreyi korumak gibi hedeflere ulaşmak için farklı yöntemler kullanır. Aktivizm, barışçıl protesto gösterilerinden, kampanyalara ve etkinliklere katılmaya kadar çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir ve toplumsal değişimi teşvik edebilir. Aktivistler, politik, sosyal ve çevresel değişiklikler için seslerini duyurmak ve toplumsal bilinç uyandırmak için aktif olarak harekete geçerler. Dijital teknoloji, demokratik bir topluma ulaşma yolunda önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu değişim sadece teknolojik açıdan değil, aynı zamanda politik açıdan da önem taşır. Çevrimiçi ağların kullanımı arttıkça, dijital katılımcı platformlar ve sivil toplum arasındaki etkileşim biçimleri de dönüşmektedir. Bu durum, yeni etkileşim şekillerinin ortaya çıkmasına ve toplumun demokratik süreçlere daha aktif katılımını sağlamak için yeni olanaklar sunmaktadır (Karakulakoğlu, 2020: 60). Dijital platformlarda bireyler insan hakları, cinsel kimlikler, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konularda bilinç oluşturma ve değişim için mücadele etmektedir (Bennett & Segerberg, 2012).

İnternet teknolojisinin zaman ve mekandan bağımsız etkileşim olanağı sayesinde, toplumsal alanda birçok dönüşüm ve gelişim gerçekleşmiştir. Bu teknoloji, geleneksel anlamdaki aktivizme ve aktivist hareketlere farklı bir boyut kazandırmıştır. Bireyler ve topluluklar için sunduğu çeşitli kanallardan etkileşimli iletişim olanakları, örgütlenme ve koordinasyon kolaylıkları, küreselleşme şansı ile internet teknolojisi, aktivist hareketlere önemli avantajlar sunmuş ve sadece internet üzerinden gelişen dijital aktivizm hareketlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu şekilde dijital aktivizm türleri, toplumsal hareketleri sosyal medya platformlarına taşımış ve çok daha kısa sürede geniş kitlelere ulaşabilme imkanı sağlamıştır (Çil, 2021: 95). Dijital aktivist eylemlerin temelinde çevrimiçi topluluklar bulunmaktadır. Bu sanal topluluklar, bireylere çeşitli alternatifler sunmanın yanı sıra aktivistlerin de seslerini duyurmalarına imkan tanımaktadır. Aktivistler, çevrimiçi platformlarda bir araya gelerek belirli konularda birlikte hareket edebilir, fikirlerini paylaşabilir ve kampanyalar

düzenleyebilirler. Çevrimiçi topluluklar, aktivistlerin mesajlarını daha geniş bir kitleye ulaştırabilmeleri ve daha fazla destek sağlayabilmeleri için güçlü bir araçtır. Aynı zamanda, bu sanal topluluklar, bireylere de farklı perspektifler sunar, onların düşüncelerini zenginleştirebilir ve toplumsal konularda daha bilinçli olmalarına katkı sağlayabilir. Böylelikle dijital aktivist eylemler, çevrimiçi toplulukların etkileşimi ve işbirliği ile toplumsal değişimi teşvik eder ve sosyal konulardaki farkındalığı artırır (Biçer & Şener, 2020: 96-97). Katılımcıların sosyal medya hesaplarında çeşitli aktivizm türlerinden oluşan toplum yanlısı davranış geliştirdikleri görülmektedir. Bu aktivizm türleri arasında; feminist aktivizm, insan hakları aktivizmi, politik aktivizm, siber güvenlik aktivizmi ve hayvan hakları aktivizmi biçimleri yer almaktadır.

Örneğin, K.5, dijital platformlarda feminist aktivizm konusunda bir perspektif sunmaktadır. K.5, sosyal medya hesabında öldürülen kadın cinayetleri ile ilgili gereken cezaların verilmemesi durumunda duyulan hayal kırıklığına ve hukuki süreçlerin eksikliklerine dikkat çekmektedir. K.5, sosyal medyanın tepkisi üzerine oluşan hareketlerin, özellikle bir cinayete kurban giden kadınlar için dayanışma sağlayabileceğini ve adlarının duyurulmasını desteklemeyi amaçladığını belirtmektedir:

“Öldürülen kadınlar için gereken cezaların verildiği zamanlar oluyor. Tabi ki bu ülkede bir hukuk var bu ülkede bir yargılama süreci var. Bunu insanlar sosyal medyadan gerçekleştiremez ama bazı olaylarda özellikle sosyal medyanın tepkisi üzerine bir hareket olduğunda bunun işe yarayabileceğini gördüm. O yüzden ben de cinayete kurban giden bir kadın varsa eğer onun adına bir dayanışma sağlanıyorsa ben de buna destek olarak bu kadının adının duyurulmasını sağlamaya çalışıyorum”. (K.5, Kadın, 21 Yaşında)

K.5, sosyal medyanın kadın cinayetlerine ilişkin tepkilerde etkili olabileceğine inanmakta ve bu platformları kullanarak bu tür vakalara dikkat çekmeye ve dayanışma sağlamaya çalışmaktadır. Bu şekilde dijital platformları sosyal adalet için bir araç olarak kullanmakta ve bu platformlarda sesini duyurarak kadın hakları konusunda farkındalık oluşturmaya çalışmaktadır. K.5, kamuoyu baskısı oluşturarak adaletin sağlanması ve kadın cinayetlerine karşı mücadelede destek sağlanmayı amaçlamaktadır. K.5’in kadınların yaşadıkları zorluklara karşı ortak bir platformda bir araya gelerek güçlerini

birleştirmelerini ve sosyal değişim için bir adım atmalarını sağlamak için sosyal medyayı kullandığı görülmektedir.

Benzer şekilde K.6 da, Twitter’da kadına yönelik şiddet, taciz ve tecavüz gibi gündemdeki konularla ilgili düşüncelerini paylaştığını ifade etmektedir. K.6, Twitter da kulanmış olduğu anonim hesabı sayesinde içinden geçenleri yazarak sosyal medya üzerinde bir ses oluşturma çabasında olduğunu belirtmektedir.

“Anonim hesabımda gündemdeki olan olaylarla ilgili konularda, örneğin bu taciz olayları, işte tecavüz falan, kadına yönelik şiddet ile ilgili konularda twitter’da bazen içimden geçen şeyleri yazıyorum. Çünkü orada tanıdığım insanlar yok. Orada daha özgür ve içten olduğumu düşünüyorum. Gerçek de diyorum ki bunu herkesin içinde söyleyemem. Sonra benimle ilgili nasıl düşünürler falan diyorum. Anonim olan hesabımda daha çok ben olabiliyorum. Tüm fikirlerimi, tüm düşüncelerimi rahatça ifade edebiliyorum”. (K.6, Kadın, 22 Yaşında)

Katılımcının anonim hesap kullanma stratejisi, toplumsal baskılardan uzakta kendini ifade etme özgürlüğünü ve güvenliği artırmaktadır. Bu şekilde, K.6, cesaretlendirici veya düşündürücü bir etki yaratarak diğer insanları harekete geçirmeyi ve toplumda kadınlarla ilgili farkındalık oluşturmayı hedeflemektedir. Bu sayede, sosyal medyada kadına yönelik şiddet gibi hassas konular hakkında içsel düşüncelerini özgürce ifade edebilmekte ve toplumsal farkındalık yaratmaya katkıda bulunabilmektedir. K.6, dijital platformlarda anonimlik sağlayan hesapların bireylere toplumsal meseleler hakkında daha cesur bir ses olma imkanı sunduğunu göstermektedir.

K.24, çevrimdışı yaşamında insan haklarını savunmak ve haksızlık durumlarıyla ilgili herhangi bir davranışta bulunmadığını ama sosyal medyada bilinçlendirme yapmak gibi bir sorumluluk hissettiğini ifade etmektedir:

“Gerçek yaşamımda çok fazla karşılaşmadığım için bunu pek gösteremiyorum. Fakat sosyal medyada ben hak savunucusuyum. İnsan haklarını savunuyorum, kadın erkek haklarını savunuyorum. Açıkçası haksızlık durumlarında insanları bilinçlendirmeyi bir vazifeymiş gibi hissediyorum”. (K.24, Erkek, 19 Yaşında).

K.24, sosyal medyada insan hakları savunuculuğu yapmak, insanları bilinçlendirmek ve farkındalık yaratarak haksızlıklara dikkat çekme amacı taşımaktadır. K.24'ün motivasyonu, insan hakları konusunda insanları bilinçlendirmeyi önemli bir görev olarak görmektedir. Bu açıdan sosyal medyada gerçekleştirmiş olduğu davranış, sosyal adalet ve eşitlik ilkelerine olan inancını yansıtmaktadır. Sosyal medya üzerinden insan hakları konularında paylaşımlar yaparak, farkındalık oluşturarak ve bilinçlendirme yaparak katkıda bulunmak istemektedir.

K.7'nin Twitter gibi sosyal medya platformlarında siyasi politikaları eleştirmek ve öğrencilerin çıkarlarını savunmak için aktif olduğu görülmektedir. K.7, dijital platformlarda politik aktivizm yapma motivasyonundan ve eylemlerinden bahsetmektedir:

“Harç paraları düşürülsün ya da uzaktan eğitim olsun. Twitter üzerinden öğrencilerin açmış oldukları hastaglere destek vererek bu siyasi politikaları eleştiriyorum”. (K.7, Kadın, 21 Yaşında).

K.7, harç paralarının düşürülmesi veya uzaktan eğitimin benimsenmesi gibi politik konuları eleştirmek amacıyla insanların sosyal medya üzerinden oluşturduğu hastaglere destek vermektedir. K.7, bu şekilde harç paraları ve uzaktan eğitim gibi konuları eleştirerek, bu politikaların öğrenciler üzerindeki etkilerine dikkat çekmek ve değişim taleplerini dile getirmektedir. K.7, sosyal medya üzerinden politik eleştirilerde bulunarak, öğrencilerin sesini duyurma ve politika yapıcıları dikkate almaya teşvik etme amacı taşımaktadır.

K.5 ise dijital platformları, ekonomik adaletsizliklere dikkat çekmek ve toplumu bilinçlendirmek için bir araç olarak kullanmaktadır. K.5, ekonomik meseleler ve tüketim alışkanlıkları üzerine eleştiriler yapmaktadır.

“Faturalara gelen zamları eleştiriyorum. Mesela WhatsApp sınıf gruplarında birisi dedi ki ya halinizden birazcık memnun olun otobüs kartlarına gelen zamdan bahsediyorduk. “Devletimiz var olsun” dedi ben de dedim ki “senin baban annen terler içinde çalışırken sen sadece gelip gitmek için on altı lira vermek zorundasın.

Bu sana mantıklı geliyor mu dedim.” Ya da mesela Twitter’da “insanlar artık et yemek istemiyor” tarzında ifadelere eleştirilerde bulunarak “insanlar et yiyemiyor ki” çünkü insanlar et alacak parayı bulamıyor tarzında yorumlar yapıyorum”. (K.5, Kadın, 21 Yaşında).

K.5, sosyal medya üzerinden bu konularda eleştiriler yaparak, insanların ekonomik zorluklarını ve adaletsizlikleri dile getirme amacı güttüğünü dile getirmektedir. K.5, faturalara gelen zamları eleştirmekte ve sosyal medyada insanların et yeme alışkanlıkları üzerine yapılan yorumlara eleştirilerde bulunarak, insanların ekonomik durumlarına dikkat çekmeye çalışmaktadır. K.5, sosyal medya hesapları üzerinden ekonomik adaletsizliklere dikkat çekme ve toplumsal farkındalık oluşturma amacı taşımaktadır.

Örneğin, K.22, dijital platformlarda siber güvenlik alanında aktivist bir rol üstlendiğini ve devlete yardım eden bir sosyal grup olan "Özel Bio"ya katıldığını belirtmektedir. K.22, bilgisayar ve internet konularında bilgisi olduğu için grup üyelerine yardımcı olmaya çalıştığını ve özellikle Facebook hesaplarının hacklenmesi durumunda geri alma konusunda yardım sağladığını ifade etmektedir:

“Sosyal medyada “Özel Bio” isimli bir sosyal gruptayım. Bu grup devlete yardım eden üyelerden oluşuyor işte istihbarat açısından faaliyetler yürütüyorlar. Ben bu gruba ben üç dört yıl öncesine kadar nasıl söyleyeyim internetle ilgili bu konularda bilgim olduğu için yardım etmeye çalışıyordum. Mesela Facebook’u hesabı hacklenen insanlara geri alma konusunda yardım ediyordum. Daha sonra bunu gören bir kişi iyi amaçlı olduğumu anladı ve beni davet etti. Bu grubun faaliyetleri bir ay öncesinde jandarmaya şey bildirerek ihbar ederek uyuşturucu kaçakçılarının yakalanmasını sağladılar. Hatta teşekkür mesajı da aldılar”. (K.22, Erkek, 18 Yaşında).

K.22’nin katılmış olduğu grup, siber suçlarla mücadele etme, istihbarat toplama ve bilgilendirme gibi faaliyetler yürüterek devlete katkıda bulunmaktadır. K.22, bu gruba davet edildikten sonra grup faaliyetlerine aktif olarak katılmış ve bir ihbar sonucunda uyuşturucu kaçakçılarının yakalanmasına yardımcı olmuştur. K.22, bilgi ve yeteneklerini diğer kullanıcılarla paylaşarak, siber güvenlik bilincini artırmaya çalışmakta ve siber saldırılarla mücadeleye katkıda bulunmaktadır. Bu şekilde siber tehditlere karşı bilinçlendirme yapma, siber saldırılara karşı korunma yöntemleri sunma,

mağdurlara yardım etme ve siber suçlarla mücadelede aktif bir rol üstlenme amacı taşımaktadır.

Benzer şekilde K.25'in yapmış olduğu davranış siber güvenlik aktivizmi çerçevesinde değerlendirilebilir. K.25, siber güvenlik aktivizmi bağlamında kara para aklama faaliyetlerini ifşa etme amacı gütmektedir:

“Twitch isimli bir platformda kara para aktarıyorlardı. Misal, ben yurtdışında yaşıyorum ve Türkiye'ye para sokmak istiyorum ama para yasal değil. Ben uyuşturucu satmış hırsızlık yapmış, kara para dediğimiz parayı sokamıyorum çünkü vergisini vermemişim. Benim bunu kazandığım yer yok. Twitch yayıncısına diyorum ki ben size 100 dolar atacağım yüzde 10'u size ait olacak 90 dolarını bana göndereceksiniz. Eğer kabul ederse gönderiyorum. Yakın zamanda hackerlar tarafından uygulamanın verileri patlatıldı. Kimin ne kadar para kazandığı, izlendiği, sponsor aldığına dair veriler sızdırıldı. Bütün dünyada kişilerin verileri, isimleri, soyisimleri, nicknameleri ve kazandıkları para, aldıkları bağış miktarı, yayınlandı. Bunu yapan insanların verilerini analiz ederek ne kadar para akladığını hesaplarımız üzerinde paylaşıyoruz. Diyoruz ki bu nicknameli kişi kara para aklamıştır. Onları bu şekilde anonim Twitter hesabımdan afişe etmiş oluyoruz”. (K.25, Erkek, 21 Yaşında)

K.25, Twitch platformunda gerçekleşen kara para aklama faaliyetlerine dikkat çekmek ve bu durumu açığa çıkarmak için hackerlar tarafından platformun verilerinin sızdırılmasını yardımcı olmaktadır. Bu veriler aracılığıyla, kullanıcıların kazandıkları parayı ve aldıkları bağış miktarlarını inceleyerek potansiyel kara para aklama faaliyetlerini tespit etmeye ve bu konuda kamuoyunu bilgilendirmeye çalışmaktadırlar. K.25 anonim Twitter hesabı üzerinden bu kişileri ifşa ettiğini ve topluluğu bilgilendirdiğini aktarmaktadır. Bu şekilde, katılımcı siber güvenlik ihlallerine karşı bir farkındalık oluşturmaya ve bu tür suç faaliyetlerini önlemeye yönelik bir aktivizm çabası içinde olduğunu göstermektedir.

K.7 ise sosyal medya platformlarında hayvanlara yönelik şiddetin olduğu durumlara dikkat çekmek amacıyla paylaşımlar yaparak hayvanlara destek olmaya çalıştığını belirtmektedir.

“Hayvana şiddet falan olduğu zaman paylaşım yapıyorum. Hayvanlarla ilgili destek olmak istediğim bir hashtag falan olursa o zaman yazıyorum”. (K.7, Kadın, 21 Yaşında)

K.7, hayvanlarla ilgili konularda hashtag'ler olduğuunda da bu etiketleri kullanarak paylaşımlarını yaparak hayvan haklarının korunması konusunda destek vermektedir. Bu davranış, hayvan haklarına duyarlılık göstermek ve hayvanlara yönelik şiddetin farkındalığını artırmak amacıyla yapılan bir aktivizm şeklidir. K.7 sosyal medya üzerinden bu konuda hassas bir duruş sergileyerek, hayvanlara yönelik şiddetin görünürlüğünü artırmayı, insanları bilinçlendirmeyi ve bu tür durumların önlenmesi için harekete geçmeyi hedeflemektedir.

3.2.4. Otantik Kimliklerin Sergilenmesi

Dijital platformlar, kullanıcıların özgün kişiliklerini ifade etme, yaratıcılıklarını sergileme ve diğerleriyle etkileşimde bulunma imkanı sağlamaktadır. Bu durum ise, bireylerin özgür iradelerini kullanarak kendilerini dijital ortamlarda ifade etme özgürlüğü olarak algılanabilir. Ancak, Byung-Chul Han'ın (2022) dijital psikopolitika kavramı, bu özgürlüğün arkasında yatan kontrol ve manipülasyon dinamiklerini vurgulama noktasında önemli bir noktaya temas etmektedir. Özellikle, veri toplama ve analiz yetenekleriyle donatılmış dijital platformlar, kullanıcı davranışlarını izleyebilir, analiz edebilir ve öngörebilir. Bu, platformların, kullanıcıların tercihlerini ve eğilimlerini belirleyerek onları yönlendirme gücünü artırmasına olanak tanır. Bu durum, kullanıcıların özgür iradelerini etkileyerek manipülasyona açık hale gelmelerine neden olabilmektedir. Öte yandan, dijital platformlardaki içerik üretimi ve paylaşımı, kullanıcıların özgün kimliklerini ve yeteneklerini sergileme çabasıyla uyumlu bir şekilde ele alınabilir. Ancak, bu süreçte platformların belirli eğilimler ve algoritmaları tarafından şekillendirilen içerik üretimini göz ardı etmemek önemlidir. Bu, kullanıcıların platformlar üzerindeki etkileşimlerinin sadece kendi özgür iradeleriyle değil, aynı zamanda platformların tasarımı ve işleyişiyle de şekillendiğini gösterir.

Dijital platformlar, kullanıcıların ilgi alanlarını, değerlerini paylaşma imkanı sağlamakta ve bu da otantik kimliklerin sergilenmesini mümkün kılmaktadır. Sosyolojik açıdan bakıldığında, dijital platformlarda otantik kimliklerin sergilenmesi, bireylerin kendilerini sosyal olarak tanımlama ve inşa etme süreçlerinde önemli bir role sahiptir. Bu açıdan bireylerin sanal dünyada da kimliklerinin özel yönlerini ifade etmelerine, güçlendirmelerine ve bu kimliklerle özdeşleşmelerine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda dijital platformlar bireylerin sanal ortamlarda orjinal kimlikler oluşturma ve sergileme imkanları sunmaktadır. Bu da bireylerin dijital ortamda etkileşim içinde olduğu topluluklarda daha güçlü bağlar kurmasına ve kimliklerini güçlendirmesine yardımcı olmaktadır (Talbot, at. all, 2020: 1-22). Katılımcıların dijital platformlar aracılığıyla kendilerini gösterme çabasını sosyal ihtiyaçlar teorisi bağlamında değerlendirmek mümkündür. Sosyal ihtiyaçlar teorisi, insanların sosyal ilişkiler kurma, takdir görme ve aidiyet hissi gibi ihtiyaçlarını vurgular (Baumeister & Leary, 1995). Özgünlük, kişilerin kendilerini özgün bir şekilde ifade etme ve toplum içinde farklı bir varlık olarak tanınma arzusunu yansıtmaktadır (Hargittai & Shaw, 2015). Dijital platformlarda otantik kimliklerin sergilenmesi kategorisi katılımcılara “dijital platformlarda kişisel kimlik yönleriyle ilgili yeteneklerini nasıl sergiledikleri? sorulmuş ve bu doğrultuda oluşmuştur. Bu anlamda “otantik kimliklerin sergilenmesi” teması katılımcıların çevrimiçi ortamlarda kendilerinin özel yönlerini ve özgün kişiliklerini yansıtmaları anlamına gelmektedir.

Yaratıcılığa Dayalı Yeteneklerin Sergilenmesi

Dijital platformlardaki kimliklerini gerçek doğasıyla ortaya çıkarma çabaları, birçok literatürde tartışılan temalara ve kavramlara bağlanabilir. Örneğin, yapılan bir çalışmada dijital medyanın gençler üzerinde ki etkisine bakıldığında, Instagram, YouTube, Facebook, Twitter vb. gibi sosyal medya platformlarının yanı sıra çeşitli çoğu aplikasyon (uygulama) formunda bulunabilen sosyal medya platformları gençlere yaratıcı çalışmalarını başkalarıyla paylaşma olanağı sunmaktadır. Örneğin Figment, gençlerin yaratıcı yazı çalışmalarını başka genç yazarlarla paylaştığı, bir “genç erişkin kurgu sosyal ağı”dır. Öteki sosyal ağ sitelerinde olduğu gibi, gençler, profil resminin yer aldığı ve kendini tanıttığı bir profil sayfası, takipçiler listesi ve grup üyelikleri ile

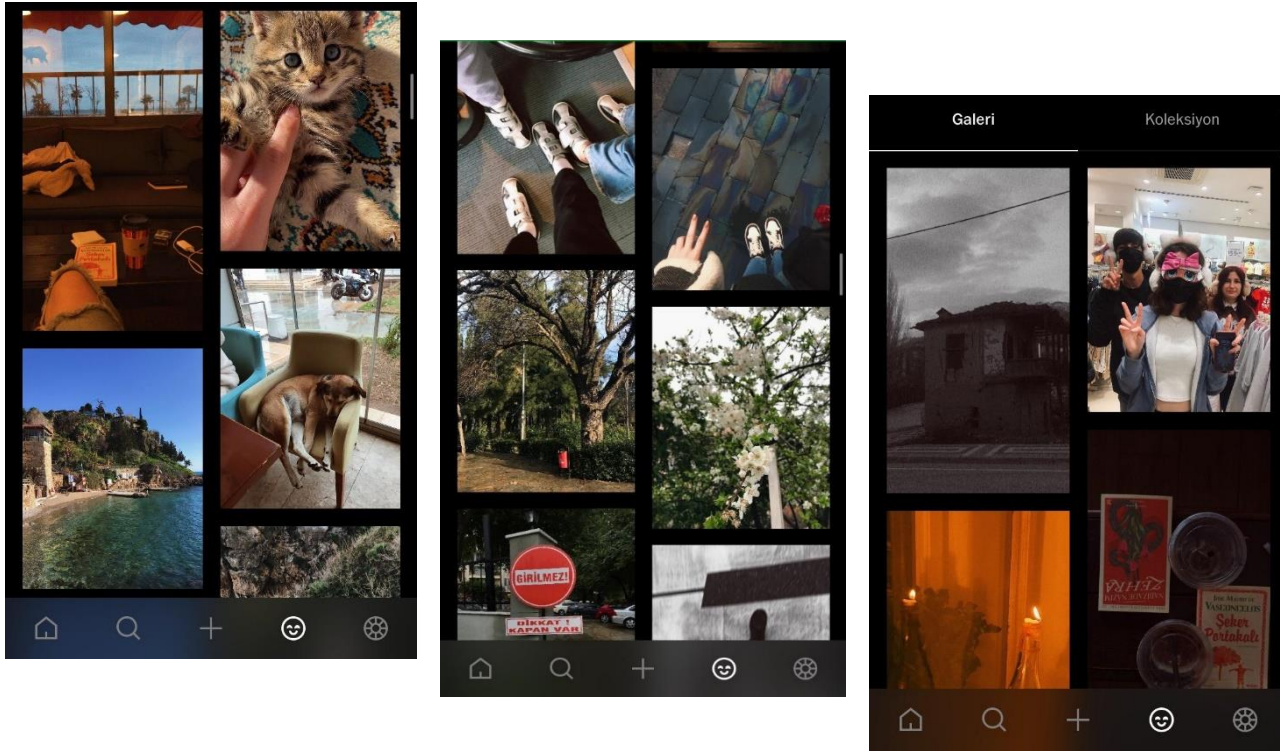
diğer kullanıcıların yorum yazabileceği bir duvar yaratabilmektedirler. Sitenin edebiyat odaklı olması nedeniyle, profil sayfaları ayrıca en beğenilen yazarlar listesi, profil sahibinin özgün yazılarıyla birlikte başka yazılara ilişkin değerlendirmeleri ve gencin siteye katılımıyla kazandığı nişanları (ödülleri) da içermektedir. Benzer bir yapıya sahip olan deviantART ise yaratıcı yazı yerine görsel sanata odaklıdır. Bu tür siteler genç yaratıcılara çalışmalarını paylaşma ve geri bildirim alma gibi heyecan verici olanaklar sunmaktadır. Dijital çağda bu yaratıcı kendini ifade biçim örneklerinde pek çok heyecan verici unsur bulunmaktadır. Frigment ve deviantART gibi yazı ve sanat sitelerini tarayınca çok sayıda gencin hayallerini hayata geçirmek için bu dijital araçlardan yararlandığına tanık oluyoruz (Gardner & Davis, 2014: 134-135).

Dijital platformlarda yaratıcılığa dayalı yeteneklerin sergilenmesi, katılımcıların dijital ortamlarda sahip oldukları yaratıcı yönlerini sergileme ve paylaşma sürecidir. Dijital platformlar katılımcılara başarılı olduklarını birçok alanda sahip oldukları yeteneklerini sergilemelerini ve yaratıcılıklarını diğer insanlarla paylaşmalarına olanak tanımaktadır. Katılımcılar, sosyal medya ve diğer dijital platformlar aracılığıyla yaratıcı yönlerini yansıtan içerikleri geniş bir izleyici kitlesiyle paylaşma imkânı bulmaktadırlar. Bu bakımdan katılımcıların takdir görmeleri ve olumlu geribildirimler motive olmalarını sağlarken, paylaşılan içeriklerin kalitesi kişisel kimlik gelişimleri üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır.

K.15, VSCO isimli fotoğraf düzenleme uygulamasında fotoğraflarını paylaşarak sanatsal becerilerini sergilemekte ve görsel içeriklerini estetik bir şekilde düzenleyerek beğeni almak ve takipçileriyle etkileşimde bulunmaktan hoşlandığını ifade etmektedir:

“VSCO isimli bir uygulamada paylaşım yapıyorum o da fotoğraf düzenleme uygulaması. VSCO'da yıldızlama var, beğeni yapılıyor. Orada da genelde arkadaşlarım olan fotoğraflarım var. Net yüzüm görünmese de elim görünüyor. Ailemle ya da sevdiğim hayvan fotoğraflarını genelde sanatsal fotoğraflarımı orada paylaşıyorum. Ben böyle şeyleri çok seviyorum. Mutlu oluyorum hoşuma gidiyor”. (K.15, Kadın, 19 Yaşında)

K.15, VSCO isimli fotoğraf düzenleme uygulamasını kullanarak fotoğraflarını paylaşmayı tercih etmektedir. Uygulamada, özellikle sanatsal ve estetik açıdan ilgi çekici fotoğraflarını herkese açık bir biçimde paylaşmaktadır. Fotoğraflarında genellikle net bir yüz görünmese de, sanatsal bakış açısıyla çekilmiş fotoğrafların ve sevilen hayvanlarla ilgili içeriklerin öne çıktığı görülmektedir.



Bu paylaşımlar, katılımcının yaratıcı yeteneklerini sergilemesine ve ifade etmesine olanak tanırken, aynı zamanda kişisel tatmin ve mutluluk da sağlamaktadır. Ayrıca, kişisel gizliliği korumak adına net yüz görünümünden kaçınmakta ve aile ilişkilerine dikkat etmektedir. Bu da onun dijital platformlarda denge ve mahremiyet ihtiyacını göstermektedir. Kısacası K.15, beğendiği fotoğraflarından kolajlar oluşturarak yaratıcılığa dayalı yeteneklerini, VSCO isimli fotoğraf uygulaması üzerinden paylaşma imkanı bulmaktadır. Takipçilerinden aldığı beğeniler ve olumlu geri dönüşler, onun bu becerilerini daha da geliştirme ve motivasyonunu artırma konusunda etkili olmaktadır.

K.4 ise Instagram'da anonim hesabı üzerinden sağlıklı yaşam ve beslenme koçluğu yaptığını ifade etmektedir. K.4, içerik üretmek ve üretken olmak amacıyla böyle bir sayfa açtığını ve diğer benzer sayfalardan esinlendiğini belirtmektedir:

“Instagram’da diyet ve sağlıklı beslenmeyle ilgili oluşturmuş olduğum anonim bir sayfam vardı. Kullanım amacım içerik üretmek çünkü o aralar gerçek hesabımda böyle sayfaları takip ediyordum. Takip ettiğim sayfalar küçük sayfalar ama bakıyordum büyüyorlar. Biraz onlardan esinlendim hem de zaman geçirmek istedim. Paylaşımları yaparken özenerek yapıyordum hazırlıyordum. Hayatım çok düzenli ve ben düzenli olarak oraya bir şeyler atıyorum her gün bu rutini yapıyorum mesela her gün spor, yürüyüş ya da bir buçuk litre, iki litre su içiyorum. Sabah uyandığımda şu rutini yapıyorum gibi kendime değer verdiğimi hissediyordum. Tanıdığım insanlar değillerdi zaten diyet sayfası olduğu da belliydi. Çok takipçim de yoktu ilk zamanlar çok beğeni almak istiyordum, etiket yapıyordum diyetle ilgili ya da diyet sayfalarını etiketlediğim oluyordu. Beğeniler önemli oluyordu çünkü attığın şeyler birilerine gidiyor. Mesela tanımayan insanların beğenileri daha da önemli oluyor çünkü etkileşimin artıyor. Hesabını büyütme istiyorsan seni tanımayan birisi bunu beğenmiş tekrar atmak istiyorsun işte yapayım, devam edeyim bu hesap büyüsün tarzında yaklaşıyorsun. Seni tanımayan insanlar da olsa belki bir fayda buldukları ya da hesabını beğendikleri için seni takipte kalıyorlar. Senin attığın şeylere bakıyorlar, merak ediyorlar, beğeniyorlar ya da bir şey yazıyorlar”. (K.4, Kadın, 22 Yaşında).

K.4, Instagram’da anonim hesabı aracılığıyla diyet ve sağlıklı beslenmeyle ilgili içerik üretme deneyiminden bahsetmektedir. K.4, Instagram üzerinden diyet ve sağlıklı beslenmeyle ilgili bir anonim sayfa oluşturmuştur. Bu sayfanın amacı, içerik üretmektir; zira katılımcı bu tür sayfaları takip etmektedir ve bu sayfaların büyüdüğünü görmek onu motive etmektedir. Kendi sayfasını oluştururken, diğer sayfalardan ilham almakta ve zamanını bu işe adanmak istemektedir. Paylaşımlarını hazırlarken özen göstermekte ve düzenli bir şekilde içerik oluşturmaktadır. Bu rutin, katılımcının kendine değer verdiğini ve düzenli bir yaşam tarzını benimsediğini hissettirmektedir. Aynı zamanda, bu tür bir içerik üretim sayfasında K.4 kendi sağlıklı yaşam tarzı ve diyet konusundaki bilgi ve deneyimlerini diğer insanlarla paylaşma isteği ve başkalarına fayda sağlama amacı taşımaktadır. K.4’ün paylaşımlarını düzenli bir şekilde yapması diğer küçük sayfaların başarılarından esinlenerek kendisini daha da ileriye taşıma isteği, yaratıcılık ve hedef odaklılığını yansıtmaktadır.

Son olarak K.1, TikTok platformunda para kazanmak amacıyla Influencerlık yaparak videolar çekmektedir. K.1, TikTok platformunda para kazanmak için içerik üretme stratejileri, duygusal temalara dayalı içerikler ve işbirliği yapma gibi yöntemler üzerine odaklanmaktadır:

“TikTok'ta para kazanmak için videolar çekiyorum. Bu videoları bir şarkı ya da anlamlı sözleri arka planda müzik eşliğinde playback yaparak çekiyorum. Aşk acısı ya da haklı bir gururu sergileyen duruşlar daha çok beğeni alıyor. Bu yüzden erkek arkadaşımın dair şeyler çekmiyorum sanki erkek arkadaşım tarafından terk edilmişim ya da ihanete uğramışım ama yıkılmamışım güçlüyüm tarzında videolar çekiyorum. Ya da TikTok'ta hiç tanımadığım bir kıza mesela alıyorum pk atmak için onunla birlikte canlı yayın yapıyoruz. Genelde eğlenceli bazen cezalı yarışmalar yapıyoruz”. (K.1, Kadın, 22 Yaşında)

K.1'ün Influencerlık yaparak yaratıcılığını gösterme ve takipçilere eğlenceli içerikler sunma amacıyla olduğu görülmektedir. K.1, takipçilerinin ilgisini çekmek ve etkileşimi artırmak için çeşitli taktikler kullanmaktadır. Videolarında şarkılar veya anlamlı sözlerin arka planında müzik eşliğinde playback yapmaktadır. Video konseptlerini genellikle aşk acısı veya güçlü duruşlar üzerine kurarak, bu tür içeriklerden daha fazla beğeni almaktadır. Bu nedenle, erkek arkadaşıyla ilgili içerikler yerine, terk edilmiş ya da ihanete uğramış ama güçlü ve yıkılmamış bir duruş sergilemeyi tercih etmektedir. Ayrıca, TikTok platformunda tanımadığı bir kıza işbirliği yaparak eğlenceli içerikler ürettiğini ifade etmektedir. Orada başkalarıyla birlikte canlı yayınlar yaparak çeşitli eğlenceli ve cezalı yarışmalar yapmaktadır. K.1'ün PK atmak² için başka kullanıcılarla işbirliği yapması, hesabının görünürlüğünü artırma amacı taşımaktadır. Ayrıca, platformda popüler olan trendlere ve eğlenceye dayalı içerikler oluşturarak takipçi kitlesini artırmaya çalıştığı görülmektedir.

Uzmanlığa Dayalı Yeteneklerin Sergilenmesi

Dijital platformlarda uzmanlığa dayalı yeteneklerin sergilenmesi, katılımcıların dijital platformlarda sahip olduğu bilgi, beceri ve uzmanlık alanlarına dayalı yeteneklerini başkalarıyla paylaşması ve gösterilmesi durumunu ifade etmektedir. Katılımcıların dijital konularda uzman olduklarını kanıtlaması veya izleyicilere fayda sağlayacak içerikler üretmesi anlamına gelmektedir. Uzmanlığa dayalı yeteneklerin sergilenmesi, katılımcıların profesyonel veya kişisel hedeflerine ulaşmak için dijital dünyada bir topluluk oluşturmasına ve ilgi çekmesine yardımcı olabilmektedir. Aynı zamanda, diğer

² TikTok platformunda içerik üreticileri ile izleyiciler arasında hediye göndererek etkileşim sağlama sürecine verilen isimdir.

insanlara fayda sağlama, bilgi paylaşma ve etkileşimde bulunma fırsatları yaratırken kişisel ve mesleki gelişimlerini de desteklemektedir. Bu nedenle dijital platformlar katılımcıların, farklı uzmanlık alanlarından yeteneklerini sergilemek için bir imkan sunduğu görülmektedir.

K.33, online dijital futbol oyunlarında futbolculukla ilgili yeteneklerini sergileme fırsatı bulduğunu belirtmektedir. Çevrimdışı yaşamında futbol oynamayı seven katılımcı, dijital platformlarda futbol oyunları oynayarak çocukluk hayalini gerçekleştirme ve yeteneklerini geliştirme fırsatı bulduğunu ifade etmektedir:

“Ben futbola meyilli birisiyim yani zevk alıyorum. Normalde de futbol oynuyorum. İzmir’de okurken futbol kulübünde oynuyordum ama şuan sadece arkadaşlarımızla hafta sonları halı saha maçları yapıyoruz. Küçükken futbolcu olma hayalim vardı, oyunlarda çocukluk hayalimi gerçekleştiriyorum. Gerçekte yapamadığım şeyleri oyunda yapabiliyorum. Mesela oyunda (dijitalde) daha güzel çalımlar ya da yapamadığım hareketleri oradaki sporculara yaptırabiliyorum. Gerçek hayatta genç oyuncuların çok iyi takımlarda oynadığını görünce benim de bir hevesim oluyor hani ben de kendimi geliştirip böyle bir şey yapsam gibi hayallerim olabiliyor. Yani oyun içerisinde esinlenerek futbol kulüplerinde oyunculuk kariyeri yapabiliyorum.” (K.33, Erkek, 19 Yaşında)

Dijital futbol oyunları, K.33’ün çevrimdışı hayatında yapamadığı şeyleri çevrimiçi futbol oyununda başarabilme ve kendini geliştirme olanağı sağlamaktadır. Oyun içerisinde daha güzel çalımlar yapma, zor hareketleri başarılı bir şekilde gerçekleştirme gibi becerilerini sergileme, futbolcu olmayla ilgili hayallerini bir nevi gerçekleştirmesini sağlamaktadır. K.33 dijital futbol oyunlarında uzmanlık temelli yeteneklerini sergileme ve kariyer hayallerini gerçekleştirme deneyimini fırsatı bulmaktadır. Bu oyunlar, K.33’e çevrimdışı hayatında yaşayamadığı deneyimleri yaşama ve yeteneklerini sergileme imkanı sunmaktadır.

Çevrimdışı yaşamında üniversitede sosyoloji bölümü öğrencisi olan K.25, çevrimiçinde oyunları test ederek ve özellikle savaş içerikli, çatışma ve strateji odaklı oyunlar oynayarak gelir elde etmektedir. K.25, bilgisayar oyunlarını oynayarak gelir elde etme ve aynı zamanda oyunları test etme deneyiminden bahsetmektedir:

“Bilgisayar oyunlarını oynama nedenim aslında bir iş benim için gelir sağlıyor. Ben burada test ediyorum oyunu. Online bilgisayar oyunları oynuyorum bu oyunlarda genelde savaş içerikli oyunlar. Daha çok çatışma strateji gibi oyunlar. Şehir kurmak, devlet kurmak gibi aslında bakılırsa şu an günümüzdeki birçok oyunu test ettiğimi söyleyebilirim. Bunun sonucunda da maddi gelir elde ediyorum. Bilgisayar oyunu oynamaktan keyif alıyorum”. (K.25, Erkek, 21 Yaşında).

K.25, online bilgisayar oyunları oynamanın aslında bir iş olduğunu ve gelir sağladığını belirtmektedir. Oyunları test ederek para kazanmaktadır. Genellikle online savaş içerikli ve strateji odaklı oyunlar oynamaktadır. Bu süreçte, hem gelir elde etmekte hem de oyunlardan keyif almaktadır. K.25’in bilgisayar oyunlarını gelir sağlama amacıyla oynaması, onun oyun dünyasına olan ilgisini ve becerilerini değerlendirerek kazanca dönüştürme yeteneğini yansıtmaktadır. Bu durum K.25’in hem ilgi alanlarına uygun bir iş yapmayı hem de eğlenceli bir gelir kaynağı elde etmeyi sağlayan bir etkinlik olarak değerlendirilebilir. K.25, çevrimiçi ortamlarda oyunlar test ederek oyun sektörüne katkı sağlarken kendi ilgi ve becerilerini de maddi bir gelire dönüştürme fırsatı bulmaktadır. Çevrimdışı yaşamında grafik tasarım öğrencisi olan K.7 ise, Pinterest platformu üzerinde dijital illüstratörlük yapma deneyimini ve motivasyonunu ifade etmektedir. K.7’ye göre Pinterest platformu görsel paylaşımların ağırlıklı olduğu bir platform olduğu için, burada insanlar çizimlerini ve yapmış olduğu illüstrasyonlarını paylaşmaktadır:

“Pinterest de yabancı insanlar var orada çok bir yazışma gibi olmuyor da herkes çizdiği şeyleri paylaşıyor orada. İllüstrasyonlar ya da photoshop’tan yaptığım şeyleri paylaşıyorum. Yani sanırım takdir edilmek için yapıyorum. Çok çalışıyorum hani görün çalıştığımı der gibi. Bu çizimlerim daha çok özel zevklerle alakalı”. (K.7, Kadın, 21 Yaşında).

K.7’nin Pinterest üzerinden bu tarz uzmanlığa dayalı yeteneklerini sergilemesinin arkasından yatan motivasyon takdir edilmek ve beğeni toplamaktır. Çizimlerinin ve illüstrasyonlarının beğenilmesi, onun için önemli bir geri bildirim ve başarı kaynağı olarak işlev görmektedir. Bu nedenle K.7, çizimlerini Pinterest üzerinden paylaşarak çevrimdışı yaşamındaki yeteneklerini herkese gösterme fırsatı bulmaktadır. K.7’nin paylaşmış olduğu çizimlerin kendi özel zevkleriyle alakalı olduğunu belirtmesi, bu eserlerin kişisel ve içsel bir tatmin sağlamak için yapıldığını göstermektedir. Dolayısıyla

K.7'nin paylaşmış olduğu içerikler özel zevklerini ve sanatsal tercihlerini yansıtan kişisel ve özgün çalışmalardır.

Çevrimdışı yaşamında okul öncesi öğretmenliği okuduğunu belirten K.11 ise, Arkevia isimli bir platformda aktif olarak çevirmenlik yaparak uzmanlığa dayalı yeteneklerini sergilemektedir. Bu platformda fanfiction (bilimkurgu) türünde kitapların çevirilerini İngilizce'den Türkçe'ye çevirdiğini belirtmektedir:

“Arkevia’da çeviri yapıyorum. Bu platformda kitap yazıp yayınlanıyor. Ben de yazılan kitapları İngilizce’den Türkçe’ye çeviriyorum. Benim yaptığım paylaşım bundan ibaret. Bu kitaplar fanfictionla ilgili kitaplar, halihazırda yazılmış bir eserin böyle olmasaydı da şöyle olsaydı sorusundan çıkar. Örneğin, Harry Potter’da Hary Jinny’le evlenmeseydi de Hermone ile evlenseydi ne olurdu? Ya da seçilmiş çocuk Harry değil de başka bir karakter olsaydı ne olurdu? Olasılıkları keşfetmeye dayalı bir şey. Burada çeviri yapma amacım Türkler de okuyabilsin çünkü İngilizce bilmeyince sevdiğiniz hayran gruplarını takip etmek çok zorlaşıyor. Daha kısıtlı bir çevreniz oluyor ve çevirmek ve daha fazla kişinin ulaşabilmesini sağlamak çok güzel bir şey kendimi çok faydalı hissediyorum bunu yaptığımda. İngilizce bilmeyen bir Türk çevirdiğim için o kitabı okuyor ve mutlu oluyor”. (K.11, Kadın, 19 Yaşında).

K.11, çevirilerini yapmış olduğu fanfiction kitapların, halihazırda yazılmış bir eserin alternatif senaryolarının ya da değiştirilmiş hallerinin yaratıldığı yazılar ve hikayeler olduğunu ifade etmektedir. Bu sayede Türkçe bilmeyen hayran gruplarından oluşan okurların bu eserleri okuyabilmelerine imkan sağlamaktadır. K.11, yaptığı çevirilerle İngilizce bilmeyen okurların ulaşımını kolaylaştırarak daha geniş bir kitleye ulaşma hedefine yönelik bir amacı taşıdığı görülmektedir. Bu durum, K.11’in çevirmenlik yaparken içsel tatmin ve fayda sağlama duygularını artırmaktadır.

Son olarak çevrimdışı yaşamında Radyo, TV ve Sinemacılık Bölümü öğrencisi olan K.35 ise, sosyal medyada tanınmadığı kişilerin kendisini serbest gazeteci, TRT'nin muhabiri veya kameramanı olarak tanıdığını belirtmektedir:

“Beni tanımayan kişiler sosyal medyada beni serbest gazeteci, TRT’nin muhabiri ya da kameraman olarak bilirler. Pandemi sürecinde Genç Kızılay gönüllüleriyle birlikte erzak yardımı götürmüştük. Ben de o anları TRT Haber’e çekip, bu haberi Instagram hesabımdan paylaşmıştım. Özellikle Facebook’ta çıkan haberlerimi

paylaşırım. Hani televizyondan kaçırın ve arkadaşım olan kişiler sosyal medyadan da haberleri görsünler yerel gündemi benim hesabım aracılığıyla takip etsinler istiyorum. Gerçek hayatta gazeteci ve kameraman değilim. Kendimi sosyal medyada gazeteci ve kameraman olarak tarif edebilirim. Sanal dışı yaşamımda radyo, TV ve gazetecilik öğrencisiyim”.(K.35, Erkek, 20 Yaşında).

K.35, Genç Kızılay Gönüllüleriyle birlikte yaptığı yardım etkinliğini TRT Haber'e çekerek paylaştığından bahsetmektedir. Kendisini sosyal medyada gazeteci ve kameraman olarak tanıtmalarının amacı, arkadaşları ve takipçileriyle yerel gündemi ve haberleri paylaşmak ve bu şekilde televizyon haberlerini kaçırınlara haberleri ulaştırmak istemesidir. K.35, sosyal medya hesaplarını, bir gazeteci ve kameran gibi haberleri ve etkinliklerini paylaşmak için kullanmaktadır.



3.2.5. Daha Çok Ben Olmak

“Daha çok ben olmak” teması, katılımcıların çevrimiçi dünyada, çevrimdışı dünyada sergileyemedikleri veya çekindikleri yönlerini, düşüncelerini ve davranışlarını daha özgürce ifade etme eğilimini ifade etmektedir. Çevrimiçi dünyada anonim hesaplar veya farklı sanal kimlikler kullanan bazı katılımcıların, çevrimdışı dünyada sergileyemedikleri veya ifade edemedikleri yönleri rahatça ifade edebildikleri görülmektedir. Bu durum, özellikle çevrimdışında kendilerini çekingen veya utangaç olarak niteleyen katılımcılar için, çevrimiçi platformlar girişken ve cesaretlendirici bir alan haline gelmektedir. Bu bağlamda tema, dijital platformların anonimlik, farklı sanal kimlikler benimseme ve sanal ortamın getirdiği özgürlükler sayesinde katılımcıların kendilerini daha rahat bir şekilde ifade etme imkânı bulduğu gerçeğini yansıtmaktadır. Bu durum Rogers’in (2019) gerçek benliği üzerinde kişinin içsel olarak hissettiği ve değer verdiği ancak genellikle başkalarına açıkça ifade etmediği yönlerini içermesine yönelik yapmış olduğu tespitlerle paralellik göstermektedir. Katılımcıların çevrimiçi dünyada, çevrimdışı dünyada sergileyemedikleri veya çekindikleri yönlerini daha özgürce ifade etme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu, Rogers’ın (2019) gerçek

benlik kavramına uygun bir durumdur. Katılımcılar, çevrimdışı dünyada toplumsal normlar ve beklentiler nedeniyle baskıladıkları gerçek benliklerini, çevrimiçi dünyada anonimlik ve farklı sanal kimlikler sayesinde daha özgürce ifade edebilmektedirler. Ayrıca anonimliğin sunduğu özgürlük, katılımcıların çevrimdışı yaşamlarında cesaret edemedikleri kimlik ve davranışlar sergilemelerini sağlayarak gerçek kimliklerini ortaya çıkarmaktadır.

Çekingenlerin Girişkenliği

Kardefelt-Winther (2014), dijital ortamlarda kişilerin kendilerini daha cesurca ifade edebildiğini ve bu durumun özellikle çekingen bireyler için önemli bir avantaj olduğunu belirtmiştir. Qin (2018) ise yapmış olduğu çalışmada çevrimiçi platformların çekingen bireyleri daha girişken özellikler sergileyebileceği bir alan olabileceğini vurgulamıştır. Dunn ve Guadagno (2012), sanal dünyadaki avatarlarının fiziksel görünümü arasındaki ilişkiye bakıldığında kişiliğine göre değişip değişmediğini incelemiştir. Ortaya çıkan sonuçlar; hemen herkesin seçtiği avatarın fiziksel görünümü, kendilerinin gerçek görünümünden daha iyi olsa da, girişken ve çekingen kişilerin seçtiği avatarların kendilerine benzerliği farklı düzeylerde. Çekingenlerin yarattıkları avatarlar, girişkenlerin kıyasla kendilerine daha az benzemektedir. Çekingenler fiziksel cazibe açısından kendilerinden daha üstün nitelikte avatarlar yaratıp sanal dünyada kendi sanal benliklerini inşa etmektedirler. Bu sonuç dijital dünya tarafından çevrimdışı ortamların eksikliklerinin telafisi maksadıyla kullanıldığının bir kanıtı niteliğindedir. Maldonado (2001)'e göre, çeşitli kişilik özelliklerini saptamak üzere önceden kişilik testinden geçirilmiş olan üniversite öğrencilerinin, sanal kampüsteki sanal tartışma platformlarına gönderdikleri mesajlar incelenmiştir. Sanal kampüsle kastedilen, öğrencilerin öğretim üyeleriyle ve diğer öğrencilerle iletişimini kolaylaştıran, ders dokümanlarının paylaşılabilirdiği ve öğrencilerin birbiriyle derslerle ilgili paylaşımlarda bulunduğu elektronik ortamdır. Bu ortamda, çevrimdışı yaşamda çekingen kişilik yapısına sahip bireylerin sanal dünyada girişkenlerle aynı miktarda mesaj paylaştığı ve mesajlarından daha bilgilendirici olduğu, girişkenlerle daha süregelen biçimde tartışma grubuna girip mesaj gönderdikleri görülmüştür. Dijital platformlarda çevrimiçi kimlikleri üretmenin birçok yolu bulunmaktadır. Çevrimiçi kimlikler sayesinde bireyler arzu ettiklerini

kurgulayabilmektedirler. Bu, çevrimiçi dünyanın çekingen bireylerin sosyal etkileşimlerini daha rahat bir şekilde deneyimlemelerine yardımcı olabileceği anlamına gelmektedir. Ayrıca, çevrimiçi iletişimde yazılı formun hakim olması, çekingen bireylerin duygusal ifadelerde daha cesur olmalarını ve düşüncelerini daha iyi ifade etmelerini sağlamaktadır. Bu bakımdan “çekingenlerin girişkenliği” teması, genellikle çevrimdışı ortamlarda çekingen karakter özelliğine sahip katılımcıların çevrimiçi ortamlarda girişken bir karakter yapısı sergilemelerini ifade etmektedir. Katılımcılardan çekingen kişilik özelliği gösterenler, genellikle sosyal etkileşimlerde utangaç ve sosyal fobisi olan kişilerdir. Ancak sanal ortamlarda, çevrimiçi platformların sunduğu karşısındaki kişilerin tepkilerini anında görmeme gibi faktörler, çekingen bireylerin daha rahat, özgüvenli ve girişken bir şekilde davranmalarını sağlayabilmektedir.

Örneğin, K.10, çevrimdışı (yüz yüze) ve çevrimiçi (dijital platformlar) iletişim arasındaki çekingenlik ve girişkenlik açısından bu farklılığa dikkat çekmektedir. K.10, çevrimiçi platformlarda kendisini daha rahat ve girişken hissettiğini ve insanlarla daha kolay iletişim kurabildiğini ifade etmektedir:

“WhatsApp'ta çekingenlik konusunda bir farklılık var. Orada daha girişkenim, daha samimiyim. Sınıf ortamında söz alıp bir konuda elli kişinin önünde konuşmakta zorlanırken WhatsApp'ta direkt arkadaşlar bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz diye soruyu direkt atabilirim. Kesinlikle WhatsApp'ta rahatım. Gayet özgür bir şekilde ifade ediyorum. Online ortamda özgüven açısından WhatsApp'ta daha özgüvenli davranıyorum. Burada jest ve mimikleri görmemenin etkisi var. Arkadaş gruplarında rahatımdır”. (K.10, Kadın, 20 Yaşında).

K.10, çevrimdışı yaşamında insanlarla iletişim kurarken kendisini daha çekingen ve utangaç birisi olarak görmektedir. Örneğin, sınıf ortamında söz alıp konuşmakta zorlanmakta, yüz yüze iletişimdeki jest ve mimiklerin etkisiyle ilgili kaygılanabilmektedir. Bu durumda K.10'nun çevrimdışında çekingen bir karakter özelliğine sahip olduğu söylenebilir. Öte yandan K.10, çevrimiçi iletişimde, örneğin, WhatsApp gruplarında, daha girişken, samimi ve özgüvenli bir şekilde kendini ifade etmektedir. Bu bağlamda K.10, açısından çevrimdışı iletişimde çekingen bir karakter yapısı ön plana çıkarken, çevrimiçi iletişimde daha girişken bir tavır sergileyebilmektedir.

K.14, çevrimiçinde insanlarla iletişim kurarken duygularını daha rahat bir şekilde gösterebildiğini ve çevrimdışı hayatta söyleyemediği şeyleri sanal ortamda rahatlıkla ifade edebildiğini belirtmektedir:

“Sanal ortamda normale göre daha rahat oluyorum. Karşısına geçip söyleyemeyeceğim şeyleri sanal ortamlarda çok rahat bir şekilde söyleyebiliyorum. Sanal ortamın insana verdiği özgüven var. Bu yüz yüze konuşurken olmuyor. Hani sözlerinizi de, her şeyinizi seçe seçe konuşmanız gerekiyor çünkü karşıdaki insanın verdiği tepkiyi görebiliyorsunuz. Duygularımı çok fazla yansıtabilen bir insan değilim yüz yüze kendimi çok fazla kasarım. Mutluluğumu, üzüntümü, şaşkınlığımı çok çabuk dışı vurabilen bir insan değilimdir. O yüzden birisine mesajla böyle anlatırken daha rahat oluyorum. O yüzden sanal ortamda karşıdaki insana karşı söylediğim şeyler de daha rahat oluyorum daha rahat sevdiğimi söyleyebiliyorum ya da daha rahat duygularımı lanse edebiliyorum”. (K.14, Kadın, 18 Yaşında).

K.14, çevrimdışından kendisini ifade etmek zorlanan fakat çevrimiçinde insanlarla mesajlaşarak konuşmanın daha rahat olduğunu ifade etmektedir. Bu durumda, K.14’ün çevrimiçi ortamda insanlarla iletişim kurarken daha rahat ve özgüvenli hissetmektedir. Bu bağlamda sanal ortamın K.14’e kendini ifade etme konusunda daha fazla özgüven verdiği görülmektedir. Çevrimiçinde karşıdaki kişiye her şeyi söyleyebileceği gibi bir özgüven hissi duyduğunu, bu özgüvenin yüz yüze konuşmalarda olmadığını belirtmektedir. Çevrimdışı iletişimde, karşıdaki kişinin tepkisini anında gözlemleyerek tepki vermesi gerektiğini ve kelimelerini seçerek konuştuğunu bu yüzden kendisini ifade etmekte daha fazla zorlanmaktadır.

Benzer şekilde K.18’de çevrimiçi mesajlaşma yöntemiyle daha sakin bir şekilde duygu ve düşüncelerini ifade edebilmektedir. Çevrimdışında ise çekingenlik ve gerilme duygusu hissetmektedir:

“Kendimi konuşmaktan çok mesajlarda daha sakin, daha iyi ifade edebiliyorum. Yüz yüze çekiniyorum, geriliyorum. Genelde aile ya da akraba ilişkilerinde de çok samimi olmadığım insanlarla sanal ortamda daha iyi konuşabiliyorum. Ya da normal hayatta bir öğretmenimle konuşurken yüz yüze geriliyorum. Bir şey söyleyeceksem söyleyemiyorum ya da soramıyorum. Ama mesajda kendimi daha iyi ifade ediyorum. Söyleyeceğimi orada açık açık yazabiliyorum”. (K.18, Kadın, 20 Yaşında).

K.18, daha yakın çevresinden akrabalarıyla ya da öğretmeniyle çevrimdışı iletişimi kurarken gerildiğini ve düşüncelerini söyleyememe ya da soru sormama gibi zorluklar yaşadığını belirtmektedir. Fakat çevrimiçinde mesajlaşma yoluyla kendini daha iyi ifade edebildiğini ve düşüncelerini açık bir şekilde yazabildiğini söylemektedir. Bu noktada, K.18'in sanal ortamda iletişim kurarken daha rahat ve özgüvenli hissettiği, düşüncelerini daha iyi ifade edebildiği ve sınırlamalar olmadan iletişim kurabildiği görülmektedir.

Gizliliğin Cesaretlendirici Etkisi

Çevrimiçi ortamların anonimlik sağlaması ve sanal dünyada farklı kimlik benimseme imkanı sunması bireylerin gerçek kimliklerinin ötesinde kendilerini ifade etme eğilimini artırıcı bir faktördür. Bu faktör, bireylerin kendilerini daha rahat ifade etmelerini cesaretlendiren bir etki yaratarak, insanlarla daha özgür bir biçimde iletişime geçmelerini sağlamaktadır (Joinson, 2001; Postmes et al., 2001; Valkenburg & Peter, 2011). Katılımcıların ifadeleri çevrimiçi platformların katılımcılara gerçek yaşamlarında çekindikleri veya cesaret edemedikleri ifadeleri ve eylemleri çevrimiçi ortamlarda anonimlik sayesinde ifade etme olanağı sağladığını göstermektedir. “Gizliliğin cesaretlendirici etkisi” teması, çevrimdışı dünyada sergileme fırsatı bulamadığı davranışlar veya söyleyemeye cesaret edemediği duygularını ve düşüncelerini çevrimiçi ortamlarda anonimlik sayesinde gösterme olanağı bulmasını ifade etmektedir. Katılımcılar anonimliğin çevrimiçi platformlarda kendini daha rahat ifade etmeyi cesaretlendiren bir etki yarattığı görülmektedir. Katılımcılar, çevrimiçi ortamda çevrimdışı hayatlarında farklı bir özgürlük ve cesaret hissi yaşadıklarını dile getirmektedirler. Anonim hesaplarında, çevrimdışı yaşamlarında söylemekten çekindikleri veya tepki alabilecekleri düşünceleri ve duyguları daha açık bir şekilde ifade edebildiklerini belirtmektedirler. Kimliklerinin gizli olması olası tepkilerden korkmadan, özellikle karakter özelliği açısından daha agresif veya cesur bir şekilde davranabilmelerine imkan tanımaktadır. Katılımcıların anonim hesaplarda, çevrimdışı yaşamlarında sosyal normlar veya kişisel ilişkilerin getirdiği kısıtlamalar olmadan daha özgürce ifade edilme şansı buldukları görülmektedir.

K.9, Everskyes isimli bir platformda anonim bir hesaba sahip olduğunu ve burada insanlarla iletişim kurarken kendisini daha rahat hissettiğini belirtmektedir. K.9, bu anonim hesabını kullanırken kişisel bilgilerini paylaşmadığını ve tamamen yabancı kişilerle iletişim kurduğunu ve onların da kendisini tanımadığını belirtmektedir:

“Everskyes platformunda kişisel şeyler paylaşıyoruz ama bazen de anonim bir şekilde sohbetler ediyoruz ki, ben buna daha çok güveniyorum çünkü kişisel bilgilerimi paylaşmak yerine anonim olunca daha rahat hissediyorum. Yakın arkadaşşıma söyleyemeyeceğim şeyleri orada söyleyebiliyorum. Mesela, bir ortamda pizza sevmediğimi söylemek istemiyorum çünkü arkadaş grubumda ben “oyunbozan” olmak istemiyorum. Bu anonimken kimse beni tanımazken rahatça pizza sevmediğimi söyleyebiliyorum ve bir tık daha kendimi ifade edebiliyorum. Bazen özel yaşantıma dair şeyleri arkadaşlarımla paylaşmadığım durumlarda onlarla paylaşabiliyorum ve onlar da bana içten ne hissettiklerini söyleyebiliyorlar ya da ne yapmam gerektiğini ve bu çok yararlı oluyor”. (K.9, Kadın, 19 Yaşında).

K.9, Everskyes platformunda kişisel bilgilerini paylaşmadığı için daha özgürce konuşabilmekte ve yorum yapabilmektedir. Kendi yakın arkadaşlarına söyleyemediği şeyleri bu platformda yabancı kişilere rahatlıkla dile getirebilmektedir. Örneğin, çevrimdışı arkadaş ortamında pizza sevmediğini söyleyemediğini ancak çevrimiçinde bu düşüncesini oradaki tanımadığı kişilerle rahat bir şekilde ifade edebilmektedir. Ayrıca arkadaşlarıyla paylaşmadığı özel yaşantısıyla ilgili konuları ve durumları bu platformdaki tanımadığı yabancı kişilerle paylaşabilmektedir. Bu durumda, K.9’un anonim hesabı üzerinde kendini daha rahat ve daha özgürce düşüncelerini ifade edebildiği görülmektedir. Anonimlik K.9’un özel konuları paylaşma ve içtenlikle iletişim kurma konusunda daha cesur hissetmesini sağlamaktadır.

K.22’de benzer şekilde anonim hesabı aracılığıyla, gerçek kimlik bilgilerini ifşa etmeden çeşitli konularda düşüncelerini açıkça ifade edebilmektedir:

“Anonim hesaplarımda birçok konuda kendimi daha rahat hissediyorum. Gerçek hayatta agresif biri değilim, mesela gerçek hayatta kavga etmeyeceğim birçok konuda dijital ortamlarda istediğimi söyleyebiliyorum”. (K.22, Erkek, 18 Yaşında).

K.22'nin çevrimdışı hayatta kavgacı birisi olmadığını fakat dijital platformlarda anonimlik sayesinde daha rahat ve cesur davranabildiği görülmektedir. Anonimlik K.22'ye yargılanma veya sosyal dışlanma endişesi olmadan duygularını ve düşüncelerini özgürce ifade etme fırsatı sunmaktadır. Bu özgürlük ortamı K.22'nin çevrimdışı yaşamında kaçınacağı veya çekineceği konularda bile cesur olma imkanı sağlamaktadır.

Benzer şekilde K.6'da anonimlik sayesinde çevrimiçi ortamların duygu ve düşüncelerini daha cesurca ifade etme imkanı sunduğunu ve çevrimdışı hayattaki davranışlardan farklı bir şekilde davranma özgürlüğü sunmaktadır:

“Twitter’da kimse beni tanımasın diye anonim kullanıyordum. Çünkü hani gerçek yaşamıma göre sanal ortamda bence saldırdım böyle çok baskındım. Dışarıda o kadar da öyle değilim çünkü tepki toplayacağımı biliyordum. Mesela, hani sen yanlış düşünüyorsun işte hak etti bunu tarzındaki böyle hani cahil insanlarla muhatap olmak istemediğim için bir nevi o yüzden Twitter’ı anonim olarak kullanıyordum. Bu da kendimi daha özgürce ifade etmemi sağlıyordu. Sonuçta hani beni tanıyanlarda bilmeyecekti o kişinin ben olduğunu bu şekilde daha rahattım”.
(K.6, Kadın, 22 Yaşında).

K.6'da Twitter'da anonim bir hesapla kullanarak, çevrimiçi ortamda daha saldırgan ve baskın bir tavır sergileyebildiğini ifade etmektedir. Bu şekilde kendi gerçek kimliğini ifşa etmeden, çevrimiçi platformlarda gerçek hayattaki tepkileri çekme endişesi olmadan düşüncelerini ifade etme imkanı bulmaktadır.

Son olarak K.27 ise, anonim hesap kullanmanın kendisine daha cesur bir şekilde davranma imkanı sunduğunu belirtmektedir. Özellikle spor takımına olan tutkusu üzerinden örnek veren katılımcı, anonim hesaplarda daha fazla fanatiklik sergilediğini ve kendini daha özgürce ifade ettiğini belirtmektedir:

“Anonim hesaplarımda kendimi böyle Fenerbahçe’yi çok kaptırıp daha fazla fanatik Fenerbahçeli oluyorum. Gerçek yaşamda gerçekten sevdiğim rakip takım tutan arkadaşımın kalbini kırmadım. Anonim hesapta karşımdaki adamı tanımıyorum ve yalan yanlış şey konuşuyor. O yüzden bir tepki gösterme ihtiyacı duyuyorsun. Bunu gerçek hayatta böyle yakın bir arkadaşım yapsa tolere ederim de online ortamda olmuyor. Nasıl olsa diyorum anonim hesabın rahatlığı var ve

tanımıyorum diye o yüzden daha rahat tartışabiliyorum". (K.27, Erkek, 21 Yaşında).

K.27, Twitter'da kullanmış olduğu anonim hesabı sayesinde, daha rahat bir şekilde davranabildiğini vurgulamaktadır. Anonim hesabın sağladığı bu rahatlık, katılımcının daha cesur ve fanatik bir taraftarı olmasına olanak tanımaktadır. Çevrimdışı hayatında bu şekilde bir davranış gerçekleştiremeyeceğini ama çevrimiçi ortamlarda anonimlik sayesinde tanımadığı yabancı kişilerle daha rahat bir şekilde tartışmalara katılabildiği görülmektedir.

3.2.6. Sosyal Mesafeyi Yönetmek

Lewis Mumford (2017), modern teknolojinin insan yaşamı üzerindeki etkilerini ele alırken, teknolojinin iletişim süreçlerini nasıl değiştirdiğini ve bu değişimlerin toplum üzerindeki etkilerini derinlemesine analiz etmiştir. Teknik ve mekanik merkezli iletişim araçları, iletişim süreçlerini daha sistematik ve düzenli hale getirirken, insan ilişkilerindeki sıcaklık ve duygusallığı büyük ölçüde buharlaştırmaktadır. Bu kategori katılımcıların insanlarla kurduğu ilişkilerde kişisel alanlarını koruma, duygusal sağlıklarını dengeleme, özel alanlarını sınırlama ve sosyal etkileşimlerinde dengeli iletişim sağlama amacıyla benimsedikleri durumları ifade etmektedir.

Aile İçi İlişkilerde Sosyal Mesafeyi Koruma

“Aile İçi İlişkilerde Sosyal Mesafeyi Koruma” alt kategorisi katılımcıların çevrimiçi ortamlarda aile ilişkilerinde iletişimi sürdürme ve duygusal sınırları koruma amacıyla dijital iletişim araçlarını tercih etmesini ifade etmektedir. Bu kategori bazı katılımcıların aile üyeleri olan iletişimlerinin çevrimdışına göre çevrimiçinde daha rahat ve kontrol edilebilir olmasını göstermektedir. Bu bakımdan dijital platformlar katılımcılara çevrimdışı iletişimde hissedilen duygusal etkileşimi sınırlandırabilmekte ve aile üyeleriyle olan iletişimlerinde daha konforlu bir iletişim kurma fırsatı sunduğu görülmektedir.

Örneğin, K.10, dijital platformlarda aile içi ilişkilerinde sosyal mesafeyi korumak açısından bir araç olarak kullanmaktadır. K.10, çevrimdışı yaşamında böyle bir durum yaşanmasıyla ilgili bir örnek vererek, aile üyeleri tarafından kendisine tepki gösterildiğinde ortamından uzaklaşmadığını belirtmektedir:

“WhatsApp aile grubunda mesela bir davranışa sinirlendim onu çok kızarak yazıyorum. Aile grubunda daha rahat davranabiliyorum. Mesela gerçek hayatta odayı terk etsem ailem işte büyüklerim annemi babamı çağırır gel buraya diye geri gel diye. Ama eğer WhatsApp'ta işte onlara kızdığımda gruptan ayrıldığımda bir şey söyleyemiyorlar”. (K.10, Kadın, 20 Yaşında).

K.10, WhatsApp aile grubunda aile üyeleriyle iletişim kurarken, bir şeylere sinirlenme durumunda daha rahat davranabilmektedir. K.10, çevrimiçi ortamda WhatsApp aile grubundan ayrılma seçeneği sayesinde daha özgür bir şekilde tepkisini ortaya koyabilmektedir. Bu durum katılımcıya dijital platformların sağladığı yazılı iletişim avantajını kullanarak tepkilerini daha istediği şekilde ifade etme imkânı vermektedir.

K.5 ise, babasıyla olan ilişkisinde çevrimiçi ortamların kendisine daha sağlıklı bir iletişim ortam sağlamaktadır. K.5, birçok konuda babasıyla iletişim kurarken WhatsApp üzerinden iletişim kurmanın daha kolay olduğunu dile getirmektedir:

“İşim olduğu zaman ya da onların işi olduğu zaman WhatsApp'tan konuşuyoruz. Babam ne oldu der ben de telefonda konuşup meseleyi bitirmek isterim. Geri eve geldiğinde de hiç konu açılmamış gibi konu yokmuş gibi davranmak istiyorum açıkçası çünkü karşı tarafın mimiklerini görmüyorsunuz ve konu kapanıyor. Genel olarak bütün konularda diyebilirim ki babamla bu şekilde iletişim kurmak daha sağlıklı bence”. (K.5, Kadın, 21 Yaşında).

K.5, babasıyla olan iletişiminde karşı tarafın mimiklerini göremediği için dolayısıyla daha kontrollü bir iletişim kurma imkanı bulmaktadır. K.5. bu sebeple babasıyla olan iletişiminde, bu tarz konuları dijital iletişim sayesinde daha hızlı bir şekilde halletmeye çalışmaktadır. Dijital platformların sağladığı sosyal mesafeli ortam, K.5'in babasıyla olan iletişiminde çevrimdışı ortamda karşılaşılabileceği duygusal tepkileri ve yüz yüze iletişimdeki olası gerilimleri önlemesine yardımcı olmaktadır.

Arkadaşlarla Daha Yakın Sosyal İlişkiler Kurmak

“Arkadaşlarla daha yakın sosyal ilişkiler kurmak” alt kategorisi katılımcıların arkadaşlık ilişkilerinde dijital iletişim araçları kullanılarak daha sıkı, samimi ve güvenilir bağlar oluşturma imkânı bulmalarını ifade etmektedir. Dijital platformlar bazı katılımcıların arkadaşlarıyla çevrimdışı ortamlara göre çevrimiçinde daha iyi iletişim kurmalarına ve etkileşimde bulunmalarına olanak tanımaktadır. Bu nedenle katılımcılar, arkadaşlarıyla birbirleriyle düzenli olarak mesajlaşabilmekte, paylaşımlarda bulunmakta ve oyun oynayarak bu ilişkilerini güçlendirmektedirler. Dijital platformlar aynı zamanda katılımcıların arkadaş grupları arasında dayanışmayı artırmakta ve arkadaşların birbirlerinin yaşamını daha yakından takip etmelerini sağlamaktadır.

Örneğin, K.2, dijital platformlarda daha yakın arkadaşlıklar kurma ve sürdürme açısından çevrimiçi ortamların olumlu etki yaratmaktadır. K.2 WhatsApp'ta arkadaşlarıyla iletişim kurmanın kendisi için oldukça iyi bir ortam olduğunu belirtmektedir:

“Arkadaşlarımla birbirimize mesaj atmamız ve birbirimizle haberleşmemiz için iyi bir ortam diye düşünüyorum. WhatsAppta yakın arkadaşlarımla sıkı bir iletişim halinde olan, güvenilir ve samimi bir kişilik özelliği gösteriyorum”. (K.2, Kadın, 19 Yaşında).

K.2, WhatsApp sayesinde yakın arkadaşlarıyla daha sıkı ve sürekli bir iletişim halinde olduğu görülmektedir. K.2, WhatsApp'ta arkadaşlarıyla olan iletişimde güvenilir ve samimi bir kişilik özelliği sergilemektedir. Bu durum K.2 açısından çevrimiçi ortamların arkadaşlık ilişkilerini güçlendirmede ve sıkı bağlar kurmada önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir.

K.32 ise Discord'un kendisine arkadaşlarıyla daha yakın ilişkiler kurma açısından fırsatlar sunduğunu belirtmektedir. K.32, Discord üzerinden arkadaşlarıyla çevrimdışı

yaşamına göre daha fazla iletişim kurduklarını ve hemen hemen her gün birlikte olduklarını ifade etmektedir:

“Arkadaşlarımızla Discord üzerinde daha fazla iletişim halindeyiz. Bulduğumuzdan daha fazla her gün Discord'la beraber olduğumuz için Discord'da onlarla daha fazla vakit geçiriyorum diyebilirim. Beraber dışarı çıkmamak bile hani oyuna girip bilgisayarda bir işim olmasa bile bazen Discord da arkadaşlarımız olunca gireriz hep beraber günlük birazcık hani konuşuyoruz. Yani birbirimizin orada olması yetiyor diyeyim”. (K.32, Erkek, 19 Yaşında).

K.32, Discord platformu sayesinde arkadaşlarının her zaman orada olması, birlikte vakit geçirmeleri ve sürekli iletişim halinde kalmaları mümkün hale gelmektedir. K.32, Discord sayesinde arkadaşlık ilişkilerinin zaman ve mekan sınırları olmadan sürdürme imkanı bulmaktadır.

3.2.7. Büyük Ötekiyi Tamamlamak

Büyük Öteki kavramı, bireylerin sosyal ve simgesel düzende yerlerini belirleyen ve içselleştirdikleri dışsal bir otoriteyi temsil eder. Bu kavram, insanların normlar ve değerler etrafında örgütlenen sosyal düzenin bir parçası olmalarını sağlayan yapıları ve süreçleri anlamalarına yardımcı olur. Lacan'a göre büyük öteki, bireyin bilinçdışının ve arzularının yapılandırılmasında kritik bir rol oynar. Büyük öteki, dil, yasa ve toplumsal düzen gibi dışsal yapılar ve sistemlerle temsil edilir. Bireylerin benlikleri, bu dışsal yapılarla etkileşim içinde oluşur ve şekillenir. Lacan, bireyin kendi arzularını ve tutkularını anlamak için, içselleştirdiği ve kendisine dayattığı bu dışsal otoriteyi keşfetmesi gerektiğini öne sürer (Lacan, 2014). Žižek ise, büyük öteki kavramını ideoloji ve toplumsal yapıların eleştirisine uygular. Ona göre, büyük öteki'nin işlevi, toplumsal düzeni sürdürmek ve insanların bu düzene uyum sağlamalarına yardımcı olmaktır. Žižek'in perspektifinde, “büyük öteki” aslında eksiktir ve bu eksikliğini perdelemek için toplumsal kurallar ve değerler oluşturur. Büyük ötekinin eksikliğin bireylerin toplumsal normlara ve sembollere olan inançlarını sorgulamaları ve bu normları reddetmeye yönelmeleri anlamına gelir. Bireyler, toplumsal düzende var olduğu varsayılan otoritelerin aslında eksik ve tutarsız olduğunu fark ederek, kendilerini daha özgürce ifade etme çabasına yönelebilirler (Žižek, 2009). Lacanian teoride fantezi,

öznenin 'a' ile kendi arzusunun nesne-nedeni arasındaki imkânsız ilişkiye tekabül eder. Bu bağlamda, fantezi genellikle öznenin arzusunun gerçekleştiği bir senaryo olarak tasarlanır. Ancak Žižek'e göre, fanteziyi arzusunun gerçekleşmesini sağlayan hayali bir kurgu olarak görmek yanıltıcıdır. Zira fantezi sahnesinde arzu tatmin edilmez; yalnızca nesnelere sunulur ve bu şekilde arzulamayı öğreniriz. Fantezi, “arzuladığım nedir” ve “aslında ne istiyorsun” sorularına, Öteki'nin arzusunun ve Öteki'deki eksikliğin dayanılmaz muammasına verilen bir cevap gibi görünür. Ancak deyim yerindeyse, fantezi, arzumuzun koordinatlarını sunan ve arzulamamızı sağlayan çerçeveyi inşa eden unsurdur. Fantezi sayesinde nasıl arzulanacağını öğreniriz. Fantezinin paradoksu bu ara konumda yatar: Fantezi hem arzumuzu koordine eden bir çerçeve hem de “arzuladığım nedir” sorusuna karşı bir savunma, Öteki'nin arzusunun boşluğunu ve uçurumunu gizleyen bir perdedir (Tunç, 2018).

Bu bağlamda “Büyük Ötekiyi Tamamlamak” kategorisi katılımcıların kendileri açısından çevrimdışı dünyadaki eksikliklerini duydukları durumları ve ilişkileri, çevrimiçi dünyada telafi etmesini ifade etmektedir. Katılımcılar çevrimiçi dünyada destekleyici sosyal çevreler oluşturmanın önemine ve etkisine vurgu yapmaktadır. Paylaştıkları fikirlerin beğenilmesi, desteklenmesi ve yayılması sayesinde takdir edilmektedirler. Bu durum, katılımcılara kendi düşüncelerini doğrulama ve toplumda yer bulma hissi vermektedir. Bu bakımdan dijital platformlar aile ve arkadaş çevresinde paylaşılabilen ya da değer görmeyen düşüncelerin dışarı vurulmasına imkân tanımaktadır. Benzer fikirlere sahip insanları bulmak, ortak deneyimler paylaşmak ve önerilerle yeni içerikler keşfetmelerini sağlamaktadır.

Destekleyici Sosyal Çevreler Oluşturmak

Deci ve Ryan'ın (2008) "kendi belirleme teorisi," bireylerin özsaygılarını güçlendirmek, kimliklerini ifade etmek ve sosyal bağlarını artırmak gibi temel ihtiyaçlarını vurgular. Bu teoriye göre, insanlar kendi amaçlarını belirleme ve özgür irade ile hareket etme ihtiyacı duyarlar. Bu bağlamda Z kuşağının dijital platformlarda bu ihtiyaçlarını karşıladığı görülmektedir. Aynı şekilde, Baumeister ve Leary'nin (1995) “bağlanma ihtiyacı” kavramı da katılımcıların dijital platformlarda bu ihtiyaçlarını açıklamada

önemli bir rol oynamaktadır. İnsanlar, sosyal bağlantılar kurarak kendilerini daha anlamlı ve tatmin edilmiş hissederler. Dijital platformlarda “destekleyici sosyal çevreler oluşturmak” alt kategorisi katılımcıların çevrimiçi ortamlarda bir araya gelerek karşılıklı destek, paylaşım ve etkileşim sağladıkları bir topluluk oluşturması anlamına gelmektedir. Bu çevreler katılımcıların sosyal ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum katılımcıların benlik saygısını güçlendirmek ve sosyal bağlantılarını artırmak amacıyla kurdukları ilişkileri ifade etmektedir. Dijital platformlarda destekleyici sosyal çevrelerin oluşumunda çeşitli faktörler etkili olabilmektedir. Bu faktörler katılımcıların farklı yerlere ait, kültürel arka planları farklı deneyimlerden gelen insanlar arasında empati kurmalarını sağlamakta, ortak ilgi alanlarına sahip olan insanları bir araya getirmekte ve benzer düşüncedeki insanlar arasındaki anlayışı geliştirmektedir. Katılımcılar bu şekilde çevrimiçi ortamlarda bilgi ve deneyimlerini paylaşabilmekte ve daha güçlü sosyal bağlar kurabilmektedir.

K.5’in Twitter’da fikirlerinin retweet edilmesi ve beğenilmesi doğru düşündüğünü hissetmesine ve kendine inanmasını sağlamaktadır. Bu durum dijital platformlarda destekleyici sosyal çevrelerin varlığının, K.5’in kendini ifade etme ve fikirlerini paylaşma konusunda motive olmasını sağladığını göstermektedir:

“Sanal dünyada beni dinleyen insanlar var çünkü aile ortamında fikirlerim pek kabul görmüyor. Hani ben mesela isim olarak bilmiyorum tanımam ama benim fikirlerime katılan, beğenen ve bunu yayan insanlar var. Benim fikirlerimi retweet ediyor ve düşüncelerimin çok doğru olduğunu söyleyenler var. Sanaldünya da takdir ediliyordum ve takdir edilmek, görülmek bunlar hoşuma giden şeylerdi. Hani baktım ki hep beğeniyorlar katılıyorlar insana doğru düşündüğünü kanıtıyorlar”. (K.5, Kadın, 21 Yaşında).

K.5, fikirlerine katılan ve onları paylaşan insanların varlığıyla kendisine onlar benlik saygısını güçlendirmekte ve kendisini daha değerli ve anlaşılabilir hissetmektedir. Çevrimdışı aile ortamında fikirlerinin çok fazla değer görmediğini ifade eden K.5, ihtiyaç duyduğu kabul görme ve onay ihtiyacını çevrimiçi ortamda gidermeye çalışmaktadır. Bu bağlamda K.5 için dijital platformlarda destekleyici sosyal çevrelerin olması kendisini ifade etme sürecinde önemli bir rol oynamakta, olumlu bir etkileşim ve paylaşım ortamı sunarak kişisel tatmin ve destek sağladığı görülmektedir.

K.6 ise, anonim hesabında okuldaki arkadaşlarından kimliğini gizli tutarak onlarla takiplemektedir. K.6 anonim hesabı aracılığıyla okuldan arkadaşlarıyla iletişim kurarak ve onların paylaşımlarını gözlemleyerek bir tür karşılıklı destek ve katılım sağlamaya çalışmaktadır:

“Anonim hesabımda çok fazla tanıdığım insan yoktu aslında, okuldan arkadaşlarım vardı ama onlar da anonim hesabın bana ait olduğunu bilmiyorlardı. Ben onları takip ediyordum onlar da beni takip ediyorlardı. Yani paylaştıklarımı görsünler diye ben de onların hani paylaştıklarını görüyordum çünkü karşılıklı bir takipleşme olması açısından onlar da paylaştığım fikirlere katılsınlar istiyordum”. (K.6, Kadın, 22 Yaşında).

K.6'nın anonim bir hesap kullanarak yakın arkadaşlarıyla etkileşime geçmesi duygu ve düşüncelerini daha özgürce ifade etmesini sağlamaktadır. K.6'nın fikirlerini sosyal medya üzerinden paylaşarak bu fikirlerine sosyal destek arayışında olduğu ve çevresindeki insanların da bu fikirlere katılmasını umduğunu görülmektedir. Bu şekilde, dijital platformlarda birbirini destekleyen ve fikir alışverişinde bulunan sosyal ağ oluşturma eğilimindedir.

Son olarak K.9 ise, bir sohbet platformunu duygu, düşünce ve deneyimlerini paylaşmak, başkalarının duygu ve düşüncelerini okumak ve öneriler almak için kullanmaktadır. Bu şekilde benzer düşüncelere sahip kişilerle düşüncelerini paylaşarak, yalnız hissetmemesini sağlayan bir deneyim yaşadığını ifade etmektedir:

“Hoşuma gidiyor benimle aynı fikirde olan insanlar görünce yalnız olmadığımı hissetmek ya da böyle gitmediğim görmediğim bir film için öneri almak. Daha önce dinlemediğim müzik için öneri almak. Bunlar yaptığım şeyler ama her zaman insanların fikrine ilgi göstermiyorum, umursamıyorum ama bazen öneriler de aldığım zamanla oluyor. Geçenlerde bir tane korku filmi önermişler. Ben de uzun zamandır korku filmi izlemediğimi fark ettim. Anlattıkları kadarıyla hani böyle spoilerlı bir şekilde değil, spoilersız bir şekilde açıklamış. Ben de merak ettim gideyim mi yazdım ve onu okuduktan sonra gidip sinema bileti alıp yalnız başıma sinemaya gittim. Mesela izledim falan sonra da kendi fikrimi orada yazdım”. (K.9, Kadın, 19 Yaşında).

K.9 özellikle film, dizi, müzik gibi konularda öneri almayı ve eleştirileri okumayı sevmektedir. Diğer insanların benzer fikirlere sahip olması veya farklı bir bakış açısı sunması, katılımcının deneyimlerini zenginleştirmesine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, bir öneri alarak yeni bir film izleme veya müzik dinleme deneyimi yaşadığını ve ardından kendi fikirlerini bu platformlarda paylaştığı görülmektedir. İnsanlarla aynı fikirleri paylaşmanın ve onların önerilerini almanın kendisini daha az yalnız hissettirmektedir. Film ve müzik gibi farklı konularda öneriler almak, ilgisini çeken yeni deneyimlere yönelmesini sağlamaktadır.

Duygusal İhtiyaçlarını Karşılama

“Duygusal İhtiyaçları Karşılama” kategorisi katılımcıların çevrimiçi ortamlarda buldukları platformlar aracılığıyla duygusal ihtiyaçlarını gidermeye çalışma durumlarını ifade etmektedir. Dijital platformlar bu anlamda katılımcılara duygusal deneyimlerini paylaşmalarını, iç düşüncelerini ifade etmelerini ve kimliklerini keşfetmelerini sağlayan bir ortam sunmaktadır.

Örneğin, K.17, Twitter’ı üzüntü veya bunalım yaşadığı zamanlarda hislerini ifade etmek ve iç dünyasını paylaşmak için kullanmaktadır. Twitter platformunda, melankolik ya da üzüntülü paylaşımlar yapma eğiliminde olduğunu belirtmektedir:

“Twitter’ı sanal kimliğim içerisinde en bunalımsal ve üzüntüye kapıldığım zamanlardaki halim. Dışarıda üzüldüğümde bunu belli eden biriyim ama sadece en yakın arkadaşlarıma karşı. Bunu dışarıya yansıtmam. Twitter iç dünyam yani herhangi bir şeye üzüldüğüm zaman ya da gerçekten hiçbir şey yapmak istemediğim zamanlarda ya da kafamın içinde ne düşünüyorsam ya da herhangi bir şarkı bile dinliyor olsam, herhangi şarkının bir sözünden bir parça yazıp paylaşmaya meyilliyim. Twitter’da daha çok melankolik demeyeyim de daha çok üzüntülerimi paylaşıyorum”. (K.17, Kadın, 20 Yaşında).

K.17, Twitter’ı duygusal ifadelerini paylaşmak için bir çıkış noktası olarak kullanırken, çevrimdışı hayatında hissettiği üzüntüyü dışarıya yansıtmama eğilimindedir. Bu bakımdan Twitter, K.17’nin duygusal durumlarını ifade etmesine, iç dünyasını paylaşmasına ve bu şekilde duygusal destek bulmasına olanak tanımaktadır. Bu açıdan

K.17 için Twitter platformu duygusal ihtiyaçlarını karşılama ve duygusal açıdan rahatlamaya yönelik bir mekanizma olarak işlev görmektedir.

K.3 ise, farklı akımlar ve videolar oluşturarak duygusal deneyimlerini ifade etmekte ve iç dünyasını paylaşmaktadır. Örneğin ihanet, güvensizlik ve kişisel değişim gibi konular üzerine videolar çekerek kendi duygu dünyasına dair içerikler paylaşmaktadır:

“TikTok üzerinde bazen çekip attığım akımlar oluyor. TikTok'ta çektiğim bir akım vardı “bize karşı bu kadar acımasız olmanın sebebi ne?” gibi. Kendinizi çekiyorsunuz. Sonra “ihanet ettiniz, beni yarı yolda koydunuz, korktuğum şeyleri gözüme sokarak yaşattınız” gibi bir akım vardı onu yapmıştım. Sonra “çok dik başlasın kime güveniyorsun bu kadar” akımı vardı. Bu akımda da başa kendimi koydum. Sonra kime güveniyorsun kısmına da ailemi koydum. Daha sonra başka bir akımda tamamen kendimle alakalı önceki fotoğraflarım var ve biri gülüşünü ve pozlarını değiştiriyor sonra ben de yeni olan beni koyuyorum ve “işte böyle mi” diyorum. Akımın sonunda hep beni değiştirmek için uğraşılıyor ve bana sesleniyorlar ama ben cevap vermiyorum “artık değiştiğim için” gibi bir akım vardı. Genelde hayatımla alakalı mesajlar taşıyor hayatımda ne yaşadysam”.
(K.3, Kadın, 20 Yaşında)

K.3 için TikTok platformunda paylaşmış olduğu video içerikleri kendisine duygusal ifade özgürlüğü sağladığı ve kişisel hikayelerin paylaşılması için bir alan oluşturmaktadır. Bu videolar, K.3'ün iç dünyasını yansıtmakta ve duygusal deneyimlerini diğer insanlarla paylaşma amacı taşımaktadır. K.3 TikTok üzerinde paylaşmış olduğu videolar aracılığıyla, çevrimdışı duygusal deneyimlerini ifade ederek duygusal bir çıkış bulmak ve kendisiyle ilgili psikolojik değişimleri göstermek için kullandığı görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırma da, Z kuşağı katılımcıların dijital platformları nasıl kullandıklarını ve bu kullanımın postmodern toplumun belirgin özellikleriyle nasıl ilişkilendirilebileceğini incelenmiştir. Postmodernizm, modernizmin büyük anlatılarını reddeder ve toplumsal çeşitlilik ile çoklu kimlikleri vurgulamaktadır. Dijital platformların kullanımı, bu postmodern özelliklere uygun olarak çeşitli ve çoklu gerçeklikler sunarak bireylerin kimliklerini ve toplumsal rollerini farklı şekillerde inşa etmelerine olanak tanımaktadır. Postmodern dönemde dijitalleşme zaman ve mekân kavramlarını dönüştürerek yeni bir kültürel yapının maddi temellerini oluşturmaktadır. Zamanın sıfırlandığı ve mekânın sanallaştığı bu yeni düzende, bireylerin sosyal etkileşim biçimleri, iletişim alışkanlıkları ve günlük yaşam pratikleri köklü bir şekilde değişime uğramaktadır. Katılımcıların dijital platformları kullanım süreleri ve bu platformlarla olan etkileşimleri, dijitalleşmenin zaman ve mekân algısını nasıl dönüştürdüğünü somut örneklerle desteklemektedir. Elde edilen bulgular Z kuşağı katılımcıların dijital platformları yoğun bir şekilde kullandığını ve bu platformların günlük yaşamlarının merkezi bir parçası haline geldiğini göstermektedir. Dijital teknolojilerin ve internetin yaygın kullanımı, bu kuşağın zaman ve mekân algısını köklü bir şekilde dönüştürmekte ve bu dönüşüm, bireylerin sosyal etkileşim biçimlerini, iletişim alışkanlıklarını ve günlük yaşam pratiklerini etkilemektedir.

Bu araştırma, Z kuşağının dijital platformları kullanım alışkanlıklarını ve bu platformlarda sergiledikleri benlik performanslarını inceleyerek, dijital teknolojilerin bireyler üzerindeki yansımalarını ortaya koymuştur. Z kuşağının dijital çağın içinde doğup büyümüş bireyler olarak, dijital platformları etkin bir şekilde kullanma yetenekleri ve bu platformlarda sergiledikleri benlik performansları bunun bir göstergesidir. Araştırma bulgularına göre, katılımcılar arasında dijital platform kullanımı oldukça çeşitlidir. Tüm katılımcılar en az bir sosyal medya platformunu kullanırken, iletişim ve mesajlaşma platformları da yoğun ilgi görmektedir. Video paylaşım ve izleme platformları ile oyun platformları da katılımcıların tercihleri arasında önemli yer tutmaktadır. Özellikle sosyal medya ve iletişim platformları, katılımcıların günlük yaşamlarının merkezi bir parçası haline gelmiş durumdadır. Bu platformlar, bireylerin sosyal ağlarını kurmalarını, sürdürmelerini ve çeşitli içerikleri paylaşmalarını sağlayarak toplumsal etkileşimlerini zenginleştirmektedir.

Postmodernizmin vurguladığı çoklu gerçeklikler ve çeşitlilik anlayışı, dijital platformların kullanımını üzerinden açıkça görülebilmektedir. Her bir platform, farklı bir gerçeklik sunmakta ve bireylerin kendilerini ifade etme biçimlerini çeşitlendirerek toplumsal rollerini yeniden tanımlamalarına olanak sağlamaktadır. Katılımcıların tercih ettiği platformlar, kişisel ilgi alanlarına ve ihtiyaçlarına göre şekillenmekte ve bu da dijital dünyada etkileşimlerin çeşitlenmesine katkıda bulunmaktadır.

Dijital platformların kullanım amaçları, sosyolojik kuramlar çerçevesinde değerlendirildiğinde çeşitli boyutlarda incelemek mümkündür. Katılımcılar dijital platformları en yaygın olarak iletişim kurmak için kullanmaktadır. Bu durum, Manuel Castells'in ağ toplumu teorisi ile uyumlu olarak, teknolojinin bireyler arasındaki iletişim biçimlerini köklü bir şekilde değiştirdiğini göstermektedir. Platformlar, hem yakın çevreyle hem de dünya genelindeki kişilerle iletişim kurmayı mümkün kılarak sosyal bağların güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Katılımcılar, dijital platformları bilgi edinme ve öğrenme amacıyla kullanarak kendi öğrenme süreçlerini yönetebilme özgürlüğüne sahiptirler. Manuel Castells'in (2008) bilgi toplumu teorisi, bilgiye erişimin demokratikleştirilmesi ve bireylerin kişisel gelişimlerine katkı sağlaması bakımından önemlidir. Platformlar, kullanıcıların farklı konularda bilgiye anında erişimini sağlayarak öğrenme süreçlerini çeşitlendirmekte ve zenginleştirmektedir. Ayrıca Bauman'ın (2000) tüketim toplumu kavramı çerçevesinde, dijital platformlar bireylerin boş zamanlarını tüketici olarak geçirmelerine olanak tanımaktadır. Sosyal medya üzerinden eğlenceli içerikler tüketmek, komik videolar izlemek ve sosyal etkileşimlerde bulunmak, modern tüketim kültürüne katılma süreçlerinde önemli rol oynamaktadır. Sosyal medya ve diğer dijital platformlar, katılımcıların güncel olayları takip etmesine olanak tanımaktadır. Bu durum, medya ekolojisi teorisi çerçevesinde iletişim araçlarının toplumsal yapıları nasıl şekillendirdiğini ve katılımcıların bilgiye olan erişimini nasıl etkilediğini göstermektedir. Dijital platformlar, kullanıcıların yeni insanlarla tanışmalarına ve çeşitli sosyal ilişkiler geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Robert Putnam'ın (2000) sosyal sermaye teorisi bağlamında düşünüldüğünde bireylerin sosyal ağlar aracılığıyla sosyal sermaye biriktirdiğini ve dijital platformların bu sürece nasıl katkı sağladığını açıklamak mümkündür. Bu bağlamda, dijital platformların çok yönlü işlevselliği, kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamada ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkilerini anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Sosyolojik kuramların ışığında, bu platformlar modern toplumda

iletişim, eğlence, öğrenme ve sosyal bağlar kurma gibi temel ihtiyaçları karşılamak için güçlü araçlar olarak değerlendirilebilir.

Dijital platformlar, sosyal ilişkilerin şeklini ve doğasını köklü bir biçimde değiştirmiş ve sosyalizasyon süreçlerini geleneksel yolların yanı sıra dijital ortamlar aracılığıyla da gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu platformlar, sosyal medya siteleri, çevrimiçi topluluklar ve iletişim araçları gibi dijital mecraları kapsamaktadır. İnsanların diğer bireylerle etkileşim kurmalarını, bilgi paylaşımlarını, fikir alışverişinde bulunmalarını ve sosyal bağlar kurmalarını sağlayan dijital platformlar, sosyalleşme süreçlerinde yeni bir aktör olarak kabul edilebilir. Bu platformlar, coğrafi sınırları aşarak küresel bağlantılar kurma imkanı tanıyarak insanların farklı bölgelerdeki diğer insanlarla kolaylıkla iletişim kurmalarını mümkün kılmaktadır. Ayrıca, benzer ilgi ve amaçlara sahip insanların bir araya gelerek çevrimiçi topluluklar oluşturmasını destekleyerek sosyal grupların ve toplulukların oluşumunu teşvik etmektedir. Dijital platformlar, bireylerin düşüncelerini yayma, deneyimlerini paylaşma ve sosyal ağlar aracılığıyla önemli ilişkilerini güçlendirme fırsatı sunarak sosyal bağları ve etkileşimleri dönüştüren bir fenomen olarak öne çıkmaktadır. Katılımcılar, dijital platformlarda gerçek ve anonim hesaplar aracılığıyla farklı kimlikler oluşturarak kendilerini çeşitli sosyal gruplara ait hissettiklerini ve bu gruplara ait kimlikleri nasıl ifade ettiklerini göstermektedirler. Örneğin, bir katılımcı, işle ilgili gruplar için WhatsApp gibi daha sınırlı bir çevrede farklı bir profil fotoğrafı kullanırken, genel bir takipçi kitlesi için Instagram gibi daha geniş bir platformda farklı bir kimlik sunabilmektedir. Bu bağlamda katılımcılar, farklı platformlarda farklı kimlikler oluşturarak hem çevrimiçi hem de çevrimdışı sosyal ilişkilerindeki algılamalarını yönetmeye çalışmaktadırlar.

Araştırma bulgularına göre katılımcıların platformlar üzerinde inşa etmiş oldukları farklı kimlikler arasında yer alan birtakım avantajlar sunduğu görülmektedir. Anonimlik, katılımcıların düşüncelerini ve duygularını daha açık bir şekilde ifade etmelerine olanak tanımaktadır. Bu sayede çevrimiçi ortamlarda, gerçek kimliklerini ifşa etmeden fikirlerini paylaşabilmekte böylece katılımcıların sansürden veya kısıtlamalardan kaçınmalarına yardımcı olmaktadır. Anonimlik ayrıca sosyal riskleri azaltmada etkili bir stratejidir. Özellikle çevrimiçi platformlarda, katılımcılar gerçek kimliklerini gizleyerek olası olumsuz tepkilerden korunmaktadır. Bu durum, sosyal dışlanma veya itibar kaybı riskini

minimize etmeye yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda katılımcıların, sosyal normlara veya beklentilere uyma zorunluluğundan kaçınmalarına olanak tanımaktadır. Böylece, özellikle toplumun duyarlı veya tartışmalı konularında fikirlerini daha özgürce ifade edebilmektedirler. Dahası katılımcılara farklı sosyal kimlikler oluşturma ve yönetme imkanı sunarak çeşitli sosyal ilişkiler ve aidiyetler içinde kendilerini rahat hissetmelerini sağlamaktadır.

Dijital platformlar, bireylere sanal kimlikler oluşturarak kendilerini ifade etme, ilişki kurma ve sosyal etkileşimlerde bulunma imkanı sunmaktadır. Bu bağlamda, arzulanmış kimliklerin yaratılması dijital platformların önemli bir işlevini göstermektedir. Katılımcıların kişiliğe yönelik imajların yaratılması, bireylerin kendilerini belirli bir şekilde tanımlamak veya sunmak amacıyla dijital platformlarda oluşturdukları kurgusal kimliklerdir. Bu süreç, katılımcıların sosyal medya hesapları üzerinden belirli değerleri, ilgi alanlarını veya yaşam tarzlarını temsil eden içerikleri paylaşarak gerçekleşmektedir. Bu imajlar genellikle sosyal beğeni ve kabul görme arzusuyla şekillenmekte ve katılımcıların belirli bir sosyal statü elde etme ve pozitif bir etki yaratma hedefini taşımaktadır. Bu süreç, Goffman'ın (2004) dramaturjik yaklaşımı çerçevesinde, bireylerin bir sahne üzerinde rol oynar gibi kendilerini sunma ve izlenim yönetimi yapma stratejileriyle de ilişkilendirilebilir. Role yönelik imajların yaratılmasında ise bireylerin çevrimiçi ortamlarda çevrimdışı sosyal rollerinden farklı bir şekilde davranarak veya kendilerini sunarak belirli bir sosyal statü elde etme veya belirli bir toplumsal gruba aidiyet gösterme amaçlarına hizmet etmesi konu edinmektedir. Giddens'in (2010) sosyal kimlik teorisine göre, bireyler toplum içinde belirli roller üstlenirler ve bu roller, onların kendilerini ifade etme ve toplumsal etkileşimde bulunma biçimlerini etkiler. Bu bağlamda, dijital platformlarda role yönelik imajların yaratılması, katılımcıların içerik seçimi, dil kullanımı, görsel sunum ve etkileşimler gibi faktörler aracılığıyla belirli bir rolü benimseyerek kendilerini sunmalarını içermektedir.

Dijital çağ Z kuşağının kimlik inşa ve sunum süreçlerinde önemli bir rol oynamış ve bu durum, dijital platformlarda inşa etmiş oldukları çevrimiçi kimliklerini sunma noktasında özgürlük ve esneklik yaratarak, çevrimdışı kimliklerini istedikleri şekilde dönüştürme fırsatı sunmaktadır. Katılımcılar dijital platformlarda çoklu kimlikler inşa etme

olanaklarında yararlanarak kendilerini ifade etme fırsatı bulmaktadırlar. Bu sayede çevrimiçi platformları kişisel kimliklerini göstermek için bir araç olarak kullanmaktadırlar. Bu durum ise dijital platformlarla ile kişisel kimliklerini bir araya getirerek, kimliklerini artırılmış bir gerçeklikle sunma imkânı vermektedir. Kişisel ve sosyal kimliklerine dayalı olarak ortaya çıkan ihtiyaçlarını karşılamak için çoklu kimlikler inşa etme konusundaki durumları bunun birer göstergesidir. Böylece platformlarda kendilerini takip eden sosyal çevrelere göre çeşitli çevrimiçi koşullu kimlikler inşa ederek kimliklerini yönetmektedirler. Katılımcıların inşa etmiş oldukları koşullu kimlikler ayrıca katılımcıların farklı yönlerini ifade etmelerine ve çeşitli sosyal çevrelerle etkileşime girmelerine olanak tanımaktadır. Örneğin bazı katılımcıların yakın çevresine çevrimiçi ortamda daha ideal benlik yönlerini ifade etmektedir. Gerçek kimlik yönlerini ise, tanımadıkları yabancı kişilere göstererek kendilerini ifşa etmektedirler. Bu açıdan sosyal çevreye göre göre inşa etmiş oldukları bu çevrimiçi alt kimlikler aslında koşullu kimliklerdir.

Bazı katılımcıların kullanmış oldukları platformlara göre gerçek ve anonim hesapları, çevrimiçi platformlarda kimlik performanslarını pragmatist amaçları doğrultusundan hareket etmeleri olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda katılımcılar pragmatist bir davranış geliştirerek, işlevsel sonuçları gözetme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu açıdan sergilemiş oldukları pragmatist davranışları, katılımcıların çevrimiçi kimlikleri aracılığıyla avantajlar yaratıp, dezavantajlı durumlardan kaçındıklarını göstermektedir. Bu durumlar katılımcıların çevrimiçi ve çevrimdışı kimlik arasındaki farklılıklara neden rahatlıkla adapte olduklarını ve bu farklılıkların ihtiyaçlarını karşılamak için neden bir araç olarak gördüklerini açıklamaktadır. Bu bağlamda katılımcıların çevrimiçi ortamlarda inşa etmiş oldukları çoklu kimlikler; özgürlük, güvenlik ve farklılık durumları arasındaki dengeyi sağlamak için geliştirilmiş bir denge mekanizması olarak düşünülebilir. Bu çoklu kimlikler, kişisel ihtiyaçlarını karşılamaya ve kültürel olarak baskılanmış çevrimdışı kimliklerini, çevrimiçinde ifade etmeye yönelik bir eğilim içinde olduklarını göstermektedir.

Dijital platformların Z kuşağı katılımcıların sosyal etkileşimleri ve iletişim biçimlerini şekillendirdiği görülmektedir. Bu bağlamda dijital platformlar katılımcıların kendilerini

özgün bir şekilde ifade etme ve yaratıcılıklarını sergileme konusunda aktif bir rol oynamaktadır. Bu sayede örneğin; içerikleri oluşturma, paylaşım yapma konusunda kişisel yönlerini geniş kitlelerle paylaşabilmektedirler. Toplumsal norm ve baskılardan sıyrılarak kimliklerini istedikleri şekilde inşa etmekte olanağı sunmaktadır. Çevrimdışı dünyada ifa edemedikleri duygu ve düşünceleri çevrimiçinde daha rahat bir şekilde ifade etmelerine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda dijital platformlar Z kuşağı katılımcılara, arzu ettikleri şekilde kimlikler inşa ederek; çevrimdışı yaşamın toplumsal beklenti ve sınırlamalarına karşı bir meydan okuma stratejisi ile hareket ederek kendilerine dijital ortamlarda özgür bir alan açmaktadırlar. Çevrimiçi ortamlar katılımcılara, eksik ama değerli gördükleri yönlerini yansıtmaya olanağı tanımakta ve bu da kimlik kavramını daha özel hale getirmektedir. Sonuç olarak Z kuşağı katılımcılar için dijital platformlar aracılığıyla inşa edilen çevrimiçi kimlikler; çoklu, değişken, durumsal ve zaman içinde esnek bir kimlik olup, çevrimiçi ortamların ve hayal güçlerinin etkileşiminden doğan çeşitlilik ve hareketliliğe büyük bir uyum sağlamaktadır. Bu durum Z kuşağının çevrimiçi kimliklerini inşa etme süreçlerinde hem çevrimiçi ortamların hem de kişisel hayal güçlerinin sunduğu olanaklardan faydalanarak, kişisel gelişimlerini desteklemekte ve ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Dijital platformların meydana getirmiş olduğu bu yeni sosyalleşme biçimleri, Z kuşağı bireylerin farklı kimlik ve ilgi alanlarına sahip diğer kullanıcılarla etkileşime geçmesine ve benzer düşünen veya ilgi duyan topluluklarla bağ kurmasına olanak tanımaktadır. Bu durum, çevrimdışı kimliklerin sınırlarını aşarak, sanal kimliklerin daha esnek ve çeşitlilik gösteren bir yapıya sahip olmasını sağlamıştır. Çevrimiçi kimliklerin oluşturulduğu dijital platformlar, Z kuşağı katılımcıların çevrimdışı kimliklerini çeşitli yollarla tekrardan inşa etmelerine ve kendilerini farklı şekillerde sunmalarına imkân vermektedir. Z kuşağı katılımcılar dijital platformlar aracılığıyla kendilerini ifade etme, içlerindeki duyguları serbest bırakma, hayallerini gerçekleştirme ve sosyal ilişkiler kurma gibi birçok alanda yeni sosyalleşme alanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adıyaman, F. & Onursoy, S. (2018). Akışkan Gazetecilik: Belirsiz Dijital Medya Ekonomisinde Profesyonel Foto Muhabirliği Kimliğinin Dönüşümü, *Erciyes İletişim Dergisi*, 9(2), 865-886.
- Akkaş, İ. (2015). *Sanal Cemaatler*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Alpay, Y. (2017). *Post-Truth (Yalanın Siyaseti)*, İstanbul: Destek Yayınları.
- Ardıç E. & Altun A. (2017). Dijital Çağın Öğreneni, *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, (1),12-30.
- Arendt, H. (2021). *İnsanlık Durumu*, (B. S. Şeker, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları
- Aron, R. (2010). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, (K. Alemdar Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Assmann, J. (2015). *Kültürel Bellek*, (A. Tekin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Atkinson, R. & Flint, J. (2001) Accessing Hidden and Hard-to-Reach Populations: Snowball Research Strategies. *Social Research*, 33, 1-4.
- Auerbach, N. (2004). *Anonymus Digital Identity in e-Government*, University of Zurich, Faculty of Economics.
- Bakardjieva, M. (2003). Virtual Togetherness: an Everyday-life Perspective, *Media, Culture & Society*, 25(3): 291-313.
- Bal, H. (2019). *Sosyoloji Tarihi*, Bursa: Sentez Yayınları.
- Baş, T. & Akturan U. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri (Nvivo ile Nitel Veri Analizi, Örneklem, Analiz, Yorum*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Baudrillard, J. (2015). *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, (O. Adanır, Çev.). 3. Basım, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2019). *Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu*, (O. Adanır, Çev.). 8. Basım, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2011). *Simülaklar ve Simülasyon*, (O. Adanır, Çev.). 3. Basım, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

- Bauman, Z. & Raud, R. (2018). *Benlik Pratikleri*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2000). *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik*, (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Kimlik*, (M. Hazır, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). *Bireyselleşmiş Toplum*, (İ. Türkmen, Çev.). 4.Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baumeister, R. F. & Leary, M. R. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
- Bayhan, V. (2014). Milenyum veya Y Kuşağı Gençliğinin Sosyolojik Bağlamı, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 3, 8-25.
- Baym, K. (2010). *Personal Connections in the Digital Age*, UK: Polity Press.
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu Başka Bir Modernliğe Doğru*, (K. Özdoğan, B. Doğan, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bennet, A. (2018). *Kültür ve Gündelik Hayat*, (U. Y. Kara, Çev.), Ankara, Phoenix Yayınevi.
- Bennet, L. W. & Segerberg, A. (2012). The Logic of Connective Action, *Information, Communication & Society*, 15:5, 739-768.
- Berger, P. L. & T. Luckmann (2008). *Toplumsal Gerçekliğin İnşası*, (V. S. Öğütte, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Berman, M. (2010). *Katı Olan Her şey Buharlaşıyor*, (Ü. Altuğ, B. Peker, Çev.). 16. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Best, S. & Kellner, D. (2016). *Postmodern Teori*, (M. Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Biçer, S., & Şener, Y. (2020). Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında Üniversite Öğrencilerinin Youtube Kullanım Alışkanlıkları, *Selçuk İletişim*, 13(2), 589-627.
- Biernacki, P. & Waldorf, D. (1981). Snowball Sampling-Problems and Techniques of Chain Referral Sampling, *Sociological Methods & Research*, 10, 141-163.
- Bilgin, N. (1994). *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*, İzmir: Ege Yayıncılık.
- Bilton, T. (2008). *Sosyoloji*, (K. İnal, Çev.). Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Birch, D. (2016). *Kimlik: yeni para*. (A. Usta, Çev.) İstanbul: Mediacat Yayınları.
- Birgül, M. (2021). Sosyal Medyanın Dijital Kültür ve Dijital Kimlik İlişkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Bourse, M. (2009). *Melezliğe Övgü*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Boyd, D. (2014). *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*, Yale University Press.
- Boz, N. (2012). *Yeni İletişim Ortamlarında Dijital Kimlik ve Benlik Sunumu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Bozkurt, V. (2003). Yıkıcı Gemeinschaft'tan Öteki'siz Postmodern Kabilelere: Sanal Cemaatler *Stradigma.coin*, Eylül.
- Brubaker, R. & Cooper, F. (2014). Kimliğin Ötesine Geçmek, *Kimlik Politikaları*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bumin, T. (2013). *Hegel Bilinç Problemi Köle-Efendi Diyalektiği, Praksis Felsefesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Calhoun, C. (1995). *Critical Social Theory: Culture, History, and the Challenge of Difference*, UK: Blackwell.
- Callero, P. L. (2003). The Sociology Of The Self, *Annual Reviews of Sociology*, (29): 115-133. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.29.010202.100057>
- Castells, M. (2008). Ağ Toplumunun Yükselişi, (E. Kılıç Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Cavanagh, A. (2007). *Sociology in the Age of the Internet*, England: Open Universty Press.
- Cerulo, K. A. (1997). İdenti Construction: New İssues, New Directions, *Annual Review of Sociology*. (23): 385-409. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.23.1.385>
- Chambers, I. (2014). *Göç, Kültür, Kimlik*, (İ. Türkmen & M. Beşikçi, Çev.), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cooley, C. H. (1922). *Human Nature and The Social Order*. (Revised Edition), New York: Charles Scribner's Sons.
- Cuff-Sharroock-Francis. (2013). *Sosyolojide Perspektifler*, (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Çil, S. (2021). Dijital Aktivizm. Aslıhan Zinderen (Ed.). içinde, *Dijital Sosyoloji Çalışmaları*, (s.93-121).
- Debord, G. (2020). *Gösteri Toplumu*, (A. Ekmekçi, O. Taşkent, Çev.). 11. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2008). Self-Determination Theory: A Macrotheory of Human Motivation, Development, and Health. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 49(3), 182-185.
- Demir, N. (2018). *Sosyoloji*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dereli, D. M. (2018). *Dijital Kimliklerin Sosyal Medyada Akışkanlaşması: Siber-Etnografik Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi.
- Descartes, R. (1996). *Söylem, Kurallar ve Meditasyon*, (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Dijk, J. V. (2016). *Ağ Toplumu*, (Ö. Sakin, Çev.). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Dimock M. (2019). Understanding Generation Z: Characteristics, Preferences, and Expectations in a Technology-Driven World, *Pew Research Center*.
- Doğan, A. (2021). *Sosyal Medyada Anonim Kimlik Kullanımı Bağlamında Dijital Kimlik Sunumu; Twitter Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi.

- Dunn, R. A., & Guadagno, R. E. (2012). My avatar and me—Gender and personality predictors of avatar-self discrepancy. *Computers in Human Behavior*, 28(1), 97–106.
- Dunn, R. G. (1998). *Identity Crises: A Social Critique of Postmodernity*, USA: U of Minnesota Press.
- Durkheim, E. (1994). *Sosyolojik Metodolojinin Kuralları*, (E. Aytekin, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Eagleton, T. (2015). *Postmodernizmin Yanılsamaları*, (Mehmet Küçük Çev.) , İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Elliott, A. (2017). *Çağdaş Sosyal Teoriye Giriş*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Ellul, J. (2003). *Teknoloji Toplumu*, (M. Ceylan, Çev.). İstanbul: Bakış Yayınları.
- Ercan, S. (2022). *Dijitalizm: Yeni Dünya Düzeni, KPOP, 5G*, 11. Baskı, İstanbul: Motto Yayınları.
- Erdem, E. (2010). *Elektronik Medya ve Yeni Bir Medya Olarak Sosyal Ağlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and Society*. New York: Norton.
- Ersöz, S. K. (2020). *Dijital Toplum: Kavram, Kuram ve Yöntem*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Ertürk, D. (2017). Dijital Kimliği Sınırlı Düşünmek, *Sosyoloji Divanı*, 5(9): 73-86.
- Falzon, C. (2001). *Foucault ve Sosyal Diyalog*, (H. Arslan, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Fearon, J. D. (1999). *What is Identity (As We Now Use The Word?)*, California: Stanford University. <http://www.stanford.edu/~jfearon/papers/iden1v2.pdf>.
- Ferguson, M. J., & Bargh, J. A. (2002). Sensitivity and flexibility: Exploring the knowledge function of automatic attitudes. In L. F. Barrett & P. Salovey (Eds.), *The Wisdom in Feeling: Psychological Processes in Emotional Intelligence* (pp. 383–405). The Guilford Press.
- Festinger, L. (1954). A Theory of Social Comparison Processes, *Human Relations*, 7(2):117-140. <https://doi.org/10.1177/001872675400700202>.

- Foot, E. E. (1951). Identification as the Basis for a Theory of Motivation, *American Sociology Review*, 16: 14-21. <https://doi.org/10.2307/2087964>
- Foucault, M. (2014). *Özne ve İktidar*, (I. Ergüden, O. Akınbay, Çev.). 4. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freud, S. (1994). *Psikanaliz Üzerine Konferanslar*, (A. A. Öneş, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, S. (2011). *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd*, (A. Babaoğlu, Çev.) 3. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.
- Freud, S. (2011). *Uygarlığın Huzursuzluğu*, (H. Barışcan, Çev.). 4. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.
- Fukuyama, F. (2011). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, (Z. Dicleli, Çev.). İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Funk, R. (2013). *Ben ve Biz Postmodern İnsanın Psikanalizi*, 3. Baskı İstanbul: YKY Yayınları.
- Gardner, H. & Davis, K. (2014). *App Kuşağı*, (Ü. Şensoy, Çev.). İstanbul: Optimis Yayınları.
- Gecas, V. (1982). "The Self Concept", *Sociology Annual Reviews*, 8: 1-33.
- Gezgin, M. F. (1988). Cemaat ve Cemiyet Ayrımı Ferdinand Tönnies, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 22: 183-201.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*, (C. Güzel, Yay. Haz.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, Çev. Ümit Tatlıcan, İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, A. (2010a). *Modernite ve Bireysel Kimlik*, (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, A. (2010b). *Modernliğin Sonuçları*, (E. Kuşdil, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Goffman, E. (2004). *Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu*, (B. Cezar, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

- Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1994). Competing Paradigms in Qualitative Research, *Handbook of Qualitative Research*, 2(105): 163-194.
- Gülsoy, S. (2017). Bir Uyarılma Denemesi: Dijital Oyunlarda Sahne, *Sosyoloji Divanı*, 5(9): 149-164.
- Gülsoy, S. (2019). Kültür ve Toplum, (M. Özben, Ed.). İçinde, *Medya ve Kültür II*. (s. 185-220). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Gültekin, T. & Bahadır, A. (2020). Simülasyon Teorisi, Postmodern Birey ve Tüketim Kültürü Yaklaşımlarıyla Sanat Eserlerinin İlişkisel Yorumlanması, *İdil*, 67, 569–579.
- Gündoğan, A. O. (2019). Trajik İnsan: Apollon-Diyonsos Karşıtlığı ve Denge Sorunu, *Özne*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Gündüz, U. (2017). The Effect of Social Media on Identity Construction, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 8(5): 85-92.
- Güneş, S. (1996). *Medya ve Kültür*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Güngör, E. (1997). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güzel, E. (2016). Dijital Kültür ve Çevrimiçi Sosyal Ağlarda Rekabetin Aktörü, *Gümüşhane Üniversitesi Elektronik Dergisi*, 4(1): 83-103.
- Habermas, J. (2003). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, (T. Bora, M. Sancar, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Halaçoğlu, B. N. (2020). *Video Oyun Evreninde Yol Bulmak: Sınıflandırma ve Türler*, Ankara: Gece Kitaplığı.
- Hall, S. & Du Gay, P. (1996). *Questions of Cultural Identity*, Trowbridge: Cromwell Press.
- Harari, Y. N. (2019). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens*, İstanbul: Kolektif Kitap.
- Hargittai, E., & Shaw, A. (2015). Mind the Skills Gap: The Role of Internet Know-How and Gender in Differentiated Contributions to Wikipedia. *Information, Communication & Society*, 18(4), 424-442.

- Higgins, E. T. (1987). Self-Discrepancy: a Theory Relating Self and Affect, *Psychological Review*, 94(3): 319-340.
- Hogg A. M. & Terry J. D. (2000). Social Identity and Self-Categorization Processes in Organizational Contexts, *Academy of Management Review*, 25(1): 121-140.
- Hogg, A. M. & Vaughan, G. M. (2011). *Sosyal Psikoloji*, (İ. Yıldız, A. Gelmez, Çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Howard, J. A. (2000). Social Psychology of Identity, *Sociology Annual Reviews*, 26: 367-393.
- Hume, D. (2009). *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*, (E. Baylan, Çev.). Ankara: Bilge Su Yayınları.
- İşman, A., Buluş, B., & Yüzüncüyıl, K. (2016). Sosyalleşmenin Dijitale Dönüşümü ve Dijital Benliğin Sunumu, *TRT Akademi, Dijital Medya Sayısı*, 1(2), 608-619.
- James, W. (1950). *The Principles of Psychology, Volume One*, New York: Dover Publications.
- Jameson, F. (2008). *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantiği*, (N. Plumer, Çev.). İzmir: Nirengi Kitabevi.
- Joinson, A. N. (2001). Self-Disclosure in Computer-Mediated Communication: The Role of Self-Awareness and Visual Anonymity, *European Journal of Social Psychology*, 31(2), 177-192.
- Kara, Z. (2017). Dijital Sosyoloji, *Sosyoloji Divanı*, 5(9): 9-20.
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü, *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 17(5): 2886-2899.
- Karahasan, F. (2018). *Açılın Gençler Geliyor*, İstanbul: Doğan Egmont Yayınları.
- Karakulakoğlu, S. (2020). *Dijital Toplum: Kavram, Kuram ve Yöntem*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kardefelt-Winther, D. (2014). A Conceptual and Methodological Critique of İnternet Addiction Research: Towards a Model of Compensatory İnternet Use. *Computers in Human Behavior*, 31, 351–354.

- Kavut, S. (2018). Goffman'ın Benlik Sunumu Kuramı Bağlamında Sosyal Medyada Kimlik İnşası: Instagram Üzerine Bir Araştırma, *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 1, 1-12.
- Kavut, S. (2022). *Dijital Kimlik ve İzlenim Yönetimi*, Konya: Çizgi Kitapevi.
- Kellner, D. (2016). *Popüler Kültür ve Kimliklerin İnşası*, (G. Seçkin, Çev.). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Kellner, D. (2016). Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası, (G. Seçkin, Çev.) *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, 4(15): 187-219.
- Kılıç, S. (2013). Deleuze-Guattari: Şizoanalitik Ontoloji Düzleminde Oedipal Bilinçdışının Yersizyurtsuzlaştırılması, *Kaygı, Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (21): 95-110.
- Kılıç, S. (2020). Dijital Yerlilerin Haber Alma Alışkanlıkları, *İletişim Çalışmalarında Dijital Yerliler*, (S. Kılıç, Ed.), Ankara: Nobel Kitap.
- Koçer, D. N. (2020). Telgraftan Sosyal Medyaya: İletişim Teknolojileri ve Siyasal İletişim, içinde, *Sosyal Medya Sosyolojisi*, (Türk, G. D. & Özdemir, Ş. Ed.), (s.1-35). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kumar, K. (2013). *Sanayi Sonrası Toplumdan Postmodern Topluma*, (M. Küçük Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Lacan, J. (2014). *Psikanalizin Dört Temel Kavramı*, (N. Demir Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Larrain, J. (1995). *İdeoloji ve Kültürel Kimlik Üçüncü Dünya Gerçeği*, (N. N. Domaniç, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Layder, D. (2004). *Social And Personal Identity: Understanding Yourself*, London: Sage Publications.
- Layder, D. (2006). *Sosyal Teoriye Giriş*, (Ü. Tatlıcan, Çev.), İstanbul, Küre Yayınları.
- Layder, D. (2015). *Sosyolojik Araştırma Pratiği: Teori ve Sosyal Araştırmanın İlişkilendirilmesi*, (S. Ünal, Çev.), Ankara: Heretik Yayınları.
- Leary, M. R. & Tangney J. P. (2012). *Handbook of Self and Identity*, London: Guilford Press.

- Linton, R. (1945). *The Cultural Background of Personality*, New York: McGraw-Hill.
- Locke, J. (2000). *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme*, (M. Delikara Topçu, Çev.). Ankara: Öteki Matbaası.
- Lull, J. (2018). *İletişim Çağında Kültür*, (E. Simin Civelek, Çev.). Ankara: Hece Yayınları.
- Lupton, D. (2015). *Digital Sociology*, New York: Routledge Press,
- Lyotard, J. F. (2013). *Postmodern Durum (Bilgi Üzerine Bir Rapor)*, (A. Çiğdem, Çev.), Konya: Vadi Yayınları.
- Macionis, J. J. & Akan, V. (2012). *Sosyoloji*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Magnavita, J. J. (2016). *Kişilik Kuramları Kişilik Biliminde Çağdaş Yaklaşımları*, İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Maldonado, G. J. (2001). Personality, Sex and Computer Communaciton Mediated Through the Internet, *Anuario de Psicologia*, 32(2): 51-62.
- Manago, M. A., Graham B. M., Greenfield, M. P. & Salimkhan, G. (2008). Self-Presentation and Gender on MySpace, *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29, 446-458.
- Marres, N. (2017). *Digital Sociology: The Reinvention of Social Research*, USA: Polity Press.
- Marshall, G. (2009). *Sosyoloji Sözlüğü*, (O. Akınbay, D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mc L. (2015). *Global Köy: 21. Yüzyılda Yeryüzü Yaşamında ve Medyada Gelecek Dönüşümler*, İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Mc Luhan, M. (2015). *Global Köy*, (B. Öcal Düzgören Çev.). İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Mead, G. H. (2017). *Zihin, Benlik ve Toplum*, Ankara: Heretik Yayınları.
- Morley, D. & Robins, K. (2011). *Kimlik Mekânları*, (E. Zeybekoğlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Morse, S. & Gergen, K. J. (1970). Social Comparison, Self-Consistency and the Concept of Self, *Journal of Personality and Social Psychology*, 16(1): 148–156. <https://doi.org/10.1037/h0029862>.
- Mumford, Levis, (2017). Teknik ve Uygarlık, Çev. Emre Can Ercan, İstanbul: Açılım Kitap.
- Nacak, İ. (2019). Kuşak Sosyolojisi: Kavramsal ve Metodolojik Temeller, *Sosyoloji Divanı*, 7(13): 9-27.
- Nietzsche, F. (2001). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, (A. İnam, Çev.). 2. Baskı, İstanbul: Yorum Yayınevi.
- Nietzsche, F. (2002). *Tragedyanın Doğuşu*, (İ. Z. Eyüboğlu, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2003). *Şen Bilim*, (L. Özşar, Çev.). Bursa: Asa Yayınevi.
- Ocak, M. A. (2013). Eğitsel Dijital Oyunların Eğitimde Kullanımı, *Eğitsel Dijital Oyunlar*, (M. O. Ocak, Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Oral, E. (2019). Tanrının Ölümü, Simulakr ve HiperGerçek Evren, *Özne*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Özdemir, B. (2019). *Sosyal Medyada Gerçeklik Ve Sanal Kimlik İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Özdemir, Z. (2015). Sosyal Medyada Kimlik İnşasında Yeni Akım: Özçekim Kullanımı, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 2(1), 112-131.
- Özkul, M. (2019). *Kurumlar Sosyolojisi*, Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Özlem, D. (2001). *Max Weber'de Bilim ve Sosyoloji*, Ankara: İnkılap Kitabevi.
- Palfrey, J. & Gasser, U. (2017). *Doğuştan Dijital: Dijital Yerlilerin İlk Kuşağını Anlamak*, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.
- Parekh, B. (2014). Kimliğin Mantığı, İçinde, *Kimlik Politikaları*, (S. Aksoy, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- Platon (2010). *Devlet*, (S. Eyüboğlu, M. A. Cimcoz, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Postman, N. (2006). *Teknopoli*, (M. E. Yılmaz, Çev.). 2. Baskı, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants, *On the Horizon*, 9(5): 1-6.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Qin, Y. & Lowe J. (2018). Is Your Online Identity Different From Your Offline Identity? A Study on The College Students Online Identities in China, *Culture & Psychology*, 27(1): 67-95.
- Rab, Á. (2007). Digital Culture - Digitalised Culture and Culture Created on a Digital Platform Information, *Coursebook*, Budapest: Gondolat, http://www.ittk.hu/netis/doc/ISCB_eng/11_Rab_final.pdf, Erişim Tarihi: 23. 01. 2016.
- Rheingold, H. (1993). *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Massachusetts: Addison-Wesley. ISBN 0-201-60870-7.
- Ritzer, G. & Stepnisky, J. (2014.) *Sosyoloji Kuramları*, (H. Hülür, Çev.). Ankara: De ki Basım.
- Robins, K. (2013). *İmaj: Görmenin Kültür ve Politikası*, (N. Türkoğlu, Çev.). 2. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sağlam, E. B. (2018). *Sosyoloji*, Ankara: Siyasal Kitap.
- Saldana, J. (2022). *Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Sarı, Ü., & Türker, H. (2021). Dijital Platform Kullanıcılarının İzleme Alışkanlıklarına Yönelik Bir Araştırma: Netflix Örneği., *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 59-80. <https://doi.org/10.18037/ausbd.902558>

- Sarioğlu, E. B. & Özgen, E. (2018). Z Kuşaağını Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir Çalışma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11, (60): 1067-1081.
- Sarup, M. (2004). *Postyapısalcılık ve Postmodernizm*, (A. Güçlü, Çev.). 2. Basım, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Sennet, R. (2002). *Kamusal İnsanın Çöküşü*, (D. Serpil, A. Yılmaz, Çev.). 2. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Shils, E. (2003). *Gelenek*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Simon, B. & Trötschel, R. (2008). *Self and Social Identity*, (p. 88-110).
- Sladek, S., & Grabinger, Alyx (2018). *Gen Z, The First Generation of The 21st Century Has Arrived!* <https://goo.gl/Iu5o2t> (Erişim Tarihi: 05.01.2023).
- Stillman, D. & Stillman, J. (2018). *İşte Z Kuşaağı: Genç Kuşak İşyerini Nasıl Dönüştürüyor?* (F. Erduran ve D. P. Kayıhan, Çev.). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.
- Subaşı, N. (2005). Bazı Öznellikler Bir Tartışma Kriteri Olarak İmam Hatip Okulları, *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 2(6), 101-106.
- Suveren, Y. (2022). Pierre Bourdieu'nün Sosyolojik Yaklaşımı ve Siyaset, *Muhakeme Dergisi*, 5(1), 1-14.
- Şaylan, G. (2020). *Postmodernizm*, Ankara: İmge Yayınevi.
- Şaylan, G. (2020). *Postmodernizm*, Ankara: İmge Yayınevi.
- Şimşek, E. (2023). *Dijital Mahremiyet: Z Kuşaağının Mahremiyet Algısının, Benlik Sunumu İnşasındaki Rolüne İlişkin Bir Analiz*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Tajfel, H. (1982). *Social Identity and Intergroup Relations*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Talbot, A., Roe, D. J. & Briggs, P. (2020). The Management of LGBTQ+ Identities on Social Media: A Student Perspective. *New Media and Society*, 24 (8), 1729-1750.
- Tapscott, D. (2009). *Grown Up Digital*, US: Mc Graw Hill.

- Taylor, C. (2011). *Modernliğin Sıkıntıları*, (U. Canbilen, Çev.). 3. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tezcan, M. (2016). *Kuşaklar Çatışması: Kuşaklar Arası İlişkiler Eğitimi ve Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Thompson, J. (2008). *Medya ve Modernite*, (S. Öztürk, Çev.). İstanbul: Kırmızı Kitapları.
- Timisi, N. (2005). *İnternet, Toplum, Kültür*, Ankara: Epos Yayınları.
- Tomlinson, J. (2004). *Küreselleşme ve Kültür*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Torrey, E. F. (2018). *Beynin Evrimi ve Tanrıların Ortaya Çıkışı-İlk İnsanlar ve Dinlerin Kökeni*, (E. Aktaş, Çev.). İstanbul: Paloma Yayınevi.
- Tosun, L. P. (2019). *Sanal Ortam Gerçek Kişiler Sosyal Ağlar ve Sosyal Psikoloji*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Touraine, A. (2007). *Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Yeni Bir Paradigma*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Touraine, A. (2017). *Toplumların Sonu*, (O. Kunal, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Touraine, A. (2018). *Modernliğin Eleştirisi*, (H. Uğur Tanrıöver, Çev.). 11. Baskı, İstanbul: YKY Yayınları.
- Tunç, A. (2018). Slovaj Zizek Perspektifinde Arzunun Gerçeğinden Kaçış, *Düşünbil*. 12(73), 6-8.
- Turğuter Açık, E. & Karaca Evren, M. (2019). Sosyal Teoride Dualiteleri Aşma Çabası: Giddens, Bourdieu, Layder, *Universal Journal of History and Culture*, 1(1), 33-45.
- Turkle, S. (1995). *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*, New York: Simon & Schuster.
- Turner, H. J. & Stets, J. E. (2006). Sociological Theories of Human Emotions, *Annual Review of Sociology*, 32, 25-52.
- Turner, J. C.,& Reynolds, K. J. (2012). Self-Categorization Theory. in P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski, & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of Theories of Social Psychology* (pp. 399–417). Sage Publications.

- Turner, J. H. & Stets, J. E. (2006). Sociology Theories of Human Emotions, *Annual Reviews of Sociology*, (32): 25-52.
- Twenge, J. M. (2018). *İ-Nesli*, (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Twenge, J. M., Campbell, W. K., & Freeman, E. C. 2019). Increase in Young People's Digital Media use may be Linked to the Rise in Depression and Suicide-Related Behaviors. *Journal of Abnormal Psychology*, 128(5), 337-345.)
- Ulusoy, M. D. (2018). *Sosyoloji*, Ankara: Siyasal Kitap.
- Valkenburg, P. M. & Peter, J. (2011). Online Communication Among Adolescents: an Integrated Model of its Attraction, Opportunities, and Risks, *Journal of Adolescent Health*, 48(2), 121-127.
- Vatandaş, S. (2019). *Postmodern Dönemde Kimlik ve Sosyal Medya*, İstanbul: Sekam Yayınları.
- Weaver M. B. & Hightower, B.(2021). *Nitel Araştırma Nasıl Yazılır*, (S. Turan Çev.). Ankara: Asos Yayınları.
- Weber, M. (2003). *Sosyoloji Yazıları*, (T. Parla, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wellman, B. & Hampton, K. (1999). Living Networked on and off Line, *Contemporary Sociology*, 28(6), 648-654.
- Yaşar, İ. H. (2020). Sosyal Medya ve Değişen İletişim Biçimleri, Sosyal Medya Psikolojisi, (Ş. Özdemir & G. D. Türk, Ed.), Ankara: Nobel Yayınları.
- Yelken, R. (1999). *Cemaatin Dönüşümü*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Yıldız, M. (2021). *Sosyal Medyada Dijital Kimlik İnşasında Gözetim Toplumunun Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Yılmaz, H. Aslan, (2016). Bir Derleme Benlik Kavramına İlişkin Bazı Yaklaşımlar ve Tanımlamalar, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (48), 79-89.
- Yılmaz, O. (2018). Lacan ve Bir Ayna Bize Neyi Gösterir, *Düşünbil Dergisi*, 12(69), 17-21.
- Yücedağ, İ. (2011). Yapı-Eylem Düalizminden Toplumsal Alanlar Teorisine, *Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(4):1475 -1491

- Yüksel, H. (2006). Modernden Postmoderne Doğru Popüler Kültür, *Sanat Yazıları*, 34, Hacettepe Üniversitesi, (34): 111-130.
- Zhao, S., Grasmuck, S., & Martin, J. (2008). Identity Construction on Facebook: Digital Empowerment in Anchored Relationships, *Computers in Human Behavior*, 24(5), 1816-1836.
- Zizek, S. (2009). *Matrix Sapkınlığının İki Yüzü*, (B. Turan, Çev.), İstanbul: Encore Yayınları.

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	27.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 27/06/2024


Tez Başlığı **DİJİTAL ÇAĞDA Z KUŞAĞI BİREYLERİN KİMLİK İNŞASI VE SUNUMU**
Yukarıda başlığı verilen tezin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 191 sayfalık kısmına ilişkin, 27/06/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 2'dir.

Uygulanan filtrelemeler**:

- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- Kaynakça hariç
- Alıntılar hariç
- Alıntılar dâhil
- 5 kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.


Selahattin Çankal

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Selahattin Çankal	
	Öğrenci No	N16247958	
	Enstitü Anabilim Dalı	Sosyoloji	
	Programı	Sosyoloji	
	Statüsü	Doktora <input checked="" type="checkbox"/>	Lisans Derecesi ile (Bütünleşik) Dr <input type="checkbox"/>

DANIŞMAN ONAYI


UYGUNDUR.
Dr. Öğr. Üyesi Halim Çavuşoğlu

*Tez Almanca veya Fransızca yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	27.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

Date: 27/06./2024


Thesis Title (In English): Identity Construction and Presentation of Generation Z Individuals in the Digital Age

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 27/06/2024 for the total of 191 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 2 %.

Filtering options applied**:

- Approval and Declaration sections excluded
- References cited excluded
- Quotes excluded
- Quotes included
- Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval. 
Selahattin Çankal

Student Information	Name-Surname	Selahattin Çankal	
	Student Number	N16247958	
	Department	Sociology	
	Programme	Sociology	
	Status	PhD <input checked="" type="checkbox"/>	Combined MA/MSc-PhD <input type="checkbox"/>

SUPERVISOR'S APPROVAL


APPROVED
Dr. Öğr. Üyesi Halim Çavuşoğlu

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding reference, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

EK 2. ETİK KURUL/KOMİSYON İZİNİ



T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük



Sayı : E-35853172-300-00002029180
Konu : Selahattin ÇANKAL (Etik Komisyon İzni)

10.02.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 26.01.2022 tarihli ve E-12908312-300-00001997936 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi **Selahattin ÇANKAL**'ın **Prof. Dr. Meliha Demet ULUSOY** danışmanlığında hazırladığı; "**Z Kuşağı Ergenlerde Sanal Kimlik Oluşumu: Sosyal Medya Kullanımları Üzerine Bir İnceleme**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **08 Şubat 2022** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

Belge Doğrulama Kodu: EIF8B6E3-2589-42CB-9177-AD6BA8EF54E9

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Çağla Handan GÜL

E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Memur

AG: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Telefon: 03123051008

Keş: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr



EK3: Görüşme Soruları

Bana görüşme sürecinde söyleceğinizin tümü gizli kalacaktır. Bu bilgileri araştırmacıların dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca, araştırma sonuçlarını yazarken, görüştüğüm bireylerin isimlerini kesinlikle rapora yansıtmayacağım. Başlamadan önce, bu söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru var mı? Görüşmede izin verirsiniz ses kaydı almak istiyorum. Bunun sizce bir sakıncası var mı? Bu görüşmenin yaklaşık yarım saat süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirsiniz sorulara başlamak istiyorum.

Kişisel Bilgilerle İlgili Sorular

1. Yaşınız?
2. Öğrenim Durumunuz?
3. Okulunuz?
4. Bölümünüz?
5. Sınıfınız?

Çevrimdışı (Offline) Kimlik Soruları

1. Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?
2. Nerede doğup büyüdüünüz?
3. Doğup büyüdüğünüz çevreniz nasıldı?
4. Şu an kimlerle birlikte yaşamaktasınız?
5. Aile üyeleriniz kimlerden oluşmaktadır?
6. Aile üyelerinizin uğraştıkları iş ya da meslekler nelerdir?
7. Ailenizle olan ilişkiniz ve iletişiminiz nasıldır?
8. Fikirlerinizi, duygularınızı ailenize ifade etme konusunda ne hissediyorsunuz?
9. Ailenizin size olan yaklaşımı nasıldır?
10. Aileniz giyim kuşamınıza, kılık kıyafetinize ya da arkadaş çevrenize karışır mı?
11. Arkadaşlarınızla olan ilişkiniz ve iletişiminiz nasıldır?
12. Fikirlerinizi, duygularınızı arkadaşlarınıza ifade etme konusunda ne hissediyorsunuz?
13. Arkadaşlarınızın size olan yaklaşımı nasıldır?
14. Arkadaşlarınızın hayata bakış açıları, fikirleri, giyim tarzı vs. sizi nasıl etkiler?
15. Karakter özelliklerinizi nasıl tanımlarsınız? İnsanlarla iletişim kurma konusunda ne düşünüyorsunuz?
16. Fiziksel özellikleriniz hakkında ne düşünüyorsunuz? Beğenmediğiniz, değişmesini arzuladığınız fiziksel özellikleriniz var mı? Bu konuda ki hislerinizi anlatır mısınız?
17. Üyesi olduğunuz herhangi bir STK / Kulüp / Dernek vs. var mı? Bilgi verir misiniz?

Çevrimiçi (Online) Kimlik Soruları

1. İnternete hangi teknolojik araçları kullanarak bağlanıyorsunuz?
2. Hangi teknolojik aracı ne kadar süre kullandığınızı hakkında bilgi verir misiniz?
3. İnterneti hangi amaçlar için kullandığınızı hakkında bilgi verir misiniz? (Okumak, alışveriş, sohbet, ödev, öğrenmek, oyun, film, dizi, müzik)
4. İnternette kullandığınız sanal uygulamalar hangileri? Bunlar hakkında bilgi verir misiniz?
5. İnternette vakit geçirdiğiniz bu sanal uygulamalarda neler yapıyorsunuz?
6. İnternette insanlarla iletişim kurduğunuz sanal uygulamalar hangileri bilgi verir misiniz?
7. Sanal ortamlarda kimlerle iletişim kurmaktasınız? (Tanıdıklar, Yabancılar vs.)
8. Sanal uygulamalarda anonim hesaplarınız var mı?
9. Sanal ortamlarda paylaşım, yorum ve beğeni yapar mısınız? Ne tür paylaşımlar?
10. Sanal ortamlarda paylaşım yaparken kullandığınız stratejiler nelerdir?
11. Sanal ortamların insanlarla olan iletişiminize nasıl bir etkisi olmaktadır?
12. Sanal kimliğinizin yıllar içinde değiştiğini düşünüyor musunuz? Değişim var ise, nasıl bir değişim olduğu hakkında bilgi verebilir misiniz? (Sohbet etme davranışınız, kimlerle sohbet ettiğiniz, iletişim kurduğunuz, eklediğiniz sildiğiniz kişiler vb.)
13. Sanal kimliklerinizin sanal dışı yaşamdaki kimliğinize nasıl bir etkisi var? Varsa etkileri nelerdir?
14. Sanal kimlikleriniz arasında hangi sanal kimliğiniz sizi en çok temsil etmektedir?
15. Sanal kimlikleriniz arasında hangi kimliğiniz sanal dışı kimliğinizden en farklı olanıdır?

